

Διάλεξη - Ερευνητική Εργασία

ΤΣΙΒΟΛΑΣ Ι. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

Georges A.M.V. Bataille: [Α]κεφαλική Αρχιτεκτονική

επιβλέπων

ΤΕΡΖΟΓΛΟΥ ΙΩΝ-ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Ε.Μ.Π. 2022

Διάλεξη - Ερευνητική Εργασία

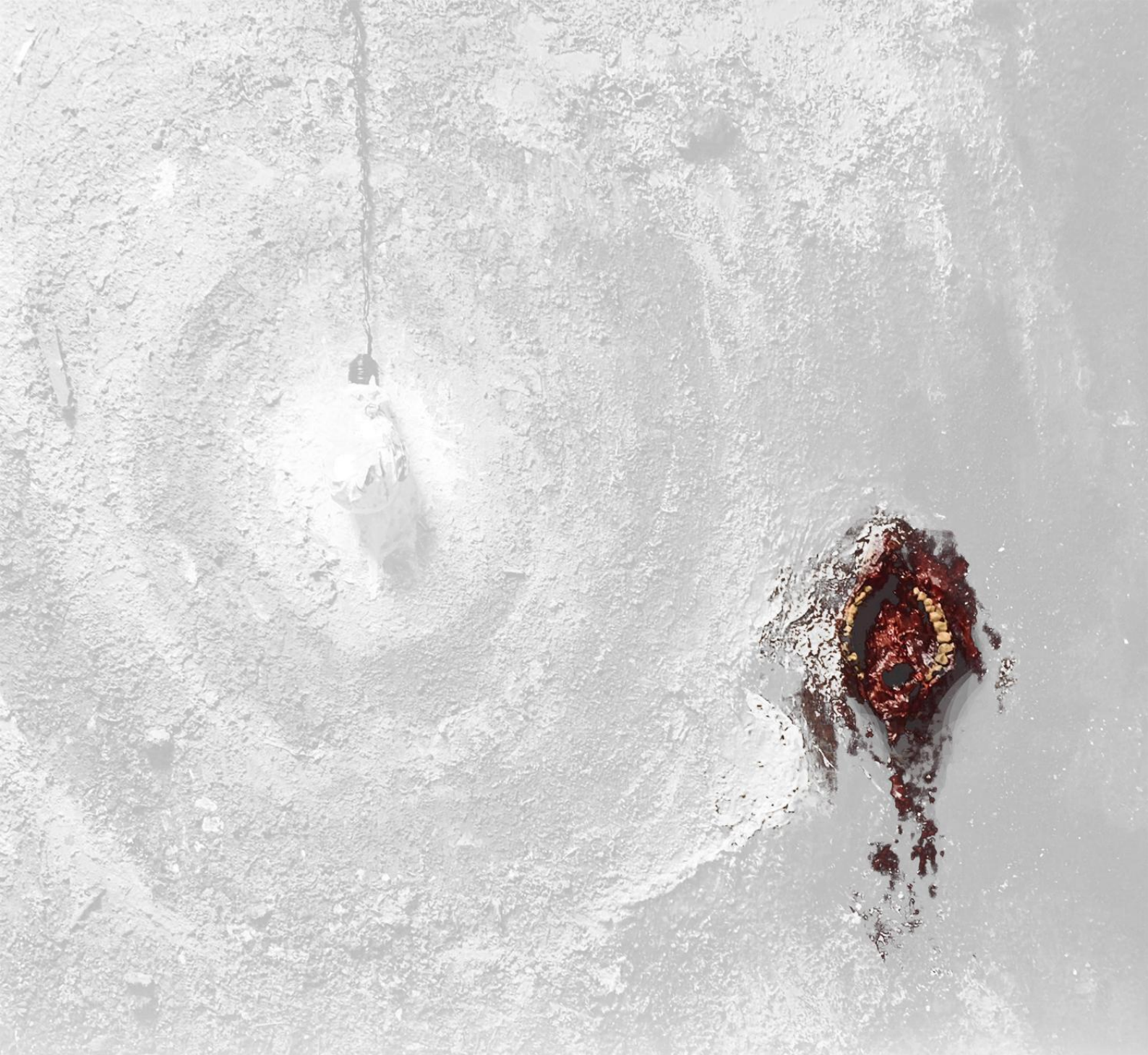
Περιοχή Τομέα ΙΙΙ, Αρχιτεκτονικού Χώρου και Επικοινωνίας

Επιβλέπων:
Τερζόγλου Ίων-Νικόλαος

Φεβρουάριος 2022

Εξώφυλλο:

Τσιβόλας Δ. (2021), "Rotten Sun: A Critical Apokatastasis"
Acrylics & Mixed Media on stretched canvas, 100x100 cm

Διάλεξη - Ερευνητική Εργασία

ΤΣΙΒΟΛΑΣ Ι. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

Georges A.M.V. Bataille: [Α]κεφαλική Αρχιτεκτονική

επιβλέπων

ΤΕΡΖΟΓΛΟΥ ΙΩΝ-ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Ε.Μ.Π. 2022

ΠΡΕΛΟΥΔΙΑΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Η παρούσα ερευνητική απόπειρα εξελίχθηκε στο διάστημα μεταξύ Αυγούστου και Δεκεμβρίου του 2021. Ευχαριστώ εκ βάθέων τον κ. Τερζόγλου Ι. Νικόλαο που αποτέλεσε πυξίδα για την πορεία της και επιστημονική προϋπόθεση για την εκπλήρωσή της.

Επίσης ευχαριστώ τη σύζυγό μου Ντόρα, στην οποία αφιερώνω αυτήν την εργασία, για την απεριόριστη έμπνευση, την αδιάλειπτη στήριξη και την αδιάκοπη πρόωση.

Τέλος, ευχαριστώ την Θεοδώρα, την Ευαγγελία και τον Γιάννη για τις συζητήσεις μας

ABSTRACT

The present study focuses on the relationship Georges Bataille had with architecture, in order to disclose points which can be valued either as assembly tools or as methods of interpretation and signification, aiming at further paving the scope of conceptual structures reinforcing space, as well as their contribution at the investigation of design issues. By following the structure of Lakatos' research programme, the hypothesis of design as a method of dismantling and/or contestation of the dominant discourse is proposed and Acephalic Reasoning -that is the systematic study of the concept of Acéphale according to Bataille- is the partly worded assemblage of approaches or suggestions that have to be embedded from the mechanisms of hypothesis in order to give prominence to the Acephalic Architecture. The study of the notion of Acéphale is accomplished not only through focusing on fundamental elements of the ontology of Bataille, but also through analyzing Andre Masson's relative design in a way that a connection between painting and architecture can be revealed, which can also be supported by comparative juxtaposition of Picasso's methodological intentions. Furthermore, the research focuses on the analysis of the content and structure of the dominant discourse in space, in order to pinpoint the scope where Acephalic Architecture can be applied, and proposes a tool of acephalic practice as a way to accomplish specific aims that are essential for the context. In order to appraise its efficiency, the research probes two examples: the prison of Bastille since its Storming in 1789, and Lebbeus Woods' proposal for the New Parliament of Sarajevo in 1993, and culminates in a concluding diagram according to which design, via a series of specific methodological movements, can produce executions of disputing or dismantling type at dominant, established contextual systems of space, putting forward Acephalic Architecture.

Key Words: Georges Bataille, Acephalic Architecture, Scatology, Base Materialism, Freespace

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα ερευνητική εργασία εστιάζει στη σχέση του Georges Bataille με την αρχιτεκτονική, ώστε να αποκαλύψει σημεία που μπορούν να αξιοποιηθούν είτε ως εργαλεία συναρμογής, είτε ως μέθοδοι ερμηνείας και νοηματοδότησης, με στόχο την περαιτέρω διάνοιξη του πεδίου των εννοιολογικών δομών που υποστυλώνουν τον χώρο, και τη συμβολή στη διερεύνηση των ζητημάτων σχεδιασμού. Ακολουθώντας τη δομή του ερευνητικού προγράμματος κατά Lakatos, προτείνεται η υπόθεση του σχεδιασμού ως πρακτική εξάρθρωσης ή/και αμφισβήτησης του κυρίαρχου λόγου, με την Ακεφαλική Εννοιολόγηση -ήτοι η συστηματική εμβάθυνση στην κατά Bataille έννοια του Ακέφαλου- να αποτελεί το μερικώς διατυπωμένο σύνολο προτάσεων ή υποδείξεων που τίθενται προς αφομοίωση στους μηχανισμούς της υπόθεσης, με σκοπό την ανάδειξη μιας Ακεφαλικής Αρχιτεκτονικής. Η εμβάθυνση στην έννοια του Ακέφαλου πραγματοποιείται τόσο μέσω της εστίασης σε θεμελιώδη στοιχεία της Μπαταϊγικής οντολογίας, όσο και μέσω της ανάλυσης του σχετικού σχεδίου του André Masson, με τρόπο ώστε να φανερώνεται μια σύνδεση μεταξύ ζωγραφικής και αρχιτεκτονικής, η οποία επιπλέον υποστηρίζεται με τη συγκριτική παράθεση των μεθοδολογικών προθέσεων του Picasso. Η έρευνα εστιάζει επίσης στην ανάλυση του περιεχομένου και της δομής του κυρίαρχου λόγου στον χώρο, προκειμένου να εντοπίσει το πεδίο που δύναται να εφαρμοστεί η Ακεφαλική Αρχιτεκτονική, και προτείνει ένα εργαλείο ακεφαλικής πρακτικής ως τρόπο εκπλήρωσης συγκεκριμένων νοηματοδοτικών στόχων. Προς αξιολόγηση της επάρκειας του, γίνεται διερεύνηση σε δύο παραδείγματα, τη φυλακή της Βαστίλης με αφετηρία την Άλωσή της το 1789, και την πρόταση του Lebbeus Woods για το Νέο Κοινοβούλιο στο Σεράγεβο το 1993, και καταλήγει σε ένα συμπερασματικό διάγραμμα σύμφωνα με το οποίο ο σχεδιασμός, μέσω μιας σειράς συγκεκριμένων μεθοδολογικών κινήσεων, δύναται να παράξει εκτελέσεις αμφισβητικού ή εξαρθρωτικού τύπου σε κυρίαρχα, εγκαθιδρυμένα νοηματοδοτικά συστήματα του χώρου, προτάσσοντας μια Ακεφαλική Αρχιτεκτονική.

Λέξεις-Κλειδιά: George Bataille, Ακεφαλική Αρχιτεκτονική, Περιττωματολογία, Υλισμός Βάσης, Απελευθερωμένος Χώρος

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΕΛΟΥΔΙΑΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	7
ABSTRACT	8
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	9
I.ΕΙΣΑΓΩΓΗ	13
I.I Περί του εντοπισμού της αρχιτεκτονικής στο έργο του Georges Bataille	13
I.II Περί της αρχιτεκτονικής αξίας του Bataille: η περίπτωση του Bernard Tschumi.....	17
I.III Περί των αξιώσεων του σχεδιασμού στην πορεία της έρευνας	25
I.IV Περί της επάρκειας και αξίας μιας κεφαλικής εννοιολογικής συγκρότησης	27
I.V Περί της σύνταξης του ερευνητικού προγράμματος και του κεφαλικού σκοπού.....	35
I.VI Περί της κάτοψης και της πορείας της έρευνας.	37
II. ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟΝ GEORGES BATAILLE	38
II.I Η κάθαρση του Nietzsche από το ναζιστικό στίγμα και η επενέργεια του Hegel.....	39
II.II Η πολεμική με τον Breton και η επενέργεια του Sade	43
II.III Περιττωματολογική καθοσίωση.....	44
II.IV Γενική επισκόπηση προλεγόμενων	51
III. ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΑΚΕΦΑΛΙΚΗ ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΤΚΡΟΤΗΣΗ	55
III.I Το κεφάλι.....	55
III.II Η φλεγόμενη καρδιά στο δεξί χέρι	57
III.III Τα λαβυρινθικά εντόσθια	60
III.IV Το μαχαίρι στο αριστερό χέρι (ή η θυσιαστήρια λεπίδα)	61
III.V Γενική επισκόπηση (ακεφαλική ανασυγκρότηση).....	65
IV. BATAILLE & ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ	71
IV.I Περί του ορισμού της Αρχιτεκτονικής.....	71
IV.II Οδοντωτό Αιδοίο (εντρανίζοντας ασκαρδαμυκτί τον Σάπιο Ήλιο).....	73
IV.III Ο Picasso ως έρεισμα εννοιολογικής διχοστασίας: Après le Cubisme versus Documents.....	80
IV.IV Μια οντολογική μηχανή στην πόλη: το διπολικό πιστόνι Σφαγείο/Μουσείο	83

V. ΚΕΝΩΣΙΣ: Ο ΚΥΡΙΑΡΧΟΣ ΛΟΓΟΣ ΔΙΑΧΕΕΤΑΙ ΣΤΟΝ ΧΩΡΟ.....	86
V.I Περί της ανατομίας του κυρίαρχου λόγου.....	86
V.II Τα θρυμματισμένα δάκτυλα του αρχιτέκτονα δείχνουν μάταια τον ουρανό (πράξη I) ..	87
V.III Τα θρυμματισμένα δάκτυλα του αρχιτέκτονα δείχνουν μάταια τον ουρανό (πράξη II)	91
V.IV Κοχλίες με περικυκλωμένες κεφαλές διάσπαρτοι στη γη· συσκευές περίσφιξης δακτύλων αποσυναρμολογούνται από τον Bataille.....	94
V.V Κοχλίες με περικυκλωμένες κεφαλές διάσπαρτοι στη γη· συσκευές περίσφιξης δακτύλων αποσυναρμολογούνται από τον Foucault.....	97
V.VI Πρέπει να κόψουμε το κεφάλι του βασιλιά	100
V.VII Ο ξεριζωμένος οφθαλμός, μαινόμενος, διαπερνά το Χαμπερμασιανό σώμα και εστιάζει στον Descartes.....	104
V.VIII Si Monument Requiritis, Circumspice	107
VI. ΕΞΟΔΟΣ: ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΟΜΟΔΟΕΙΑ ΑΚΕΦΑΛΙΚΩΝ ΣΤΙΓΜΩΝ	113
VI.I Στιγμή Πρώτη: η Βασίλη.....	113
VI.II Στιγμή Δεύτερη: το Νέο Κοινοβούλιο στο Σεράγεβο.....	129
VI.II.I Το εννοιολογικό μητρώο του Lebbeus Woods.....	129
VI.II.II Απελευθερωμένος-Χώρος	139
VII. ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	147
ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	158
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ.....	172
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	177

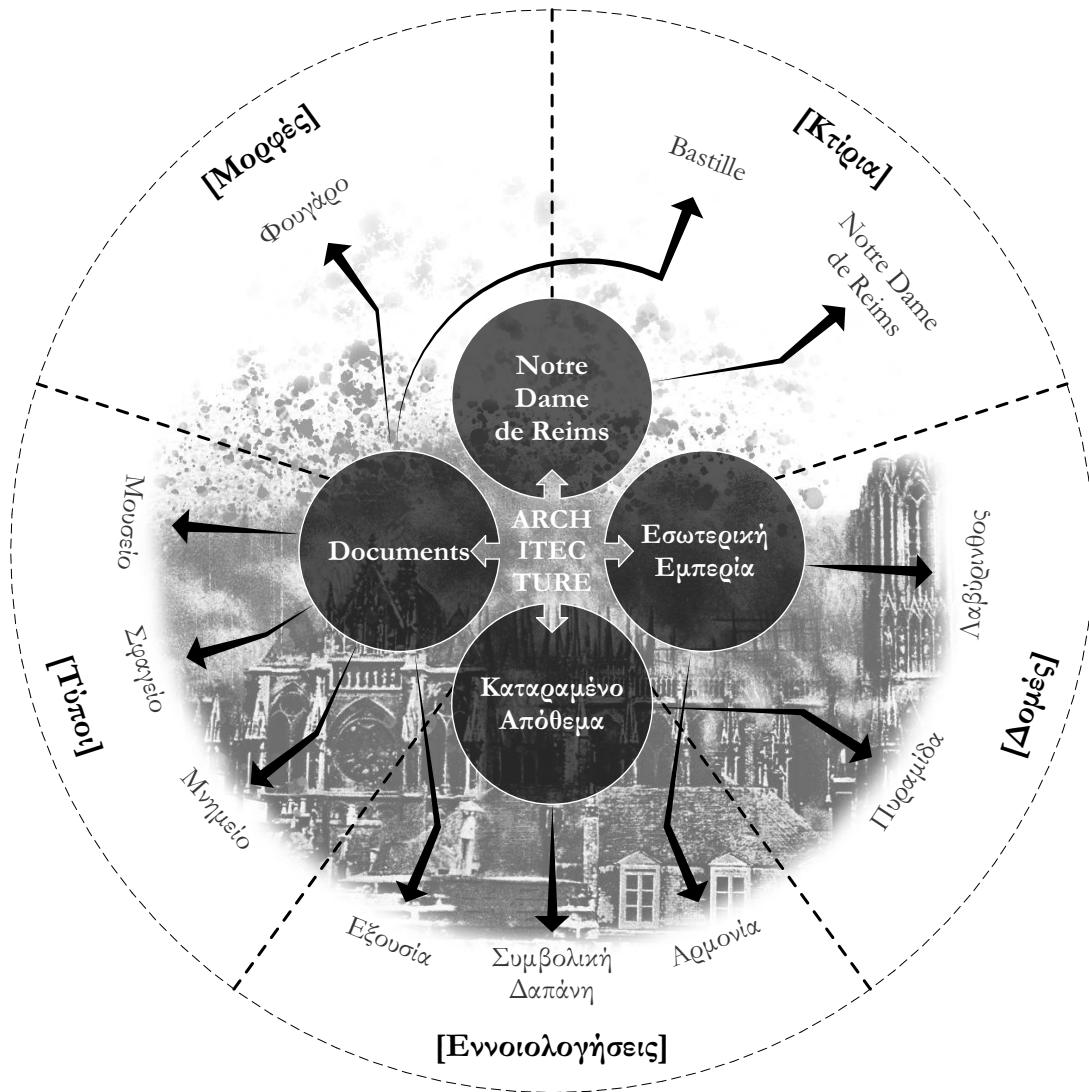
εικόνα 1: ο Georges Bataille

I.ΕΙΣΑΓΩΓΗ

I.1 Περί του εντοπισμού της αρχιτεκτονικής στο έργο του Georges Bataille

Οι τοποθετήσεις του Bataille για την αρχιτεκτονική διαχέονται σε διάφορα σημεία του έργου του. Οι περισσότερες αναφορές ανήκουν σε άρθρα που συνέγραψε στη στήλη *Dictionnaire Critique* του περιοδικού *Documents*, η οποία αφορούσε μια σειρά από ορισμούς με μορφή σύντομων κειμένων και στόχευε σε μια σύντομη προσέγγιση των εννοιών που άπτονταν του ερευνητικού ενδιαφέροντος των συμμετεχόντων συγγραφέων. Αναλυτικότερα, η στήλη εικνεί με τον ορισμό της αρχιτεκτονικής, σε μια προσπάθεια του Bataille να ορίσει του στόχους και τη λειτουργία της. Σύμμορφα, αποπειράται μια προσέγγιση στην έννοια του *Σφαγείου*, αναγνωρίζοντας σε αυτό “*μια θρησκευτική σύνδεση με ναούς παλαιότερων περιόδων που χρησιμοποιούνταν ταυτόχρονα ως τόποι προσευχής και θανάτου*” (Bataille, 1929b:10), αλλά και στην έννοια του *Μουσείου*, το οποίο παρομοιάζει με πνεύμονα της πόλης όπου η κίνηση εντός του εξαγνίζει τις ροές του πλήθους (Bataille, 1930a:24). Στο *Documents* συνανήκει επίσης η έννοια του *Φουγάρου* το οποίο ερμηνεύει ως αρχιτεκτονική μορφή που προκαλεί φόβο καθότι λειτουργεί “*ως κανάλι επικοινωνίας μεταξύ του απειλητικού ουρανού και της λασπωμένης, βρώμικης γης που περιβάλλει τα εργοστάσια κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων και βαφών*” (Bataille, 1929c:14).

Πέραν του *Documents*, αναφορές στην αρχιτεκτονική γίνονται στο *Καταραμένο Απόθεμα*, όπου ο Bataille διακρίνει κατηγορίες καλλιτεχνικής παραγωγής, με τις αρχιτεκτονικές κατασκευές, τη μουσική και τον χορό να ανήκουν σε μια από αυτές, ενώ εντός της ενυπάρχουν η ζωγραφική με τη γλυπτική που προσπορίζουν στην αρχιτεκτονική την αρχή της συμβολικής δαπάνης (Bataille, 1949:24). Στο ίδιο έργο γίνεται αναφορά στην κοσμοαντίληψη των Αζτέκων, των οποίων “*οι επιστημονικές γνώσεις στην αρχιτεκτονική χρησιμοποιούνταν για να οικοδομούν πυραμίδες που στην κορυφή τους θυσίαζαν ανθρώπινα όντα*” (Bataille, 1949:75). Επίσης αναφορά εντοπίζεται και στην

διάγραμμα i: η αρχιτεκτονική στο έργο του George Bataille

Εσωτερική Εμπειρία, όπου διατείνεται πως “η αρχιτεκτονική ή η γλυπτική αποτελούν το ιδεώδες που ακινητοποιούν την αρμονία, που εξασφαλίζουν τη διάρκεια των μοτίβων, η ουσία των οποίων είναι η κατάργηση του χρόνου με ένα θέμα ανανεούμενο” (Bataille, 1943:77).

Αναφορές σε συγκεκριμένα κτίρια εντοπίζονται σε δυο σημεία: στον ορισμό της αρχιτεκτονικής στο *Dictionnaire Critique* με παράδειγμα τη Βασιλή, την οποία αναγιγνώσκει ως μνημείο όπου στρέφεται η οργή του λαού (Bataille, 1929a:25), και στο πρώτο έργο που εξέδωσε με τίτλο *Notre-Dame de Reims* (1918), με σημείο αναφοράς τη σχετική μελέτη του Hollier (1974:20), ο οποίος διαβλέπει στον καθεδρικό του Bataille ένα Χεγκελιανό διαλεκτικό σχήμα.

Σχετικά με αρχιτεκτονικές δομές, διακρίνονται ο σχηματισμός της πυραμίδας και του λαβυρίνθου. Ο πρώτος αναφέρεται ως παράδειγμα αρχιτεκτονικής για ανθρωποθυσίες στο *Καταραμένο Απόθεμα* (Bataille, 1949:75,78-79,91), και ως παράδειγμα ανώφελης σπατάλης αποθέματος (Bataille, 1949:56,141-142). Ταυτόχρονα, μια διαφορετική προσέγγιση δίνεται στην *Εσωτερική Εμπειρία* με την παρομοίωση της πυραμίδας ως δομή κοινωνικής σύνθεσης (Bataille, 1943:118) ενώ ο λαβύρινθος προσεγγίζεται ως κατασκευή του όντος που ακολουθεί τον λεξιλογικό χώρο και ως στοιχείο υπαρκτικής σύγχυσης (Bataille, 1943:109,112-113).

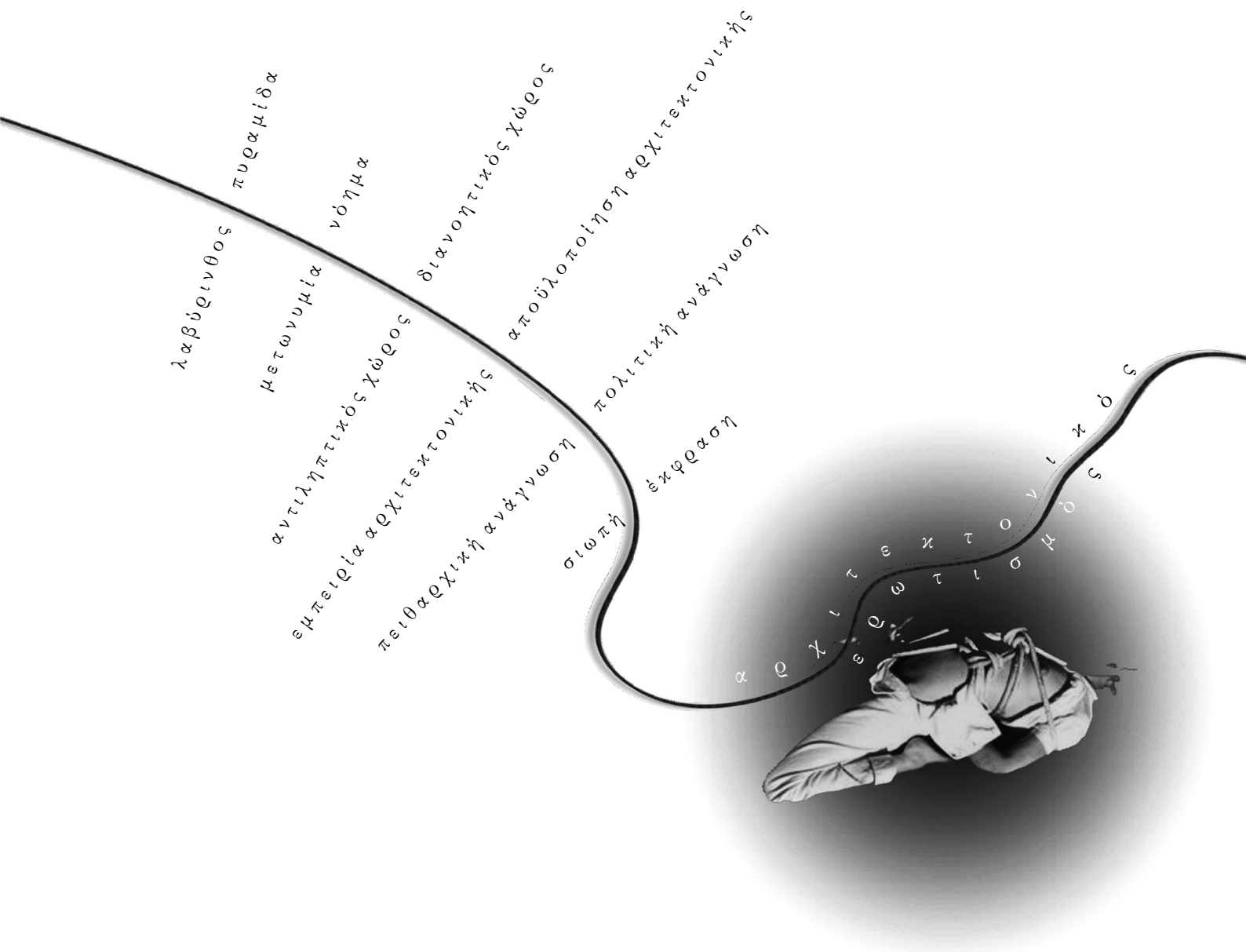
Σε επίπεδο δευτερογενών πηγών, υπάρχουν δυο σημαντικές μελέτες που εμβαθύνουν στη σχέση του Bataille με την αρχιτεκτονική: η πρώτη είναι το έργο *Against Architecture* του Dennis Hollier (1974), ο οποίος υποστηρίζει ότι η αρχιτεκτονική στο έργο του Bataille, “λειτουργεί ως μεταφορά του ρασιοναλιστικού φιλοσοφικού οικοδομήματος, με στόχο την υπονόμησή του” (Martin, 2009:153) και η δεύτερη είναι το *Architectural Philosophy* του Andrew Benjamin (2000), ο οποίος προσεγγίζει την Μπαταϊνική έννοια του άμορφου (*l'informe*) ώστε να αποδείξει ότι η ουσία του έργου του Bataille όσον αφορά την αρχιτεκτονική, έγκειται στη γενικότερη ανησυχία του σχετικά με τη γέννηση της μορφής (Benjamin, 2000:3). Μια εμβάθυνση στη συσχέτιση αρχιτεκτονικής και τέχνης, γίνεται στο έργο *Picasso: architecture and*

vertigo του Christopher Green (2005), ο οποίος επίσης στρέφεται στην έννοια του Μπαταϊγικού άμορφου και ερμηνεύει τη λειτουργία του ως “πρακτική ολοκληρωτικής κατεδάφισης της αρχιτεκτονικής” (Green, 2005:26), ενώ μια αμιγώς εννοιολογική συγκρότηση του, παρουσιάζεται στο *Formels: a user’s guide* των Yve-Alain Bois και Rosalind E. Krauss (1997) που ανιχνεύουν την αφετηρία της έννοιας στο σχετικό άρθρο του Bataille για την αρχιτεκτονική. Τα έργα των Benjamin, Green, Bois και Krauss, αναπόφευκτα στρέφουν το ερευνητικό ενδιαφέρον της σχέσης Bataille και αρχιτεκτονικής στο σχετικό άρθρο του Documents με τίτλο *L’Informe*, όπου αναφέρει πως “το άμορφο δεν είναι απλά ένα επίθετο με συγκεκριμένη σημασία, αλλά και ένας όρος που αποταξινόμει” (Bataille, 1929:27). Η έννοια του άμορφου, όπως προτείνει έμμεσα ο Bataille, διευρύνει τον ορισμό της αρχιτεκτονικής καθότι δεν την αντιμετωπίζει ως οικοδόμημα ή κτίριο, αλλά διερευνά τον χώρο που αυτή ορίζει με όρους δυναμικούς (Stoppani, 2007:438).

I.II Περί της αρχιτεκτονικής αξίας του Bataille: η περίπτωση του Bernard Tschumi

Μια αρχική παρατήρηση αποτελεί το γεγονός ότι οι αναφορές του Bataille σχετικά με την αρχιτεκτονική είναι ελάχιστες, και ότι η ανάπτυξη της σχέσης του ως προς αυτήν παγιώθηκε από ύστερους μελετητές του έργου του. Επιπροσθέτως ο Hollier (1974:14) αναφέρει πως δεν υπάρχουν στοιχεία ότι ο Bataille ήταν θεωρητικός της αρχιτεκτονικής ή ότι οι ακαδημαϊκές συζητήσεις περί αισθητικής ανήκαν στο πεδίο των ενδιαφερόντων του. Επομένως βάσιμα γεννάται το ερώτημα περί της αξίας μιας αρχιτεκτονικής διερεύνησης του έργου του. Την απάντηση υπέδειξε ο Bernard Tschumi, ο οποίος στο *Manifesto 1.Fireworks*, διατυπώνει το αρχιτεκτονικό παράδοξο, ως την ταυτόχρονη συνύπαρξη της διερώτησης της φύσης του χώρου και την εμπειρία της χωρικής πράξης (Tschumi, 1974:28)· ο τρόπος με τον οποίο προσεγγίζει και ερευνά την παραδοξότητα, αξίζει μιας σύντομης αναφοράς, κυρίως για την ανάδειξη της μεθοδολογικής προσέγγισης που χρησιμοποιεί επεξεργαζόμενος το Μπαταϊνικό έργο.

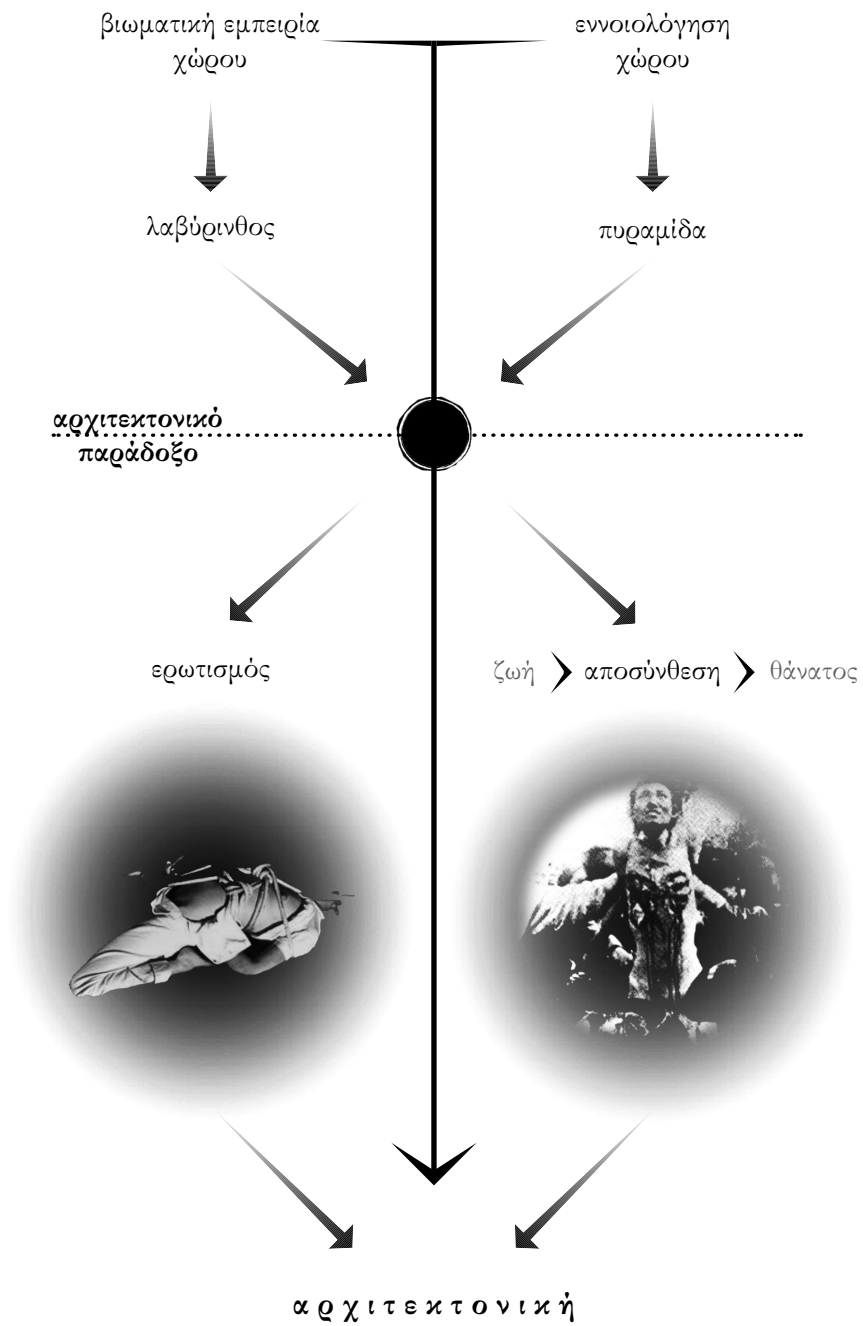
Ο Tschumi στρέφεται στον Hollier ο οποίος ορμώμενος από τον Bataille, ερμηνεύει τον λαβύρινθο ως το πεδίο διακύβευσης των ρηματικών επιτελέσεων. Διατεινόμενος ότι το ρήμα, αποτελώντας την αναγκαία συνθήκη ύπαρξης όλων των λόγων, συνιστά προϋπόθεση για την παραγωγή νοήματος και κατά συνέπεια ουσίας (Hollier, 1974:66), σύμφωνα, η απομόνωσή του από το λεξιλογικό χώρο κατατέμνει τη νοηματική πληρότητα και γεννά το οντολογικό κενό. Καταλήγοντας, διαχωρίζει δυο θεμελιώδεις λειτουργίες του ρήματος: μια αυστηρά λογικό-γραμματική που επιτρέπει συνδέσεις μεταξύ λέξεων και αναπτύξεις νοημάτων, και μια καθαρά λεξιλογική, κατά την οποία το ρήμα—ή καλύτερα η απουσία του ρήματος-αναπαριστά την πτώση από αυτή τη θέση υπεροχής που γεννά νοήματα. Αυτές οι δυο λειτουργίες καθίστανται ανταγωνιστικές· η πρώτη αφορά μια ανάγνωση που επιδιώκει συνεχώς το νόημα πίσω από το σύνολο και την αλληλεπίδραση των λέξεων (πυραμοειδής

διάγραμμα ii: κατά Tschumi συγκρότηση του αρχιτεκτονικού ερωτισμού

ανάγνωση), ενώ η δεύτερη αφορά μια μετωνυμική ερμηνεία η οποία επιτρέπει την ανάδυση των ρήξεων (λαβυρινθώδη ανάγνωση) (Hollier, 1974:66). Ο Tschumi μέσω αυτής της διττής ανάγνωσης, κατασκευάζει το δίπολο διανοητικός χώρος/αντιληπτός χώρος (conceived space/perceived space) προκειμένου να μεταβεί από την Μπαταϊγική σκέψη στην αρχιτεκτονική αντίληψη. Ο διανοητικός χώρος ανταποκρίνεται στην πυραμίδα, το απόλυτο μοντέλο λογικής και αφορά την απούλοποίηση της αρχιτεκτονικής εντός του εννοιολογικού πεδίου, ενώ ο αντιληπτός χώρος ανταποκρίνεται στον λαβύρινθο, δηλαδή στους αντιληπτικούς μηχανισμούς που καθιστούν τον χώρο διακριτό και οικοδομούν την εμπειρία του (Tschumi, 1974:41). Οι δύο χώροι είναι αναγκαστικά συγκρουσιακοί, και εδώ αναδύεται η παραδοξότητα, ως μια αδυνατότητα συνύπαρξης δύο αντιθετικών όρων εντός ενός ενιαίου συστήματος. Η αδυνατότητα επιλύεται με την εισαγωγή του βιωματικού χώρου ως τρίτο όρο (Martin, 1990:27), τον οποίο ο Tschumi αξιοποιεί προτείνοντας δυο αναγνώσεις του παραδόξου, μια πολιτική και μια πειθαρχική (political/disciplinary reading): η πρώτη εικινεί με σαφείς αναφορές στη Σχολή της Φρανκφούρτης, τους Καταστασιακούς και τον Barthes για να καταλήξει σε μια αρχιτεκτονική προσωπικής έκφρασης και απόλαυσης, ενώ η δεύτερη είναι έμπλη τραγικότητας καθότι προτάσσει τη σιωπή ως απάντηση στο ερώτημα της εμπειρίας, υπομνύοντας μια αρχιτεκτονική που αυτό-εμμηδενίζεται (Martin, 1990:27, Tschumi, 1974:48). Ο δυαδισμός αυτός υπερβαίνεται μέσω του βιωματικού χώρου, ο οποίος κατά τον εμφορούμενο-από-Bataille Tschumi, έγκειται σε έναν αρχιτεκτονικό ερωτισμό (eROTicism όπως τον παρουσιάζει γραφικά ο ίδιος), και που διαρρηγνύει τα αναγνωστικά όρια, όχι μέσω μιας νέας διαλεκτικής σύνθεσης ή μιας οιονεί διπολικής συνύπαρξης αλλά μέσω μιας ρωγμής στους δυο όρους, εντός της οποίας το υποκείμενο μετεωρίζεται -ηδονίζεται ή σιωπά- πάνω σε ένα νήμα υποκειμενικής αναλογίας.

Όμως ο Tschumi δεν αρκείται μόνον στις έννοιες του λαβυρίνθου, της πυραμίδας και του ερωτισμού. Στο κείμενό του *Architecture and Transgression* (1976),

διάγραμμα iii: κατά Tschumi επίλυση του αρχιτεκτονικού παραδόξου

χρησιμοποιεί τις έννοιες της παραβίασης, της αποσύνθεσης και του θανάτου, προκειμένου να συστηματοποιήσει μια διευρυμένη κριτική ανάλυση στο Μοντέρνο κίνημα. Το επιχείρημά του βασίζεται στην άρνηση των μοντέρνων αρχιτεκτόνων να τεθούν θετικώς προσκείμενοι σε εκείνο το κομμάτι της ζωής που προσιδιάζει στον θάνατο: οι σηπτόμενες κατασιευές είναι ασυμβίβαστες με τη μοντερνιστική ιδεολογία του Πουριισμού και με αυτό που μπορεί να ονομαστεί *εννοιολογική αισθητική* αντίθετα υποστηρίζει πως η αρχιτεκτονική στιγμή είναι η στιγμή στην οποία ενυπάρχει ταυτόχρονα η ζωή και ο θάνατος (Tschumi, 1976:74), και καταλήγει πως η αρχιτεκτονική επιβιώνει όταν αρνείται τον εαυτό της, όταν υπερβαίνει την παράδοξη φύση της αρνούμενη τη μορφή που η κοινωνία περιμένει από αυτήν, προτάσσοντας έτσι μια θεματική παράβασης και όχι καταστροφής ή ανατροπής (Tschumi, 1976:78).

Το Μπαταϊγικό εννοιολογικό πρωτόκολλο που αξιοποιεί ο Tschumi μέσα από τα δύο προαναφερθέντα έργα, στοχεύει στη διερεύνηση μιας πιθανής σύγκλισης μεταξύ πραγματικού και ιδεατού χώρου, και πιο συγκεκριμένα στον σχηματισμό νέων αρθρώσεων μεταξύ εννοιολογικών δομών και βιωματικής εμπειρίας. Σε μια απόπειρα συστηματοποίησης της σκέψης του, μπορεί να διατυπωθεί ότι σημείο εκκίνησης αποτελεί το αρχιτεκτονικό παράδοξο της ταυτόχρονης σύλληψης και εμπειρίας του χώρου, το οποίο προσεγγίζει ως προβληματική της ταυτόχρονης συνύπαρξης των εννοιολογικών δομών της πυραμίδας και του λαβυρίνθου. Σε αυτό το σημείο, προτείνει την επίλυση της ταυτοχρονίας με δύο τρόπους: πρώτον, με εργαλείο την έννοια του ερωτισμού, ο οποίος ενέχει τη διπλή απόλαυση των νοητικών δομών και της αισθησιακότητας σε αντιστοιχία με το παράδοξο της εννοιολόγησης και της εμπειρίας του χώρου, με αποτέλεσμα η αρχιτεκτονική να αποτελεί ένα ερωτικό αντικείμενο. Δεύτερον, με εργαλείο την έννοια της αποσύνθεσης, ως στοιχείο μετάβασης ή αναλογικής κίνησης από τη ζωή προς τον θάνατο, προσεγγίζει το δίπολο εννοιολόγηση/εμπειρία του χώρου ως παραβίαση ή ως σηπτόμενο σημείο απ' όπου η αρχιτεκτονική γεννάται αρνούμενη την προσδοκώμενη κοινωνική μορφή, με αποτέλεσμα η σήψη να γεφυρώνει την ευχαρίστηση με τον λόγο. Βέβαια, και σε αυτή

την προτεινόμενη επίλυση, η κατάληξη παραμένει ο ερωτισμός, διαμεσολαβούμενος όμως από την κίνηση προς τον θάνατο.

Αξίζει να αναφερθεί ως παράδειγμα των θεωρητικών αναζητήσεων γύρω από την έννοια της σήψης (ROT) του προτεινόμενου ερωτισμού (eROTicism), η σκέψη του Tschumi σχετικά με την πρόσληψη του περιεχομένου της Villa Savoye: το 1976-1977 δημοσιεύει το θεωρητικό έργο με τίτλο “Advertisements for Architecture”, το οποίο αποτελείται από μια σειρά εικόνων και λέξεων σε μέγεθος καρτ-ποστάλ, όπου σε κάποιες εξ’ αυτών απεικονίζεται η Villa Savoye -το αριστούργημα του Μοντερνισμού- σε αποσύνθεση, δηλαδή στην κατάσταση που βρισκόταν όταν το επισκέφτηκε ο Tschumi το 1965, πριν τις πρώτες απόπειρες αποκατάστασής της. Με τις παραθέσεις αυτές, αποπειράται τη συγκρότηση της έννοιας της αποσύνθεσης, ως ένα εργαλείο ολοκληρωμένης αρχιτεκτονικής αντίληψης, και προτείνει μια κριτική των ορίων της αρχιτεκτονικής σκέψης και του χώρου, μέσω μιας διαρρηκτικής πράξης που αναγιγνώσκει ηδονή και ομορφιά μέσα στο σηπτόμενο πτώμα του μοντερνιστικού πρωτοτόκου (Hejduk, 2014:396). Σκιαγραφεί εντός του ένα τοπίο όπου οι αξίες της πρωτοποριακής μοντέρνας αρχιτεκτονικής απουσιάζουν. Η αποσυντιθέμενη Villa Savoye δεν αναπαριστά πια την μεγάλη λευκή ελπίδα του Μοντερνισμού – τη μηχανή στον κήπο ως αξία, ως καθαρό, αγνό, λειτουργικό και δυνητικά αναπαραγωγίμο στοιχείο· η σήψη της σηματοδοτεί μια παραβίαση, μια κίνηση προς τον θάνατο (Hejduk, 2014:399). Για τον Tschumi, τα γεμάτα περιττώματα δωμάτια του εγκαταλελειμμένου κτιρίου, διαρρηγνύουν ορισμένα αρχιτεκτονικά ταμπού (Mosley, 2013:36), και η λειτουργία αυτή προσήκει στις περιττωματολογικές περιγραφές των Μπαταϊγικών λογοτεχνικών αφηγήσεων¹. Οι έννοιες του Ερωτισμού, της

¹ Σύμφωνα με τον Coelen (2016:97) τα μυθιστορήματα “*το Γαλάζιο του Ουρανού*”, “*η Ιστορία του Ματιού*” και “*Madame Edwards*”, περιγράφουν μια παραβίαση περιττωματολογικού τύπου η οποία διαμορφώνεται με μια κατεύθυνση προς τα κάτω. Ο κόσμος των εραστών που πρωταγωνιστούν στα έργα, τοποθετείται στη σιγή του πολιτικού, του λογοτεχνικού και του επιστημονικού πεδίου,

Αποσύνθεσης, της Περιττωματολογίας και της Παραβίασης, είναι το σύνολο των Μπαταϊγικών εργαλείων με τα οποία ο Tschumi αρθρώνει επιλύσεις στην προβληματική περί του αρχιτεκτονικού παραδόξου και συναρμολογεί κριτικούς μηχανισμούς αποταξινόμησης παγιωμένων αξιών και αντιλήψεων.

Αξιοσημείωτο παραμένει το γεγονός ότι η έρευνα του Tschumi, από όλες τις αναφορές του Bataille σχετικά με την αρχιτεκτονική, περιέχει μόνο τους τύπους της πυραμίδας και του λαβυρίνθου, ενώ οι επίλοιπες (Ερωτισμός, Αποσύνθεση, Παραβίαση) και οι εξ αυτών προκύπτουσες (Περιττωματολογία), εντοπίζονται σε έργα που δεν περιέχουν αρχιτεκτονικές προσεγγίσεις και συνιστούν λογοτεχνικά κείμενα όπως ο *Νεκρός* (1967), η *Ιστορία του Ματιού* (1928) το *Γαλάζιο του Ουρανού* (1957), ή συγκεκριμένες θεματικές διερευνήσεις (ο *Ερωτισμός* (1957)). Το σύνολο του θεωρητικού έργου του Tschumi, από το αρχιτεκτονικό παράδοξο μέχρι την αρχιτεκτονική ως ερωτικό αντικείμενο, αποσκοπεί σε μια κριτική στάση απέναντι στην κυρίαρχη εξουσιαστική δομή του Μοντερνισμού, προκαλώντας τις έννοιες που αποτελούν τους ακρογωνιαίους λίθους της ιδεολογίας του: ιεραρχία, καθαρότητα, φονξιοναλισμός, φορμαλισμός (Hejduk, 2007:393). Μέσα από αυτές τις θεωρητικές αναζητήσεις, διανοίγεται μια Μπαταϊγική εννοιολογική βεντάλια, η οποία παρέχει ενεργήματα κριτικής ή διακύβευσης των κυρίαρχων εξουσιαστικών ιδεολογικών δομών που υποστυλώνουν την εννοιολογική συγκρότηση του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού. Μολονότι ο Tschumi καταφέρεται ενάντια του Μοντερνισμού, διακρίνεται μια προθετικότητα που αναδεικνύεται στη γενικότερη βιοθεωρία του Bataille σχετικά με την κριτική στάση και αμφισβήτηση των κυρίαρχων δομών που περιβάλλουν το άτομο. Μολαταύτα ο Tschumi, όπως διαχειρίστηκε το έργο του Bataille, όχι μόνο με τις κατά Hollier συγκροτήσεις αλλά και με μια πρωτογενή έρευνα

και τα σεξουαλικά ζητήματα εξετάζονται υπό το πρίσμα της Ετερολογίας. Για περισσότερα βλ. κεφ. Π.ΙΙΙ Περιττωματολογική καθοσίωση, σελ.44.

στα λογοτεχνικά του κείμενα, υποδεικνύει έναν πυρήνα που προσφέρεται για αρχιτεκτονικές διερευνήσεις και αφορμήσεις σχεδιασμού.

I.III Περί των αξιώσεων του σχεδιασμού στην πορεία της έρευνας

Η υπέρθεση των δυο αυτών σχημάτων, ήτοι η σύσταση μιας κριτικής στάσης στον Μοντερνισμό ως παράδειγμα διακύβευσης μιας κυρίαρχης εξουσιαστικής δομής κατά Tschumi, και η Μπαταϊγική προθετικότητα για το πρόταγμα μιας αντιροητικής ιδιοσυστασίας στις εξουσιαστικές δομές γενικότερα, τεκνογονεί το ερώτημα για την ύπαρξη ενός σχεδιασμού, εμφορούμενου από αυτή την υπερθετική λειτουργία: μπορεί ο σχεδιασμός να ιδωθεί ως πρακτική αμφισβήτησης των εκδηλώσεων του κυρίαρχου λόγου; Αυτή η προλουδιακή διατύπωση ενός ερευνητικού ερωτήματος, εγείρει επιπλέον ερωτήματα σχετικά με τη φύση του σχεδιασμού και την εκδήλωση των κυριαρχικών συστημάτων στα οποία εναντιώνεται. Ο Latour (2008) αρθρώνει μια μήτρα με πέντε σημεία-πλεονεκτήματα της έννοιας του σχεδιασμού, εκ των οποίων τα δυο τελευταία προσφέρονται για την κατανόηση των εγειρόμενων προβληματισμών του ερωτήματος: το πρώτο από αυτά (τέταρτο κατά-σειρά-Latour) προσεγγίζει τον σχεδιασμό ως μια ατέρμονη συλλογιστική επανασχεδιασμού μιας υφιστάμενης πλουραλιστικής περιεχομένων συνθήκης. Παρίσταται αποφαστικά σε διατυπώσεις που ομιλούν για μια *ex nihilo* διαδικασία σχεδιασμού ή μια σχεδιαστική εκκίνηση πάνω σε μια *tabula rasa* (Latour, 2008:4) ανισσόμενος υπαρκτά πεδία, εγκυμονούντα προβληματικών που θέτονται προς διερεύνηση. Μάλιστα, η επιχειρηματολογία του αίρεται σε θεολογικό επίπεδο, σημειώνοντας ότι *“ο Θεός ως σχεδιαστής είναι ο επανασχεδιαστής κάποιου πράγματος που ήδη υπήρχε – και αυτό επιβεβαιώνεται τόσο για του Υιό Του όσο και για το Άγιο Πνεύμα, που στάλθηκαν για να λυτρώσουν αυτό που είχε αποτύχει εξάρχής”* (Latour, 2008:4) διανοίγοντας, έστω και συμβολικά, το περιεχόμενο του πεδίου όπου ο σχεδιασμός πραγματώνεται. Σε συνέχεια αυτού το σημείου, το επόμενο (πέμπτο κατά-σειρά-Latour), εισάγει την ηθολογική συνιστώσα του σχεδιασμού, δηλαδή αποκαλύπτει την πολιτική του σύσταση. Ο σχεδιαστής, ήτοι το υποκείμενο που επανασχεδιάζει το περιεχόμενο μιας υπάρχουσας διάστασης, δεν επιτρέπεται να κρυφτεί πίσω από τα δεδομένα του παρελθόντος που την ορίζουν (Latour, 2008:5), αλλά καλείται να πάρει θέση επ’ αυτών, κίνηση που αναντίρροπα αποτελεί ένα ηθο-

ενέργημα. Βέβαια, το συγκείμενο εντός του οποίου ο Latour αναπτύσσει τα σημεία του είναι αρκετά διαφορετικό από αυτό της παρούσης ερευνητικής απόπειρας, καθότι τα εντάσσει σε μια γενικότερη συζήτηση ηπιότερων στάσεων σχετικά με την αντιμετώπιση μιας οικολογικού τύπου κρίσης εν αντιθέσει του Μπαταϊγικού επαναστατικού παροξυσμού προς πάσα κατεύθυνση. Παρ' όλα αυτά, η πρόταση πρόσληψης του σχεδιασμού ως ηθολογικής φύσης επανασχεδιασμός ενός υπάρχοντος πεδίου, δεν παύει να αποτελεί μια αξία για την πορεία της έρευνας.

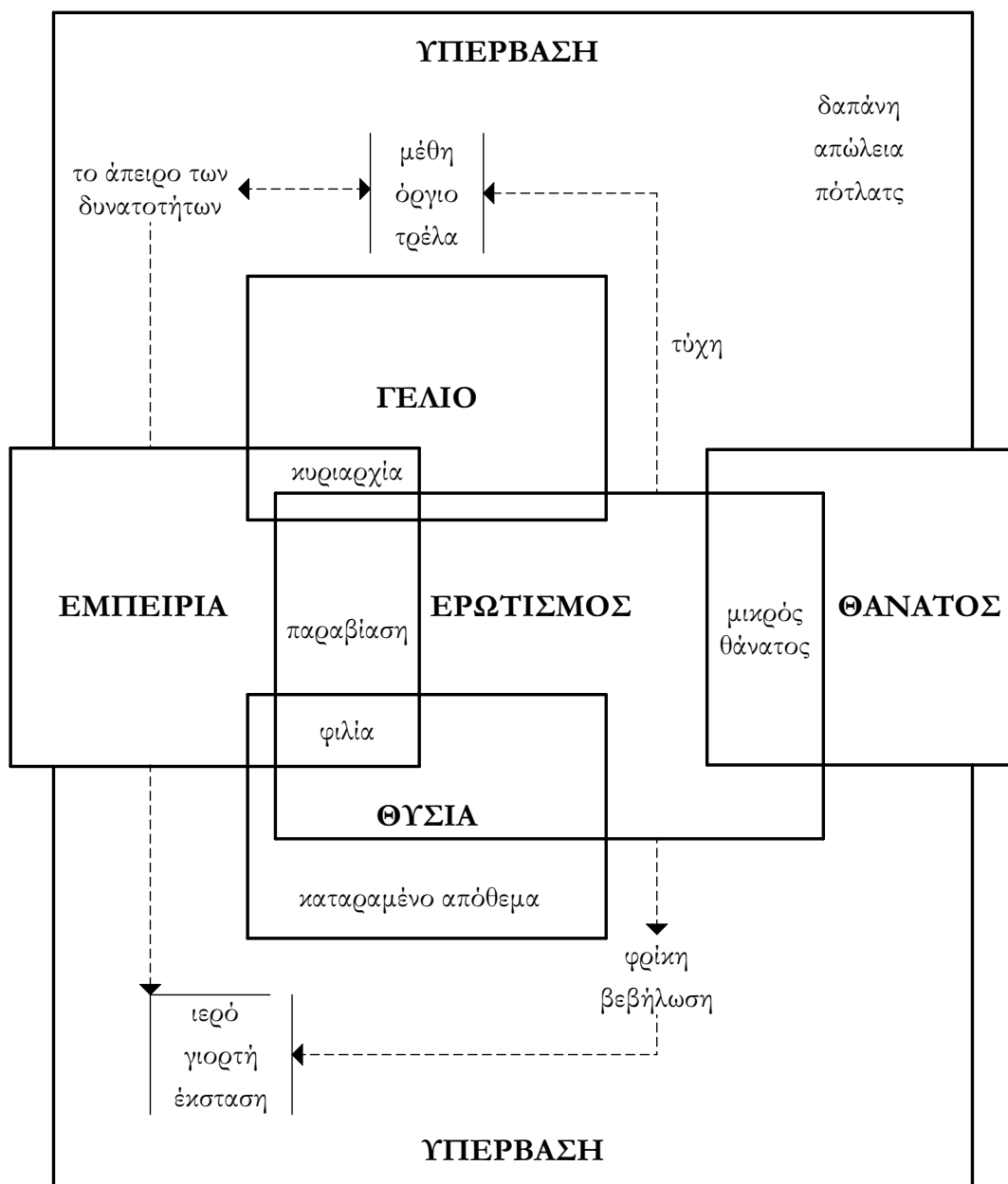
Σχετικά με τον ρόλο της αρχιτεκτονικής στο ευρύτερο πλαίσιο του σχεδιασμού, νευραλγική παραμένει η διατύπωση του Tschumi που συγκειμενοποιεί το αντικείμενο σχεδίασης, οραματιζόμενος μια μη-ιεραρχική, μη-παραδοσιακή κοινωνία η οποία επισυμβαίνει με τη λειτουργία του: *“η αρχιτεκτονική δεν αφορά τις συνθήκες του σχεδιασμού, αλλά τον σχεδιασμό των συνθηκών που θα εξαρθρώσουν τις παραδοσιακές και παρωχημένες πτυχές της κοινωνίας και θα τις αναδιοργανώσουν με τρόπο απελευθερωτικό, ώστε η εμπειρία μας να γίνει εμπειρία γεγονότων που οργανώνονται μέσω της αρχιτεκτονικής”* (Tschumi, 1991:259). Υπερθέτοντας τις δύο τοποθετήσεις, ένας σχεδιασμός *εξάρθρωσης* με τρόπο *απελευθερωτικό* κατά Tschumi ως αναγκαία ηθολογική πράξη κατά Latour, προσφέρεται ως λειτουργία των πρακτικών αμφισβήτησης του κυρίαρχου λόγου. Συνεπώς, το ερώτημα δύναται πλέον να επεκταθεί στον τρόπο με τον οποίο αυτή η υπέρθεση μπορεί να οργανωθεί, και το πλαίσιο εντός του οποίου συστηματοποιείται.

I.IV Περί της επάρκειας και αξίας μιας κεφαλαικής εννοιολογικής συγκρότησης

Η στροφή στο έργο του Bataille πραγματοποιείται για αυτόν ακριβώς τον λόγο: για την αναζήτηση εννοιολογικών σεναρίων που προσφέρονται για τη διερώτηση και –εφόσον αποδειχθεί επαρκές– τη συστηματοποίηση ενός σχεδιασμού αμφισβήτησης ως αρχιτεκτονική εκτέλεση. Ο εννοιολογικός χάρτης του Bataille των Arnaud & Lafarge (1978) (διάγραμμα iv) αποδεικνύει ότι το Μπαταϊγικό εννοιολογικό πεδίο εκτείνεται σε πληθώρα κατευθύνσεων και θεματικών, κάτι που αναδεικνύει αρχικά μια δυσκολία που αφορά τα κριτήρια επιλογής και εστίασης σε συγκεκριμένα σημεία του. Για τον λόγο αυτό αναζητούνται έννοιες βάσει των ακολούθων κριτηρίων που λειτουργούν ως αξιολογικός πυρήνας επιλογής:

- α. διερευνώνται έννοιες και θέσεις οι οποίες ενέχουν μια καθολικότητα, δηλαδή φαίνεται να εντοπίζονται ως θεμελιώδεις αρχές πάνω στις οποίες οικοδομείται το Μπαταϊγικό σύστημα
- β. αναζητούνται έννοιες και θέσεις που περιέχουν άμεση ή έμμεση σχέση με την αρχιτεκτονική, η οποία αποτελεί το σταθερό και αμετάβλητο κέντρο γύρω από το οποίο περιδινείται η παρούσα ερευνητική απόπειρα
- γ. αναζητούνται έννοιες και θέσεις που φέρουν τις λογικές της εξάρθρωσης ή της αμφισβήτησης σε συνέπεια με τις μέχρι τώρα διατυπώσεις
- δ. επιλέγονται έννοιες και θέσεις, για τις οποίες ο συνδυασμός των τριών πρώτων σημείων, δεν έχει επαρκώς διερευνηθεί βάσει της εντοπισμένης αρθρογραφικής – βιβλιογραφικής ανασκόπησης

Βάσει αυτού του τετραμερούς πυρήνα, επιλέγεται προς αξιολόγηση η έννοια του *Ακέφαλου*, καθότι εν συγκρίσει των επίλοιπων Μπαταϊγικών εννοιών, η ίδια η λέξη προϊδεάζει, δίνοντας έναν παλμό -πέραν του περιεχόμενου με τον οποίο τη φορτίζει ο Bataille- διότι φέρει εξορισμού συγκεκριμένες πληροφορίες και συμβολικές δυναμικές που σχετίζονται με πρακτικές διακύβευσης του κυρίαρχου λόγου. Σύμφωνα με το λεξικό Τριανταφυλλίδη, ως ακέφαλο ορίζεται εκείνο “που δεν έχει κεφάλι – που

διάγραμμα iv: εννοιολογικός χάρτης Bataille κατά Arnaud & Lafarge (1978)

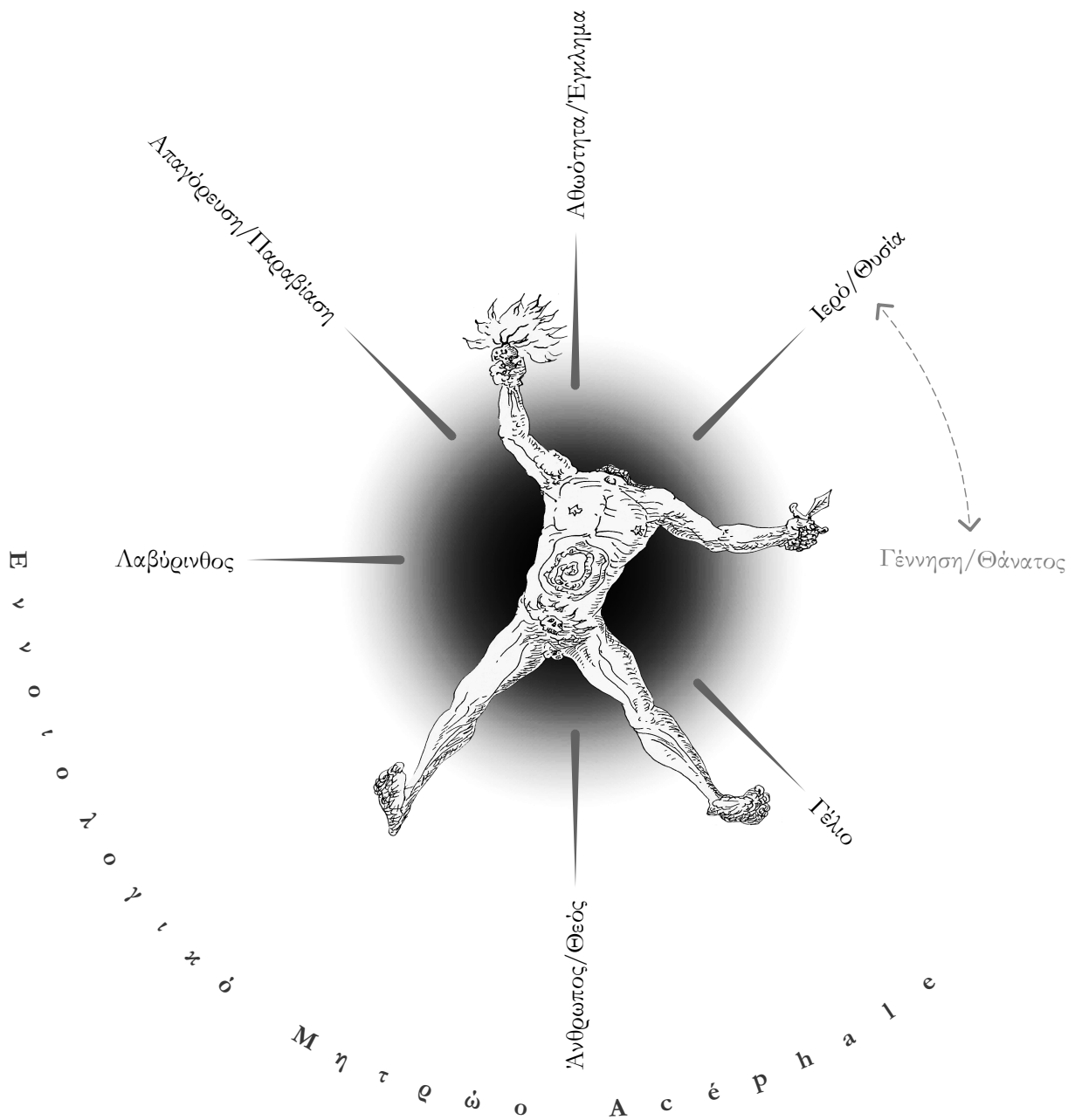
παρουσιάζει ακεφαλία - που του έχουν κόψει το κεφάλι - από τον οποίο λείπει το κεφάλι”, ενώ μεταφορικά ορίζεται ως εκείνο “που δεν έχει κεφαλή, αρχηγό ή διοίκηση”². Ήδη λοιπόν στη λέξη περιέχεται η απουσία επιτροπείας και ρυθμιστικών αρχών, ενώ ταυτόχρονα εγείρεται το ερώτημα του πως αυτή η έλλειψη κεφαλής προέκυψε. Ο ορισμός της λέξης μετατοπίζει το ενδιαφέρον από το γενικό εννοιολογικό πεδίο του Bataille, σε μια εστιασμένη πρόταση προς αξιολόγηση.

Εν πρώτοις, ο Ακέφαλος δεν είναι μια έννοια που ορίζεται επακριβώς από τον Bataille· ανταποκρίνεται περισσότερο σε μια κανονιστική βάση που συντονίζει τη σκέψη του. Η έκφραση της εκδηλώθηκε με δύο τρόπους: έναν εσωτερικό, με τη συνέργεια μιας κοινότητας, και έναν εξωτερικό στον οποίο εστιάζει η παρούσα έρευνα, ο οποίος εμφανίστηκε με τη δημοσίευση του ομώνυμου περιοδικού από το 1936 μέχρι το 1939 σε ένα σύνολο πέντε τευχών. Το εξώφυλλο του επιμελήθηκε ο André Masson ο οποίος σχεδιάζει μια ακεφαλική φιγούρα, συγκεντρώνοντας σε μια ζωγραφική χειρονομία την πρώτη εικόνα της έννοιας. Οι Lebel & Waldberg (1995:12) υποστηρίζουν ότι το σχέδιο του Ακέφαλου αποτελεί μια ισχυρή έκφραση του συνόλου της σκέψης του Bataille, δηλώνοντας “όχι μόνο τον άνθρωπο που δραπετεύει από τις σκέψεις του, αλλά και έναν ακέφαλο οργανισμό, μια αποκήρυξη της ιεραρχίας”. Προς υποστήριξη του σχεδίου του οποίου ήταν εμπνευστής, ο Bataille γράφει σχετικά στο εναρκτήριο κείμενο “Η Ιερή Συνωμοσία” (*La Conjuración Sacrée*) του πρώτου τεύχους του *Acéphale*:
“Η ανθρώπινη ζωή είναι εξαντλημένη καθότι υπηρετεί ως κεφαλή, ή ως λόγος του σύμπαντος. Στο βαθμό που γίνεται κεφάλι ή λόγος, στο βαθμό που γίνεται απαραίτητη για το σύμπαν, αποδέχεται τη δουλεία.”

[...]

² Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, Λεξικό της κοινής νεοελληνικής (Τριανταφυλλίδη)

https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/

διάγραμμα ν: χάρτης εννοιών συσχετιζόμενων με τον Acéphale

“Ο άνθρωπος έχει δραπετεύσει από το κεφάλι του, ακριβώς όπως ο καταδικασμένος δραπέτευσε από τη φυλακή του. Πέρα από τον εαυτό του δεν βρήκε τον Θεό, που είναι η απαγόρευση του εγκλήματος, αλλά ένα ον που αγνοεί την απαγόρευση. Πέρα από αυτό που είμαι, συναντώ ένα ον που με κάνει να γελάω επειδή είναι ακέφαλο` με γεμίζει τρόμο γιατί είναι φτιαγμένο από αθωότητα και έγκλημα` κρατά ένα όπλο από ατσάλι στο αριστερό χέρι, φλόγες σαν αυτές μιας Ιερής Καρδιάς στο δεξί. Επανενώνει σε μια έκρηξη τη Γέννηση και τον Θάνατο. Δεν είναι άνθρωπος. Δεν είναι ούτε θεός. Δεν είμαι αυτό, αλλά αυτό είναι κάτι περισσότερο από μένα: το στομάχι του είναι ο λαβύρινθος στον οποίο έχει χάσει τον εαυτό του, και εντός του οποίο ανακαλύπτω τον εαυτό μου ως αυτό, με άλλα λόγια, ως τέρας.”

(Bataille, 1936:181)

Αναντίρρητα το απόσπασμα χαρακτηρίζεται από έναν ποιητικό λόγο καθώς και από έντονο συμβολισμό, και αναπτύσσεται με τη μορφή ελεύθερης διατύπωσης συνειρμών. Ωστόσο, αναγνωρίζεται η έννοια του Ακέφαλου ως κεντρική θεματική γύρω από την οποία οργανώνονται διάφορες έννοιες-θέσεις: η ύπαρξη της κεφαλής σχετίζεται με τη δουλεία, τη φυλακή και την εξάντληση της ζωής, έτσι ώστε μια ακεφαλική συνέπεια, δηλαδή η ανάπτυξη μιας λογικής αμφισβήτησης και εξάρθρωσης της κεφαλής, να δηλώνει την απελευθέρωση από αυτές. Προσέτι, η απαγόρευση υπομνεί την παραβίαση ως αναγκαία πράξη υπέρβασης της. Το γέλιο επισυμβαίνει ως μια κατάσταση διαπίστωσης, ενώ το ιερό και το όπλο (θυσιά)³, εκρήγνυνται στο δίπολο Γέννηση/Θάνατος. Το απόσπασμα καταλήγει στον λαβύρινθο ο οποίος χαρτογραφεί έναν χώρο ανακάλυψης και μετασχηματισμού. Όλα αυτά συνομολογούν έναν αστερισμό εννοιών με κοινό φωτοδότη τον Ακέφαλο, με τρόπο ώστε ο τελευταίος να ανάγεται σε θεμελιώδη αρχή της Μπαταϊνικής σκέψης.

Ταυτόχρονα, τόσο το Μασονικό σχέδιο όσο και το Μπαταϊνικό κείμενο, αποκαλύπτουν την πρόθεση εστίασης πάνω στο ανθρώπινο σώμα, το οποίο λειτουργεί

³ Για αναλυτική περιγραφή του όπλου και της θυσίας βλ. κεφ. III.IV Το μαχαίρι στο αριστερό χέρι (ή η θυσιαστήρια λεπίδα), σελ.61.

ως αλληγορία της κοινωνίας και άλλων δομών (Lebel & Waldberg, 1995:12), με χαρακτηριστικό παράδειγμα την αρχιτεκτονική η οποία αποτελεί μια εξέλιξη του ανθρώπου, και μαζί του μοιράζεται έναν κοινό σκοπό: *“ο άνθρωπος αντιπροσωπεύει απλά ένα ενδιάμεσο στάδιο μορφολογικής ανάπτυξης μεταξύ του πιθήκου και του κτιρίου”* (Bataille, 1929a:25-26). Αυτή η παρατήρηση περιγράφει τη σύνθεση ενός ισχυρού δεσμού μεταξύ ανθρώπου και κτιρίου με κοινή συνισταμένη την έννοια του σώματος, έτσι ώστε να μπορεί βάσιμα να διατυπωθεί πως μια πιθανή μεταχείριση του σώματος, πραγματώνεται τόσο σε επίπεδο όντος όσο και σε επίπεδο κτιριακής δομής, ή, σύμμορφα, ότι η μεταχείριση του σώματος επιδέχεται εκ παραλλήλου οντολογικές και αρχιτεκτονικές ερμηνείες. Τη θέση υποστηρίζει έμμεσα και ο Bataille που διατείνεται ότι *“μια επίθεση στην αρχιτεκτονική, της οποίας οι μνημειακές παραγωγές κυριαρχούν σε ολόκληρη τη γη ομαδοποιώντας τα δουλοπρεπή πλήθη κάτω από τη σκιά τους επιβάλλοντας θαυμασμό και έκπληξη, η τάξη και ο περιορισμός καθίστανται αναγκαίοι, σαν να ήταν μια επίθεση στον άνθρωπο”* (Bataille, 1929a:26). Με τον τρόπο αυτό νομιμοποιείται μια πρόταση μετατόπισης των επιτελεστικότητων που διαμόρφωσαν το ακεφαλικό σώμα, από τον άνθρωπο στην κτιριακή δομή, προκειμένου να διερευνηθεί το ερώτημα περί ύπαρξης μιας Ακεφαλικής Αρχιτεκτονικής. Δεδομένου ότι ένα τέτοιο ερώτημα αναδεικνύεται σε κύριο ερευνητικό άξονα πάνω στον οποίο καλείται να αναπτυχθεί η παρούσα απόπειρα, στο σημείο αυτό της αξιολόγησης του Ακέφαλου ως προτεινόμενη έννοια σχετιζόσα με την αρχιτεκτονική, διαφαίνεται αναμφισβήτητα η επάρκειά του.

Όσον αφορά την αρθρογραφική ανασκόπηση, διαπιστώνεται η απουσία επαρκούς διερεύνησης στη σχέση Ακέφαλου και Αρχιτεκτονικής. Σημαντική παραμένει η έρευνα του Hollier, ο οποίος διαχειρίζεται τη σχέση εντός ενός γενικότερου πλαισίου σχετικά με τον Bataille και την αρχιτεκτονική, χωρίς όμως να διακρίνεται μια μεθοδική ανάλυση ή εμβάθυνση. Αναλυτικότερα, ο Hollier (1974:xii) στο *Against Architecture*, ορμώμενος από το κείμενο *La Conjuración Sacrée*, βλέπει στη φιγούρα του Ακέφαλου τον μόνο τρόπο με τον οποίο ο άνθρωπος είναι ικανός να δραπετεύσει από την αλυσίδα του εξελικτικού μοντέλου που εκκινεί από τον πίθηκο

και διαπερνά τον άνθρωπο ώστε να καταλήξει στην αρχιτεκτονική, και αυτός ο τρόπος αφορά την απόδραση από τη μορφή, την πραγμάτωση του αποκεφαλισμού. Ταυτόχρονα, με έρεισμα την κυριαρχία των μνημειακών παραγωγών του Bataille, ο Hollier (1974:xii) θεωρεί ότι “η εικόνα του Ακέφαλου πρέπει να ιδωθεί ως μορφή του διαμελισμού, ως αρνητική εικόνα μιας αντιμνημειακής τρέλας, που εμπλέκεται στη διάσπαση του νοήματος”. Σε ένα πρώτο επίπεδο λοιπόν, ο Hollier μεταχειρίζεται τον Ακέφαλο ως εργαλείο απόδρασης από τη μορφή και τη μνημειακότητα, αφήνοντας όμως αναπάντητο το ερώτημα της συστηματοποίησης μιας τέτοιας διαπίστωσης, δηλαδή το πως επιτυγχάνεται η απόδραση, εντός ενός ευρύτερου πεδίου αρχιτεκτονικής μεθόδου σχεδιασμού. Ωστόσο, κάτι τέτοιο δεν άπτεται του ερευνητικού πυρήνα του Hollier, ο οποίος σε δεύτερο επίπεδο στρέφεται στις αρχιτεκτονικές δομές που απασχόλησαν τον Bataille, και συγκεκριμένα στη λαβυρινθική δομή, χαρακτηρίζοντάς την ακεφαλική και αναρχική: “ο λαβυρινθικός λόγος είναι ο αποκεφαλισμένος λόγος που αρθρώνεται με την απουσία του κεφαλιού” (Hollier, 1974:64). Η κοινή παρουσία του λόγου στο δίπολο λαβυρινθικό/ακεφαλικό, επιτρέπει τη μετάβαση στη σφαίρα του φιλοσοφικού στοχασμού, όμως και πάλι υπογραμμίζεται το ερώτημα περί αρχιτεκτονικής μεθόδου σχεδιασμού. Είναι ακριβώς σε αυτό το σημείο προσέγγισης του λαβυρίνθου, -όπου η απουσία θεμελίωσής του σε επίπεδο αρχιτεκτονικής γνώσης τεκμαίρει ένα επιστημολογικό κενό- που εκκινείται η ερευνητική πορεία του Tschumi με το ερώτημα του αρχιτεκτονικού παραδόξου⁴. Όμως, όπως υποστηρίχθηκε προηγουμένως, η εννοιολογική βεντάλια με την οποία ο Tschumi συγκροτεί τη σκέψη του αναπτύσσοντας σχήματα αρχιτεκτονικού σχεδιασμού, δεν περιέχει τον Ακέφαλο ως άμεση ερευνητική βάση, αλλά ως διαμεσολαβούμενη πρόσληψη από το σχήμα του λαβυρίνθου. Εύλογα λοιπόν συνάγεται, πως η πρόταση μιας αμιγούς εννοιολόγησης του Ακέφαλου συσχετιστικά με την αρχιτεκτονική ως πρακτική σχεδιασμού, όχι μόνο χρήζει περαιτέρω διερεύνησης αλλά ανάγεται σε κεντρική θεματική της έρευνας.

⁴ βλ. κεφ. I.II Περί της αρχιτεκτονικής αξίας του Bataille: η περίπτωση του Bernard Tschumi, σελ.17.

διάγραμμα vi: ερευνητικό πρόγραμμα κατά Lakatos

I.V Περί της σύνταξης του ερευνητικού προγράμματος και του κεφαλικού σκοπού

Ο Τερζόγλου (2016:591) αναφέρει πως για τον Lakatos, “κάθε επιστημονικό σύστημα αποτελείται από σειρές θεωριών που σχηματίζουν ένα “ερευνητικό πρόγραμμα”. Κάθε ερευνητικό πρόγραμμα διαθέτει μεθοδολογικούς κανόνες που αρθρώνονται σε δύο “επίπεδα”: κανόνες που συγκροτούν την “αρνητική ευρετική” ενός σχεδόν αμετάβλητου “σκληρού πυρήνα” και μοντέλα ή στρατηγικές που οργανώνουν μια προστατευτική ζώνη “βοηθητικών υποθέσεων”, τη “θετική ευρετική”. Η προστατευτική ζώνη είναι εμετάβλητη και ευέλικτη, μπορεί να προσαρμόζεται σε νέα δεδομένα και να απορροφά ανταγωνιστικές παραλλαγές χωρίς να θίγεται ο σκληρός πυρήνας”. Ως σκληρός πυρήνας της αρνητικής ευρετικής κατά Lakatos, προτείνεται η υπόθεση ότι ο σχεδιασμός δύναται να λειτουργήσει ως πρακτική αμφισβήτησης ή/και εξάρθρωσης του κυρίαρχου λόγου. Αντίστοιχα, ως προστατευτική ζώνη της θετικής ευρετικής, δηλαδή ως μερικώς διατυπωμένο σύνολο προτάσεων ή υποδείξεων (Lakatos, 1965:135), προτείνεται η Ακεφαλική Εννοιολόγηση, ήτοι η συστηματική εμβάθυνση στην κατά Bataille έννοια του Ακέφαλου, και η διάθεση της προς αφομοίωση από τους μηχανισμούς του σκληρού πυρήνα. Επίσης, στη ζώνη συνανήκουν εκφράσεις της εξουσίας, εγκείμενες στον κυρίαρχο λόγο. Στην ευρεία εικόνα του προγράμματος, συντάσσεται η Ακεφαλική Αρχιτεκτονική ως μέθοδος εννοιολογικού σχεδιασμού.

Η σύνταξη μιας Ακεφαλικής Αρχιτεκτονικής αποσκοπεί στην ανάδειξη νέων αιτιολογήσεων μεταξύ του αρχιτεκτονικού ειδέναι και του φιλοσοφικού επέκεινα, συζευγνύοντας τη χωρική και εννοιολογική υπόσταση των δομημένων πολιτισμικών εκδηλώσεων, ή εκείνων που δύνανται να δομηθούν εν τη απουσία ή διακύβευση της εξουσιαστικής μέριμνας. Η σύζευξη ενθρονίζεται στη θέση ότι η εννοιολογική δομή της αρχιτεκτονικής σκέψης εκδιπλώνεται σε ένα σχεσιακό σύστημα εννοιών που τίκτουν νοητικούς χώρους, οι οποίοι με τη σειρά τους περιέχουν το ιστορικό, αξιακό και ιδεολογικό μέτρο των υλικών πολιτισμικών σχηματισμών (Τερζόγλου, 2009a:166), και επιπρόσθετα, ότι “η αρχιτεκτονική συγκροτείται μέσα από το κοινό πεδίο προβληματικών

και νοημάτων που συνενώνουν τον διανοητικό χώρο της σκέψης με τον πραγματικό χώρο της πράξης” (Γερζόγλου, 2005:38). Η Ακεφαλική Αρχιτεκτονική συνεπώς συμμετέχει και διανοίγει τον χώρο των εννοιολογικών δομών, και συμβάλλει στη διερεύνηση των ζητημάτων σχεδιασμού, είτε ως εργαλείο συναρμογής, είτε ως μέθοδος ερμηνείας και νοηματοδότησης. Η εν σπέρματι αμφισβητική νόρμα που αρτηριογραφεί τον ιδεολογικό κορμό της Ακεφαλικής έννοιας, κρίνεται σήμερα αναγκαία, εντός της εγκαθίδρυσης ενός πανδημικού πεδίου ανήλεης επιβολής νέων αξιών και ελιτιστικού τύπου τεχνοκρατικής εποπτείας, όπου επικυρώνεται ότι η ύστερη κυβερνο-καπιταλιστική βιοπολιτική, απλώνει το κυριαρχικό της είναι ομοιοτρόπως των καταβολών της, δηλαδή μέσω της διαχείρισης του χώρου. Αν υποθεθεί ότι το υποκείμενο βιώνει τούτη τη συνθήκη ως αρνητική, τότε μετασχηματίζεται σε ον μαχόμενο, και ο ρόλος του αρχιτέκτονα είναι αγώνας/αγωνία αποκατάστασης του χώρου, με την ακεφαλία να οργανώνει τις στρατηγιές του.

Έτι δε, η σύνταξη μιας Ακεφαλικής Αρχιτεκτονικής αποσκοπεί στην ανάδειξη ενός διευρυμένου Μπαταϊγικού εννοιολογικού μητρώου, το οποίο εγκυμονεί αρχιτεκτονικές συλλογιστικές που δεν έχουν επαρκώς διερευνηθεί, με τρόπο ώστε να κρίνεται αναγκαία τόσο η επαναξιολόγηση τους ως προς τη χωρική αναφορά τους, όσο και η επανένταξη της σχέσης Bataille/Αρχιτεκτονικής στην τρέχουσα ερευνητική δραστηριότητα του αρχιτεκτονικού πεδίου. Αν η έννοια του Ακέφαλου αποτελεί έναν πυρήνα συνειληφούς επιμέρους εννοιών του Μπαταϊγικού μητρώου, τότε ένας ερευνητικός εναγκαλισμός στις έννοιες αυτές, διευρύνει έτι περαιτέρω τις εννοιολογικές δομές με τις οποίες δύνανται να αρθρωθούν εναντιωματικά συστήματα σχεδιασμού στην επικράτεια του κυρίαρχου λόγου.

I.VI Περί της κάτοψης και της πορείας της έρευνας.

Η εργασία εικινεί εστιάζοντας στον Georges Bataille με στόχο την ένταξη του στο ευρύτερο διανοητικό γίγνεσθαι της ιστορικής εποχής στην οποία εντοπίζεται. Στο κεφάλαιο II επιλέγονται και αναπτύσσονται δύο καθοριστικά σημεία της πορείας του, ήτοι η σχέση του με τον Nietzsche και η επαφή του με τους σουρεαλιστές, καθώς και μια συνοπτική περιγραφή επιμέρους εννοιών που άπτονται της ακεφαλικής πρακτικής, η οποία επικεντρώνεται κυρίως στο τρίπτυχο Περιττωματολογία/Υλισμός Βάσης/Ετερολογία. Στο κεφάλαιο III πραγματοποιείται συστηματική εστίαση στην έννοια του Αιέφαλου, όπου αναδεικνύονται συγκριμένες λειτουργίες της, και προτείνεται η μετάβαση της από το εννοιολογικό πεδίο σε μια συγκεκριμένη, μεθοδολογικού τύπου πρακτική. Στο κεφάλαιο IV, αναπτύσσεται η σχέση του Bataille με την αρχιτεκτονική, και αποπειράται η περαιτέρω διερεύνηση της ακεφαλικής πρακτικής με στόχο την εύρεση του τρόπου που δύναται να εφαρμοστεί σε ζητήματα αρχιτεκτονικού σχεδιασμού. Μέσω της παράθεσης επιλεγμένων Μπαταϊγικών κειμένων και της εστίαση στον Picasso, προτείνεται ότι η ακεφαλική εκτέλεση εμφορείται μεθοδολογικά από τη ζωγραφική και πρωτίστως από τον Κυβισμό. Στο κεφάλαιο V, αναλύεται η δομή του κυρίαρχου λόγου, με στόχο την προσέγγιση και την κατανόηση του κεφαλιού που διακυβεύεται από την ακεφαλική δράση. Αυτό επιτυγχάνεται με την εμβάθυνση στις σχετικές θέσεις των Bataille και Foucault, και μέσω μιας συγκριτικής αποτίμησης των εργαλείων που εφαρμόζουν οι δυο διανοητές για την αντιμετώπιση των εγκαθιδρυμένων κυρίαρχων δομών, παρουσιάζεται η γενικότερη εικόνα στην οποία εναντιώνεται η ακεφαλική πρακτική. Η εργασία καταλήγει στο κεφάλαιο VI, όπου εξετάζεται η επάρκεια της έννοιας του Αιέφαλου, συστηματοποιημένης πλέον ως εργαλείο σχεδιασμού, στα παραδείγματα της Βαστίλης μετά την άλωση της, και του νέου Κοινοβουλίου στο Σεράγεβο που πρότεινε ο Lebbeus Woods κατά την περίοδο των εμφύλιων συρράξεων της τότε Γιουγκοσλαβίας.

II. ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟΝ GEORGES BATAILLE

Ο γαλλικής καταγωγής Georges Bataille (1897-1962), δεν είναι εύκολη περίπτωση διανοητή και φιλοσόφου· γνωστός ως συγγραφέας ερωτικών λογοτεχνικών κειμένων και κυρίως ως πρόδρομος του μεταδομισμού (Noys, 2000:1), άφησε έργο έμπλεο των πολλαπλών καταβολών του, μετεωριζόμενο μεταξύ λογοτεχνικού και δοκιμιακού λόγου, και εκτεινόμενο από την ποιητική και φιλοσοφική αναστοχαστικότητα έως τη διερεύνηση των επιστημονικών πεδίων της εθνολογίας, της ανθρωπολογίας, της οικονομίας, της θρησκευολογίας (Παπανικολάου, 2008:295) αλλά και του μυστικισμού, της τέχνης και της αρχιτεκτονικής. Τα έργα που ολοκλήρωσε, καθώς και τα περιοδικά στα οποία συνέγραψε και εξέδωσε ο ίδιος –μεταξύ των οποίων τα *Acéphale* και *Documents*- επηρέασαν καθοριστικά τους κολοφώνες του μεταδομιστικού εγχειρήματος όπως τον Roland Barthes, τον Jacques Derrida, τον Jean-Francois Lyotard, την Julia Kristeva και τον Jean Baudrillard (Kendall, 2007:8). Ταυτόχρονα και πέραν των αποτόκων που επέφερε και επιφέρει το συγγραφικό του έργο στη δυτική σκέψη, η αντιφατική ζωή του Bataille –“*συγχρόνως η ήρεμη ζωή ενός επαγγελματία βιβλιοθηκάρου και η άσπυτη ζωή ενός ακόλαστου*” (Noys, 2000:1)- διαπνεόταν από κινήσεις που συνεισέφεραν ποικιλοτρόπως στο πνεύμα της εποχής του. Σε μια απόπειρα πνευματικής χαρτογράφησης των κινήσεων αυτών, με στόχο μίαν εγγύτητα στο πρόσωπο του διανοητή Bataille και την ένταξη του στο γίγνεσθαι της ιστορικής εποχής στην οποία εντοπίζεται, επιλέγονται δύο χαρακτηριστικά σημεία και μια σύντομη περιγραφή επιμέρους εννοιών που άπτονται της ακεφαλικής πρακτικής. Το πρώτο σημείο αφορά τη συνεισφορά του Bataille στη διάσωση της Νιτσεικής κληρονομιάς από τους ιδεολόγους του Ναζισμού, καθώς και στην πρόσληψή της από την Γαλλική σκέψη της εποχής του. Στο δεύτερο σημείο γίνεται εστίαση στη σχέση του Bataille με τους σουρεαλιστές η οποία, κατά το μάλλον ή ήττον, πυροδότησε τη συγγραφή πολλών κειμένων που οργανώνουν την οντολογία του. Καταληκτικά, αναφέρεται αδρομερώς μια σειρά εννοιών που προκύπτουν από τα δυο σημεία και εισαγάγουν το ακεφαλικό συντακτικό που αναπτύσσεται στην επόμενη ενότητα.

II.I Η κάθαρση του Nietzsche από το ναζιστικό στίγμα και η επενέργεια του Hegel

Στο δεύτερο τεύχος του περιοδικού *Acéphale* τον Ιανουάριο του 1937, ο Bataille αναλαμβάνει το εγχείρημα της Νιτσεικής αποκατάστασης, αποκαλύπτοντας τη δυσφορία του φιλοσόφου για τον παγγερμανισμό, τον ρατσισμό και τον φανατικό αντισημιτισμό της εποχής του Χίτλερ, όντας ένας από τους ελάχιστους διανοητές - μεταξύ των οποίων ο Mann, ο Jaspers και Camus- οι οποίοι προσπάθησαν τις δεκαετίες του 1930 και 1940 να διασώσουν τη φήμη του Nietzsche από το αναδυόμενο φασιστικό κύμα (Golomb & Wistrich, 2002:162). Ο Bataille διατεινόταν πως *“ο φασισμός και ο Νιτσειϊσμός είναι αμοιβαίως απογλειόμενοι, ακόμα και με βίαιο τρόπο, όταν ιδωθούν στο σύνολό τους: στη μία περίπτωση η ζωή είναι δεμένη και αδρανοποιημένη σε μια ατελείωτη δουλεία· στην άλλη περίπτωση, δεν επιτελείται μονάχα η κίνηση ενός αέρα ελευθερίας, αλλά και η έκρηξη μιας θύελλας”* (Bataille et al., 2018:117), υπαινισσόμενος τις ανατρεπτικές αναδύσεις που εξηγούνται σε κάθε ολοκληρωτικό σύστημα.

Ο Nietzsche αποτέλεσε το θεμέλιο πάνω στο οποίο υποστυλώθηκε το Μπαταϊγικό οντολογικό οικοδόμημα – την αφορμή μεστώματος των Μπαταϊγικών σκεπτομορφών. Ήταν τέτοιο το πάθος και η εμβάθυνση του Γάλλου στοχαστή στον Γερμανό θεοκτόνο, που οι διαλέξεις του με θεματική τον Nietzsche, αποτελούσαν αιτία πύκνωσης και ώσμωσης της σύγχρονης γαλλικής διανόησης: χαρακτηριστικό παράδειγμα, η συνάντηση που έγινε στο Παρίσι στις 5 Μαρτίου το 1944 στην οποία παρευρέθηκαν μεταξύ άλλων οι Maurice Blanchot, Simone de Beauvoir, Albert Camus, Pierre Klossowski, Michel Leiris, Maurice Merleau-Ponty, Jean Paulhan, Jean Prévost και Jean-Paul Sartre (Wood, 2005:169), προκειμένου να παρακολουθήσουν τη διάλεξη του Bataille με τίτλο *“Nietzsche’s Laughter”*⁵, και που αποτέλεσε την αφορμή της γνωστής ρήξης του με τον Sartre.

⁵ Κατά τον Wood (2005:169-174) το περιεχόμενο των θέσεων του Bataille στη συγκεκριμένη διάλεξη εκκινούσε από ένα Νιτσεικό απόσπασμα: *“το να βλέπει κανείς το ναυάγιο των πραγμάτων*

Θα αποτελούσε σημαντική παράλειψη να μην σημειωθεί ο τρόπος με τον οποίο ο Bataille προσλαμβάνει τη Νιτσεική σκέψη μέσω του Hegel, όντας μαθητής του Alexandre Kojève και παρακολουθώντας τις διαλέξεις του με θέμα τη Χεγκελιανή Φαινομενολογία του Πνεύματος τη δεκαετία του '30. Η Μπαταϊγική αναπαράσταση του Nietzsche θυσιάζει τον λόγο στο βωμό της τρέλας, κατά συνέπεια τα γραπτά του γίνονται κατανοητά μέσω μιας μυστικής ή “εσωτερικής” εμπειρίας η οποία καταλήγει στην αγωνία της Νιτσεικής αιώνιας επιστροφής, αφού πρώτα επιτελεστεί η φιλοσοφική σύνθεση του Χεγκελιανού πνεύματος (Biles, 2007:5). Η οντολογία του Hegel για τον Bataille, δεν είναι μόνο ένα σταθερό σημείο αναφοράς της σκέψης του, αλλά και ένα εργαλείο συγκρότησης ερμηνευτικών σχηματισμών του Νιτσεικού corpus.

Ο Bataille δεν είναι απλά ένας διανοητής ο οποίος κυοφορεί το Νιτσεικό βιοόραμα, αλλά αντιλαμβάνεται τον εαυτό του ως έναν Nietzsche redivivus [παλίνζωο] (Καββαθάς, 2002:χνι). Πλήθος εννοιών –αν όχι ολόκληρο το εννοιολογικό πρωτόκολλο που αναπτύσσει- εντοπίζονται σε μια Νιτσεική τοπολογία, όπως επιλεκτικά αναφέρεται ακολουθώντας προκειμένου να τονιστεί η σχέση των δύο προσώπων. Κατά πρώτα, ο Μπαταϊγικός Nietzsche, ιδωμένος μέσα από τον Κοτζέβικο Hegel, αποτελεί την απαρχή του γέλωτος Nietzsche που επηρέασε όλους τους μεταγενέστερους Γάλλους φιλοσόφους: στον απώτατο Νιτσεικό σκοπό όπου το

μορφών και να μπορεί να γελά, παρά τη βαθιά κατανόηση, συγκίνηση και συμπάθεια που νιώθει, αυτό είναι θεϊκό”. Ο Bataille υποστήριξε ότι είμαστε ικανοί να γελάμε μόνο εφόσον αδιαφορούμε για αυτούς που χάνονται, εκτός και αν αποδειχθεί ότι δεν ναυαγούν στην πραγματικότητα, και εν συνεχεία κάνει μια στροφή, τοποθετώντας τον εαυτό του στο ναυάγιο παρά στην πλευρά του θεατή αναφέροντας πως “Γελάω, επειδή γνωρίζω ότι βυθίζομαι, ότι είμαι θεός [...] ο Ζαρατούστρα μετασημάτισε το γέλιο σε κάτι ιερό”. Για περισσότερα βλ. Wood, M. (2005) *Literature and the Taste of Knowledge*. Cambridge: Cambridge University Press. Βέβαια, ο ίδιος ο Bataille (1945:247) φαίνεται να καταλήγει στη θέση του θεατή υποστηρίζοντας πως “ η τραγική απόλαυση να βλέπεις να βυθίζεται ότι υψηλότερο και καλύτερο υπάρχει” αφορά “ένα μυστικιστικό τρόπο να αισθάνεσαι ένα ανώτερο καλό”, καταλήγοντας πως “το ύψιστο καλό και το ύψιστο κακό ταυτίζονται”. Βλ. Bataille G. (2002 [1945]) Για τον Νίτσε: Θέληση για Τύχη, μτφ Χάρης Ε. Ράπτης, Νίκος Ηλιάδης, σσ. 246-248.

υποκείμενο αυτονομείται μέσω της εγκαθίδρυσης των δικών του αξιών, ο Bataille αναγιγνώσκει τη θέληση για αυτοκαταστροφή, η οποία υποστηρίζει ότι επιτυγχάνεται πρωτίστως μέσω του γέλιου (Amir, 2016:20). Έπειτα, σε αυτό το προκώπτον δίπολο αυτονόμησης/αυτοκαταστροφής, εμφανίζεται η έννοια της υπέρβασης του ορίου, δηλαδή της διακύβευσης του ίχνους που καταστέλλει την ελευθερία του υποκειμένου και το οποίο εν τέλει παραβιάζεται, οδηγώντας σε αυτό που ο Bataille ονομάζει μη-νόημα ή αγνωσία. Η γέννηση του μη-νόηματος έγκειται στην ανεπιτέλεστη προσπάθεια του πνεύματος που επιθυμεί τη γνώση, η οποία επισφραγίζεται από το γεγονός ότι η ύπαρξη του κόσμου δεν δύναται, επ' ουδενί, να πάψει να είναι ακατάληπτη· με τον τρόπο αυτό, η αγνωσία δεν καταργεί τις επιμέρους γνώσεις, αλλά λειτουργεί ως μηχανισμός που τους αφαιρεί το κάθε νόημα (Bataille, 1943:73,136). Εκείνο που εξυφάνεται από τον Bataille μέσω των Νιτσειϊκών αφορμών, είναι η προσέγγιση του απρόσιτου ορίου όπου ο κατακερματισμός του ανθρώπου στη νεωτερικότητα, αναρριείται σε μια εμμενή ολότητα χωρίς νόημα (Καββαθάς, 2002: xviii). Με έρεισμα την αγνωσία, στο έργο του *Εσωτερική Εμπειρία* ο Bataille την συσχετίζει με άλλες έννοιες-κολοφώνες του έργου του, όπως η Γύμνια, η Έκσταση και η Τρέλα, αναδεικνύοντας έτι περαιτέρω τη Νιτσειϊκή κατάληψη στη Μπαταϊγική σκέψη.

UN CADAVRE

Il ne faut plus que mort cet homme fasse de la poussière.

André BRETON (Un Cadavre, 1924.)

PAPOLOGIE D'ANDRÉ BRETON

La deuxième mandante de Surrealisme n'est pas une révolution, mais c'est une révolte.

On ne fait pas mieux dans le genre hypocrite, faux-frère, prêt-à-porter, et pour tout dire : fils et ours.

Car ce monde (ou ceux de) que l'acte surréaliste le plus simple renverse, renverse aux péripies, à descendre dans le noir et à lire au hasard, tout ce qui peut, dans la feuille.

Mais l'inspecteur Breton serait sans doute déjà arrêté s'il n'avait pas tout de l'agent provocateur, tandis que chacun de ses petits amis se garde bien d'accomplir l'acte surréaliste le plus simple.

Cette impunité prouve également le succès dans lequel est tombé, quel qu'il soit, l'acte surréaliste le plus simple. Plus précisément ceux qui, comme l'inspecteur Breton, méconnaissent le petit acte surréaliste de l'intellectuel professionnel.

Les révoltes touchant par exemple Naville au Masson ont le caractère des châtiments qu'on inflige par les journaux vendus à la petite. La révolte et le sang sont absolument les mêmes. Pour les autres appréciations que d'anciens amis, c'est parce que l'inspecteur Breton espère qu'importe ce qu'il y a le surréalisme prouvant d'un bon bout les Grands Hommes, elles ne dépassent pas les lignes ordinaires des habituels du surréalisme, et les sangs de pied au vacille. A cette heure où sont méprisés de la rue les deux ordres : le littérateur et le politicien, il ne faut s'attendre de rien. Aux deux extrêmes, comme Dieu et Diabole, il y a l'Église et le Diable.

Que Dieu ait pitié de ça, c'est une grande espérance pour l'humanité qui retourne à sa veille. Mais dire à ces, n'avez-vous pas aimé le surréalisme ? Mais non : toujours de jeunesse, toujours amoureuse. D'ailleurs une récente enquête dans une petite revue que l'association d'amour est la femme d'un grand homme.

On la laisse d'un côté. Car on pense bien que dans l'affaire le fils regardait le père : le frère Breton qui fait accomplir le père à la suite surréaliste ne peut plus qu'être étonné. Il est possible de surprendre souvent, mais ce n'est pas tout dire des hommes, mais il importe

G. HIBEMONT-BESSAIGUES.

MORT D'UN MONSIEUR

Hélas, je ne serais plus l'illustre Patriote du Monde Occidental, celui qui me faisait rire !

De son vivant, il désirait, pour adoucir le temps, dimancher, pour trouver des hommes et, lorsque pour lui-même il se levait, il avait évidemment peur et leur faisait le coup de l'amitié bouillonnante, il gardait le moment où il pouvait les voir.

Un jour il avait vu passer en rêve un Vietnamien d'origine et voulait les gâteaux de capitaine Bourdieu lui passer sur la tête, il se regardait admettant dans le miroir et se trouva beau.

Ce fut le fils, il devint l'agent provocateur et confondit tout, le désespoir et le mal de tête, la fille et les chiens de Malinor, Dieu et Diable, l'homme et le bouc, les lauriers et le divan de Mme Sabatier, le marquis de Sade et Jean Lotrain, la Révolution russe et la révolution surréaliste (1).

Puis lorsque il distribua des diplômes aux grands hommes, des jours d'indulgences aux débauchés se disperser et se réunirent sur la grande place des peches de France.

Est-il vrai, cependant, que les Patriotes veulent le plus tôt possible le sang de leurs grands hommes ?

Excellent question il paraît pendant un certain temps du fait de chose avec les hommes du Parti communiste, tout des hommes sur le toit, et regardait dans, après, toutes les heures dans les yeux d'amour.

Il ne pouvait pas jouer sans tricherie, il trichait d'ailleurs très mal et marchait des boîtes de bilbois dans ses poches ; quand elles tombaient par terre avec les boîtes dérangeables devant ses talons très glissés il disait que c'était de l'homme. L'acte surréaliste surréaliste homme, il mettait parfois un bouc de jupe que donna son pays, et faisait de la chute au de la chute d'air, mais il regardait admettant les hommes que les hommes boucèrent le sang à péripies de la patriote moderne.

Un jour il avait vu dans le miroir, le lendemain il se regardait dans un miroir en Afrique, pendant un instant pour aller voir et l'homme qu'on peut appeler plus surréaliste que jamais et plus surréaliste de grande femme de page. Il avait vu dans le miroir que l'homme

Jean-Pierre FIEVET.

AUTO-PROPHÉTIE

Ce monde dans lequel je vis est le mien (si y a-t-il pas moi), ce monde moderne, celui, dit-on, que vous-même que l'y font ? La voix surréaliste se fera entendre, je n'en suis plus à concevoir mes désirs. Je n'attends plus, et que que ce soit, dans le désespoir surréaliste de mes années et de mes jours. Je suis comme Nietzsche, qu'on connaît l'un d'eux aux heures sombres et qui se consoler par à quel spectacle il connaît.

ANDRÉ BRETON, Manifeste du Surrealisme.

εικόνα ii: ο André Breton στο εξώφυλλο του Un Cadavre το 1930

II.II Η πολεμική με τον Breton και η επενέργεια του Sade

Η φίλια του Bataille με τους Michel Leiris και André Masson, αποφέρει την επαφή του με τους σουρεαλιστές, η οποία καταλήγει σε αμοιβαία εχθρότητα με τον André Breton (Botting & Wilson, 1997:114), για ιδεαλιστικούς λόγους όπως θα φανεί ακολούθως. Ο Breton το 1929 με κείμενό του καλεί τους πρωτοπόρους καλλιτέχνες, συγγραφείς και διανοητές της εποχής σε συλλογική δράση· δεδομένου ότι διάφορα μέλη του σουρεαλιστικού κινήματος ήταν προσκείμενα στο Κομμουνιστικό Κόμμα, το κάλεσμα προκάλεσε ταυτόχρονα αποδοχές και αντιδράσεις (Ades & Baker, 2006:82). Μεταξύ των αντιδρώντων τάχθηκε και ο Bataille, ο οποίος οραματιζόμενος έναν νέο, ριζοσπαστικότερο Μαρξισμό (Noys, 1998:508), θεωρούσε ότι οι πολιτικές συνιστώσες των σουρεαλιστών και του Breton είχαν εκφυλιστεί σε αδρανοποιημένα ιδεολογήματα. Στους αντιδρώντες, ο Breton απαντά την ίδια χρονιά με το Δεύτερο Μανιφέστο του Σουρεαλισμού, χλευάζοντας, μεταξύ άλλων, τον Bataille για το επάγγελμά του, αποκαλώντας τον συντηρητικό βιβλιοθηκάριο (Ades & Baker, 2006:82). Το ενδιαφέρον παρουσιάζεται στις αντιδράσεις που διαδέχονται το Μανιφέστο: Το 1930 δημοσιεύεται φυλλάδιο -με τη συμμετοχή του Bataille- με τίτλο “ένα πτώμα” (un cadavre), το οποίο απεικονίζει στο εξώφυλλο τον Breton με αγιόθινο στεφάνι (εικ. ii) και τον αναγάγει σε μια αναλογία με τον πάπα λόγω των αφοριστικών του τάσεων (Ades & Baker, 2006:82). Παράλληλα, την ίδια χρονιά στο περιοδικό Documents, δημοσιεύεται ένα άρθρο του Bataille με τίτλο “η Αξία Χρήσης του D.A.F. de Sade” (The Use Value of D.A.F de Sade), όπου αρθρώνει με μεθοδικό πλέον τρόπο τη διαφωνία του με τους σουρεαλιστές, κατηγορώντας τους ότι η σχέση τους με τον Sade είναι η σχέση “των πρωτόγονων υποκειμένων με τον βασιλιά τους, τον οποίο λατρεύουν και μισούν, τον οποίο τιμούν αλλά και περιορίζουν” (Bataille, 1930c:92). Ο ενθουσιασμός των σουρεαλιστών ως θερμών υποστηρικτών του Sade παρέμενε αμιγώς προφορικός, χωρίς πρακτικές εκτονώσεις, καθιστώντας τον αδρανή και αποκλεισμένο από τις κοινωνικοπολιτικές πραγματικότητες που ορίζουν το πεδίο μιας Επανάστασης· εξεναντίας ο Bataille, πρότεινε την εφαρμογή των υπερβάσεων

που σκιαγραφούνται στο έργο του Sade (Heimonet & Kohchi, 1990:229) σε ένα ευρύ πολιτικό πεδίο δράσης⁶. Το συγκεκριμένο κείμενο για τον Sade καθίσταται ερευνητικά ελκυστικό κυρίως για δυο λόγους: πρώτον, καθότι αποκαλύπτει την επίδραση του Sade στη Μπαταϊγική σκέψη, και δεύτερον, καθότι αποτελεί το σημείο εκκίνησης μιας σειράς εννοιών που ανήκουν στον πυρήνα της οντολογίας του Bataille, και αποτελούν σπονδύλους του έργου του, όπως η Περιττωματολογία, η Ετερολογία και ο Υλισμός Βάσης⁷.

II.III Περιττωματολογική καθοσίωση

Ο όρος “Ετερολογία” (Heterology) παρουσιάζεται πρώτη φορά στο κείμενο “The Use Value of D.A.F de Sade” (1930c), συνιστά θεμελιώδη έννοια της Μπαταϊγικής οντολογίας, και αποτελεί κρίσιμο σημείο για την κατανόηση των θεωρητικών και λογοτεχνικών συνιστωσών της. Καλλιεργήθηκε από τον Bataille μεθοδικά και αφορά την εξέλιξη μιας σειράς εννοιών, όχι ως προϊόν μιας διαλεκτικής σχέσης, αλλά ως παραθέσεις που ισχύουν ταυτοχρόνως. Συνθέτει το τελευταίο μέρος ενός τριπτύχου: προηγείται η έννοια της Περιττωματολογίας (Scatology) και του Υλισμού Βάσης (Base Materialism), με κοινή συνισταμένη των μερών την περιγραφή ενός εργαλείου αποσταθεροποίησης, μιας χειρονομίας αποδιοργάνωσης. Εν πρώτοις, η Περιττωματολογία αποτελεί την εκφραστική αξία της Ετερολογίας (Bois & Krauss, 1997:52), και προκειμένου να αναπτύξει αυτή την έκφραση αλλά και το λειτουργικό της πεδίο, ο Bataille ανατρέχει στο έργο Justine του Sade, εστιάζοντας σε ένα απόσπασμα:

“Ο Verneuil τους αναγκάζει να αφοδεύσουν. Έπειτα τρώει τα κόπρανα, και επιθυμεί από αυτούς να καταβροχθίσουν τα δικά του. Η γυναίκα που τρώει τα κόπρανά του ξερνάει, και εκείνος καταπίνει τον εμετό της.”

(Bataille, 1930c:95)

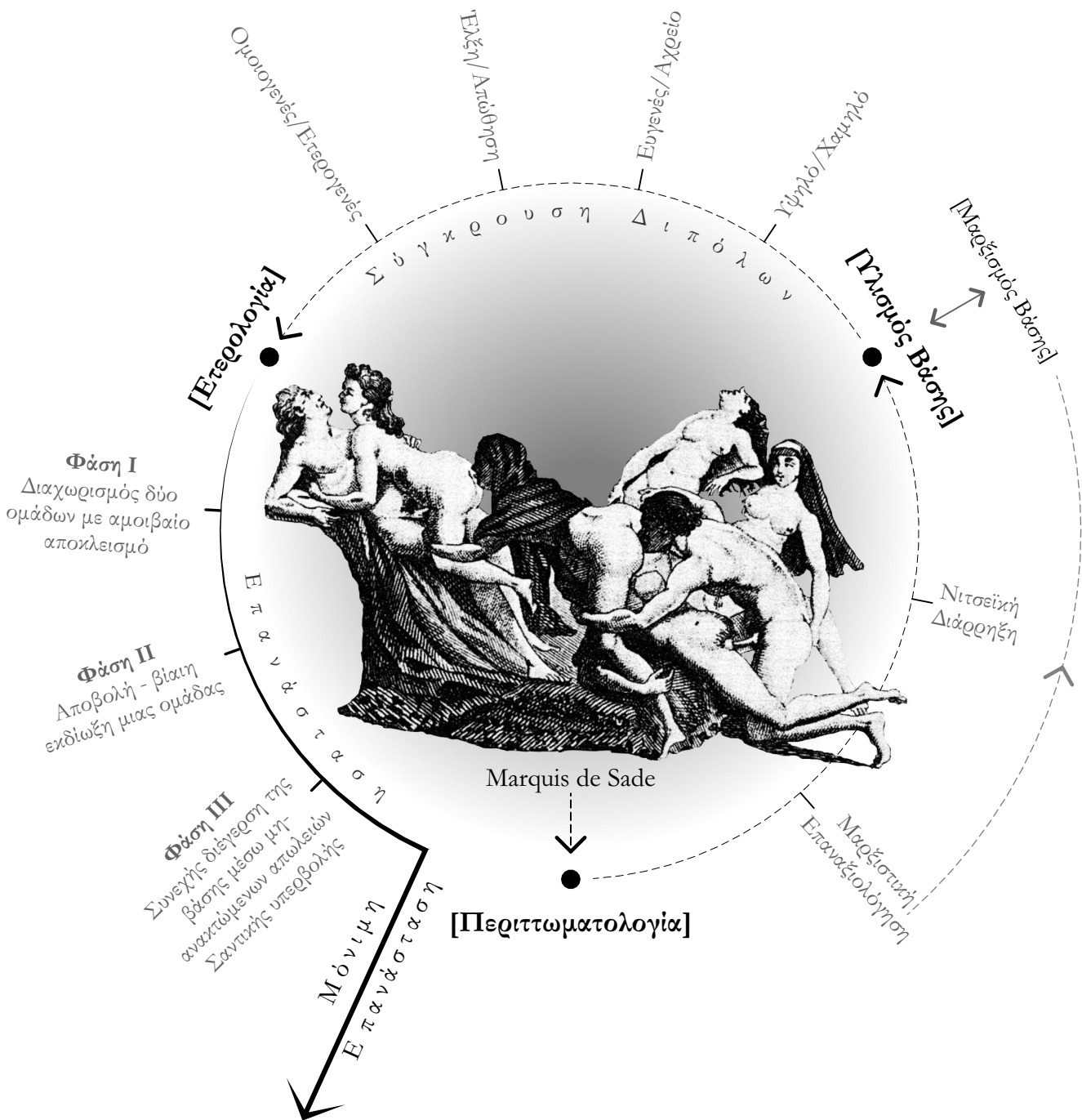
⁶ βλ. κεφ. II.III Περιττωματολογική καθοσίωση, σελ.48.

⁷ Μετάφραση του γράφοντος των όρων Scatology, Heterology και Base Materialism.

Η κοπρολαγνική παρέκλιση του Sade, αξιοποιείται από τον Bataille εκείνη την περίοδο, θέλοντας αρχικά να ειφράσει τη διαφωνία του με το Δεύτερο Μανιφέστο του Σουρεαλισμού προσδοκώντας στη μυσαρότητα του Breton (Hollier, 1974:105). Όμως ταυτόχρονα, διακρίνεται ένα σύστημα εικρίσεων (κόπρανα, εμετός), το οποίο ιστάμενο, αποδιοργανώνει τα συμμετέχοντα υποκείμενα. Πρόκειται για μια χειρονομία αποσταθεροποίησης του αριστοκρατικού ιδεώδους, των επιβληθεισών αξιών του υψηλού και ευγενούς στοιχείου, όπως αντιπροσωπεύονταν από την άρχουσα τάξη της εποχής του Sade. Ωστόσο ο Bataille εγκαταλείπει σύντομα τον όρο "Περιττωματολογία" καθότι, όπως υποστηρίζει ο ίδιος, πρέπει κάποιος να είναι πολύ προσεκτικός με τον τρόπο με τον οποίο εμφανίζεται η έννοια του ιερού⁸: *“το ιερό δημιουργεί σύγχυση διότι σημαίνει αυτό που είναι εξ ‘ολοκλήρου άλλο, το οποίο ως τέτοιο, αποκλείει οτιδήποτε είναι εξ ‘ολοκλήρου άλλο, και το μεταχειρίζεται ως ξένο σώμα”* (Bois & Krauss, 1997:52).

Οι εξτρεμιστικές ροπές του Bataille τον κατευθύνουν στην πρόταση της έννοιας του “Υλισμού Βάσης” - ο οποίος στη διεθνή αρθρογραφία απαντάται και ως “Μαρξισμός Βάσης” (Base Marxism) – και τη συστηματοποιεί με τρόπο ώστε η Περιττωματολογία να αποτελεί τον προσχηματισμό του. Αρχικά η έννοια του υλισμού κατά τον Bataille ενέχει το στοιχείο της άμεσης ερμηνείας και των ωμών φαινομένων, αποκλείοντας τον ιδεαλισμό ως σύστημα που έχει θεμελιωθεί στα αποσπασματικά στοιχεία μιας ιδεολογικής ανάλυσης που διατηρεί θρησκευτικούς δεσμούς (Bois & Krauss, 1997:53). Ο αποκλεισμός του ιδεαλισμού, συμπεραίνεται ως το αναγκαίο μέτρο αυθυπέμβασης των δογματικών υπερβατολογικών θεσμίσεων που περιορίζουν

⁸ Σύμφωνα με τον Coelen (2016:91) η εμφάνιση της έννοιας του ιερού στην περιττωματολογία έχει αναφορά στις ελληνικές λέξεις *άγιο* (sacred, sacer), δηλαδή τον θρησκευτικό χαρακτηρισμό για εκείνο το οποίο είναι απαλλαγμένο από ηθικές και άλλες ατέλειες, και *σκάθρ* (scor) που σημαίνει περίττωμα, σκατό.

διάγραμμα vii:
Περιττωματολογία/Υλισμός Βάσης/Ετερολογία

τις νοητικές δομές του υποκειμένου, οι οποίες το καθιστούν ένα υπαρκτικά αδρανοποιημένο αποστάλαγμα επαναλαμβανόμενων φαντασιακών αναπαραστάσεων. Σε ένα πρώτο επίπεδο λοιπόν, ο Υλισμός Βάσης αποσταθεροποιεί και ανακατατάσσει (*de-classifying*) ώστε να απελευθερώσει από όλες τις οντολογικές φυλακές, από κάθε μοντέλο ρόλου (Bois & Krauss, 1997:53), αποτελώντας ένα εργαλείο του μαχόμενου υποκειμένου, και ταυτόχρονα μια έντονη κριτική πάνω στον διαλεκτικό υλισμό. Παράλληλα, σε ένα δεύτερο επίπεδο, ο Υλισμός Βάσης ενέχει ριζοσπαστικές και πολιτικές επιρροές, καθότι το περιεχόμενό του αποσταθεροποιεί το αντιθετικό δίπολο χαμηλό/υψηλό όταν αυτό εμφανίζεται (Noys, 1998:504). Ο Bataille οραματιζόταν τον Υλισμό Βάσης ως έναν νέο και ριζοσπαστικότερο Μαρξισμό (Noys, 1998:508), θεωρώντας ότι ο τελευταίος έχει εκφυλιστεί σε ένα ιδεολόγημα, και για τον λόγο αυτό, έχει απωλέσει τον επαναστατικό του χαρακτήρα. Το όραμα μιας Μαρξιστικής επαναξιολόγησης, προσιδιάζει, κατά τον Bataille, στην Νιτσεϊκή σκέψη η οποία απαιτεί την καταστροφή των πιθανών διαφορετικών θεμελίων που συγκροτούν τρέχουσες πολιτικές θέσεις (Noys, 1998:508). Είναι σκέψη αναπόφευκτα επιθετική, και λειτουργεί ως δύναμη διάρρηξης, οικοδομώντας ένα νέο ηθολογικό πλέγμα σκέψης και μεταστοιχείωσης υφιστάμενων αξιών. Στο Μπαταϊνικό πεδίο, αν ο Sade θεωρηθεί ο εμπνευστής της Περιττωματολογίας, τότε ο Nietzsche είναι αναντίρροπα ο πατέρας του Υλισμού Βάσης.

Εντούτοις, και πάλι ο Bataille έρχεται αντιμέτωπος με τις εννοιολογικές και χρηστικές προεκτάσεις της συγκρότησης της σκέψης του. Ο Υλισμός Βάσης έχει φιλοσοφικούς προγόνους με τους οποίους θα μπορούσε να υπάρξει σύγχυση· θα πρέπει να αναμετρηθεί με αυτό που κάποιος θα ονόμαζε υψηλό υλισμό (Bois & Krauss, 1997:53). Εισέρχεται έτσι στον συλλογισμό του ένα δίπολο υψηλό/χαμηλό, συνελόντι ειπείν, το ίδιο το εργαλείο που στοχεύει στην αποσταθεροποίηση των διαλεκτικών αντιθέσεων και οντολογικών φυλακών, μετασχηματίζεται σε απείκασμα του ίδιου του στόχου. Στην ακρώρεια της συλλογιστικής του πορείας, και προκειμένου να οργανώσει τη θεωρία του, προτάσσει την έννοια της Ετερολογίας (Heterology), με

την οποία ολοκληρώνεται το προαναφερθέν εννοιολογικό τρίπτυχο ως προς τη δομή και την οργάνωσή του. Η Ετερολογία χαρακτηρίζεται από την ισχυρή πόλωση των στοιχείων της, δηλαδή, διακρίνεται εντός της μία διπλή ροή έλξης και απώθησης, το αποτέλεσμα της οποίας εκφράζεται, και πάλι, με τον διαχωρισμό των υψηλών, αγνών και ευγενών στοιχείων, από αυτά που είναι χαμηλά και αχρεία (Galletti, 2018:31). Μολονότι η λειτουργία της φαίνεται ταυτόσημη με τον Υλισμό Βάσης, υπάρχει μια σημαντική διαφορά η οποία έγκειται στην αποσταθεροποίηση του ετερογενούς από το ομοιογενές στοιχείο μέσω συγκεκριμένων πρακτικών. Ως απώτερο στόχο των ετερολογικών αυτών πρακτικών, ο Bataille (1930c:100) διαβλέπει την Επανάσταση, την οποία ορίζει ως μια διαδικασία απέκκρισης που πραγματοποιείται σε τρεις φάσεις: η πρώτη αφορά έναν διαχωρισμό δυο ομάδων όπου η κάθε μια ορίζεται από την ανάγκη αποκλεισμού της άλλης, ενώ η δεύτερη, που χαρακτηρίζεται από την αποβολή, περιέχει τη βίαιη εκδίωξη της ομάδας που κατείχε την εξουσία από την επαναστατική ομάδα. Η τρίτη φάση είναι μια μετα-επαναστατική φάση, όπου διαχωρίζεται αφενός η οικονομική και πολιτική οργάνωση της κοινωνίας, και αφετέρου σχηματίζεται μια αντιθρησκευτική και μη κοινωνική οργάνωση για τη συλλογική ικανοποίηση των αναγκών. Οι Heimonet & Kohchi (1990:229) υποστηρίζουν ότι η τρίτη φάση αποτελεί μια διαδικασία Μόνιμης Επανάστασης όπου συνεχώς διεγείρεται η κοινωνική βάση, όχι μέσω μιας Τροτσκιικής οργάνωσης αλλά μέσω μη-ανακτώμενων απωλειών Σαντικής υπερβολής⁹. Η επαναστατική αυτή μεθοδολογία παρουσιάζει

⁹ Ο Bataille (1930c:101) πράγματι αναφέρει ότι μια τέτοια μετα-επαναστατική οργάνωση “δεν μπορεί να έχει άλλη αντίληψη περί ηθικής εκτός από αυτήν που επιβεβαίωσε σκανδαλωδώς για πρώτη φορά ο Marquis de Sade”. Σύμφωνα με τον Roche (2006:158) η Σαντική ηθική που ευαγγελίζεται ο Bataille, αφορά την πεποίθηση ότι ο πολιτισμός και οι αξίες έχουν μαλακώσει το υποκείμενο, συνεπώς ως αναγκαία συνθήκη απελευθέρωσης αναδεικνύεται ο μηδενισμός του υφιστάμενου ηθολογικού οικοδομήματος και η περιφρόνηση των ατόμων που υπακούν σε αυτό. Μολονότι αυτή η κριτική σε ένα σύστημα αξιών και ο μηδενισμός που την ακολουθεί θυμίζουν τα αντίστοιχα Νιτσειάκι μοτίβα μηδενισμού και μεταστοιχείωσης των κατεστημένων αξιών, ο Bataille φαίνεται να εμμένει στον Sade, διότι η ωμότητα του έργου του ανταποκρίνεται με μεγαλύτερη συνέπεια

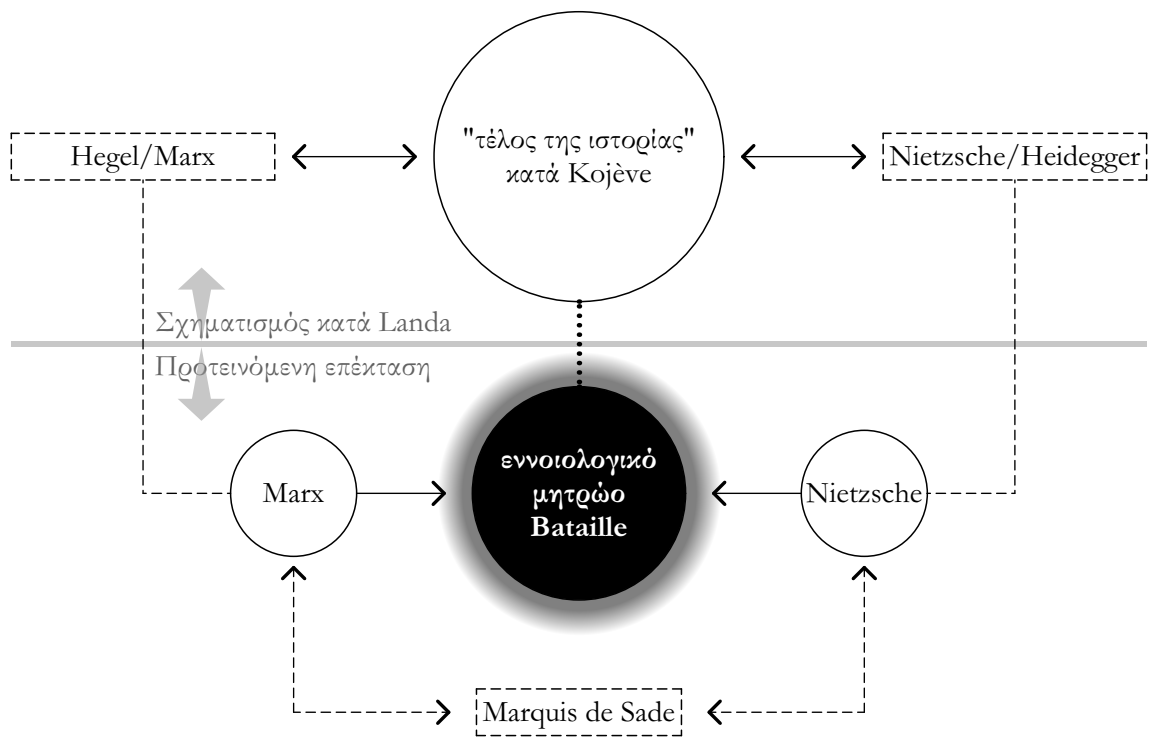
ιδιαίτερα μνεία σε αυτό το σημείο της ερευνητικής πορείας, καθότι η Μπαταϊγική εμμονή στον Sade, ενέχει κεφαλικές προδιαθέσεις: κατά τον Roche (2006:170), βάσει του έργου του Bataille συντάσσονται οι ακόλουθες τέσσερις βασικές υποθέσεις:

- α. ο Sade σχετίζεται με την υπερβολή
- β. η υπερβολή τοποθετείται εκτός της επικράτειας του Λόγου
- γ. ο Λόγος δεσμεύεται με σκόπιμη δραστηριότητα
- δ. ως εκ τούτου ο Sade αδιαφορεί για τον Λόγο

Αυτή η αδιαφορία που οικοδομείται με την υπερβολή, φαίνεται να αποτελεί ένα εργαλείο διακύβευσης του Λόγου αφού θέτει το άτομο εκτός της επικράτειάς του, και ο οποίος, όπως θα υποστηριχθεί παρακάτω, εντοπίζεται στο κεφάλι που εν τέλει καθαιρείται από το μαχόμενο επαναστατικό υποκείμενο.

Συνοφθαίεται, ότι τόσο ο διαχωρισμός και η αποβολή των δυο πρώτων φάσεων της κατά Bataille Επανάστασης, όσο και οι Σαντικές απώλειες της τρίτης φάσης, αποτελούν δομές της Ετερολογίας με τις οποίες οικοδομούνται μηχανισμοί αμφισβήτησης, αντίστασης, και -στην πιο ακραία έκβαση- βίαιης εξάρθρωσης του κυρίαρχου λόγου. Συνοφίζοντας με τα λόγια του ίδιου του Bataille (1930c:97), η έννοια της Ετερολογίας *“αντιτίθεται σε κάθε ομοιογενή αναπαράσταση του κόσμου, με αλλά λόγια, σε κάθε φιλοσοφικό σύστημα. Ο σκοπός των αναπαραστάσεων αυτών είναι η στέρηση των συμπαντικών πηγών που μας διεγείρουν, και η ανάπτυξη δουλοπρεπών ανθρωπίνων ειδών που είναι κατάλληλα μόνο για την παραγωγή, τη ρασιοναλιστική κατανάλωση και τη συντήρηση προϊόντων”*.

“στις παρορμήσεις που σήμερα απαιτούν την παγκόσμια πύρινη και αιματηρή Επανάσταση της κοινωνίας”
(Bataille, 1930c:102).

διάγραμμα viii: κατά Landa (2014:1091-1992) ένταξη Bataille στη γενικότερη συζήτηση γύρω από τους Nietzsche, Marx, Hegel & Κοζέβη, και προτεινόμενη επέκταση διαγράμματος με τον Sade

II.IV Γενική επισκόπηση προλεγόμενων

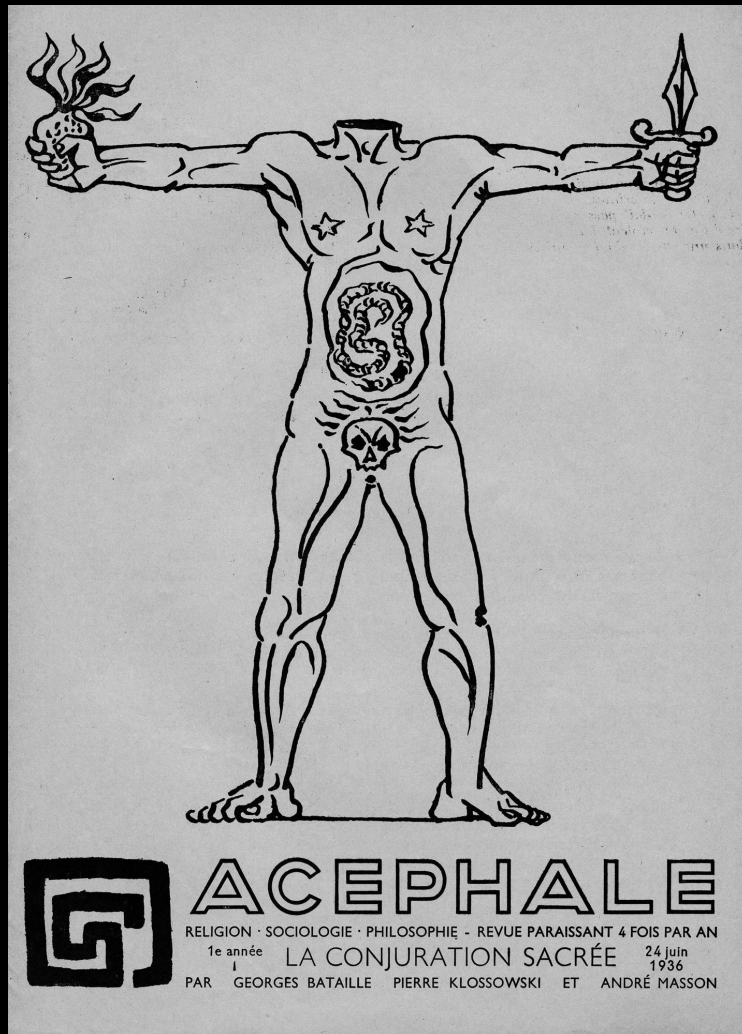
Στη σύντομη αυτή οιοει εισαγωγική σημείωση, αποπειράθηκε η ένταξη του Bataille στο ευρύτερο διανοητικό πλαίσιο της εποχής του. Αναλυτικότερα, διαπιστώνεται ότι η συγκρότηση των εννοιολογικών δομών που αναπτύσσει, εκκινούν πρωτίστως από τους Nietzsche και Sade, διαπερνούν τους Hegel και Marx, και εν συνεχεία εγκοιλώνονται σε ύστερες μεταδομιστικές ομολογίες. Σε σχετικό άρθρο ο Landa (2014:1091-1092) οργανώνει τη γενικότερη συζήτηση γύρω από τους Nietzsche, Marx, Hegel & Kojève τη δεκαετία του 1930 όπως φαίνεται στο διάγραμμα viii. Σύμφωνα με αυτό, στα αριστερά οι Marx και Hegel, παρά τις διαφορές τους, οραματίζονται ένα *“πεδίο ικανών ατόμων εντός ενός κοινωνικού δικτύου αμοιβαίας εξάρτησης και αλληλεγγύης όπου οι ανάγκες τους καλύπτονται με αφθονία”* (Landa, 2014:1091). Δεξιά, οι Nietzsche και Heidegger αντιστέκονται στην Χεγκελιανή-Μαρξιστική πρόσληψη της ιστορίας και οραματίζονται την επανεγγραφή της *“ως κοινωνική και τεχνολογική δυστοπία εντός της οποίας το νόημα αφαιρείται από την ύπαρξη”* (Landa, 2014:1091). Στο κατώφλι, μεταξύ των δυο προσωποπαγών διπόλων, μετεωρίζεται η Κοτζέβικη μήτρα του τέλους της ιστορίας, η οποία *“εξωτερικά δοξολογεί το Χεγκελιανό-Μαρξιστικό σενάριο, όμως εσωτερικά του αντιστέκεται παρατηρώντας το με Νιτσεική ματιά”* (Landa, 2014:1091). Η κατά Landa σχηματοποίηση αναδεικνύει αφενός τη σημασία του Kojève στη διαμόρφωση της σκέψης του Bataille, και αφετέρου, συνεισφέρει στον εντοπισμό του στις γενικότερες συζητήσεις της εποχής με σχετική ακρίβεια. Εντούτοις, η Μπαταϊνική θέση φαίνεται να αποκρυσταλλώνεται στην κατά παρέκκλιση τομή των προαναφερθέντων Κοτζεβικών διπόλων: ταυτόχρονα με την Ετερολογία, η οποία εντός μιας Μαρξιστικής τοπολογίας στοχεύει στην καθαιρέση του υψηλού και την αποκατάσταση της βάσης σε μια συνθήκη απόχειραφύτησης, αναγιγνώσκεται η Νιτσεική κυριαρχία του ατόμου που αρθρώνει με μοναδικό τρόπο το δικό του αξιακό σύνταγμα. Σε αυτή την τομή συνηγορεί και ο Landa (2014:1092), ο οποίος αναγνωρίζει μια ταλάντευση μεταξύ της Νιτσεικής σκέψης και της Χεγκελιανό-Μαρξιστικής αγχιστείας, και επισημαίνεται στην

προτεινόμενη επέκταση του σχήματος, όπου εισέρχεται η Ετερολογία ως όρος Σαντιός που εμπλουτίζει και επαναξιολογεί τον τρόπο με τον οποίο οι Μαρξιστικές-Νιτσεικές συνιστώσες εισβάλλουν στη σκέψη του Bataille.

Στην Μπαταϊνική οντολογία, αποκαλύπτεται μια διαρρηκτική τάση αμφισβήτησης ενάντια σε πρακτικές αξιώσεων αποκλειστικότητας και εφορμήσεων που στοχοθετούν την παγίωση θέσεων ισχύος, μαρτυρώντας την έντονη πολιτική - δηλαδή ηθολογική- συνιστώσα του έργου του. Η αμφισβήτηση αυτή, αποκρυσταλλώνεται στον εναρκτήριο λόγο του *opus magnum* του, το Αθεολογικό Άθροισμα (*Summa Atheologica*), το οποίο συναρθρώνεται από τρία συνεχόμενα έργα (“*Η Εσωτερική Εμπειρία*” (1943), “*Ο Ένοχος*” (1944), “*Για τον Nietzsche*” (1945)) (Lee, 2017:73) και ο οποίος επιλέγεται εδώ ως αντιπροσωπευτικός κόμβος αφετηρίας της σκέψης του:

‘Η εσωτερική εμπειρία ανταποκρίνεται στην ανάγκη που βρίσκομαι - και μαζί μου η ανθρώπινη ύπαρξη - να θέτω εν αμφιβόλω (σε αναρώτηση) τα πάντα δίχως παραδεκτή ανάπαυλα. [...] Η εμπειρία είναι η αμφισβήτηση (δοκιμασία), μέσα στον πυρετό και την αγωνία, αυτού που ξέρει ένας άνθρωπος για το γεγονός του να είναι.’

(Bataille, 1943:15)

εικόνα iii: εξώφυλλο του πρώτου τεύχους του περιοδικού Acéphale το 1936

III. ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΑΚΕΦΑΛΙΚΗ ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ

Ο Μπαταϊγικός Acéphale ήταν ένα σύστημα με δύο εκφάνσεις: μια εσωτερική που εκδηλώνονταν με τη συνέργεια μιας κοινότητας, και μια εξωτερική, που αποτελεί την εννοιολογική βάση του παρόντος εγχειρήματος και που πρωτοστοιχειοθετήθηκε με τη δημοσίευση του ομώνυμου περιοδικού, το οποίο ξεκίνησε το 1936 και διήρκησε μέχρι το 1939 σε ένα σύνολο πέντε τευχών. Το περιεχόμενό του, υπό τη σύνταξη των Bataille, Klossowski και Ambrosino, αποτελούνταν από μια σειρά άρθρων σχετικά με τη θυσία, τον Ηράκλειτο, τα Διονυσιακά Μυστήρια, την τερατώδη και κυρίως τον παράφρονα Nietzsche, “του οποίου η τρέλα ερμηνεύτηκε ως θυσία και του οποίου το λυσσαλέο πνεύμα αποτέλεσε την κινήτρια δύναμη του περιοδικού” (Biles & Brintnall, 2015:4). Το εξώφυλλο σχεδιάστηκε από τον André Masson, ο οποίος αποπειράθηκε την εικονοποίηση της ακεφαλικής έννοιας και τη συμβολοποίηση της λειτουργίας της (εικ. iii)· πρόκειται για μια μετα-Βιτρουβιανή φιγούρα, η οποία έχει ως αναφορά τον Άνθρωπο του Βιτρουβίου του Da Vinci (Salazar-Sutil, 2010:21) μετασχηματισμένο σε έναν αυτοακρωτηριασμένο Νιτσεικό-Διονυσιακό θεό (Biles & Brintnall, 2015:4). Σημαντική είναι η σχετική ανάλυση του Weiss (1989), που πραγματεύεται την ερμηνεία των συμβολισμών, η συστηματοποίησή της οποίας καθώς και κάποια ερμηνευτικά σχήματα επ’ αυτής προτείνονται στα ακόλουθα τέσσερα σημεία.

III.I Το κεφάλι

Αποτελεί την αμφισβήτηση του Πλατωνικού πολιτικού σώματος, που θέτει την εγκατάσταση του Λόγου στο ανώτατο σημείο, την κεφαλή, απ’ όπου κυριαρχεί στις κατώτερες συναισθηματικές και ενστικτώδεις λειτουργίες (Weiss, 1989:132). Η αμφισβήτηση δεν εκσημαίνεται μόνο διαμέσου του αποκεφαλισμού, δηλαδή της αφαίρεσης, αλλά και μέσω του μετασχηματισμού του αφαιρούμενου αντικειμένου: με την αποσύνθεση, το κεφάλι καταλήγει στη μέγιστη δυνατή φυσική -ή διαμεσολαβημένη- προοπτική του, δηλαδή στο κρανίο, το οποίο εν συνεχεία μεταφέρεται στη θέση των γεννητικών οργάνων. Το κρανίο δεν υπογραμμίζει μονάχα τον θάνατο, αλλά αποκαλύπτει τη σκελετική δομή ως στοιχείο καταληκτικό και

αμετάβλητο, καθότι αποτελεί το προϊόν που επιβιώνει της αποσύνθεσης. Απότοκο της αφαιρέσης και της μεταφοράς του, αποτελεί η καταδίκη της ιδεαλιστικής μορφής και των ιδανικών αναλογικών του ανθρωπίνου σώματος, όπως εξυμνούνταν από την ελληνική κλασική αρχαιότητα και αργότερα από την Αναγέννηση· επιπλέον, η απομάκρυνση του κεφαλιού υπομνύει την αφωνία, την αδυνατότητα της ομιλίας, παρέχοντας έξοδο από την οντοθεολογική¹⁰ κυριαρχία του Λόγου (Weiss, 1989:13). Ο κατά Weiss συμβολικός αποκεφαλισμός ως εκτομή στην Πλατωνική κυριαρχία του Λόγου, δεν αποτελεί τυχαία κίνηση αλλά ορίζει το πρωταρχικό στοιχείο της προτεινόμενης διαρρηκτικής γενεαλογίας. Ο Land (1992:58) αποφαινεται ότι “*από τον Πλάτωνα, μέσω των Σχολαστικιστών, μέχρι τον Descartes και ύστερα, η ύπαρξη μέσω της σκέψης αναγνωρίζει την καταγωγή της στον θεϊκό ιδεαλισμό· η οντολογία ολοκληρώνεται από ένα ον επαρκές αποκλειστικά στις υψηλότερες μορφές ύπαρξης*”, συνεπώς προσδιορίζεται το ιστορικό πεδίο αλλά και οι στόχοι που ο λωβητήρ-Acéphale λειτουργεί και εφαρμόζεται. Η σημασία αυτού του ευρήματος καθίσταται νευραλγική για την πορεία της ανάλυσης, διότι εκδηλώνεται το σημείο ενδιαφέροντος και εστίασης της Ακεφαλικής πρακτικής, όπως σταδιακά στοιχειοθετείται και στα επόμενα σημεία.

Το προτεινόμενο ερμηνευτικό μοτίβο που διακρίνεται στο πρώτο σημείο της ανάλυσης του Weiss, εντοπίζεται στο τρίπτυχο αφαίρεση (ο αποκεφαλισμός) - επεξεργασία (η μετατροπή σε κρανίο) – μεταφορά (η εναπόθεση στα γεννητικά όργανα), ενώ, σχηματοποιώντας στο έπακρο, η γενικότερη πραγματεία οργανώνεται στην έννοια της κορυφής.

¹⁰ Οντοθεολογική με την Χαϊντεγκεριανή χρήση του όρου. Σύμφωνα με τον Stambaugh (1969:15), η μεταφυσική είναι οντολογία καθότι θέτει το Είναι ως το πρώτο και καθολικό κοινό έδαφος για όλα τα όντα. Επίσης η μεταφυσική είναι θεολογία, καθότι θέτει το Είναι ψηλότερα από όλα τα όντα, και τελικά ψηλότερα από τον ίδιο του τον εαυτό, κάτι που καταλήγει στη μεταφυσική έννοια του Θεού. Συνεπώς η ίδια η φύση της μεταφυσικής είναι οντοθεολογική. Για περισσότερα βλ. Heidegger, M. (1969 [1957]) *Identity and Difference*, μτφ Joan Stambaugh. New York: Harper & Row Publishers.

III.II Η φλεγόμενη καρδιά στο δεξί χέρι

Αποτελεί σημάδι θανάτου καθώς και αιώνιας παλιγγενεσίας, μέσω μιας Νιτσεϊκής εμπνευμάτωσης. Οι επιθυμίες της σάρκας μετασχηματίζονται σε ένα (φλεγόμενο) μυστικό πάθος, καθορίζοντας μια λειτουργία λιβιδινικής σπατάλης και επικυρώνοντας την προσέγγιση του Bataille για το ιερό, το οποίο φανερώνεται στη σαρκική υπέρβαση (Weiss, 1989:14). Ταυτόχρονα, κατά τον Fletcher (2016:117) η καρδιά παραπέμπει στο θυσιαστικό προϊόν των Αζτέκων που αφαιρείται από το στήθος του θύματος ενώ ακόμα πάλλεται, στην κορυφή των πυραμίδων που οικοδομούσαν αποκλειστικά για τον σκοπό αυτό¹¹. Ο Bataille υποστηρίζει σχετικά με τον πολιτισμό των Αζτέκων ότι *“τα έργα τους δεν ήταν ωφέλιμα, ήταν μάλλον άχρηστα: οι επιστημονικές τους γνώσεις στην αρχιτεκτονική τους χρησιμοποιούνταν για να οικοδομούν πυραμίδες που στην κορυφή τους θυσίαζαν ανθρώπινα όντα”* (Bataille, 1949:75). Η αρχιτεκτονική σε αυτήν την περίπτωση αξιοποιείται για την αναγόρευση του θανάτου ως οντολογικό θεμέλιο της καθημερινής ζωής της πόλης· στη συμβολική της κορυφή, εντοπίζεται το πτώμα ως αξία. Ο Stoekl (2007:98) παρατηρεί πως η πόλη του Bataille *“δεν δίνει χώρο για την πολιτισμική ή πολιτική ένωση των υποκειμένων, αλλά απεναντίας προσφέρει το ανώτερο επίτευγμα του ανθρώπου που είναι η συνειδητά συλλογική (αλλά αναπόφευκτα ατομική) πτώση στο κενό του θανάτου”*. Συνεπώς η αρχιτεκτονική μιας τέτοιας πόλης δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως καταπιεστική ή ως κανάλι για τη διάχυση της εξουσιαστικής μέριμνας, αλλά μάλλον συμπεριφέρεται ως μηχανισμός αφύπνισης του υποκειμένου μέσω της υπόμνησης του θανάτου.

Το προκύπτον μοτίβο εδώ εντοπίζεται και πάλι στη σχέση αφαίρεση (το ξεκάρδισμα) – επεξεργασία (η μετατροπή σε φλεγόμενο αντικείμενο) – μεταφορά (η εναπόθεση στο δεξί χέρι), ενώ εννοιολογικά, η πραγματεία περιστρέφεται γύρω από την έννοια της θυσίας και τη δομή της πυραμίδας.

¹¹ Για αναλυτικότερη προσέγγιση στην έννοια της θυσίας βλ. κεφ. III.IV Το μαχαίρι στο αριστερό χέρι (ή η θυσιαστήρια λεπίδα), σελ.61.

εικόνα iv: θυσία ανθρώπινων όντων στην κορυφή πυραμίδας

III.III Τα λαβυρινθικά εντόσθια

Αποτελεί την κεντρική θεματική της Αιεφαλικής μορφής και αποκαλύπτει εκ νέου μια Νιτσεϊκή εποπτεία. Στο σημείο αυτό ο Weiss (1989:15) αρκείται στην ερμηνεία του ως ένα σημαίνον στοιχείο που προσπύσσεται ένα πλήθος εννοιολογικών διπόλων, όπως το δομημένο/χαώδες, το ιερό/βέβηλο την τύχη/αναγκαιότητα, κ.α., τα οποία απορροφά και δεν προσφέρει τίποτα ως αντάλλαγμα. Σε αυτή τη λαβυρινθική στατική μονοκονδυλιά αναγνωρίζει ένα μετασηματιστικό σύστημα, όπου κάθε εισαγωγή σε αυτό μετατρέπεται σε αντι-ιδεαλιστικό προϊόν, μεταστοιχειώνεται σε περιττό, άχρηστο και σηπτόμενο καρπό, έτσι ώστε να επανεμφανίζεται το Σαντικό δίπολο Υλισμός Βάσης/Περιττωματολογία. Όμως δεν πρέπει να αγνοηθεί ότι το περιεχόμενο που κυρίως εισάγεται σ' αυτό το σύστημα, εκκινεί από τη Νιτσεϊκή θεοικονία της Χαρούμενης Επιστήμης, και μέσω της μεταφυσικής αιματοχυσίας του Λυκόφωτος των Ειδώλων, καταλήγει σε μια αυστηρή σχηματοποίηση. Ο θάνατος του Θεού που κήρυξε ο Nietzsche, αποτελεί τη συντριβή του Επέκεινα, του Απολύτου (Λάγιος, 2010:190), η οποία είχε προηγουμένως οικοδομηθεί σταδιακά και μεθοδικά, όπως παρουσιάζεται στις στιγμές του Λυκόφωτος: Πλατωνισμός-Χριστιανισμός-Καντιανισμός-Θετικισμός-Μεταφυσική. Ειδικά στην 5^η στιγμή, ο Nietzsche παρουσιάζει τον “αληθινό κόσμο” όπως συλλαμβάνεται από τους φιλοσόφους, ως μια ιδέα άχρηστη και περιττή, ως μια ιδέα που έχει απορριφθεί και πρέπει να καταργήσουμε (Nietzsche, 1888:33), ακριβώς δηλαδή όπως το εκκρινόμενο προϊόν του Μπαταϊγικού λαβυρινθικού εντέρου κατά Weiss. Ο Nietzsche οραματιζόταν τον λαβύρινθο, καθότι βίωνε το εγκαθιδρυμένο Καρτεσιανό-Καντιανό οικοδόμημα του κόσμου ως ασφυκτικό, ως μια φυλακή που εγκλωβίζει τη δημιουργικότητα και τη φαντασία του ατόμου (Harries, 1998:344), επομένως η πρόταση που παρουσιάζει ο Masson δια του Bataille, αποτελεί ένα υπάρχον αντι-ιδεαλιστικό εργαλείο το οποίο μέσω του Acéphale επαναφέρεται και συστηματοποιείται. Αποκτά μια ιστορική εγκυρότητα, λαμβάνοντας και αποσταθεροποιώντας τους κολοφώνες των ιδεαλιστικών

εμπορεύσεων, και αποπειράται την αποκατάσταση της λειτουργίας του στη σύγχρονη εποχή.

Το προκύπτον μοτίβο του τρίτου σημείου, εντοπίζεται και αυτό στη σχέση αφαίρεση-επεξεργασία-μεταφορά. Η αφαίρεση αφορά την επέμβαση στη σάρκα για την αποκάλυψη των εντοσθίων. Η επεξεργασία δεν στρέφεται στη διαχείριση της σαρκός ως αντικείμενο του σώματος, δηλαδή σε ένα εσωτερικό κλειστό σύστημα, αλλά στο εξωτερικό ιδεαλιστικό αντικείμενο που μετασχηματίζεται και απορρίπτεται· ωσαύτως, η μεταφορά διακρίνεται σε αυτή την εντερική κίνηση και στη τελική διάθεση του προϊόντος προς την εκ νέου επαναχρησιμοποίηση του από το υποκείμενο. Σχηματοποιώντας, διαφαίνεται η δομή του λαβυρίθου.

III.IV Το μαχαίρι στο αριστερό χέρι (ή η θυσιαστήρια λεπίδα)

*Μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν· οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην,
ἀλλὰ μάχαιραν*

Κατὰ Ματθαῖον, 10:34

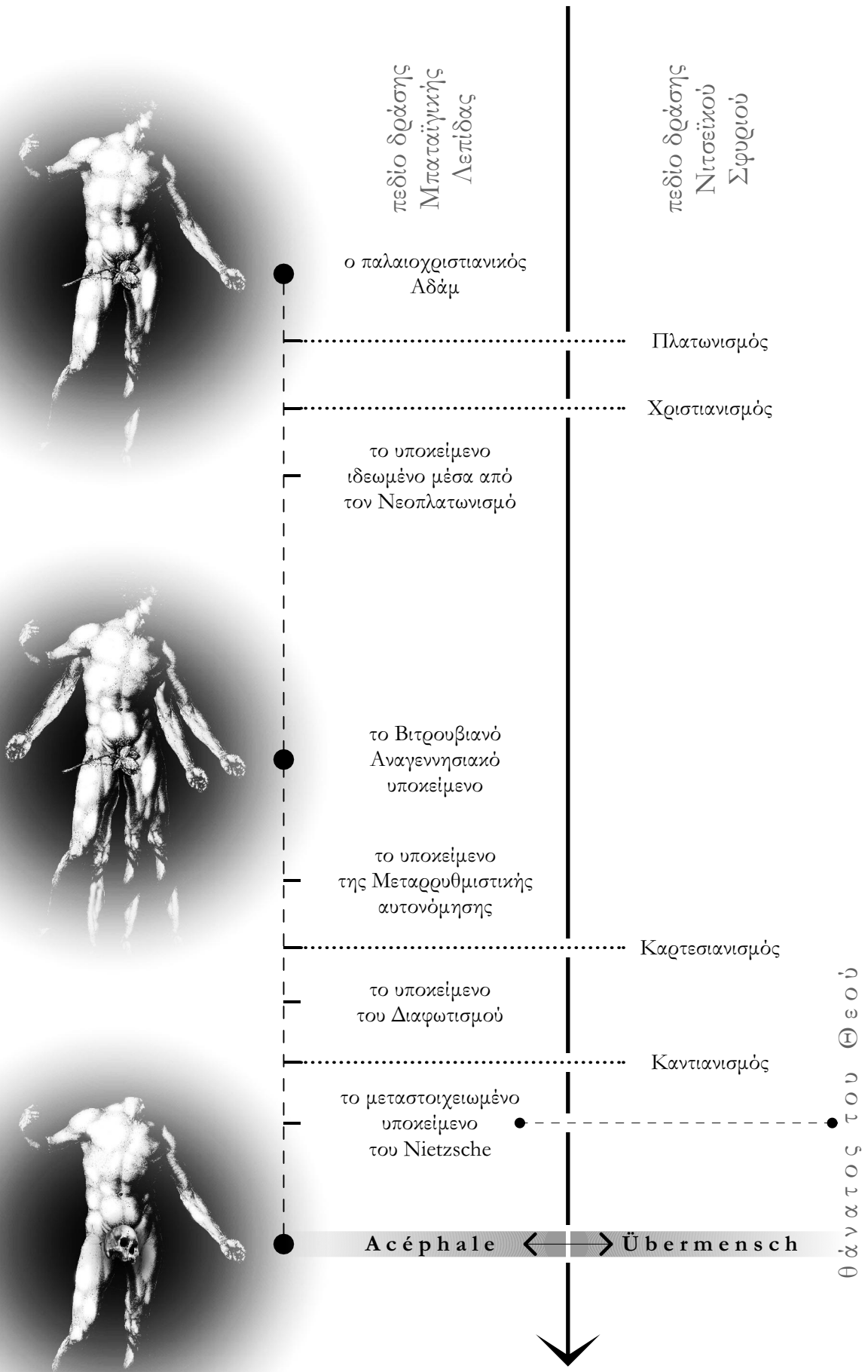
Το μαχαίρι αποτελεί τον τελεστή της αφαίρεσης, το εργαλείο που αποκεφάλισε, ξεκάρδισε και εξεντέρισε –μεταξύ άλλων, όπως υποστηρίζεται παρακάτω- το βιτρουβιανό αρχέτυπο, προσβάλλοντας την οντολογική του σάρκα. Κατὰ τον Weiss, το μαχαίρι σηματοδοτεί την αναγκαία βία και την απαιτούμενη εξουσία για τον αυτό-ακρωτηριασμό της μορφής, την πραγμάτωση της θυσίας, την οποία διακρίνει και στις μορφές του Χριστού και του Διονύσου. Σε σχετικό άρθρο, η Winnubst (2015:129) υποστηρίζει ότι η βία της θυσίας δεν συνδέεται ενδημικά με τη φυσική βία ή τον βιολογικό θάνατο, αλλά συνιστά μια τομή στις επιστημολογικές και ψυχολογικές ραφές της περιορισμένης οικονομίας της ουσίας και της χρησιμότητας, προτείνοντας τη σύλληψη της θυσιαστικής πράξης ως στιγμὴ ηθικής. Η βία καθίσταται αναγκαία καθότι η εκάστοτε υπαίτια επιστημολογική κεφαλή που συγκροτεί την υποκειμενικότητα, δεν εγκαταλείπει τον εαυτό της πρόθυμα. Το επιχείρημα της θυσίας

έχει Καλβινική καταγωγή και στην οντολογία του Bataille εντοπίζεται στο *Καταραμμένο Απόθεμα* όπου αναφέρεται πως ο Καλβινισμός οδηγούσε, στην ακραία του συνέπεια, στην ανατροπή των αξιών που επιχειρήσε ο Λούθηρος με την καταδίκη ενός πολυδάπανου οικονομικού καθεστώτος που παραβίαζε την αρχή του Ευαγγελίου περί πλούτου και πολυτέλειας· ο Καλβίνος εγκατέλειψε την καταδίκη της αρχής του δανείου με τόκο και αναγνώρισε γενικά την ηθικότητα του εμπορίου, οδηγώντας τον Weber να αναγνωρίσει στον Καλβινισμό μια αποφασιστική σημασία για τη διαμόρφωση του καπιταλιστικού πνεύματος (Bataille, 1949:145). Η Λουθηρανική αντίληψη περί διαχωρισμού του Θεού από κάθε τι που δεν συνιστά την αλήθεια του, και η Καλβινιστική θεώρηση περί εγκατάλειψης της αγιότητας με σκοπό την ενασχόληση του ανθρώπου με χρήσιμα έργα, συγκροτούν -με διαφορετικό τρόπο ή κάθε μία- τη Μεταρρύθμιση ως αυτονόμηση του κόσμου της παραγωγής. Κατά τον Goux (2015:109-110), υπάρχουν τρεις πιθανές ερμηνείες για τη σημασία της εκκοσμίκευσης της Χριστιανικής πίστης μέσω της Μεταρρύθμισης: η πρώτη έγκειται στο γεγονός ότι ο Προτεσταντισμός μετέφερε τις Χριστιανικές αξίες και θεματικές στον επίγειο κόσμο των οικονομικών δραστηριοτήτων, με αποτέλεσμα το θρησκευτικό συγκείμενο να φέρει στο ιερό του σώμα καθημερινές δραστηριότητες που φαντάζουν εξολοκλήρου βέβηλες. Κατά τη δεύτερη ερμηνεία, η εκκοσμίκευση ρευστοποιεί τη θρησκεία σε ένα συνδυασμό αθεϊσμού και παραγωγικού δυναμισμού, έτσι ώστε να διχοτομείται το δίπολο ουρανός/γη και το ενδιαφέρον του υποκειμένου να μετατοπίζεται από την προοπτική του κέρδους μιας θέσης στον παράδεισο, στην καθημερινή μέριμνα της επίγειας ζωάρειας. Αυτή η διχοτόμηση οδηγεί στην τρίτη ερμηνεία που εντοπίζεται στα έργα των Γάλλων συγγραφέων του Διαφωτισμού, με την επίθεση τους στην καταπιεστική κυριαρχία της εκκλησιαστικής εξουσίας και την παραβίαση της θεσμοποίησής της, χαρτογραφώντας ένα φιλελεύθερο, αθεϊστικό και αντικληρικό πεδίο. Η κατά Goux ερμηνευτική τριπλέτα, αποδεικνύει τη ρωγμή και μεγιστοποιεί την απόσταση μεταξύ ιερού και υλικού πεδίου, αναδεικνύοντας την αλλοίωση της σημασιολογικής βαρύτητας της θυσίας· στον Καλβινικό κόσμο, η θυσία,

μετασχηματισμένη, εντοπίζεται και στα δυο πεδία: αφενός στον μεταφορικό κόπο της καθημερινής άσκησης ως νέα αξία εντός ενός ασκητικού καπιταλιστικού ιδεώδους, και αφενός, στη μεταφορική τομή της σάρκας του πεπερασμένου κόσμου, ιδωμένης στο μαρτύριο του Χριστού στον σταυρό και στις δυο περιπτώσεις, η θυσία εγγράφεται εντός μιας προκαθορισμένης σημασίας περιορισμένη οικονομία, και η ασφάλεια που υπόσχεται δεν προκύπτει από μια επιστημολογική βεβαιότητα (Winnubst, 2015:129).

Η εντοπισμένη Καλβινική θυσία, κατά τον Bataille, βεβηλώνει και υποβαθμίζει το υποκείμενο καθότι μέσω της δουλικής χρήσης του το μετατρέπει σε πράγμα (αντικείμενο) (Bataille, 1949:85), επομένως η αποκατεστημένη Μπαταϊγική θυσία συνίσταται στην ελευθερία του υποκειμένου από την πιθανή πραγματικότητα, και η αναβίωση της ιερότητας έγκειται στην κατάρρευση της χρησιμότητας. Ο Land (1992:xii) προτείνει έναν σχηματισμό που συνοψίζει την προηγούμενη ανάλυση, αναφέροντας πως η θυσία αποτελεί τη γεννήτρια του ιερού και τον πυρήνα της θρησκείας. Στην εξεταζόμενη Ακεφαλική μορφή, διαγράφεται αυτή ακριβώς η συνειδητή θυσία του υποκειμένου, που σαν αποτέλεσμα έχει την απαγκίστρωση από θεοντολογικές νοηματοδοτήσεις, καθότι στο Καλβινικό θυσιαστικό δίπολο περιορισμένη οικονομία χρησιμότητας/περιορισμένη οικονομία ιερού, η βίαιη απελευθέρωση από τη δουλοπρέπεια του πρώτου πόλου, αναπόφευκτα συνομολογεί την κατάρρευση της υπέρβασης, ήτοι το θεολογικό εξηρημένο επέκεινα του δευτέρου.

α κ ε φ α λ ι κ ή π ρ ο γ ό ν ι α

διάγραμμα ix: νήμα εννοιολογικών δομών Acéphale

III.V Γενική επισκόπηση (ακεφαλική ανασυγκρότηση)

Η θυσιαστήρια λεπίδα κλείνει τον ερμηνευτικό κύκλο των συμβόλων του Acéphale, και ορίζει το ιστορικό σημείο εκκίνησης του ερευνητικού ενδιαφέροντος του Bataille πάνω στον Nietzsche. Σε έρευνα του Τερζόγλου (2005:110), παρατηρείται ότι το κρίσιμο κίνημα της Μεταρρύθμισης, μετασχημάτισε τη θρησκευτική δομή της Ευρώπης της Μεσαιωνικής και Χριστιανικής Αρχαιότητας, η οποία χαρακτηριζόταν “*από μια αποδυνάμωση της οντολογικής σημασίας του εγκόσμιου πεδίου δράσης*” του υποκειμένου, και ταυτόχρονα την ενδυνάμωση των ασκητικών ιδεωδών, με την πνευματικότητα να ανάγεται στο νέο κοσμοθεωρητικό πλαίσιο του βίου ως εσωτερικής ζωής. Μεταξύ των αιτιών ανάπτυξης του διπόλου αποδυνάμωση εγκόσμιου βίου/ενδυνάμωση αναχωρητικού βίου, αναγνωρίζεται η έννοια της αμαρτίας που είχε ήδη εγκαθιδρυθεί στη θεολογική συνείδηση μέσω των έργων του Ωριγένη και του Αυγουστίνου. Ο τελευταίος προσεγγίζει την αμαρτία σε τρεις διαστάσεις, την ιστορικοκοινωνική, τη γλωσσολογική-γνωσιακή και τη θεολογική, τις οποίες αποκρυσταλλώνει στον Αδάμ, μετατοπίζοντας το ενδιαφέρον για τον πρώτο άνθρωπο από ένα σύμβολο της νόησης, όπως είχε αποτυπωθεί στην ελληνιστική-ιουδαϊκή σκέψη του Φίλωνος, σε έναν αλληγορικό τόπο με αναφορικό σημείο την αμαρτία, τη φθαρτότητα και τον θάνατο (Fredriksen, 2012:114,115). Αντίστοιχα, ο Καλβίνος αναζητά στην πτώση τις απώλειες της διακύβευσης της εικόνας του Θεού (που την εξισώνει με τη ψυχή του ανθρώπου), αναγνωρίζοντας τη διαφθορά του ορθού νου, της υγιούς καρδιάς, του λόγου, της κατανόησης και της θέλησης (Prins, 1972:35). Ο έπιπτος Αδάμ, συμπλέει στην Αυγουστίνεια σύλληψη της αμαρτίας με την Καλβίνεια διαφθορά και νοσηρότητα του Λόγου, κατά την εννοιολογική συγκρότηση ενός όντος σαθρού και εκφυλισμένου, που φέρει μια ανίατη κληρονομική ασθένεια (Goux, 2015:115).

Με τον τρόπο αυτό, ο Acéphale προσεγγίζεται ως η κατάληξη ενός νήματος εννοιολογικών δομών που εκκινούν από τον παλαιοχριστιανικό Αδάμ ιδωμένο μέσα

από μια νεοπλατωνική οργάνωση, διαπερνούν το αναγεννησιακό βιτρουβιανό υποκείμενο, το άτομο της μεταρρυθμιστικής αυτονόμησης, και εν συνεχεία τον επαναστατικό φιλοσοφικό πυρήνα των Γάλλων διαφωτιστών, προτού καταλήξουν στο Νιτσεικό μένος της μεταστοιχείωσης και τελικά αυτό-ακρωτηριαστούν. Το ακεφαλικό σώμα φέρει πάνω του τη διακύβευση αυτής της πορείας, προσπαθώντας να ενταχθεί εντός της και να αποτελέσει εργαλείο για τη συνέχειά της.

Επιμένοντας στα προτεινόμενα ερμηνευτικά σχήματα του *Acéphale*, διακρίνεται μια κοινή σειρά πράξεων που εκκινούν τις προαναφερθείσες εννοιολογικές τοποθετήσεις και καταλήγουν στη μορφή του ακεφαλικού σώματος. Η εναρκτήρια πράξη, που στοχεύει σε μια ιδεαλιστική καθαίρεση, είναι πάντοτε πράξη αυτοακρωτηριασμού, δηλαδή περιέχει τη συνειδητή βία ενός μαχόμενου υποκειμένου. Η ενδιάμεση πράξη αφορά τον μετασχηματισμό ενός προϊόντος συναρτήσεως της ακρωτηριασμένης τοπολογίας, ενώ η καταληκτική πράξη εκδηλώνεται με μια οιονεί οντολογική μεταμόσχευση του προϊόντος αυτού. Η ακολουθία των πράξεων αναγνωρίζεται ως καθαίρεση/μετασχηματισμός/μεταμόσχευση. Η μεθοδολογία αυτή, σε μια ελεύθερη και γενική μορφή, επισημαίνεται και από τον ίδιο τον Bataille (1955:103): *“Η διάλυση ενός θέματος και η επανεγκαθίδρυσή του σε διαφορετική βάση, δεν σημαίνει ότι το θέμα παραμελείται· το ίδιο συμβαίνει και με τη θυσία, η οποία στερεί ελευθερίες από το θήμα της, μπορεί ακόμα και να το σκοτώσει, όμως σε καμία περίπτωση δεν το παραμελεί”*. Ταυτόχρονα, όλες οι πράξεις ανά στοιχείο, υπακούουν σε μια σχηματοποίηση: το κεφάλι στην Κορυφή, η καρδιά στην Πυραμίδα και η κοιλιά στον Λαβύρινθο.

Ο Weiss (1986:130) συνοψίζει αναφέροντας πως *“ο Ακέφαλος είναι καθαρό σώμα, μη αναγώγιμο σε ιδεαλιστικές, διανοητικές λειτουργίες. Ακέφαλο, στερείται ταυτότητας και αποκαλύπτει την καθολικότητά του μέσω της άρνησης, μέσω απλής μυθοπλασίας· ακέφαλος, συνεπώς αμίλητος, δραπετεύει από την οντοθεολογική κυριαρχία του Λόγου”*. Και πάλι, αναδεικνύεται η σύλληψη του Ακέφαλου ως όν μαχόμενο με στόχο την απόδραση του από κυρίαρχα νοηματοδοτικά συστήματα. Όμως το σημαντικό σημείο της

διαπίστωσης ετούτης, είναι ότι η μάχη του υποφαινόμενου όντος, θυμίζει έντονα τη λειτουργία του Νιτσεινού Υπεράνθρωπου, κάτι που αποτελεί προφάνεια, δεδομένης της Νιτσεινής κατάληψης στη σκέψη του Bataille: ο Ακέφαλος με το μαχαίρι και ο Υπεράνθρωπος με το σφυρί, διαμελίζουν δομές παραγωγής νοήματος με υπερβατική καταγωγή, παρουσιάζοντας ένα υποκείμενο ελεύθερο ως έναν τύπο μετα-ανθρώπου. Αυτό επισημαίνεται και από την Kristeva (2012:129) σύμφωνα με την οποία *“ένα ον που δεν έχει πλέον κεφάλι, στερημένο συνείδησης και απαγορεύσεων, (δεν είναι) ούτε άνθρωπος, ούτε θεός, ούτε ανθρωπόμορφο, ούτε μοναχός, με λίγα λόγια (είναι) ένας υπεράνθρωπος που απαιτεί μια υπερβολική δόση ελευθερίας”*.

Η σχέση του Ακέφαλου με τον Υπεράνθρωπο συλλαμβάνεται με τον θάνατο του Θεού κατά Nietzsche, όπου το κενό που αφήνει πίσω της η θεϊκή-υπερβατική απουσία, καλείται πλέον να πληρωθεί από τον άνθρωπο. Σύμφωνα με την Κουντουρά (2014:77) ο ανώτερος άνθρωπος που αναφέρει ο Nietzsche, είναι ο τύπος αυτού του ανθρώπου που καλείται αρχικά να νοηματοδοτήσει την απουσία, ο οποίος όμως αποτυγχάνει καθότι *“θέλησε να βγει από τη θέση του δούλου, αλλά αντί να εκμεταλλευτεί θετικά την ελευθερία του και να γνωρίσει τον εαυτό του, γίνεται καταχραστής της και μετατρέπεται σε ύψιστο αφέντη”*. Η αποτυχία αυτή σηματοδοτεί και το ξεκίνημα του Ζαρατούστρα για το κήρυγμα του Υπεράνθρωπου, ο οποίος δομεί το δικό του σύστημα, όχι μέσω της αντικατάστασης των παλαιότερων αξιών όπως αποπειράθηκε ο ανώτερος άνθρωπος, αλλά μέσω μιας *“εκ θεμελίων ανατροπής, δηλαδή μέσω αξιών που δεν θα εκκινούν από άρνηση αλλά από κατάφαση”* (Κουντουρά, 2014:84-85). Η θεοκτονία επομένως καταλήγει στον Υπεράνθρωπο, ο οποίος αποτελεί τον οντολογικό πατέρα του Ακέφαλου, με τους δύο τύπους μετα-ανθρώπου να παρουσιάζουν μια κοινή πολεμική ενάντια σε παγιωμένα υπερβατολογικά συστήματα με στόχο την ανατροπή τους και την αυτονόμηση του υποκειμένου, κάτι που επισημαίνεται και από τον Bataille στο δεύτερο τεύχος του *Acéphale*:

“Ο ακεφαλικός άνθρωπος εκφράζει μυθολογικά την κυριαρχία που είναι δεσμευμένη στην καταστροφή και τον θάνατο του Θεού, και εντός αυτής, η αναγνώριση του ανθρώπου χωρίς κεφάλι συγγωνεύεται με την αναγνώριση του υπερανθρώπου, ο οποίος ΕΙΝΑΙ εξ'ολοκλήρου ο θάνατος του Θεού”

(Bataille, 1937:199)

DOCUMENTS

**DOCTRINES
ARCHÉOLOGIE
BEAUX-ARTS
ETHNOGRAPHIE**

1

Magazine illustré
paraissant dix fois par an

Dr CONTENAU, L'art sumérien : les conventions de la statuaire. — Paul PELLLOT, Quelques réflexions sur l'art " sibérien " et l'art chinois à propos de bronzes de la collection David-Weill. — Josef STRZYGOWSKI, " Recherches sur les arts plastiques " et " Histoire de l'art ". — Georges BATAILLE, Le cheval académique. — Carl EINSTEIN, Aphorismes méthodiques. — Carl EINSTEIN, Pablo Picasso : quelques tableaux de 1928. — Michel LEIRIS, Notes sur deux figures microcosmiques. — Georges LIMBOUR, Paul Klee. — Georges Henri RIVIERE, Le Musée d'ethnographie du Trocadéro. — Jean BABELON, L'Évangéliste de Saint-Lupicin. — Hedwig FECHHEIMER, Exposition chinoise à Berlin. — André SCHAEFFNER, Igor Stravinsky.

PARIS. - 39. rue La Boétie.

Prix : 15 fr.

εικόνα ν: εξώφυλλο του πρώτου τεύχους του περιοδικού Documents το 1929

IV. BATAILLE & APXITEKTONIKH

Η παρόργηση του Bataille για την αρχιτεκτονική κενώνεται σε διάφορα σημεία του έργου του, όμως το απαύγασμα της εντοπίζεται σε τρία κείμενα που δημοσιεύτηκαν στο περιοδικό Documents το 1929 (εικ. ν). Το πρώτο με τίτλο “Αρχιτεκτονική”, αποτέλεσε τον εναρκτήριο ορισμό στο *Dictionnaire Critique*, μιας στήλης του περιοδικού στην οποία εντάσσονταν μια σειρά κειμένων που επεδίωκαν τον ορισμό διαφόρων εννοιών, απόμεινων των ενδιαφερόντων των συμμετεχόντων συγγραφέων. Στην ίδια στήλη συνανήκουν και οι επίλοιποι δυο ορισμοί “το Σφαγείο” και “το Μουσείο”, οι οποίοι προσφέρονται για τη διερεύνηση αρχιτεκτονικών ζητημάτων.

IV.I Περί του ορισμού της Αρχιτεκτονικής

Ο Bataille αντιλαμβάνεται την αρχιτεκτονική ως την έκφραση του ίδιου του είναι μιας κοινωνίας, και συγκεκριμένα του είναι εκείνου που συναποτελείται από τα όντα τα οποία έχουν την εξουσία να διατάζουν και να απαγορεύουν (Bataille, 1929a:25). Υπαινίσσεται τη λειτουργία μιας καθεστωτικής συνθήκης, ικανής να εφαρμόζει στρατηγικές και τεχνολογίες βιοεξουσίας -αρχιετές δεκαετίας νωρίτερα από τις αντίστοιχες διαπιστώσεις του Foucault και του Agamben-, με την αρχιτεκτονική να αποτελεί εργαλείο συστηματοποίησης, έκφρασης και εφαρμογής των μηχανισμών της. Επομένως η αρχιτεκτονική χάνει τη συμβολικότητά της, αποσπάται από την εικόνα της κοινωνικής τάξης και πλέον μετασχηματίζεται σε πρακτική επιβολής, καταπνίγοντας την κοινωνική ζωή μέσω των μνημείων (Hollier, 1974:47). Ο Bataille (1929a:25) χρησιμοποιεί ως παράδειγμα την Άλωση της Βασίλης το 1789, διατεινόμενος ότι η εχθρότητα του λαού, στην πραγματικότητα στρέφεται ενάντια στα μνημεία, στα οποία αναγιγνώσκει τους πραγματικούς του αφέντες. Προσπαθώντας να αναπτύξει το επιχειρημά του για την εξουσιαστική συνιστώσα της αρχιτεκτονικής, καταφεύγει στη ζωγραφική ως ένα άμεσο πεδίο εκδήλωσης της, αναζητώντας σχετικές ομοιότητες και αναλογίες. Διατείνεται πως οι συνθέσεις ορισμένων ζωγράφων του

παρελθόντος, εξέφραζαν την προθυμία καταστολής του πνεύματος με σκοπό την ανάδειξη των επίσημων ιδανικών, ενώ ταυτόχρονα, η απουσία ακαδημαϊκής δομής στη ζωγραφική, άφηνε ανοιχτό το πεδίο για την έκφραση (και κατά συνέπεια την εξύψωση) των ψυχολογικών διαδικασιών που καθίστανται ασύμβατες με την κοινωνική σταθερότητα (Bataille, 1929a:25), καταλήγοντας πως σε κάθε απόπειρα περιορισμού του πνεύματος αναγνωρίζεται ένας κρυμμένος αρχιτεκτονικός σκελετός, υποδηλώνοντας έναν μηχανισμό λειτουργίας της κατασταλτικής πειθαρχίας.

Μια πρώτη κριτική στην ακαδημαϊκή δομή της ζωγραφικής αλλά και γενικότερα στην ακαδημαϊκή τέχνη των επίσημων εκθέσεων, διακρίνεται στο ιμπρεσιονιστικό κίνημα του 19^{ου} αι., με τους εκφραστές του να αναπτύσσουν μια επιστημολογικού τύπου έρευνα στη ζωγραφική, η οποία είναι παράλληλος της δομικής έρευνας των μηχανικών στο πεδίο της κατασκευής (Argan, 1970:55). Πρόκειται για την περίοδο που οι μηχανικοί αναλαμβάνουν την κάλυψη των νέων αναγκών της εποχής που ακολουθεί τη βιομηχανική επανάσταση με την αξιοποίηση των νέων υλικών (σκυρόδεμα, μέταλλο, γυαλί) παραμερίζοντας τους αρχιτέκτονες οι οποίοι αδυνατούν να οραματιστούν και να αποδώσουν μορφή σύμφωνη των νέων αυτών συνθηκών. Η ριζοσπαστική προσέγγιση των ιμπρεσιονιστών κόντρα στον ακαδημαϊκό περιορισμό, μπορεί να παρουσιάζει αναλογίες ανάμεσα στο ζωγραφικό χώρο και στον κατασκευαστικό χώρο της αρχιτεκτονικής με σίδηρο (Argan, 1970:55), αλλά δεν ανταποκρίνεται στον προαναφερθέντα κεκαλυμμένο αρχιτεκτονικό σκελετό. Έχοντας σχεδόν μεταφυσική επίγνωση της σκελετικής δομής που υπαινίσσεται ο Bataille, ο Hollier (1974:52) αναγιγνώσκει τη δεύτερη στιγμή θανάτου που συμβολίζει ο σκελετός στις πρωτόγονες κοινωνίες, λόγω της καθαρότητας και της αμεταβλητότητάς του, καθότι αποτελεί το προϊόν που επιβιώνει της σήψης και της αποσύνθεσης. Συνεχίζει διατυπώνοντας πως η μοντέρνα ζωγραφική ανακαλύπτει εκ νέου τον θάνατο στην αποσύνθεση της ανθρώπινης φιγούρας, καταλήγοντας στη διατύπωση ενός σπητόμενου πτώματος, και όχι ενός σκελετού.

IV.Π Οδοντωτό Αιδοίο (εντρανίζοντας ασκαρδαμυκτί τον Σάπιο Ήλιο)

Το ενδιαφέρον του Bataille στρέφεται σε έργα του Picasso στα οποία αναγνωρίζει όχι μόνον αντι-ακαδημαϊκές νόρμες, αλλά και μια συστηματική έρευνα πάνω στην αποσταθεροποίηση της ανθρώπινης φygούρας, την οποία μέχρι τότε οι ζωγράφοι την εξέφραζαν εμφορούμενοι από κλασσικά ιδεώδη. Στο τεύχος Documents του 1930 το οποίο ήταν αφιερωμένο στον Picasso (Foster et al., 2007:301), εντάσσει ένα δοκίμιο με τίτλο “Σάπιος ήλιος” (Rotten Sun) και ταυτόχρονα, επιλέγει το έργο *Οι τρεις χορεύτριες* (Les Trois Danseuses, 1925 – εικ. νι) του Ισπανού ζωγράφου ως χαρακτηριστική έκφραση του νοηματικού πυρήνα του δοκιμίου. Στο σύντομο –δύο παραγράφων- κείμενο, αποπειράται την ανάπτυξη μιας διττής προσέγγισης στον ήλιο, ενός κοσμικού τύπου διαχωρισμό: τον ιδεαλιστικό ήλιο της μεταφυσικής από τον εκτυφλωτικό ήλιο της πραγματικότητας (Miller, 2011:391), συνελόντι ειπείν, τον λόγο από την εμπειρία. Ο Bataille συγκροτεί εννοιολογικά τον ήλιο με τρόπο ώστε να κατασκευάσει ένα εργαλείο κριτικής στον ιδεαλισμό: ορμώμενος από οντολογικές νοηματοδοτήσεις και μυθολογικές αναπαραστάσεις που καθιστούν τον ήλιο σύμβολο πνευματικής εξύψωσης και prima materia της ζωής, προτείνει τη συστροφή των ερμηνευτικών αυτών σχηματισμών, μέσω της αναγνώρισης σημείων αποσταθεροποίησης σε ένα καθεστώς ωμού ρεαλισμού: “στην πραγματικότητα, κανένας δεν μπορεί να κοιτάζει αδιάκοπα τον ήλιο όταν βρίσκεται στο ζενίθ της πορείας του – η εμμένεια στο κοίταγμα μπορεί να καταλήξει σε νοητική εκσπερμάτωση, αφρισμένο σώμα και επιληπτική κρίση” (Bataille, 1930b:57), ενώ παράλληλα, η ζωάρκεια εξασφαλίζεται μέσω των εκκρίσεων του ηλιακού σώματος, δηλαδή μέσω της αλόγιστης δαπάνης ενέργειας μέσω της αυτοκαταστροφής και της θυσίας. Ο “Σάπιος Ήλιος”, αποτελεί μια αντι-ιδεαλιστική αφήγηση που εφαρμόζεται στην παρατήρηση, παραχωρώντας μια διαρρηκτικού τύπου εμπειρία (Miller, 2011:395) και συστηματοποιώντας μια ερμηνευτική στάση αμφισβήτησης. Ο Land αναφέρει σχετικά πως η υποβολή της όρασης σε μια ηλιακή τροχιά από την οποία και διαφεύγει, ωθεί τον αναπαραστατικό

εικόνα vi: Pablo Picasso, Les Trois Danseuses, 1925

λόγο σε ένα σκιοτάδι που είναι αναπόσπαστο από τη δική του ιστορική φιλοδοξία (Land, 1992:21), υπονοώντας φυσικά μια χειρονομία έλλειψης του ρασιοναλισμού, η οποία εκκινεί από τον Nietzsche και το θάνατο του Θεού. Το έργο του Picasso προσφέρεται να εικονοποιήσει τούτη την αντι-ιδεαλιστική αφήγηση και διακύβευση της αναπαράστασης: οι τρεις φιγούρες, συναρθρωμένες σε μια κίνηση χορού, εν πρώτοις ανταποκρίνονται στην χαρακτηριστική τεχνική που αναπτύσσει ο ζωγράφος εκείνη την περίοδο· εντούτοις, η εστίαση στην αριστερή φιγούρα παρέχει έρεισμα για οντολογικές προεκτάσεις: η μορφή διαφέρει από τις υπόλοιπες και αποπνέει μια αίσθηση αποσύνθεσης - η ανθρώπινη δομή της αποσπάται από τον κατακόρυφο άξονα και καταρρέει προς τα κάτω υπομνύοντας μια πτώση· το πρόσωπό της, με τα εμφανή δόντια και το έντονο περίγραμμα των ματιών, μοιάζει να κοινωνεί την αγωνία της πτώσης αυτής. Η φιγούρα αντιπροσωπεύει τον αυτο-ακρωτηριασμό, την κατάπληξη του θεατή μπροστά στην ειθαμβωτική ανύψωση του ήλιου και τη ρήξη της προσωπικής ομοιογένειας (Foster et al., 2007:302). Ειδικά το στόμα της (εικ. vii), παραπέμπει στο οδοντωτό αιδόιο (*vagina dentata*) (Miller, 2011:405), και στο σχετικό μύθο που φαντάζει τον ακρωτηριασμό του φαλλού· μια υπόμνηση ευνουχισμού του πέους.

Η προβληματική της απώλειας του πέους, γνωστή στο ψυχαναλυτικό πεδίο ως “σύμπλεγμα ευνουχισμού” είχε ήδη διατυπωθεί από τον αγαπημένο των σουρεαλιστών Freud το 1908: το μικρό αγόρι φοβάται τον ευνουχισμό ως πραγματοποίηση μιας πατρικής απειλής σχετικά με τις σεξουαλικές δραστηριότητες (απαγόρευση της πρόσβασης στο μητρικό αντικείμενο), ενώ το κορίτσι αισθάνεται τον ευνουχισμό ως “επιβληθείσα ζημία”, την οποία προσπαθεί να αρνηθεί, να αναπληρώσει ή να επανορθώσει (Laplanche & Pontalis, 1995:440). Βέβαια, ήδη από την εποχή των διατυπώσεων αυτών αναπτύχθηκαν κριτικές στον Freud για φαλλοκρατική μεροληψία, ενώ από τη δεκαετία του 70 και μετά, φεμινιστικά κινήματα και φιλοσοφικές τάσεις, εμφανίζουν τη ψυχανάλυση ως έναν από τους τελευταίους αναχρονιστικούς πυλώνες

εικόνα vii: Pablo Picasso, Les Trois Danseuses, 1925 (λεπτομέρεια)

της πατριαρχικής συμβολικής τάξης (Βεργέτης, 2012:116). Ωστόσο, η χειρονομία του Picasso, μέσα από την ανάγνωση του Bataille, φαίνεται να μην υπακούει σ' αυτήν τη ψυχαναλυτική προσέγγιση. Ολόπρωτα, η φιγούρα ως απειλή ευνουχισμού έχει γυναικείο φύλο, το οποίο -εκτός από τον τίτλο του έργου- αποκαλύπτεται και υπογραμμίζεται στις αναδυόμενες ρώγες, όπερ σημαίνει ότι ο αρσενικός πατέρας, ως πιθανός δράστης στην περίπτωση του μικρού αγοριού, απορρίπτεται. Σύμμορφα, για την περίπτωση του μικρού κοριτσιού, η λειτουργία του οδοντωτού αιδοίου, αποτρέπει την ταύτιση της φιγούρας με τη μητέρα, η οποία φέρει την ευθύνη της στέρησης (ή της απουσίας) του πέους και όχι του ευνουχισμού (Laplanche & Pontalis, 1995:442).

Εκ παραλλήλου, αξίζει να σημειωθεί ότι ο Bataille είχε προηγουμένως αποπειραθεί την αντιστροφή του οιδιπόδειου συμπλέγματος το οποίο συνδέεται στενά με το σύμπλεγμα ευνουχισμού, με το τελευταίο να συνιστά το σημείο εξόδου από το πρώτο (Evans, 2005:254): στην *Ιστορία του Μπατιού* το 1929, παρουσιάζει την τάση του αρσενικού υποκειμένου να καταληφθεί από τον ευνουχισμένο πατέρα, μετασχηματίζοντας έτσι τη μητέρα σε φαλλικό σύμβολο· συνεχίζει ερωτικοποιώντας το δίπολο ευνουχισμένος πατέρας/φαλλική μητέρα, σε μια τερατώδη συνένωση κατά την οποία η τελευταία απολαμβάνει την κυριαρχία της πάνω στην πληγή του πρώτου (Dragon, 1996:39,40). Πέραν των ερωτικών προεκτάσεων, οι οποίες υπεισέρχονται στο πεδίο του ερωτισμού και της παραβίασης, η εικόνα της φαλλικής μητέρας αναδεικνύεται σε σύμβολο που αποσταθεροποιεί πατριαρχικές νόρμες. Μολαταύτα, η εξεταζόμενη φιγούρα του Picasso, εν τη απουσία φαλλού, και πάλι δεν ανταποκρίνεται στην αναπαράσταση του προαναφερθέντος Μπαταϊγικού οιδιπόδειου αντιστρόφου.

Ως εκ τούτου, και παραμένοντας πάντα στη τάξη του συμβολικού, η Πικασιάνη φιγούρα φαίνεται να απειλεί και να διακυβεύει εξουσιαστικά περιεχόμενα, εν προκειμένω την αναδυόμενη φαλλοκρατική συνείδηση και πατριαρχική τάξη. Η χρήση του οδοντωτού αιδοίου εν τη απουσία φαλλού και η διασπασμένη μορφή, ιδωμένα μέσα από το κείμενο του Bataille, επεκτείνουν την απειλή, δηλώνοντας έναν μηχανισμό αντίστασης ενάντια στο ιδεαλιστικό επέκεινα, απ' όπου κενώνονται

εξουσιαστικά προτάγματα. Οι επιθυμητοί στόχοι αυτού του μηχανισμού, ενσταλάσσονται λίγα χρόνια μετά τον *Σάπιο Ήλιο*, στις θεωρητικές συνιστώσες του κινήματος *Contre-Attaque*, που ιδρύει ο Bataille με τον Breton, σε μια μεταξύ του ανακωχή το 1935, και που προσέβλεπε σε επαναστατικές πρακτικές εμπνευσμένες από τον Νιτσεϊκό αφορισμό της “*αγάπης για το άγνωστο του μέλλοντος*”, ενάντια στον γενικότερο φασιστικό αναβρασμό που εκδηλώνονταν εκείνη τη δεκαετία (Besnier & Reid, 1990:178-179). Το κίνημα, σε μια περίοδο που η σταλινική γραφειοκρατία απέκλειε τον κομμουνισμό ως βιώσιμη εναλλακτική λύση, συνόψισε τα προβλήματα της τότε Ευρώπης σε τρεις λέξεις: *Père, Patrie, Patron* (Πατέρας, Πατρίδα, Αφεντικό)· η πρώτη παρέπεμπε στις πατριαρχικές δομές της παραδοσιακής οικογένειας, η δεύτερη στο αναδυόμενο εθνικιστικό εκβλάστημα και η τρίτη στις καπιταλιστικές κεφαλές που πρωτοθετούσαν το κέρδος (Kendall, 2021:268). Το τρίπτυχο χαρτογραφεί την επίθεση στις εξουσιαστικές εκπροσωπήσεις που διαπερνούν το κοινωνικό σώμα του υποκειμένου, τονίζοντας πως η προσίδια έξη του Bataille είναι και πολιτική. Παρότι η μέχρι στιγμής ανάλυση στο ζωγραφικό έργο αναδεικνύει τον Πατέρα ως στόχο και παραμένει ασυμπτωτική ως προς τις έννοιες της Πατρίδας και του Αφεντικού, δεν παύει να αποκαλύπτει τον τρόπο με τον οποίο το γενικότερο ακεφαλικό όραμα όχι μόνο διαπερνά το τρίπτυχο αλλά στρέφεται σε οντολογικές αιτιάσεις. Οι Besnier & Reid (1990:179) αποφαινόμενοι ότι το περιεχόμενο της πολιτικής πρακτικής του Bataille αποτελεί μια απάντηση στη σύγχυση της εποχής μέσω μιας διπλής άρνησης: την άρνηση της Χεγκελιανής-Μαρξιστικής εσχατολογίας που προμηνύει το αναπόφευκτο τέλος της Ιστορίας, και την άρνηση στο είδος του παραλογοισμού εντός του οποίου η ιστορία του Χαιντεγκεριανού όντος γεννάται. Συνάγεται δηλαδή μια γενικότερη πολεμική ενάντια σε κάθε απόπειρα στείρωσης της αυτεξουσιότητας του υποκειμένου, σε πάσα οντολογική αφαιμάξη και νοητική ενθρόνιση, με απώτερο σκοπό τη σύσταση μιας αμφισβητικού τύπου νεοπαγούς βουλευσιαρχίας.

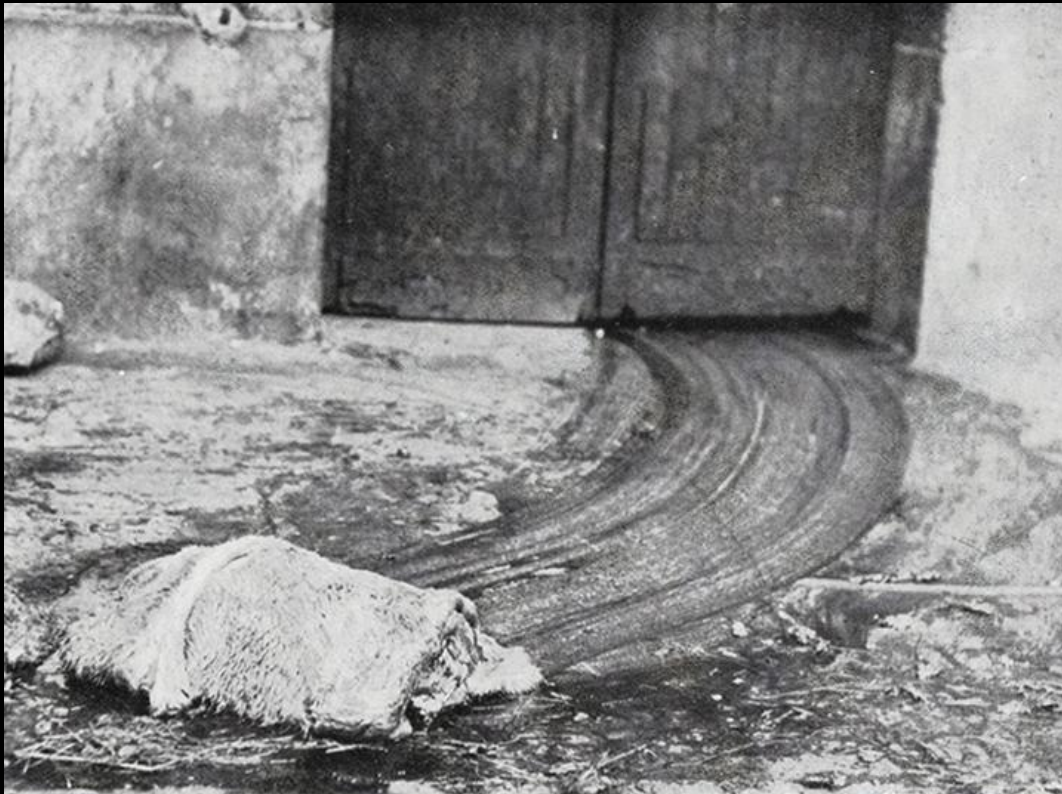
Η Πικασσιανή φιγούρα ενσαρκώνει τη σύσταση αυτή και αποτελεί το εννοιολογικό προελεύδιο του Acéphale, καθότι αμφότερα τα σώματα εκφράζουν κοινή στοχοθεσία και κοινές μεθόδους. Το οδοντωτό αιδοίο αποτελεί μια βαριάντα της θυσιαστικής λεπίδας και του βίαιου κατασπαραγμού που φέρει, ενώ οι αφαιρετικές και μετασχηματιστικές εκτελέσεις του ακέφαλου σώματος, ειδηλώνονται ως μετακαρτεσιανή δομική - ανατομική έρευνα πάνω στο σώμα της γυναικείας φιγούρας. Το αιδοίο ως στόμα εντός αυτής της ζωγραφικής αγχιστείας, παράλληλα με την αφαιρετική του λειτουργία, αναπόφευκτα παραπέμπει στην πέψη ως μετασχηματιστική πορεία του σπαρασσόμενου προϊόντος, τουτέστιν, υπόρρητα, συνδηλώνεται αφενός ο νευραλγικός μηχανισμός των λαβυρινθικών εντοσθίων, και αφετέρου η έκκριση ενός μεταστοιχειωμένου περιττού στοιχείου. Αριστερά του αιδοίου-στόματος, στο εναπομείναν κεφάλι της φιγούρας, τα μάτια και η μύτη παραπέμπουν στις οφθαλμικές και ρινικές κόγχες ενός κρανίου, σε συνέπεια με το μετασχηματισμένο αποκομμένο κεφάλι του Acéphale, το οποίο -όπως και εδώ- τοποθετείται συσχετιστικά με τα γεννητικά όργανα. Επιπροσθέτως, ο Foster et al. (2007:302) παρατηρεί πως η τρύπα στο στήθος της χορεύτριας, υποδεικνύει μια έκρηξη, προβάλλοντας εκτός του εαυτού ένα μέρος από τον εαυτό, ενώ η προσέγγιση της έκρηξης εκπηγάζει επίσης και από τον Pawlett (2021:202) ο οποίος παρομοιάζει την αφαιρούμενη καρδιά με χειροβομβίδα, οξύνοντας την αυτοκαταστροφική ένταση. Το έργο του Picasso, επιτρέπει τη μετατόπιση από την πρωτόγονη ωμότητα του σχεδίου του Masson, σε μια επιστημολογικού τύπου έρευνα με την πρόσκτηση εργαλείων από το ζωγραφικό πεδίο, και αυτός είναι ο λόγος που ο Bataille στρέφεται εντός αυτού, προκειμένου να προσεγγίσει την αρχιτεκτονική.

IV.III Ο Picasso ως έρεισμα εννοιολογικής διχαστασίας: *Après le Cubisme* versus Documents

Ο Picasso επαναπροσεγγίζει τον κόσμο για να ανακαλύψει τις απολεσθείσες απολαύσεις, τη λατρεία του σκοταδιού, της φθοράς του θανάτου και της καταστροφής (Ries, 1972:145), συνεπώς καθίσταται λογικό οι συντάκτες του Documents να στρέφονται στο έργο του προκειμένου να αναγνωρίσουν τον τρόπο με τον οποίο αυτή η επαναπροσέγγιση εκδηλώνεται. Ο Κυβισμός, δεν είναι παρά το εργαλείο με το οποίο η καταστροφή της μορφής επισυμβαίνει, και συνακόλουθα, ο Bataille ανατέμνει το έργο του Picasso με στόχο την εύρεση αντίστοιχων πρακτικών στην αρχιτεκτονική. Επομένως μπορεί βάσιμα να υποστηριχθεί, ότι ο Bataille και οι του Documents, επιδιώκουν μια έρευνα πάνω στην Πικασσιανή κυβιστική μεθοδολογία, με στόχο την κατανόηση, τη συστηματοποίηση και την ανάπτυξή της. Όμως ταυτόχρονα, την ίδια περίοδο, εκδηλώνεται ένα νέο κίνημα το οποίο ασκεί κριτική στην κυβιστική θεώρηση, και κατά συνέπεια αντιτίθεται στην Μπαταϊγική έρευνα: πρόκειται για τον Πουρισμό, υπό την εποπτεία των Amédée Ozenfant και Charles Edouard Jeanneret (Le Corbusier). Το περιεχόμενο και οι προθέσεις του κινήματος συμπυκνώθηκαν στο μανιφέστο *Après le Cubisme* το 1918, το οποίο και αποτέλεσε πηγή πολλών ιδεών και θέσεων του μεταγενέστερου κειμένου του Le Corbusier *Vers une Architecture* (Γερζόγλου, 2005:466), ώστε να αναδεικνύεται η καθοριστική σημασία του για την εννοιολογική συγκρότηση της αρχιτεκτονικής σκέψης και πρακτικής στο ιστορικό πεδίο της εποχής. Στο μανιφέστο διατυπώνεται ότι ο Κυβισμός έχει καταλήξει σε έναν ρομαντικό ορναμενταλισμό (Ball, 1981:213) και ότι η παραμόρφωση με την οποία αντιμετωπίζει τα αντικείμενα έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση της αξιοπιστίας τους· η διάσωση του τύπου-αντικειμένου, κατά τους συγγραφείς, μπορεί να επιτευχθεί τονίζοντας τις εγγενείς αρχιτεκτονικές ποιότητες που τα απεικονίζουν με πιο ειλικρινείς και καθολικές μεθόδους, όπως η επιφάνεια, η τομή και η ανύψωση (Slutzky, 1987:95). Ενώ οι ερευνητές του Documents αναγνώριζαν στην κυβιστική πειθαρχία αντι-ιδεαλιστικές μεθόδους προσέγγισης του αντικειμένου, οι Ozenfant και Jeanneret,

την ερμήνευσαν ως καθοσίωση της ιδεαλιστικής εγκυρότητας και πρότειναν τρόπους διαφύλαξής της.

Ο Τερζόγλου (2005:470) αποφαινεται ότι “η κεντρική εννοιολογική δομή του “Πουρισμού”, ως σύνθεση του Πλατωνικού ιδεαλισμού με τον μηχανικό—επιστημονικό θετικισμό σε ένα διευρυμένο Στωϊκό-Καντιανό-Νεοπλατωνικό πεδίο νοητικών μορφών-τύπων οργάνωσης, σχηματοποίησης, αναδόμησης και νοηματοδότησης της οντολογικής-ηθικής ιεραρχίας του ορατού-αισθητού-πραγματικού κόσμου από τον ανθρώπινο νου του υποκειμένου, ο οποίος εγγράφεται σε μια ομολογη οντολογική-ηθική τάξη του πνευματικού κόσμου, ορίζει τον χώρο προέλευσης των ιδεών του *Le Corbusier*, όπως κωδικοποιούνται στο κείμενο *Vers une Architecture*”. Αντίθετα ο Bataille, μέσω του *Acèphale* ως αρτηριογραφία αντι-ιδεαλιστικών πρακτικών, προσβλέπει ακριβώς στην παραβίαση ή/και ισοπέδωση αυτής της νοησιαρχίας που εγγράφεται στο νοητικό σώμα του υποκειμένου με στόχο την εικστατική απελευθέρωσή του. Εξάλλου, ο κατά Τερζόγλου χώρος προέλευσης της Κορμπυζιανής σκέψης (Πλατωνισμός, Καντιανισμός, Θετικισμός) είναι ο χώρος που ο Nietzsche σφυροκοπάει απαρραμείωτα, προκειμένου να κοινωνήσει την ελευθερία· είναι το Νιτσεϊκό θεϊκό πτώμα που το υποκείμενο οφείλει να αυθυπερβεί. *Documents* και *Après le Cubisme*, Bataille και *Le Corbusier*, Ακεφαλική Αρχιτεκτονική και Μοντέρνο κίνημα, καθίστανται διπολικές σχέσεις εχθρικές και αποκλειόμενες.

εικόνα viii: σφαγεία του La Villette

IV.IV Μια οντολογική μηχανή στην πόλη: το διπολικό πιστόνι

Σφαγείο/Μουσείο

Το Σφαγείο (Abattoir) όπως και το Μουσείο (Musée), αποτελούν ορισμούς της στήλης *Dictionnaire Critique* του περιοδικού *Documents*. Στο Σφαγείο (το οποίο συνοδεύεται με φωτογραφικό υλικό του Eli Lotar σχετικά το σφαγείο της La Villette (εικ. viii), ο Bataille διαβλέπει μια σύνδεση με ναούς παλαιότερων περιόδων που “*χρησίμευαν ταυτόχρονα ως τόποι προσευχής και θανάτου*”, ενώ σήμερα αποτελεί στοιχείο “*καταραμένο και σε καραντίνα σαν πλοίο που μαστίζεται από πανούκλα*” (Bataille, 1929b:10). Το δίπολο προσευχή/θάνατος προσιδιάζει περισσότερο στο δίπολο θρησκεία/θυσία, με τον δεύτερο πόλο να αφορά τη σφαγή του ζώου, ενώ η καραντίνα λειτουργεί ως μεταφορά της ερήμωσης, καθότι το πλήθος πλέον δεν ενδιαφέρεται να παρακολουθήσει τη θυσιαστική πράξη ως σημείο θρησκευτικού μυστηρίου. Αντίθετα στο Μουσείο, ο Bataille αναγιγνώσκει έναν “*πνεύμονα για την πόλη*”, εντός του οποίου “*κάθε Κυριακή το πλήθος ρέει σαν αίμα και αναδύεται εξαγνισμένο και φρέσκο*” (Bataille, 1930a:24), αινισσόμενος τον υγιολογικό χαρακτήρα της τέχνης. Ο Hollier (1974:xiii,xiv) προτείνει τη σύλληψη του διπόλου Σφαγείο/Μουσείο, ως Θρησκεία/Τέχνη και το μεταποιεί σε σύστημα αμοιβαίας εξάρτησης: το Σφαγείο αποτελεί τον αρνητικό πόλο, τη φυγόκεντρο δύναμη και γεννήτρια αποστροφής που σχηματίζεται έξω από το κέντρο της πόλης· αντιστικτικά, το Μουσείο αποτελεί τον θετικό πόλο, την κεντρομόλο δύναμη στην καρδιά της πόλης που έλκει τα πλήθη. Η Lee (2005:10) επεξεργάζεται δυο επιπλέον συμβολικές κατηγορίες, την καθαρότητα και τη βρομιά, οι οποίες καθορίζονται με αμοιβαίο τρόπο και ταυτοχρόνως συμβάλλουν στη συλλογική αίσθηση της τάξης. Συνεχίζει υποστηρίζοντας πως οι εν λόγω κατηγορίες είναι μεταβαλλόμενες, καθότι οι κανόνες υγιεινής επί παραδείγματι αλλάζουν ανάλογα με τις γνώσεις μας, συνεπώς και τα συμβολικά όρια μεταξύ καθαρού και βρόμικου δεν είναι σταθερά και οι έννοιες παραμένουν αδιαχώριστες από τη βιωμένη εμπειρία του πραγματικού χώρου.

Βάσει των κατά Hollier και Lee προικυπτόντων διπολικών σχηματισμών, αρθρώνεται ο βιωματικός χώρος εντοπισμένος σε επίπεδο κίνησης εντός της πόλης, ο οποίος ομολογείται μέσω μιας πορείας ανόδου και καθόδου του πνεύματος: περιηγούμενο στην πόλη την Κυριακή -ημέρα ανάπαυσης από την εργασία- το υποκείμενο εξαγνίζεται αναπνέοντας τα ιδεώδη και τη δοξολογία του υψηλού και του καθαρού που προσφέρονται από τα μουσειακά αρχεία, ενώ περνώντας από τα σφαγεία, απωθείται λόγω της χαμερπούς ζωής και της ενδεχομενικότητας του θανάτου μέσα σε ένα καθεστώς ωμής πραγματικότητας. Με τον βιωματικό χώρο ως ενδιάμεση κατάσταση μεταξύ των διόλων, διαρρηγνύεται η εικόνα των ισχυρών πολώσεων ως αυστηρώς οργανωμένα περιεχόμενα, κάτι που θυμίζει το εννοιολογικό μοντέλο που χρησιμοποίησε ο Tschumi, όταν έθεσε τον βιωματικό χώρο ως τον απαραίτητο τρίτο όρο που απαντά στον προβληματισμό του αρχιτεκτονικού παραδόξου περί της συντόχρονης συνύπαρξης της διερώτησης της φύσης του χώρου και της εμπειρίας της χωρικής πράξης¹². Με αυτή την παρατήρηση, συνάγεται ότι το Σφαγείο/Μουσείο, ως προτεινόμενος συνδυασμός των δυο ανεξάρτητων άρθρων που συνέταξε ο Bataille, προτείνει ένα πεδίο που προσφέρεται για διερεύνηση θεματικών αρχιτεκτονικού σχεδιασμού, όμως αποκλίνει από το πλαίσιο και τη στοχοθεσία της παρούσας έρευνας. Παρόλα αυτά, αξίζει η απόπειρα αναφοράς μιας πιθανής διερευνητικής πρότασης μεταξύ της κειφαλικής πρακτικής και του βιωματικού χώρου ως ρωγμή ισχυρών πολώσεων, με στόχο την ένταξη του Σφαγείου/Μουσείου στον γενικότερο προβληματισμό της έρευνας. Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, ο Bataille διέβλεπε την ανάπτυξη της Επανάστασης σε τρεις φάσεις, η τελευταία εκ των οποίων αφορούσε μια οιονεί *Μόνιμη Επανάσταση* όπου συνεχώς διεγείρεται η κοινωνική βάση, όχι μέσω μιας Τροτσικικής οργάνωσης αλλά μέσω μη-ανακτώμενων απωλειών Σαντικής υπερβολής¹³. Οι προηγούμενες δυο φάσεις που περιέχουν τη βίαιη εκδίωξη

¹² βλ. κεφ. I.II Περί της αρχιτεκτονικής αξίας του Bataille:

η περίπτωση του Bernard Tschumi, σελ.17.

¹³ Σχετικά με την Επανάσταση βλ. κεφ. II.III Περιττωματολογική καθοσίωση, σελ.48.

της κεφαλής από τις επαναστατικές αναδύσεις, στην ουσία συνιστούν το πλαίσιο της ακεφαλικής εκτέλεσης, με τρόπο ώστε η τρίτη φάση να υποτυπώνει το πλαίσιο μιας ακεφαλικής διατήρησης. Μια υπέρθεση της ακεφαλικής διατήρησης και της συνεχούς διέγερσης του κοινωνικού σώματος σε μια νέου τύπου εννοιολογική επάρκεια, ενδεχομένως μετατοπίζει την εμπράγματη συνάρθρωση των εκπορευόμενων διπλών της σχέσης Σφαγείο/Μουσείο, σε μεθοδικό εργαλείο για την έκφρασή και την οργάνωσή της. Συνελόντι ειπείν, μια ενδεχόμενη διερεύνηση αφορά το δίπολο Σφαγείο/Μουσείο ως σύνολο πολλαπλών επιπέδων νοηματοδότησης του βιωμένου χώρου που συνεισφέρουν στη διατήρηση της ακεφαλικής μεθόδου.

V. ΚΕΝΩΣΙΣ: Ο ΚΥΡΙΑΡΧΟΣ ΛΟΓΟΣ ΔΙΑΧΕΕΤΑΙ ΣΤΟΝ ΧΩΡΟ

V.I Περί της ανατομίας του κυρίαρχου λόγου

Θεμελιώδη άξονα γύρω από τον οποίο περιστρέφεται η παρούσα ερευνητική απόπειρα, αποτελεί η έννοια του κυρίαρχου λόγου, ο οποίος συνανήκει, μαζί με τις έννοιες του σχεδιασμού και των πρακτικών αμφισβήτησης, στον σκληρό πυρήνα του ερευνητικού προγράμματος κατά Lakatos όπως αναπτύχθηκε στην Εισαγωγή. Μέχρι τώρα, ο κυρίαρχος λόγος αναφέρθηκε συχνηστετικά με την εξουσία εντός ενός ευρύτερου πλαισίου, και υπορρητώς σημειώθηκε ότι λειτουργεί φραγματικά στις αξιώσεις αυτονόμησης του υποκειμένου. Στο παρόν κεφάλαιο, κρίνεται σκόπιμη αφενός η περαιτέρω διερεύνηση του κυρίαρχου λόγου με στόχο τον προσδιορισμό του νοήματος που φέρει, και αφετέρου, η ανίχνευση των συνιστωσών του στον χώρο και την αρχιτεκτονική.

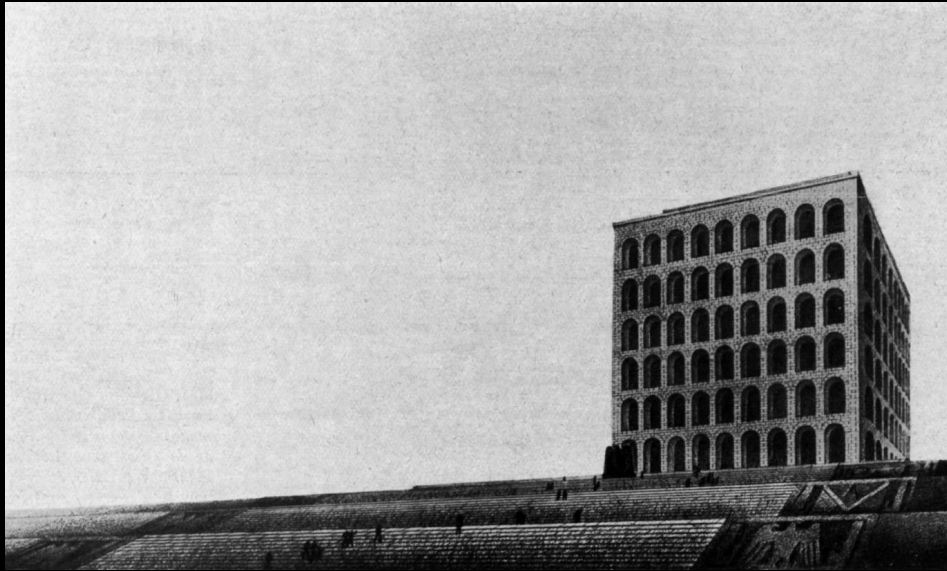
Ο κυρίαρχος λόγος “αποτελεί φορέα της κυρίαρχης ιδεολογίας που νομιμοποιεί την υπάρχουσα συγκρότηση και εκμαιεύει τη συναίνεση των κοινωνικών υποκειμένων”, με την κυρίαρχη ιδεολογία να αποτελεί το σύστημα παραστάσεων που επιβάλλεται στο υποκείμενο προκειμένου να σχηματίσει το επιθυμητό σύστημα αξιών, αρχών και πεποιθήσεων, καθώς και να ορίσει τους τρόπους με τους οποίους προσλαμβάνει και ερμηνεύει κοινωνικά φαινόμενα, γεγονότα και προβλήματα (Μαυρίδης, 2005:15-16). Η κυρίαρχη ιδεολογία όπως φέρεται μέσω του κυρίαρχου λόγου, συγκροτεί τρόπους με τους οποίους ασκείται η εξουσία, όμως αυτή η συγκρότηση δεν αφορά ένα γραμμικό συνεχές σύστημα που διαπερνά το κοινωνικό σώμα του υποκειμένου, αλλά ένα κατά Foucault πλέγμα σχέσεων κυριαρχίας που παράγει λόγο, στις δυναμικές του οποίου συνεχώς μετεωρίζεται το υποκείμενο. Ο Foucault (1977:21) παρέμεινε περίσκεπτος σχετικά με το ζήτημα της ιδεολογίας και της καταπίεσης, και προσεγγίζει την εξουσία με όρους δυναμικούς υποστηρίζοντας ότι “(η εξουσία) διασχίζει τα πράγματα, παράγει πράγματα, επιφέρει ηδονή, μορφές γνώσης, παράγει λόγο. Πρέπει να θεωρηθεί παραγωγικό πλέγμα που καλύπτει ολόκληρο το κοινωνικό σώμα και όχι αρνητική βαθμίδα που

ρόλος της είναι η καταπίεση”. Επομένως μπορεί βάσιμα να διατυπωθεί ότι ο κυρίαρχος λόγος είναι ο παραγόμενος λόγος της εξουσίας, με την πλεγματική της έκφραση να αποτελεί το πεδίο ορισμού του. Είτε εμφορείται από μια κυρίαρχη ιδεολογία είτε ρέει σε μια πλεγματική απόδοση κυρίαρχων σχέσεων, ο κυρίαρχος λόγος δύναται να ιδωθεί συναρθρωμένος σε ένα πολυεπίπεδο μηχανιστικό σύστημα που χειρίζεται τις υπαρκτικού τύπου τοποθετήσεις του υποκειμένου και τον τρόπο που απλώνει το είναι του εντός του βιωμένου χώρου. Μπορεί η αρχιτεκτονική και κατά συνέπεια ο χώρος, να αποτελέσουν γρανάζια αυτού του μηχανισμού; Πως αυτός ο μηχανισμός εργαλειοποιεί τη συνείδηση και τα χέρια του αρχιτέκτονα;

V.II Τα θρυμματισμένα δάκτυλα του αρχιτέκτονα δείχνουν μάτια τον ουρανό (πράξη I)

Οι The Invisible Committee στο κείμενο *To Our Friends*, διατείνονται ότι η φύση της σύγχρονης εξουσίας είναι αρχιτεκτονική και απρόσωπη, όχι αναπαραστατική και προσωπική (The Invisible Committee, 2014:83). Εντούτοις, ο εξουσιαστικός ενοφθαλισμός του αρχιτεκτονικού corpus δεν αποτελεί ένα νεοϊδρυθέν σύγχρονο φαινόμενο: ο Foucault δεν δίστασε να ερμηνεύσει αρχιτεκτονικούς χώρους ως διαμορφωμένες εκφράσεις του πειθαρχικού λόγου (Foucault, 1976:196), και να αναγνωρίσει μηχανισμούς κοινωνικού ελέγχου, ψυχολογικής εξέτασης και ταξινόμησης σε διάφορους τύπους ιδρυμάτων όπως σχολεία, νοσοκομεία και φυλακές (Piro, 2008:44). Περίπου μισό αιώνα νωρίτερα από τις διατυπώσεις του Foucault, η φασιστική αρχιτεκτονική στην Ιταλία υπεδείκνυε τον τρόπο που η εξουσιαστική μέριμνα μιας ολοκληρωτικής ιδεολογίας εκφραζόταν στον δομημένο χώρο.

Ο ίδιος ο Μουσολίνι, δεν διέβλεπε μονάχα στην ισχυροποίηση του νεοκλασικισμού ως εργαλείο άσκησης εξουσίας, αναβιώνοντας τη δόξα της αρχαίας Ρώμης, αλλά ανακήρυξε τον εαυτό του ως πρωταθλητή της μοντέρνας αρχιτεκτονικής (Mras, 1961:10), αποκαλύπτοντας την πρόθεση σύνταξης του ίδιου εργαλείου με

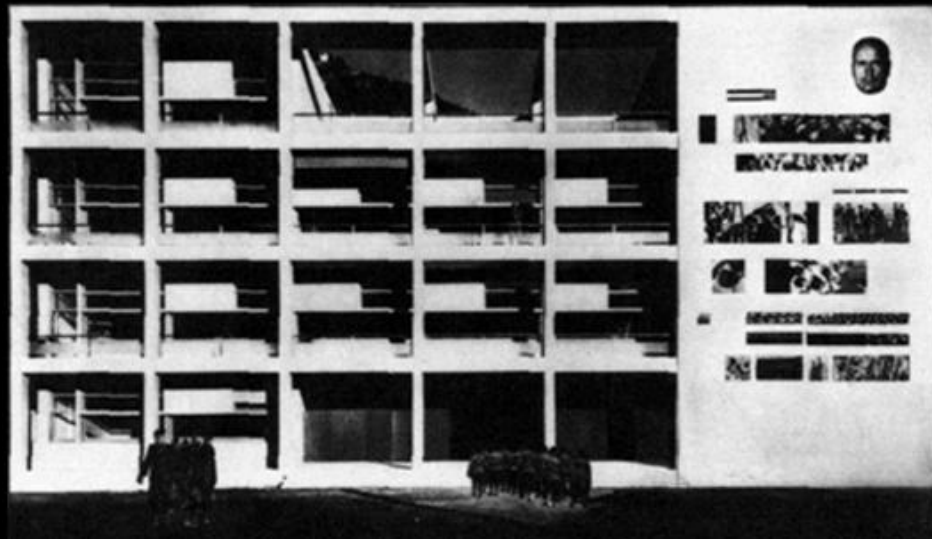
εικόνα ix: Palazzo della Civiltà Italiana

εικόνα x: Palazzo dei Ricevimenti e Congressi

σύγχρονους όρους. Για τον λόγο αυτό, παράλληλα με την ομάδα των αρχιτεκτόνων που επεδίωκαν την κένωση των φασιστικών ιδεωδών με κλασικιστικό τρόπο, αναπτύχθηκε και η Gruppo Sette των Terragni, Rava, Frette, Libera, Figini, Pollini και Larco, εκφραστών του Ρασιοναλισμού, οι οποίοι έβλεπαν τους εαυτούς του ως Αποστόλους της νέας τάξης και εμφορούμενοι από τις καινοτόμες ιδέες της περιόδου, αναζητούσαν ένα νέο σύνολο αρχών με πιο εκτεταμένες εφαρμογές στα σύγχρονα προβλήματα της αρχιτεκτονικής (Millon, 1965:54). Νεκρoνασθέντας Κλασικισμός και Ρασιοναλισμός, υπό το Μουσολίνειο όραμα, δρούσαν ως εγγυητές του κυριάρχου λόγου, δηλαδή των αξιώσεων της επιβολής και της δύναμης.

Δείγμα αυτής της ιδεολογικής σπερματέγχυσης στον αρχιτεκτονικό πυρήνα της τότε Ιταλίας, αποτέλεσε το Palazzo della Civiltà Italiana των G.Guerrini, E. La Padula και M. Romano στην Ρώμη, κατασκευασμένο το 1938-1943, με τις αφίδες στις όψεις να επικαλούνται το Κολοσσαίο, και οι σχηματιζόμενες 6 σειρές και 9 στήλες αυτών, να υπαγορεύουν τα γράμματα του ονοματεπωνύμου του Μουσολίνι (Zambenedetti, 2010:200) (εικ. ix). Μέσω του οδικού άξονα της Viale della Civiltà, το Palazzo della Civiltà Italiana συνδέεται με το Palazzo dei Ricevimenti e Congressi του αρχιτέκτονα Libera, ένα κτίριο σύνθετου προγράμματος με 27 διαφορετικούς χώρους και μια αίθουσα με καθίσματα για 3.000 άτομα, στο οποίο αποπειράθηκε ένας εξαγνιστικού τύπου σχεδιασμός, εμποτισμένος με ρωμαϊκό και ιταλικό γενετικό υλικό (McLaren, 2021:112,114) (εικ. x). Ειδικά για τα δυο αυτά κτίρια, η απαστράπτουσα απομόνωση τους καταμεσής μιας μεγάλης πλατείας, τα ξεχωρίζει ως διακριτές μνημειώδεις κατασκευές (Ghirardo, 2013:124) καθιστώντας τη μνημειακότητα χαρακτηριστικό εργαλείο υποταγής στην ιδεολογική υπεροχή του φασιστικού κράτους. Επιπροσθέτως, θα αποτελούσε σημαντική παράλειψη η παράβλεψη του πιο αμφιλεγόμενου κτιρίου -λόγω των μοντερνιστικών καταβολών που φέρει- δηλαδή του Οίκου του Φασισμού (Case del Fascio) στο Como, του αρχιτέκτονα Giuseppe Terragni, που αποτελούσε το διοικητικό κέντρο του κόμματος. Επειδή

εικόνα xi:

πάνω: Giuseppe Terragni, Marcello Nizzoli, Enrico Arrigotti, σχέδιο για τη διακόσμηση της πρόσοψης, Casa del Fascio, Como.

κάτω: Giuseppe Terragni, Marcello Nizzoli, Enrico Arrigotti, δεύτερο σχέδιο για τη διακόσμηση της πρόσοψης, Casa del Fascio, Como.

ο Φασισμός παρουσιάστηκε ως ένα εξολοκλήρου νέο και σύγχρονο φαινόμενο, μπορούσε εύκολα να συμπλεύσει με τη μοντέρνα αρχιτεκτονική ως σύγχρονο σύστημα (Ghirardo, 1980:468) και να αποπειραθεί να την εντάξει στη βεντάλια των γενικότερων πολιτικών πρακτικών του. Η έρευνα του Terragni σχετικά με την πρόσοψη του Οίκου, όπως φαίνεται και από τις προτάσεις με τα photomontage που χρησιμοποιούσε για την παρουσίαση των ιδεών του, καταλήγει στην πρόταση μιας πολιτικής πινακίδας, δηλαδή μιας σχηματικής παρουσίασης επιλεγμένων στιγμών της ιστορίας του φασισμού (Ghirardo, 1980:469) (εικ. xi). Κόντρα στον κλασικισμό και στη μεθοδολογία επιβολής δύναμης με αναπαραγωγή του ένδοξου παρελθόντος, ο Terragni κατασκευάζει έναν διάυλο διάχυσης του κυριάρχου λόγου στη συνείδηση ενός έθνους με σύγχρονα μέσα, ανασχηματίζοντας τα εκφραστικά πρωτόκολλα της ενύπαρκτης εξουσίας. Όμως η Ιταλία δεν αποτέλεσε το μοναδικό παράδειγμα *sui generis* αρχιτεκτονικής ως απότοκο μιας ολοκληρωτικής συνθήκης.

V.III Τα θρυμματισμένα δάκτυλα του αρχιτέκτονα δείχνουν μάταια τον ουρανό (πράξη II)

Την ίδια περίοδο στην Γερμανία, η αρχιτεκτονική του Χίτλερ σχημάτιζε μια μήτρα καλλιτεχνικής πειθούς και συμπαγούς εξαναγκασμού που στόχευε στην εκούσια συμμόρφωση με την ιδεολογία που εκπροσωπούσε. Ο ίδιος ο Χίτλερ θεωρούσε πως ένα αρχιτεκτονικό πρόγραμμα ισοδυναμούσε με μηχανή λεξιλογικής προπαγάνδας (Stuart, 1973:254), καθιστώντας την αρχιτεκτονική θεμελιώδες εργαλείο χειραγώγησης του υποκειμένου και προώθησης της Αρίας υπεροχής. Ο Φύρερ αναγνώρισε στον τότε νέο αρχιτέκτονα Albert Speer το αναγκαίο ενδιαμέσο για τη σύλληψη και υλοποίηση του οράματος του για τη σύγχρονη μορφή της Εθνικοσοσιαλιστικής Γερμανίας. Χαρακτηριστικά έργα που ολοκλήρωσε ο αρχιτέκτονας υπό την παρακολούθηση και συμβολή του Χίτλερ, ήταν το Zeppelinfeld Stadium για τις συνεδριάσεις του κόμματος στην Νυρεμβέργη (εικ.

εικόνα xii: Albert Speer, Zeppelin Field, Nuremberg, 1934-6

εικόνα xiii: Nazi rally in the Cathedral of Light, 1937

xii), ένα pavilion για τη γερμανική συμμετοχή στη Διεθνή Έκθεση στο Παρίσι το 1937 και το νέο κτίριο για την Καγκελαρία του Ράιχ στο Βερολίνο. Οι κατασκευές αυτές σχεδιάστηκαν με συμμετρία και τεράστιες εισόδους, οι οποίες -όπως και τα ανοίγματα στην περίπτωση της Καγκελαρίας- τοποθετήθηκαν στο επίπεδο του δρόμου επιτρέποντας στους διερχόμενους την πρόσβαση του βλέμματος, κάτι που δεν συνέβαινε σε κυβερνητικά κτίρια του παρελθόντος· στο στάδιο και στο pavilion, επαναλαμβανόμενα κατακόρυφα στοιχεία λειτουργούσαν ως υπόμνηση μιας σύνδεσης με το παρελθόν, προσιδιάζοντας στις κλασικές κιονοστοιχίες· ειδικά στη Νυρεμβέργη, όπου συγκεντρώνονταν οι μάζες προκειμένου να παρακολουθήσουν τις στρατιωτικές παρελάσεις και να διαποτιστούν με τη χιτλερική προπαγάνδα, η θεματική των κιονοστοιχιών συμβολοποιείται και λαμβάνει άυλες διαστάσεις, με 150 κατακόρυφους προβολείς να σχηματίζουν έναν “Καθεδρικό του Φωτός” (εικ. xiii), ένα τεράστιο εφήμερο νοητό οικοδόμημα (Lane, 1986:299,301). Τα προαναφερθέντα στοιχεία, αναδεικνύουν εξουσιαστικές πρακτικές εμφορούμενες από αρχιτεκτονικό λεξιλόγιο, όμως οι αναδείξεις αυτές δεν συνομολογούνται μόνο από τη μνημειακότητα, την αίσθηση διαφάνειας των κυβερνητικών διαδικασιών, τη ρασιοναλιστική προσέγγιση και την ιδεολογική εκλογίκευση του παρελθόντος· ο οιονεί καθεδρικός που βαθμιαία χάνεται στο μαύρο επέκεινα του ουρανού, αποκαλύπτει προθετικά τη βεβαιότητα μιας παγκόσμιας κυριαρχίας, ένα σύστημα ρητών και άρρητων δεσμών ως σημείο πρόσπτωσης της εξουσίας, και αυτή η πρόθεση υποστυλώνεται με μια στρατηγικού τύπου αρχιτεκτονική χειρονομία.

V.IV Κοχλίες με περιουκνωμένες κεφαλές διάσπαρτοι στη γη· συσκευές περίσφιξης δακτύλων αποσυναρμολογούνται από τον Bataille

Η δομή του φασισμού αποτελούσε μια θεματική που απασχολούσε τον Bataille, ιδιαίτερα στη συστηματοποίηση του δίπολου ομοιογένεια/ετερογένεια με το οποίο εστίαζε στην έρευνα κοινωνικών φαινομένων. Αναγνώριζε στα πρόσωπα του Χίτλερ και του Μουσολίνι τη συγκέντρωση μιας δύναμης που τους τοποθετούσε πάνω από ανθρώπους και από κόμματα, που διατάραζε την ειρηνική ομοιομορφία και που δήλωνε ότι πρέπει να αποκηρυχθούν με καταναγκαστικό τρόπο οι άμεσες φυσικές ανάγκες των ανθρώπων, προς όφελος μιας υπερβατικής αρχής, η οποία δεν μπορεί να εξηγηθεί επακριβώς (Bataille, 1970:22-23). Η συγκεντρωτική αρχή μιας δύναμης με φαινομενικά απεριόριστη διαθέσιμη ενέργεια προς σπατάλη, αποτελεί ακριβώς τον λειτουργικό πυρήνα της αρχιτεκτονικής πρακτικής που σκιαγραφείται στα προηγούμενα ενδεικτικά παραδείγματα: μεγαλείο, κλίμακα, υπερβολή, υποβολή, καθαρότητα, χαρτογραφούν κενωτικές τροπικότητες της δύναμης στη ραχοκοκαλιά της πόλης και κατ' επέκταση στη συλλογική συνείδηση.

Η έρευνα του Bataille γύρω από τον φασισμό, εγείρει το ερώτημα για τον ορισμό της εξουσίας γενικότερα. Υπό το πλαίσιο της φασιστικής δράσης, προσεγγίζει την εξουσία ως μια άνευ όρων αρχή η οποία τοποθετείται πάνω από κάθε κριτήριο χρησιμότητας και που συγκροτείται από συναισθήματα που παραδοσιακά ορίζονται ως υψηλά και ευγενή (Bataille, 1970:22-26). Τα υψηλά και ευγενή στοιχεία, εντός του Μπαταϊγικού πεδίου, δεν ερμηνεύονται με ορθολογικό τρόπο· φαίνεται ότι αφορμούνται από ένα σύνολο αξιώσεων αποκλειστικότητας, παραδόσεων αυθεντικότητας ή ταυτοτήτων, που αποφασίζουν τον τρόπο με τον οποίο το υποκείμενο απορρίπτεται ή απορροφάται από αυτά. Εδώ αναδύονται οι Χεγκελιανές καταβολές του Bataille, και ιδιαίτερα η διαλεκτική του κύριου-δούλου, ιδωμένη μέσω της Κοτζέβινης συλλογιστικής: με έναν ιδιόμορφο, νιτσεικό-μαρξιστικό τρόπο, ο Bataille δεν αναπαύεται στην κατάληξη του διαλεκτικού Χεγκελιανού σχήματος που αναιρεί τη σχέση δουλείας μέσω μιας μακράς ιστορικής πορείας όπου η πρωτοβουλία

έχει περάσει πλέον στα χέρια του δούλου (Γερζάκης, 2014:71), αλλά υποστηρίζει τόσο την οντότητα του κυρίου για τον οποίο λυπάται που έχει απωλέσει την αρχή της κυριαρχικής δαπάνης, όσο και την οντότητα του δούλου, οραματιζόμενος τον επιμερισμό της κυριαρχίας στις χειραφετημένες μάζες (Landa, 2014:1092). Βέβαια, το υποστηρικτικό Μπαταϊγικό δίπολο δεν είναι ισότροπο, καθότι η Μαρξιστική συνιστώσα που γέρνει την πλάστιγγα υπέρ του δούλου ενέχει μια οικονομική βάση που αφορά την κατοχή του πράγματος, ενώ η Νιτσεική συνιστώσα υπέρ του κυρίου είναι ηθολογικού τύπου, και αφορά την αυτονομία του όντος μέσω της διονυσιακής απελευθέρωσής του από ιδεολογικές νόρμες. Μολονότι ο Bataille ήταν ικανός θεωρητικός και αποπειράθηκε την εμβάθυνση στο αντιθετικό δίπολο Μαρξισμός/Νιτσεισμός, το ερευνητικό του ενδιαφέρον στράφηκε κυρίως στην κατανόηση και ερμηνεία των εξουσιαστικών εκφράσεων και λειτουργιών:

“Η επιτακτική κυριαρχία δηλώνει το σύνολο των εκθαμβωτικών όψεων -αυτών που γεννούν συναισθήματα έλξης ή αποστροφής- των διαφόρων εκείνων καταστάσεων που επιτρέπουν σε έναν άνθρωπο να επιβληθεί, ακόμα και να καταπιέσει τους συνανθρώπους του, λόγω της ηλικίας τους, της σωματικής τους αδυναμίας, του νομικού τους καθεστώτος, ή απλώς επειδή οι ίδιοι θέτουν αναγκαστικά τον εαυτό τους υπό τον έλεγχο του ενός” (Bataille, 1970:26).

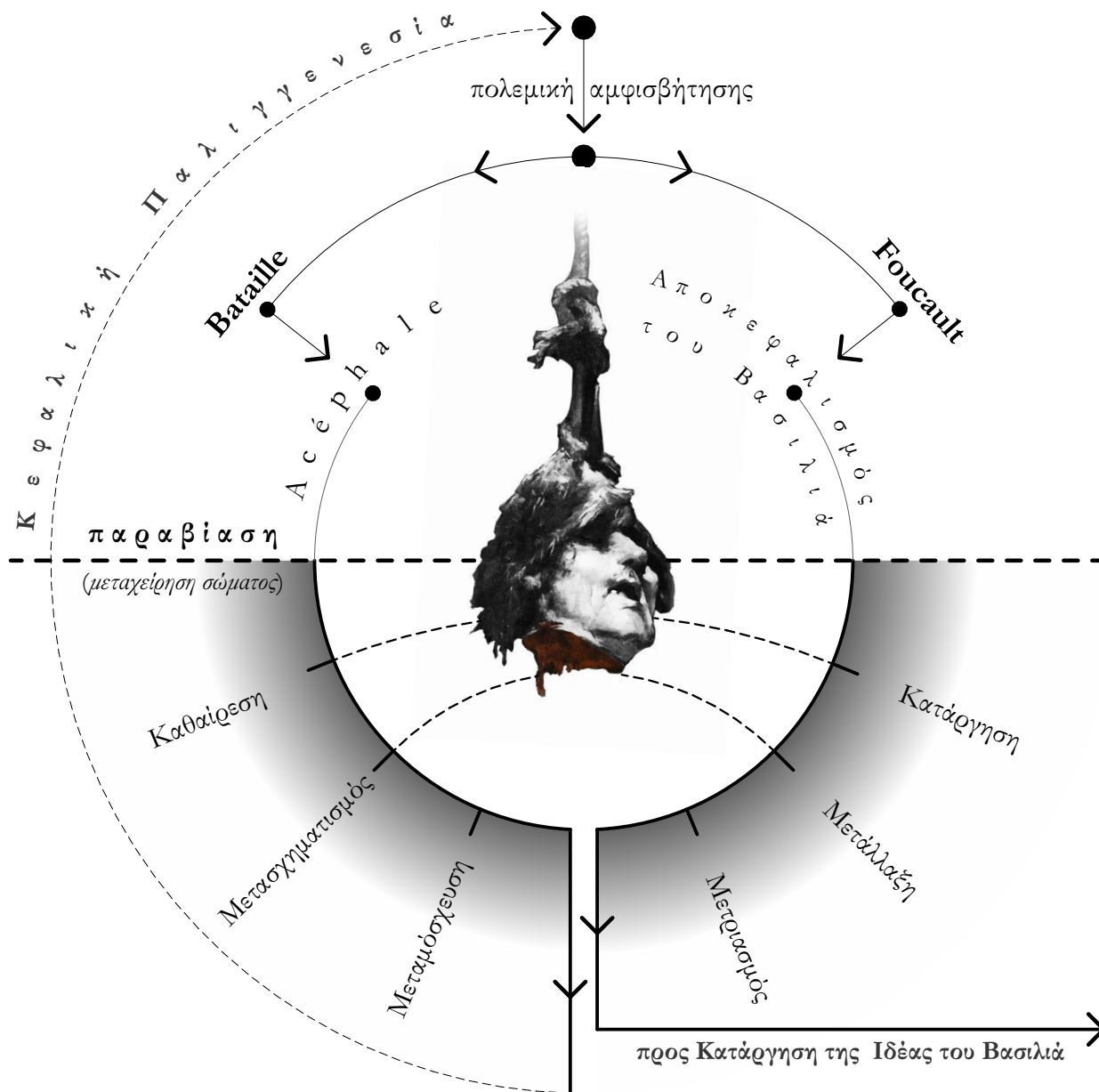
Παρόλο που στο συγκεκριμένο έργο δεν υπάρχει αναφορά σχετικά με την αρχιτεκτονική, η επιτακτική κυριαρχία ως μορφή εξουσίας όπως διατυπώνεται, προσιδιάζει στη μνημειακή αρχιτεκτονική του Χίτλερ και του Μουσολίνι. Οι δυο αυτές ολέθριες φιγούρες του 20^{ου} αιώνα, διακατεχόμενες από εθνικές πολιτικές και ιδεολογικές εφορμήσεις, αποπειράθηκαν ένα ατέρμονο μηρυκασμό επιβολής του νοσηρού δογματισμού τους στη νοητική ραχοκοκαλιά του ατόμου-έθνους-κόσμου, και σχημάτισαν αρχιτεκτονικές ως επιτελεστικά εργαλεία αυτής της λειτουργίας: μια αρχιτεκτονική της εξουσίας. Αυτός είναι και ο τρόπος με τον οποίο η παρούσα ερευνητική απόπειρα προσεγγίζει και ερμηνεύει τη σχέση εξουσίας και αρχιτεκτονικής, με τη δεύτερη να αποτελεί συγκροτητικό αντικείμενο με το οποίο

επιβάλλεται ο κυρίαρχος λόγος, συμπλέοντας έτσι με τις θέσεις του Bataille, ο οποίος ερμήνευε την αρχιτεκτονική ως *“την έκφραση εκείνου του είναι μιας κοινωνίας που συναποτελείται από τα όντα τα οποία έχουν την εξουσία να διατάζουν και να απαγορεύουν”* (Bataille, 1929a:25).

V.V Κοχλίες με περικυκλωμένες κεφαλές διάσπαρτοι στη γη· συσκευές περίσφιξης δακτύλων αποσυναρμολογούνται από τον Foucault

Οι εκτελέσεις του κυρίαρχου λόγου δεν ανταποκρίνονται σε μια αφηρημένη και αυστηρά προγραμματισμένη λειτουργία. Εις επίρρωσιν τούτου, ο Foucault, όχι μόνο αναγνώριζε μια σαφώς δομημένη εξουσιαστική πολλαπλότητα, αλλά προτείνοντας ένα νοητικό σχήμα αρχιτεκτονικής εννοιολόγησης του χώρου, έδινε έμφαση στη χωροταξική της δομή, παρά στην επίδραση της στον χώρο (Wood, 2007:252)· ενδιαφερόταν για τον τρόπο με τον οποίο είναι δυνατή η διακυβέρνηση, παρά για τη μορφή του προγράμματος διακυβερνητικής ορθολογικότητας που διαπερνά το πολιτικό σώμα και τα θεμελιώδη στοιχεία του (Foucault, 1982:54). Ο προβληματισμός του εντάσσεται στη γενικότερη συζήτηση με τίτλο *Χώρος, γνώση και εξουσία*, όπου αναπτύσσει κρίσιμες τοποθετήσεις σχετικά με τον ρόλο του αρχιτέκτονα αλλά και του σχηματισμούς της κυριαρχίας στον χώρο. Εν πρώτοις, ο αρχιτέκτονας δεν είναι κύριος του χώρου καθότι δεν έχει υπό τη δικαιοδοσία τους τρεις μεγάλες μεταβλητές, ήτοι το έδαφος, την επικοινωνία και την ταχύτητα, και ταυτοχρόνως, δεν αποτελεί άτομο που λειτουργεί ως δίαυλος της εξουσίας ή που είναι σημαντικός στα πεδία σχέσεων εξουσίας, επομένως πρέπει να τοποθετηθεί σε μια ειδική κατηγορία (Foucault, 1982:57,60). Το επιχείρημα του Foucault σχετικά με τη διάκριση αρχιτέκτονα/μηχανικού έγκνεται στις ανάπτυξη όλων εκείνων των δομών, όπως οι δρόμοι, οι σιδηρόδρομοι και οι γέφυρες, που συνεισέφεραν στη δημιουργία νέων κοινωνικών φαινομένων: ο αρχιτέκτονας δεν είχε συμμετοχή σε τέτοιου είδους συλλήψεις του χώρου, συνεπώς η κρατική μέριμνα δεν καναλιζάροταν μέσω του σώματος του. Παράλληλα, η εποπτεία του Bataille, εντός του γενικότερου πλαισίου της σκέψης του πάνω στην αρχιτεκτονική, φαίνεται να υποβιβάζει τη φύση ή τον ρόλο του υποκειμένου που τη δημιουργεί, δεδομένου ότι την ερμηνεύει ως έκφραση της κοινωνίας των όντων που είναι ικανά να διατάζουν και να απαγορεύουν, όπως οι ιεράρχες, οι δικαστές και οι στρατηγοί (Bataille, 1929a:25), δηλαδή ατόμων με αξιώματα που συμμετέχουν στις εξουσιαστικές ροές με την ίδια λογική που αναφέρει

ΚΥΡΙΑΡΧΟΣ ΛΟΓΟΣ

κίνηση κατά Bataille:

Μόνιμη Επανάσταση με συνεχή διέγερση της κοινωνικής βάσης μέσω μη-ανακτώμενων απωλειών Σαντικής υπερβολής

κίνηση κατά Foucault:

Γενεαλογικές μέθοδοι ιστορικών μορφών πολιτικής θεωρίας που αναδεικνύουν εξουσιαστικά σχήματα εγγολπωμένα στην ιστορία

διάγραμμα xi: σύγκριση μεθοδολογιών αιεφαλικών εκτελέσεων κατά Bataille και Foucault

και ο Foucault (1982:60) όπως ο γιατρός, ο ιερέας, ο ψυχίατρος και ο διευθυντής φυλακής. Παρουσιάζεται μια διάκριση αρχιτέκτονα/αρχιτεκτονικής, με τη δεύτερη να μην εκπορεύεται κατ' ανάγκη από τον πρώτο, αλλά να υφίσταται σαν κόμβος ή πυκνωτής στο διακυβερνητικό ορθολογικό πλέγμα. Bataille και Foucault φαίνεται να συγκλίνουν σε μια ερμηνεία της αρχιτεκτονικής ως μηχανισμός επικράτειας του κυρίαρχου λόγου που διαυλακώνεται στα αξιώματα και τις λειτουργίες συγκεκριμένων υποκειμένων, με την παρουσία του αρχιτέκτονα να μη συνιστά απαραίτητη προϋπόθεση για την εφαρμογή του.

Επιπροσθέτως, νευραλγική παραμένει η θέση του Foucault όσον αφορά τη σχέση της αρχιτεκτονικής με το δίπολο απελευθέρωση/αντίσταση. Θεωρώντας ότι η ελευθερία είναι πρακτική, υποστηρίζει ότι δύναται να υπάρξει σχεδιασμός που μπορεί *“να μεταλλάξει, να μετριάσει ή να καταργήσει καταναγκασμούς”*, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η ελευθερία θα προκύψει από το ίδιο το σχέδιο: *“οι άνθρωποι ονειρεύτηκαν απελευθερωτικές μηχανές”*, με την άσκηση της ελευθερίας να εκπληρώνεται εντός μιας χωρικής διανομής (Foucault, 1982:57,59). Ο υπόρρητος Φουκωϊκός σχεδιασμός, δεν συντάσσεται μέσω μιας *ex nihilo* διαδικασίας, αλλά συστηματοποιείται μέσω συγκεκριμένων τελέσεων πάνω σε ένα υφιστάμενο διακυβερνητικό σώμα. Η μετάλλαξη, ο μετριασμός και η κατάργηση, φαίνεται να περιγράφουν τις κινήσεις μιας απελευθερωτικής μηχανής που μεταχειρίζεται τη δομή του σώματος που καταναγκάζει, χαρτογραφώντας ένα πεδίο αντίστασης. Οι τελέσεις αυτές, εντός του ορθολογικού κυριαρχικού χώρου, δεν ειδηλώνονται απαραίτητα ως μεμονωμένες ή σημειακές αυτοαναφορικές παρεμβάσεις αμφισβήτησης με στόχο την υπόμνηση μιας αντιστασιακής παρουσίας που σταδιακά εξεγείρεται και προοδεύει, αλλά λειτουργούν ως χειρονομίες που *“απονομιμοποιούν τον ταξινόμητικό διατετραγωνισμό με τον οποίο αρθρώνονται σε τάξη οι σχέσεις εξουσίας”* (Σταυρίδης, 2006:153). Πρόκειται για μεθοδολογικές κινήσεις αποταξινόμησης και αποσταθεροποίησης υπαρχόντων εννοιολογικών δομών που υποστυλώνουν τον χώρο της επικράτειας του κυρίαρχου λόγου.

V.VI Πρέπει να κόψουμε το κεφάλι του βασιλιά

Foucault, 1977:24

Οι ομοιότητες στη σκέψη του Foucault με τη λειτουργία της Ακεφαλικής Αρχιτεκτονικής που προτείνει η παρούσα έρευνα είναι προφανείς: τόσο ένας Φουκωϊκού τύπου σχεδιασμός μέσω ενός συστήματος πράξεων (μετάλλαξη, μετρίασμός, κατάργηση) όσο και ο σχεδιασμός ως προκύπτον σενάριο μιας Ακεφαλικής εννοιολόγησης (καθαίρεση, μετασχηματισμός, μεταμόσχευση), έχουν ως κοινό παρανομαστή λογικές αμφισβήτησης ή εξάρθρωσης του κυρίαρχου λόγου, και μάλιστα, ορισμένες πράξεις ομογνωμονούν ειδολογικώς (κατάργηση/καθαίρεση, μετάλλαξη/μετασχηματισμός). Ο αποκεφαλισμός του βασιλιά που αναφέρει ο Foucault, έγκειται στην ανάγκη σύνταξης μιας πολιτικής φιλοσοφίας που *“δεν θα εστιάζεται γύρω από το πρόβλημα της ανώτατης αρχής”*¹⁴ (Foucault, 1977:24). Ο Neal (2004:380) παρατηρεί ότι ο αποκεφαλισμός βασίζεται σε δύο κινήσεις: πρώτον στην εκδοχή ότι οι σύγχρονοι πολιτικοί χώροι και θεσμοί ως νίες της τάξης, του ορθολογισμού, της προόδου και της ελευθερίας απέναντι στον πόλεμο και την αναρχία, απλά καλύπτουν ένα συνεχές υπόστρωμα πολέμου που εντοπίζεται κάτω από τις καθιερωμένες πολιτικές δομές και δεύτερον, στην εκδοχή ότι ο θρίαμβος των θεσμοθετημένων φιλελεύθερων ιδεών, ήτοι το συμβόλαιο, το θετικό δίκαιο και η εξορθολογισμένη πολιτική, όπως αφηγούνται μέσω ένδοξων εθνικών ιστοριών νικών ενάντια στην καταπίεση και τον σφετερισμό, αντιπροσωπεύουν τη νίκη μιας ιστορίας

¹⁴ Σύμφωνα με τον Newman (2004:143) ο Foucault θεωρούσε τόσο τον Μαρξισμό όσο και τον αναρχισμό ως μορφές αναγωγισμού που απέφευγαν το πρόβλημα της εξουσίας θέτοντάς την σε μια ανώτατη αρχή. Ο αναρχισμός αναγνωρίζει στο κράτος μια πρωταρχική καταπιεστική δύναμη, και ο Μαρξισμός, μολονότι βλέπει το κράτος μέσω οικονομικών αναλύσεων, εξακολουθεί να υπερτιμά τη σημασία του στη διατήρηση της καπιταλιστικής παραγωγικότητας. Επομένως ο Foucault προτείνει ότι ο μόνος τρόπος για να αποφευχθεί η επαναβεβαίωση της εξουσίας είναι η απόρριψη των θέσεων που τη συγκροτούν σε μια ανώτερη κεντρική αρχή. Για περισσότερα βλ. Newman, S. (2004) *The Place of Power in Political Discourse* στο *International Political Science Review* (vol. 25, no. 2), σσ. 139-157.

εν σχέσει πιθανών άλλων. Ενώ αυτές οι τοποθετήσεις αποτελούν Φουκωϊκές γενεαλογικές μεθόδους ιστορικών μορφών πολιτικής θεωρίας, ταυτόχρονα αναδεικνύουν εξουσιαστικά σχήματα εγκλωπωμένα στην ιστορία, με αποτέλεσμα την ισχυρή εγκαθίδρυση κυρίαρχων εννοιολογικών δομών. Οι εγκατεστημένες θεσμίσεις όπως η τάξη, η πρόοδος και ο ορθολογισμός, επιβεβαιώνουν ότι ο αποκεφαλισμός του βασιλιά δεν λύνει το πρόβλημα της κυριαρχίας· η υποδομή παραμένει ώστε στη θέση του να αναγεννηθεί κάποιο άλλο, και ο Foucault φαίνεται να μην κυριολεκτεί, αλλά να προτρέπει να καθαιρέσουμε την ιδέα ότι ο αποκεφαλισμός αποτελεί δόκιμη πρακτική· αποκεφαλίζει την ιδέα του αποκεφαλισμού και όχι τον βασιλιά. Αν κάτι τέτοιο συμβαίνει, τότε στην κοινή πολεμική Bataille/Foucault ενάντια στον κυρίαρχο λόγο, εγείρεται το ερώτημα περί του κεφαλιού στην περίπτωση του Ακέφαλου: ο αποκεφαλισμός ακολουθείται από την ακαριαία ανάδυση ενός νέου κεφαλιού; Αν ληφθεί υπόψιν ότι το σώμα που μεταχειρίζεται και αποκεφαλίζει ο Bataille, αποτελεί μια εξελικτική αλυσίδα που εκκινεί από τον παλαιοχριστιανικό Αδάμ και διαπερνά ακόμη και τον επαναστατικό πυρήνα των διαφωτιστών¹⁵, τότε η απάντηση είναι καταφατική. Σε αυτή την εικόνα μιας ατέρμονης κεφαλικής παλιγγενεσίας, η μόνη προτεινόμενη ερμηνεία που δικαιώνει τον Bataille, είναι η σύλληψη του Ακέφαλου ως μηχανή, ως σύστημα που διαρκώς καθαιρεί, μετασχηματίζει και μεταμοσχεύει, σε μια αδιάκοπη προμηθεϊκή προσπάθεια¹⁶.

Ωστόσο, τόσο για τον Bataille όσο και για τον Foucault, η μεταχείριση ενός τύπου σώματος ικανοποιεί μια συνθήκη παραβίασης. Για τον Foucault, η παραβίαση

¹⁵ βλ. κεφ.ΙΙΙ.Υ Γενική επισκόπηση (ακεφαλική ανασυγκρότηση), σελ.65.

¹⁶ Αυτή η αδιάκοπη προσπάθεια θυμίζει την τρίτη φάση Μόνιμης Επανάστασης που υποστηρίζει ο Bataille, όπου συνεχώς διεγείρεται η κοινωνική βάση, όχι μέσω μιας Τροτσκιικής οργάνωσης αλλά μέσω μη-ανακτώμενων απωλειών Σαντικής υπερβολής (Για περισσότερα βλ. ΙΙ.ΙΙΙ Περιττωματολογική καθοσίωση, σελ.48, καθώς και Heimonet, J.-M. & Kohchi, J. (1990) “Recoil in Order to Leap Forward: Two Values of Sade in Bataille's Text”, Yale French Studies, On Bataille, (no. 78), σσ.228-230).

αποτελεί ηθολογικό ενέργημα ανατρεπτικής τακτικής και μορφή αντίστασης που αφορά τη διάρρηξη ορίων σε ένα πεδίο πολιτική συμπλοκής (Allan, 2013:30), ενώ για τον Bataille, η παραβίαση, ομοίως προσεγγίζεται με όρους ηθικής, όμως σε μια προσπάθεια υπέρβασης των κατά Habermas θεμελίων του ηθικού ρασιοναλισμού (James, 2006:95). Προτού γίνει εστίαση στον ηθικό ρασιοναλισμό που φαίνεται να συζευγνύεται με τον κυρίαρχο λόγο εξ αφορμής μιας προσπάθειας υπέρβασης, αξίζει να σημειωθεί το ενδιαφέρον του Foucault σχετικά με την Μπαταϊγική παραβίαση.

Ο Foucault (1963:16-17) προσεγγίζει την παραβίαση συσχετιστικά με την υπαρξή του ορίου και υπογραμμίζει ότι *“δεν συνιστά βία σε έναν κόσμο ηθικό, ούτε θρίαμβο επί των ορίων που εξαλείφει σε έναν κόσμο διαλεκτικό ή επαναστατικό, αλλά σταθμίζει το άμετρο μέτρο της απόστασης που διανοίγει στην καρδιά του ορίου και σκιαγραφεί την αστραφτερή γραμμή που το κάνει να υπάρξει”*. Φαίνεται δηλαδή ότι η παραβίαση λειτουργεί, κατά το μάλλον ή ήττον, ως πράξη αποκάλυψης, αναγνώρισης ή επιβεβαίωσης του ορίου, και από την άλλη, το όριο παραμένει κεκαλυμμένο, ενύπαρκτο σε μια υπόρρητη δραστηριότητα με στόχο τον περιορισμό, και θέτει την παραβίαση ως αναγκαία προϋπόθεση προδήλωσής του. Η ηθική συνιστώσα της, δεν συνίσταται σε αυτή καθεαυτή την πράξη, αλλά εκδηλώνεται στο επίπεδο των προθέσεων που εντοπίζονται πριν, ή των κινήσεων που αναπτύσσονται ύστερα αυτής. Κατ’ ακολουθίαν, η μεταχείριση ενός σώματος διακυβερνητικού ή ρασιοναλιστικού τύπου με την παραβίαση ως εργαλείο, αποτελεί μια ομολογητική πράξη που εκθέτει το πεδίο επικράτειας του σώματος, και ταυτόχρονα, συνιστά κάθαρμα για αντιστασιακές εξυφάνσεις. Βέβαια οι διατυπώσεις αυτές, στο πλαίσιο της παρούσης έρευνας, οργανώνονται σε επίπεδο πολιτικής συμπλοκής, καθότι ο Foucault εν συνεχεία οδηγεί τη σκέψη του σχετικά με την παραβίαση του Bataille στην εξαφάνιση του φιλοσοφούντος υποκειμένου. Η εξαφάνιση ταυτίζεται με τη μετωνυμία του ματιού στα Μπαταϊγικά λογοτεχνικά κείμενα: κατά τον Foucault (1963:27), το μάτι σε μια φιλοσοφία του αναστοχασμού, συνιστά *“την καθαρή διαφάνεια του βλέμματος, ενός άυλου*

κέντρου όπου γεννιούνται οι αφηγήσιμες μορφές του αληθούς”. Στην περίπτωση όμως του Bataille αυτή η λειτουργία συστρέφεται:

“καθώς το βλέμμα διαβαίνει το όριο του οφθαλμικού βολβού συγκροτεί το στιγμιαίο είναι του ματιού [...] το βλέμμα, πετά το μάτι έξω από τον εαυτό του, το οδηγεί να περάσει το όριο [...] μένει πίσω μόνο μια μικρή λευκή σφαίρα με αιμάτινες φλέβες ενός γουρλωμένου ματιού, από το οποίο η βολβοειδής μάζα σβήνει κάθε βλέμμα. Σ’ αυτήν την απόσταση που διανοίγεται μεταξύ βιαιότητας και εκρίζωσης το μάτι βλέπεται απολύτως, αλλά έξω από κάθε βλέμμα. Το φιλοσοφικό υποκείμενο πετάχτηκε έξω από τον εαυτό του και η υπέρτατη βαθμίδα της φιλοσοφικής γλώσσας είναι εκείνη που μιλά από το βάθος αυτής της απόστασης, στο άμετρο κενό που αφήνει πίσω του το γουρλωμένο υποκείμενο” Foucault (1963:28).

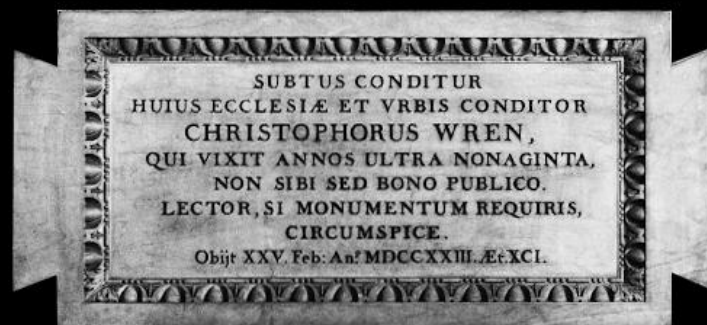
Η συστρεφόμενη λειτουργία έχει ως αφετηρία μια πράξη παραβίασης, δηλαδή τη διάβαση του ορίου του οφθαλμικού βολβού. Η πράξη αυτή καταργεί το υποκείμενο που φιλοσοφεί, αφού καταργεί το κέντρο πρόσληψης του κόσμου για τη δημιουργία των μορφών του αληθούς. Το ξερίζωμα του ματιού ομολογεί την κατάσταση αγνωσίας, την κατάσταση κατά την οποία αφαιρείται το νόημα από τη γνώση, και υπομονύει την πολεμική του Bataille ενάντια στον ορθολογισμό του Descartes. Το υποκείμενο που εντοπίζεται απαλλαγμένο από το νόημα, μετέχει αποκλειστικά στη χάραξη της δικής του κατεύθυνσης, καθότι βιώνει τον κόσμο όπως παρουσιάστηκε αρχικά, χωρίς τον πειρασμό εγκόλπωσης στις εγκαθιδρυμένες νοηματοδοτήσεις των κυρίαρχων φιλοσοφικών συστημάτων, των ενθρονισμένων βασιλιάδων. Η πράξη της παραβίασης κρίνεται αναγκαία για την οντολογική πορεία και τύχη του υποκειμένου και χαρακτηρίζεται από καταστροφικό μένος και ωμή βιαιότητα προσδιορίζοντας έναν τρόπο του υπάρχειν. Όπως αναφέρει και ο Δημητριάδης (1979:19) η παραβίαση *“είναι μια σύλληψη χωρίς αντικείμενο· μια σύλληψη που διενεργείται σ’ έναν κόσμο όπου το ιερό δεν υπάρχει πια, όπου κανείς Θεός δεν τοποθετείται πια ως ακραίο όριο ή ως το Απόλυτο εκείνο Όριο που η υπέρβασή του θα συνιστούσε Ύβρη”*.

V.VII Ο ξεριζωμένος οφθαλμός, μαινόμενος, διαπερνά το Χαμπερμασιανό σώμα και εστιάζει στον Descartes

Ο Habermas παρέμενε αφοσιωμένος στον ρασιοναλισμό, υποστηρίζοντας πως μια γνωστική θέση στη μεταηθική είναι η μόνη θέση που μπορεί να έχει ένας ρασιοναλιστής· αντίθετα, με το να είναι κάποιος υποκειμενιστής ή σκεπτικιστής, δεσμεύεται στο να αναπτύσσει ρομαντικές ή αντι-ρασιοναλιστικές θέσεις σχετικά με τα θεμέλια των κοινωνικών θεσμών και την επίλυση των διαπροσωπικών συγκρούσεων (Wood, 1985:147). Η ρασιοναλιστική αφοσίωση έχει Καντιανές καταβολές οι οποίες αξιολογούνται και μετασχηματίζονται σε ένα νέο σύνολο αρχών: όπως παρατηρεί ο Βιρβιδάκης (2006:345) *“ο Habermas δεν πιστεύει πως είναι πλέον δυνατή κάποια γνωσιοκρατική θεμελίωση ισοδύναμη με εκείνην της πρακτικής φιλοσοφίας του Καντ, που θα βασιζόταν στην υπερβατολογική στήριξη του ορθού Λόγου. Την κατηγορική προσταγή αντικαθιστά πλέον η Χαμπερμασιανή αρχή του διαλόγου “Δ”:* *“Εγνώρες είναι μόνο εκείνες οι πραξιακές κανονιστικές αρχές με τις οποίες όλοι οι ενδιαφερόμενοι ως μετέχοντες σε έλλογους διαλόγους θα μπορούσαν να συμφωνήσουν”*.*”*. Οι έλλογοι διάλογοι των συμμετεχόντων υποκειμένων που ορίζουν το γενικότερο πεδίο της επικοινωνίας, αποτελεί ακριβώς το συγκρουσιακό σημείο του Habermas με την Μπαταϊγική σκέψη. Ο Bataille προσεγγίζει το θέμα της επικοινωνίας ως το σύνολο των μορφών με τις οποίες το άτομο μετακινείται από μια κατάσταση εγκλεισμού που αφορά τη δική του απομονωμένη ύπαρξη, και ανοίγεται προς τους άλλους (Hewson & Coelen, 2016:13), συνιστώντας μια πράξη παραβίασης των ορίων της απομόνωσης αυτής (Arppe, 2006:178) και υπερβαίνοντας με βίαιο τρόπο τον Χαμπερμασιανό Λόγο της ρασιοναλιστικής επικοινωνίας (Noys, 1997:63). Κατά τον Noys, ο Habermas προσεγγίζει την επικοινωνία μέσω των λεκτικών πράξεων εντός των οποίων περιέχονται γνωστικές αξιώσεις όπως η αλήθεια, η ορθότητα και η καταλληλότητα, ανάγοντας τη γλώσσα στη γνωστική της διάσταση και καθιστώντας την το βασικό μοντέλο αξιολόγησης των λεκτικών πράξεων. Ταυτόχρονα, η επικοινωνία μετατρέπεται σε λεξιλογική πράξη, δηλαδή ενσαρκιώνεται και ειδηλώνεται συσχετιστικά με τη γλώσσα. Οι προσεγγίσεις αυτές περιέχουν μη βίαιες εκτελέσεις που καθιστούν τη γλώσσα συγκροτητικό υλικό της επικοινωνίας, ενώ ο Bataille την

οραματίζεται διανοιγόμενη πέρα από τον λεξιλογικό χώρο, στο χώρο της εμπειρίας, επιτρέποντας πολλαπλές νοηματοδοτήσεις. Αυτό επισημαίνεται και από τον Hollier (1974:60) όταν αναφέρεται στη Μπαταϊγική λειτουργία του λαβυρίθου, ο οποίος “δεν στέκεται ακίνητος, αλλά διανοίγει τις λεξιλογικές φυλακές, αποτρέπει κάθε λέξη από το να βρει σημείο ηρεμίας σε κάποια έννοια που έχει συλληφθεί, αναγκάζοντάς την σε μια μεταμόρφωση όπου το νόημα χάνεται, ή τουλάχιστον όπου διακυβεύεται· παρουσιάζει την πράξη της σχιζογένειας στον λεξιλογικό χώρο”.

Στην πραγματικότητα όμως, η πολεμική που αρθρώνει ο Bataille μωλωπίζει το ρασιοναλιστικό corpus του Descartes. Η Καρτεσιανή σύλληψη του χώρου είναι καθαρά διανοητική, ταυτιζόμενη με μια ποσοτικό-μαθηματική έκταση και “αντιστοιχεί στην ιδέα ενός καθαρού, ορθολογικού υποκειμένου, όπου ο Λόγος ως νόηση κυριαρχεί πάνω στα πάθη, τις αισθήσεις, το θυμικό, τη φαντασία και τις πιθανές διαταραχές της ψυχής” (Γερζόγλου, 2009b:109). Αντίθετα, η Μπαταϊγική οντολογία αποτελεί μια βίαιη μόλυνση του Καρτεσιανισμού, ο οποίος προσπαθώντας να γνωρίσει το Θεό και να αξιοποιήσει αυτή τη γνώση φιλοσοφικά, κατέληξε σε μια θρησκευτικού τύπου καταστολή, καταδικάζοντας το φιλοσοφούν υποκείμενο στην αναπαράσταση και την απομόνωση (Land, 1992:57). Η αναπαράσταση αυτή, καθίσταται συγκρουσιακή με την εμπειρία που σκιαγραφεί ο Bataille, δηλαδή με την κατάσταση μέθεξης ή διαλογισμού που βιώνει το υποκείμενο μέσω της δίχως έλεος αμφισβήτησης κάθε προτάγματος που επιζητεί τη γνώση. Για τον Bataille, το πνεύμα αμφισβήτησης που κινητοποιεί τον Descartes, είναι πνεύμα ψευδές, καθότι οδηγεί στη σύνταξη μιας επιστήμης η οποία αδυνατεί –όπως όλες- να θεραπεύσει τη βεβαιότητα ότι “η ύπαρξη του κόσμου δεν μπορεί με κανέναν τρόπο να πάψει να είναι ακατάληπτη” (Bataille, 1943:137). Εντός της Καρτεσιανής επιστημολογίας, τα υλικά σώματα που συνυπάρχουν στον ορθολογικό χώρο, έχουν χάσει όλες τις ποιοτικές, βιωμένες ιδιότητές τους (Γερζόγλου, 2009b:109) και η απώλεια αυτή που συνομολογεί μια συνεκτική ομοιογενή ύπαρξη, είναι για τον Bataille το θεμέλιο που υποστυλώνει το κεφάλι του ρασιοναλισμού και πρέπει να καθαιρεθεί.

εικόνα xiv: επιτάφια επιγραφή στο μνήμα του Sir Christopher Wren στον καθεδρικό του Α. Παύλου

V.VIII Si Monument Requiris, Circumspice¹⁷

Όπως αναφέρθηκε στον ορισμό της αρχιτεκτονικής, ο Bataille, με αφορμή την Άλωση της Βαστίλης το 1789, διατυπώνει ότι η εχθρότητα του λαού στην πραγματικότητα στρέφεται ενάντια στα μνημεία, τα οποία αποτελούν και τους πραγματικούς του αφέντες (Bataille, 1929a:25). Πέραν της διατύπωσης αυτής, οι αναφορές σχετικά με τη Βαστίλη σε ολόκληρο το έργο του είναι ελάχιστες, όπως στο *η λογοτεχνία και το κακό* όπου μελετώντας τον Sade, αναφέρεται στην εξεγερμένη κατεδάφιση της φυλακής, αναγιγνώσκοντας μια αδυσώπητη “*λαϊκή αυτεξουσιότητα*” την οποία περιγράφει ως “*αυτούσια ταραχή και εξέγερση, ως ασυγκράτητη κραυγή και ως ένα εύγλωττο σύμβολο γιορτής*” (Bataille, 1957:85). Η σχέση εξουσίας και μνημειακότητας με την αρχιτεκτονική, αποκτά έντονο ενδιαφέρον λίγες δεκαετίες μετά τον ορισμό του Bataille, στις ερευνητικές αναζητήσεις του Mumford με άξονα την ιστορική μελέτη της πόλης. Σύμφωνα με αυτές, η μνημειακή αρχιτεκτονική είναι πρωτευόντως έκφραση δύναμης, η οποία εκδηλώνεται με ένα *assemblage* δαπανηρών δομικών υλικών, προϊόντων τέχνης και ιερών προσθέτων, όπως λιοντάρια, ταύροι και αετοί στα οποία οι κεφαλές του κράτους αναγνωρίζουν τις δικές τους αξίες και ικανότητες· ο σκοπός αυτής της πρακτικής ήταν η παραγωγή σεβάσμιου τρόμου (Mumford, 1961:65). Εδώ γεννάται το ερώτημα αν είναι εφικτό να οργανωθούν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που συνιστούν τη μνημειακότητα, ώστε βάσει αυτών να ερμηνευτούν πιθανές εξουσιαστικές λειτουργίες, εκπορευόμενες από αρχιτεκτονικές αποδόσεις. Σε σχετικό άρθρο του Elliot (1964:52), διαγράφεται μια σειρά από σημεία που συνομολογούν τη μνημειακότητα: εν πρώτοις, η κλίμακα και η υλικότητα όσον αφορά τη μονιμότητα και την αντοχή επιβίωσης στην παραμέληση. Εν συνεχεία η συμμετρία

¹⁷ “*Εάν αναζητάς το μνημείο (Του), κοίτα γύρω σου*”. Επιτάφια επιγραφή στο μνήμα του Sir Christopher Wren στο Λονδίνο, στον καθεδρικό του Αγ. Παύλου του οποίου ήταν ο αρχιτέκτονας.

εικόνα xv: Adolf Hitler's "Das Haus der Deutschen Kunst", Munich 1937

εικόνα xvi: The Mellon Institute, Pittsburgh 1937

η οποία συναισθηματικά ανταποκρίνεται σε μια σοβαρή και συλλογισμένη διάθεση, αλλά και η επιτυχημένη στατική επίλυση της σύνθεσης, που εγγυάται τη μονιμότητα και η οποία διευκολύνεται από τον συμμετρικό σχεδιασμό. Έπειτα ένα μνημείο παραμένει πάντοτε αυστηρά φορμαλιστικό, αφού το συνθετικό του λεξιλόγιο συναποτελείται από απλές γεωμετρίες. Τέλος, ένα μνημείο προϋποθέτει τη γνώση του παρατηρητή γύρω από το περιεχόμενο και τη θεματική του· πλήθος συμβόλων που χαράσσονται στο κτιριακό του σώμα, παραμένουν χωρίς νόημα εν τη απουσία της σχετικής επ' αυτών γνώσης.

Βέβαια, θα ήταν ανόητο να υποστηριχθεί πως μια αθροιστική σημειοφάνεια κατά Elliot λειτουργεί ως μηχανισμός αναγνώρισης της μνημειακότητας, καθότι τα προαναφερθέντα σημεία, είτε εμφανιζόμενα ταυτόχρονα και ισοτρόπως, είτε εμπορευόμενα με διαφορετικές εντάσεις, απαντώνται σε πλήθος κτιρίων διαφόρων λειτουργιών, όπως γραφεία, πανεπιστήμια, ουρανοξύστες κτλ, δηλαδή σε κτίρια που στερούνται την κατά κοινή ομολογία περιγραφή τους ως μνημεία. Για τον λόγο αυτό, ο Elliot καταλήγει στο συμπέρασμα ότι τα μνημεία σχεδιάζονται βασιζόμενα στην έννοια της μνημειακότητας, με σκοπό την αποικρυστάλλωση των αρχιτεκτονικών ιδανικών της εκάστοτε εποχής. Σε μια σύμπλευση των Mumford και Elliot, συνάγεται, όχι μόνο μια ανάγλυφη έκφραση δύναμης μέσω της αρχιτεκτονικής, αλλά και μια αρχιτεκτονική που επιδιώκει την επιβολή των επίσημων ιδανικών της κάθε κεφαλής στα πλαίσια μιας ορμικής εξουσιαστικής μέριμνας. Η μνημειακή αρχιτεκτονική θα μπορούσε να θεωρηθεί ως ένας τρόπος παραγωγής πειθήνιων υποκειμένων, αλλά η πραγματική της δύναμη εντοπίζεται στη λειτουργία της ως μηχανή φαντασιακού μετασχηματισμού (Nielsen, 2021:274), επιβάλλοντας τα επιθυμητά ιδανικά στην κοινωνική συνείδηση της πόλης.

Εντούτοις, οι αφοριστικές διατυπώσεις του Bataille για τα μνημεία, φαίνεται ότι δεν συνέπλεαν με τις απόψεις των αρχιτεκτόνων της εποχής του. Ο Giedion et al. (1943:48), αρχικά, δεν αναγνωρίζει στα μνημεία εξουσιαστικές πρακτικές, αλλά τα ερμηνεύει ως ορόσημα που οι άνθρωποι δημιούργησαν σαν σύμβολα των ιδανικών και

εικόνα xvii: Pablo Picasso, Abstraction (Head), 1930

των πολιτισμικών αναγκών τους, αποτελώντας κληρονομιά για τις επόμενες γενιές. Διατείνεται ότι οι μοντέρνοι αρχιτέκτονες τα αγνόησαν, στην προσπάθεια τους να ανταποκριθούν στις ανάγκες της εποχής τους (κατοικίες με οικονομικά μέσα, σχολεία, γραφεία, νοσοκομεία κτλ). Μολαταύτα, αναγνωρίζει κάποια μνημεία τα οποία μιμούνται τους τρόπους της άρχουσας τάξης -γεγονός που έχει ναπολεόντεια καταγωγή- και σε αυτά εντάσσει το League of Nations στη Γενεύη (1935), το Haus de Deutschen Kunst στο Μόναχο (1937) (εικ. xv) και το Mellon Institute στο Πίτσμπεργκ (1935) (εικ. xvi) (Giedion, 1944:553,555). Τα υπάγει στην έννοια της ψευδό-μνημειακότητας, η οποία χαρακτηρίζεται από την απουσία εσωτερικής σημασίας και συναισθηματικής αιτιότητας. Υποστηρίζει πως η μνημειακότητα αποτελεί το εννοιολογικό σημείο αναφοράς όλων των κυβερνήσεων και ο εκφυλισμός (ψευδό-) πραγματοποιείται διότι οι κυβερνώντες, μολονότι είναι οι πιο ικανοί στον τομέα τους, στερούνται καλλιτεχνικής και συναισθηματικής εκπαίδευσης. Εξάλλου αυτό αποτελεί και το εναρκτήριο motto του στο έργο *The Need for a New Monumentality*: “*Η συναισθηματική εκπαίδευση είναι απαραίτητη σήμερα. Για ποιόν; Πρωτίστως για όλους αυτούς που κυβερνούν και διαχειρίζονται τους ανθρώπους*” (Giedion, 1944:549).

Με τις διατυπώσεις αυτές, γίνεται πλέον κατανοητός ο λόγος που ο Bataille αδιαφορεί για μια εννοιολογική διχοστασία αληθινού/ψεύτικου, και δεν κατηγοριοποιεί το μνημείο. Ο Giedion αναγνωρίζει ως προβληματική της μνημειακότητας την έλλειψη διαπαιδαγώγησης της κεφαλής, της άρχουσας τάξης· εξεναντίας ο Bataille, εκσπλαχνίζει κάθε άρχουσα αναφορά και οραματίζεται ακεφαλικές ειτελέσεις. Το σύστημα του Giedion υπακούει σε έναν κατακόρυφο άξονα, όπου προτείνεται η τροποποίηση της κορυφής· το Μπαταϊνικό σύστημα είναι οριζόντιο-δεν επιδέχεται κορυφή.

Οξύμωρο είναι το γεγονός ότι και ο Giedion, όπως ο Bataille, προκειμένου να υποστηρίξει τις τοποθετήσεις του περί μνημειακότητας, μνημονεύει και μεταχειρίζεται ένα έργο του Picasso. Πρόκειται για το *Αφηρημένο Κεφάλι*

(Abstraction (Head), 1930 – εικ. xvii), το οποίο ανήκει στην ίδια Πικασσιανή περίοδο με τις *Τρεις Χορεύτριες*, και στο οποίο ο Ελβετός ιστορικός προσοικειώνεται τις φόρμες του μεταγενέστερου τρόμου που κληροδότησε ο πόλεμος (Giedion, 1944:561). Το επιχείρημα του ταυτίζει τη ζωγραφική, η οποία με παράδειγμα τον Picasso εντάχθηκε στην εποχή της και προέβλεψε το καταστροφικό συγκείμενο που ακολούθησε, με τη μνημειακή αρχιτεκτονική η οποία οφείλει σύμμορφα να αφουγκραστεί το πνεύμα του ιστορικού πλαισίου που ανήκει και να το μεταθέσει στις ακόλουθες γενιές. Η προσέγγιση του είναι διαρρηκτική εν συγκρίσει της αντίστοιχης του Bataille: ο Giedion στις μορφολογικές αναζητήσεις του Picasso δεν αναγνωρίζει κανέναν μηχανισμό διακύβευσης αξιών και ιδεαλιστικών προταγμάτων· εκεί που ο Μπαταϊνικός Picasso επιδιώκει ενεργητικές στρατηγικές επανεγγραφής της ιστορίας με ριζοσπαστικούς όρους εν τη απουσία της κυρίαρχης εποπτείας, ο Giedion αντιπροτείνει μια παθητική λειτουργία που συλλαμβάνει και εγγράφει τα γεγονότα υπό τον έλεγχο αυτής.

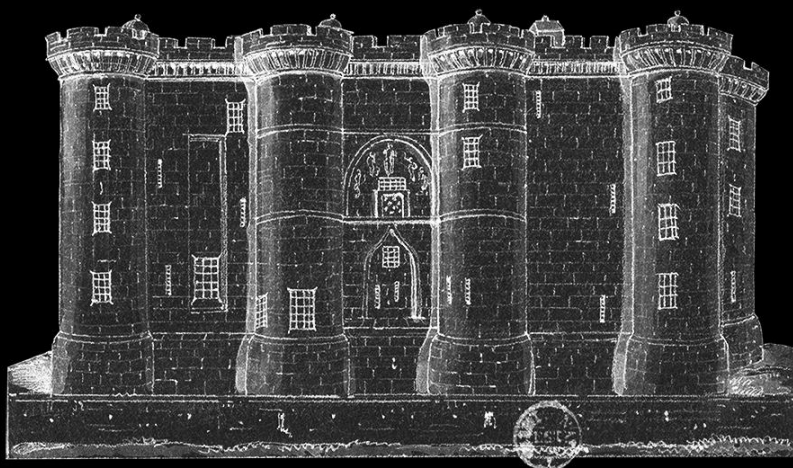
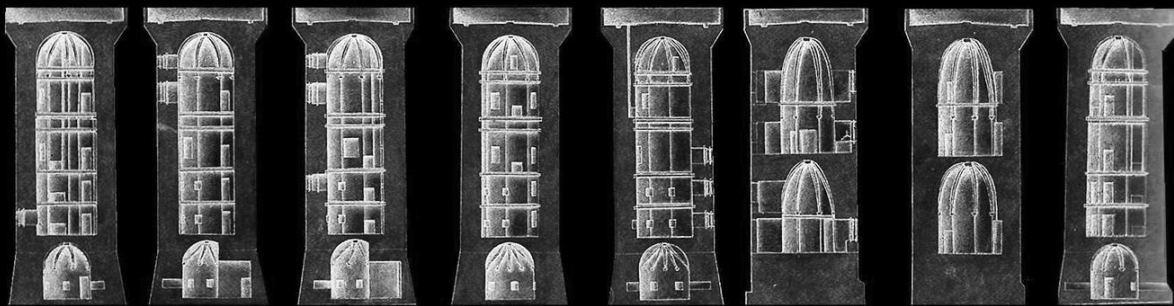
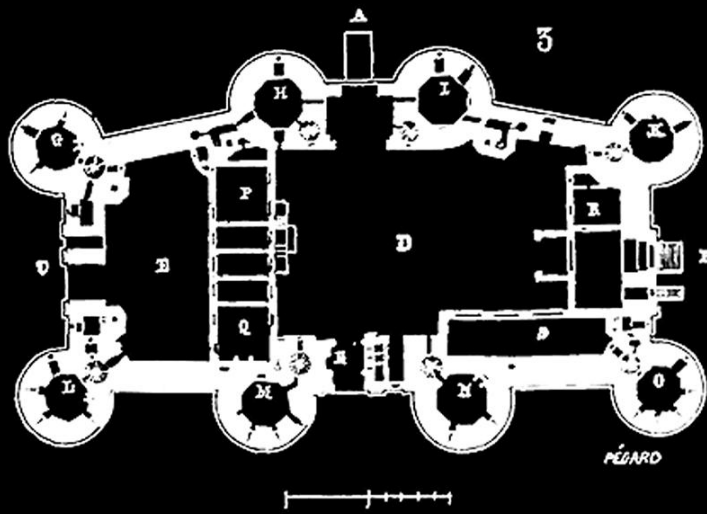
VI. ΕΞΟΔΟΣ: ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΟΜΟΔΟΞΙΑ ΑΚΕΦΑΛΙΚΩΝ ΣΤΙΓΜΩΝ

VI.I Στιγμή Πρώτη: η Βαστίλη

Στις 4 Ιουλίου, με αφορμή λίγη φασαρία που έκανα στη Βαστίλη λόγω των ενοχλήσεων που μου προκαλούσαν, ο κυβερνήτης έκανε παράπονα στον υπουργό. Ξεσήκωνα, λέει, το πνεύμα του λαού και τον παρότρυνα να γκρεμίσει αυτό το μνημείο της φρίκης... Όλα αυτά ήταν αλήθεια...

Marquis de Sade, 1789 (Bataille, 1957:87)

Η Άλωση της Βαστίλης, μαζί με τον “Μεγάλο Φόβο” και την παραβίαση των ανακτόρων στις Βερσαλλίες, αποτέλεσαν τα τρία γεγονότα του 1789 που αφόρμησαν την Γαλλική Επανάσταση (Burns, 1983:307-308), μια τομή στην παγκόσμια ιστορία που οδήγησε στην καθαίρεση της μοναρχίας. Αν και εναρκτηριο συμβάν της επανάστασης, δεν αποτέλεσε την πρώτη επίθεση σε κτιριακή δομή: δυο μέρες νωρίτερα, στις 12 Ιουλίου, το εξεγερμένο πλήθος είχε κάψει τα περισσότερα barrières που είχε σχεδιάσει ο Claude-Nicolas Ledoux σε διάφορα σημεία της πόλης, ενώ την επόμενη μέρα έγινε επίθεση και μερική καταστροφή στο μοναστικό κτίριο και πρώην λεπροκομείο maison Saint-Lazare (Bresnahan, 2014:63), καθώς και σε διάφορα κτίρια (κυρίως πύργοι και δημαρχεία) από τους αγρότες στη γαλλική ύπαιθρο. Μολονότι τα κτίρια αυτά παρουσιάζουν αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον – και ειδικά οι κατασκευές του Ledoux – η Βαστίλη αξίζει περαιτέρω διερεύνησης, όχι μόνο γιατί αποτελεί το μοναδικό κτίριο που αναφέρεται στον ορισμό της αρχιτεκτονικής που δίνει ο Bataille και αποτελεί στοιχείο διερεύνησης και ακεφαλικής αξιολόγησης στα πλαίσια της παρούσης, αλλά και διότι όπως θα φανεί παρακάτω, συνθέτει ένα μεταστοιχειωμένο αντικείμενο επαναστατικής συνείδησης.

εικόνα xviii: Κάτοψη, Σχηματική Τομή Πύργων και Πρόσοψη Βασιλίας

Πληροφορίες σχετικά με την κατασκευή, τη δομή και τη σημασία της Βαστίλης περιέχονται στον πρώτο τόμο του έργου του Denis Bingham *The Bastille* (1888). Σύμφωνα με τη διήγηση, το κτίριο αποτελούσε για το Παρίσι -συνεπώς και για τη Γαλλία- το ιδιαίτερο σημείο στο οποίο προσκολλάται η μοίρα της πόλης, με τέτοιο τρόπο ώστε σε καιρούς πολέμου, η κατάληψή του να αποφασίζει τη μοίρα των δυναστειών. Αρχικά περιοριζόταν σε ένα μικρό οχυρό, με σκοπό την υπεράσπιση του σημείου όπου ο Σηκουάνας εισέρχεται στο Παρίσι, από της επιθέσεις πειρατών και Άγγλων. Όμως αργότερα, όταν ο βασιλιάς Κάρολος Ε΄ διέταξε την κατασκευή οχυρωματικών τειχών, το φρούριο απέκτησε κεντρική σημασία αποτελώντας το κατεξοχήν σημείο εχθρικών επιθέσεων. Αρχικά αποτελούταν από οκτώ πύργους ύψους 21 μ. οι οποίοι συνδέονταν με τοίχους πάχους 3 μ., και ύψους 18 μ. ενώ περιμετρικά αναπτυσσόταν επιπρόσθετη προστασία με τάφρο βάθους 7,50 μ. η οποία γέμιζε με νερό όταν υπερχειλίζει ο Σηκουάνας. Οι εργασίες αυτές ξεκίνησαν το 1357 και ολοκληρώθηκαν το 1380. Τον 16 αι. προστέθηκε ακόμα ένα οχυρωματικό τείχος με προμαχώνες, και τον 17 αι. μια ακόμη τάφρος. Εντός των τειχών υπήρχαν κτίρια διάφορων χρήσεων απαραίτητα για τη λειτουργία του, όπως η κατοικία του κυβερνήτη, διαμερίσματα, αυλές κ.α.. Οι οκτώ πύργοι ήταν χωρισμένοι σε τέσσερα επίπεδα, και όταν το φρούριο μετατράπηκε σε κρατική φυλακή από τον Λουδοβίκο ΙΑ΄, χρησιμοποιήθηκαν ως καταλύματα κρατουμένων. Μολονότι η κλίμακα του κτιρίου ήταν εντυπωσιακή, η χωρητικότητά του σε κρατούμενους παρέμενε μικρή: 100 άτομα συνολικά, εκ των οποίων τα 32 στους πύργους. Η λειτουργία αυτή παρέμεινε μέχρι και την άλωση το 1789.

Στον δεύτερο τόμο του Bingham, δίνονται πληροφορίες σχετικά με την κατεδάφιση της Βαστίλης που ακολούθησε την άλωση. Ξεκίνησε υπό την καθοδήγηση του Palloy¹⁸, στις 14 Αυγούστου με 500 εργάτες. Ήδη μέχρι την 1 Δεκεμβρίου του

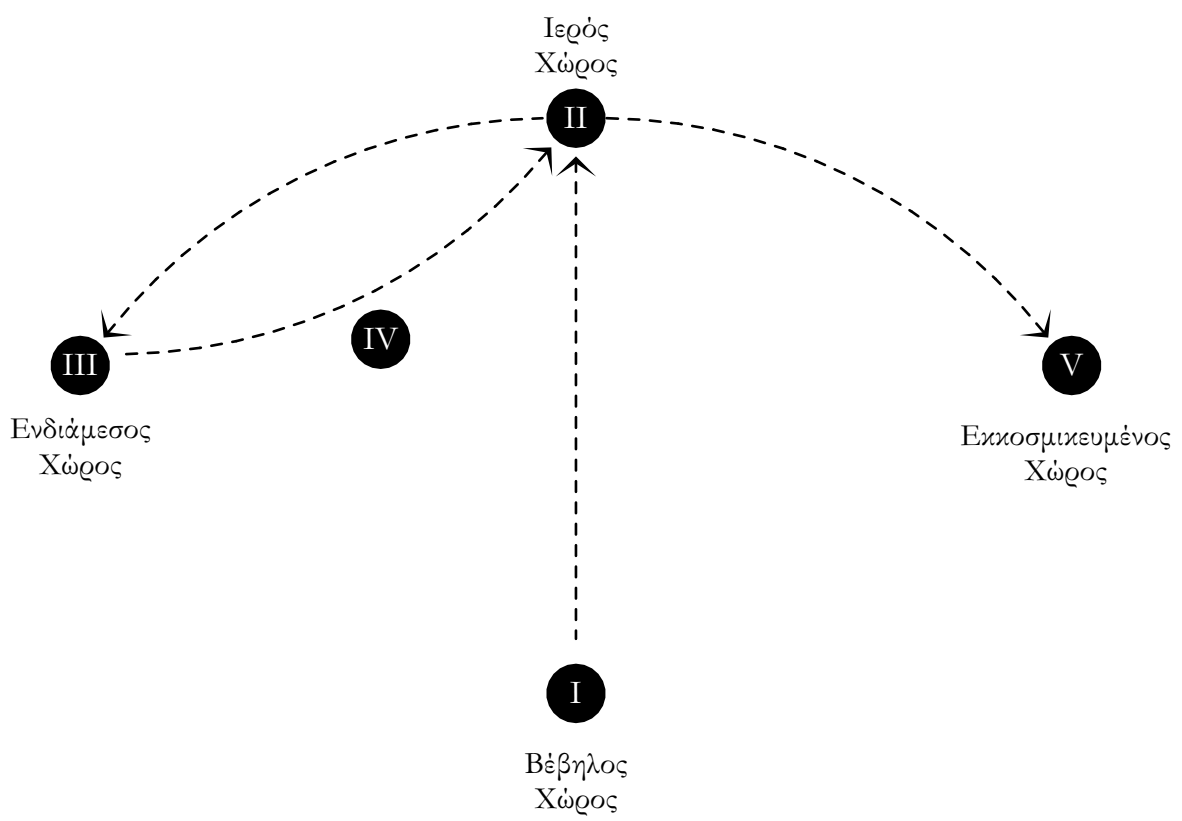
¹⁸ Σύμφωνα με τον Bingham (1888:451) ο Palloy ήταν εργολάβος, πατριώτης και “ευστροφος πολίτης”. Ομοίως ο Bresnahan (2014:59), τον χαρακτηρίζει ως εργολάβο οικοδομών και “αρχιτέκτονα-επιχειρηματία”.

εικόνα χίχ: οι *Απόστολοι της Ελευθερίας* μεταφέρουν ένα μοντέλο της φυλακής της Βαστίλης

ίδιου έτους, ο Palloy έθετε προς πώληση σε δημοπρασίες τμήματα του κτιρίου που είχαν αφαιρεθεί. Παρόλα αυτά, η κατεδάφιση ολοκληρώθηκε στις 21 Μαΐου του 1791. Μολονότι ο Palloy έδειξε αρχικά έντονο ζήλο για την καταστροφή του τυραννικού συμβόλου, αργότερα αποδείχθηκε προδότης των επαναστατικών αξιών μέσω ενός πλήθους πράξεων με σκοπό την οικονομική αφάιμαξη των προϊόντων της Βαστίλης: κατασκεύαζε μικρά μοντέλα τη φυλακής καθώς και πλήθος διακοσμητικών στοιχείων, από τις πέτρες της κατεδάφισης, τα οποία και εμπορευόταν. Χαρακτηριστικό είναι ότι προκειμένου να κρύψει τις δραστηριότητές του από το κοινό, είχε συντάξει ένα σώμα εμπόρων ταξιδευτών που μετέφεραν τα προϊόντα στην επαρχία, τους οποίους ονόμαζε *Αποστόλους της Ελευθερίας*. Εκτός από το εμπόριο του Palloy, υλικά της Βαστίλης επαναχρησιμοποιήθηκαν σε διάφορα σημεία της πόλης όπως στη Pont de la Concorde, στον Rue St. Antoine κ.α...

Σε έρευνα του Bresnahan (2014:64), προτείνεται η σύλληψη των αντικειμένων του Palloy ως λείψανα, αντιπαράβάλλοντάς τα με τα κειμήλια της Καθολικής Εκκλησίας, των πραγμάτων δηλαδή που ενώ είναι συνηθισμένα, φορτίζονται από την υλική σχέση τους με τους ιερούς τόπους και τα υποκείμενα που έρχονται σε επαφή μαζί τους μέσω μιας υποκείμενης τελετουργίας. Παρατηρείται ένας μετασχηματισμός του περιεχομένου του κτίσματος που βεβηλώθηκε, σε ένα πλήθος ιερών αντικειμένων που μαρτυρούν τη δύναμη της Επανάστασης. Η αναγκαία εδώ ιεροτελεστία, πραγματοποιείται από τον ίδιο τον Palloy με τη μορφή δώρου προς το κοινό, κάτι που φαίνεται τόσο στην ονοματοθεσία των ταξιδευτών εμπόρων (Απόστολοι) όσο και στον τρόπο που μετέφεραν τα μοντέλα, τοποθετημένα σε μια σημαία-νεκροφόρα, συμβολίζοντας την περιφορά του αγίου εντός μιας αντεστραμμένης Καθολικής τελετής (εικ. xix). Ο Bresnahan κλείνει με δυο βασικές διαπιστώσεις για τον μετασχηματισμό της Βαστίλης μέσω του Palloy: πρώτον ότι η άλωση αποτελεί ένα συνειδητό έργο αναπαράστασης και πολλαπλασιασμού μιας σχεδόν ατελείωτης παραγωγικής πράξης που προέκυψε από την καταστροφή της φυλακής, και δεύτερον,

διάγραμμα xii: μετασχηματισμός της Βασίλης μέσα από τέσσερις στοιχειώδεις τύπους χώρου κατά Smith (1999)

ότι η ενσωμάτωση της επαναστατικής συνείδησης στο έθνος, προϋπέθετε όχι απλά την καταστροφή του κτιρίου αλλά και την ανάπλάσή του.

Με έρεισμα την προαναφερθείσα έρευνα, και πέραν των κρίσιμων διαπιστώσεων αυτής, συνάγεται επιπλέον μια επαμφοτερίζουσα ενέργεια, που φαίνεται να καταλήγει στη σχηματοποίηση του διπόλου ιερό/βέβηλο. Το σώμα της Βαστίλης, μέσω της βεβήλωσης, ιεροποιείται και κοινωνείται στο πλήθος, σε μια παράδοξη μετωνυμική συνέπεια με την Θεία Ευχαριστία. Τα κτιριακά αντικείμενα συμμετουσιώνονται με τρόπο ώστε το υποκείμενο που τα (μετα)λαμβάνει να μετέχει στο επαναστατικό μυστήριο. Διακρίνεται η λειτουργία ενός ρευστού μετασχηματιστικού μηχανισμού λόγω της κίνησης του αντικειμένου μεταξύ δύο εννοιολογικών τύπων, οι οποίοι εν-τοπίζονται σε ένα υπαρκτό σημείο, το αναπλασόμενο κομμάτι της Βαστίλης.

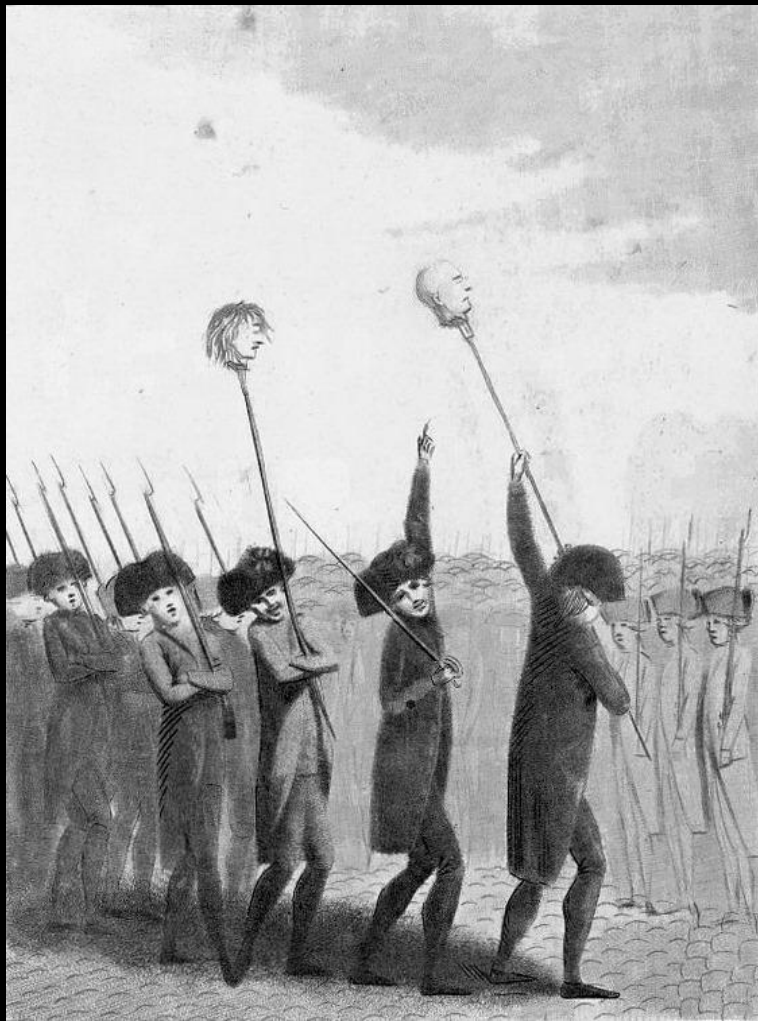
Σε σχετική έρευνα του Smith (1999:22-33), αποπειράται η προσέγγιση της σχέσης ιερού και βέβηλου χώρου στη Βαστίλη με Ντιρκειμικά εργαλεία. Πιο συγκεκριμένα, προτείνεται ένα ερμηνευτικό μοντέλο που προσλαμβάνει το δίπολο χώρος/τόπος με αναφορά τον Durkheim και τους ανθρωπολόγους που ακολούθησαν την παράδοσή του, με τρόπο ώστε να διατυπώνεται μια γραμμική μετασχηματίζουσα πορεία μέσα από τέσσερις τύπους χώρου: βέβηλος, ιερός, ενδιάμεσος και εκκοσμικευμένος. Η πορεία εικνεί από τον βέβηλο χώρο που μετασχηματίζεται σε ιερό, εν συνεχεία ο ιερός σε ενδιάμεσο και ο ενδιάμεσος ξανά σε ιερό για να καταλήξει στον εκκοσμικευμένο χώρο (διάγραμμα xi). Κατά τον Smith, η Βαστίλη ως βέβηλος χώρος υποστασιοποιείται ως τέτοιος, αφενός λόγω της συμβολικότητάς της ως κατασταλτικός κρατικός μηχανισμός, και αφετέρου λόγω των θέσεων των διαφωτιστών όπως του Βολτέρου, ο οποίος αναγνώριζε στο κτίριο μυστικές, σκοτεινές, σηπτόμενες και παράλογες πτυχές του μεσαιωνικού κόσμου. Στη συνέχεια, η μετάβαση στον ιερό χώρο επιτυγχάνεται με την προσλαμβάνουσα σημασία της άλωσης ως εναρκτήριο συμβάν της Επανάστασης· συντελείται μια αφήγηση κατά την οποία οι επιτιθέμενοι στο δεσποτικό σύμβολο ηρωοποιούνται λόγω της θέλησης και της αιματηρής τους

θυσίας. Η ιεροποίηση του χώρου αποκαλύπτεται όχι μόνο μέσω της ηρωικής αφήγησης, αλλά και μετέπειτα, μέσω των εργατών του Palloy, οι οποίοι κατεδαφίζοντας το κτίριο, το λυτρώνουν από το βέβηλο περιεχόμενό του και το μετασχηματίζουν σε έναν ιερό τόπο για το Έθνος, στον οποίο τα επόμενα χρόνια φιλοξενούνταν διάφορες μικρο-εκδηλώσεις θρησκευτικού χαρακτήρα. Η κίνηση προς τον ενδιάμεσο χώρο εκδηλώθηκε με την απόπειρα μνημειοποίησης του εναπομείναντος κενού, με αποκορύφωμα την απόφαση του Ναπολέοντα το 1806 να κατασκευάσει στο σημείο σιντριβάνι με τη μορφή ελέφαντα, εμφορούμενος από ανατολίτικες θεματικές. Μολονότι το ναπολεόντειο όραμα μνημειακότητας δεν επετεύχθη (αντί για τον μπρούντζινο ελέφαντα που είχε αρχικά οριστεί, τοποθετήθηκε για κάποια χρόνια ένα ξύλινο ομοίωμα το οποίο με το καιρό καταστράφηκε), η λαϊκή συνείδηση βρέθηκε σε μια ενδιάμεση κατάσταση, μετεωριζόμενη μεταξύ ιερού και βέβηλου χώρου, καθότι αδυνατούσε να συλλάβει και να κατανοήσει τη σημασία της επιλογής ενός επείσαστου στοιχείου για τον συγκεκριμένο, ιστορικά φορτισμένο τόπο και ταυτόχρονα, δεν μπορούσε να εκδηλώσει τις θρησκευτικές μικρο-τελετές και εκδηλώσεις που μέχρι πρότινος κυριαρχούσαν στην περιοχή. Η ανακατεύθυνση προς τον ιερό χώρο πραγματοποιείται λίγο αργότερα, όταν το 1830 αποφασίστηκε η ανέγερση ενός μνημείου – η Colonne de Juillet – ύψους 50 μέτρων, στο σημείο που είχαν θαφτεί οι 504 νεκροί επαναστάτες των ημερών της άλωσης, διατυπώνοντας μια σαφή αφήγηση περί της ελευθερίας, εκπορευόμενης από τη θυσία των πεσόντων ηρώων. Το μνημείο ολοκληρώθηκε το 1838 επαναφέροντας τον χώρο στις τάξεις του ιερού και φιλοξενώντας στις επόμενες δεκαετίες δράσεις πολιτικού περιεχομένου και επαναστατικών πρακτικών. Η κατάληξη στον εικασμικευμένο και αδιάφορο χώρο, είναι αποτέλεσμα αλλαγών που συντελέστηκαν σταδιακά στην πόλη. Η Arc de Triomphe (1836), ένα μιλιταριστικό και ιμπεριαλιστικό σύμβολο, και ο Πύργος του Eiffel (1889), το απαύγασμα της παγκοσμιοποίησης και τεχνολογικής προόδου, δημιουργούν δυο νέους ισχυρούς συμβολικούς πόλους, μετατοπίζοντας το ενδιαφέρον των πολιτών από τη Βασίλη. Ταυτόχρονα η κατασκευή μεγάλων λεωφόρων στα

πλαίσια του πολεοδομικού σχεδιασμού του Haussmann, διευκόλυναν τις κρατικές αρχές στον έλεγχο του όχλου και την καταστολή των εξεγέρσεων που άλλοτε φιλοξενούσε ο χώρος της Βαστίλης ως θυσιαστικό και επαναστατικό κέντρο. Ο εκφυλισμός των στοιχείων ουσίας ως χαρακτηριστικό του εκκοσμικευμένου χώρου, καταφθάνει σε μας σήμερα με την τελική του μορφή, ως μια τεράστια κυκλοφοριακή διασταύρωση.

Η Βαστίλη ως ακεφαλική αξιολόγηση, δηλαδή ως απόπειρα ερμηνείας του περιεχομένου της μέσω των εργαλείων που αναπτύχθηκαν στο κεφάλαιο της ακεφαλικής εννοιολογικής συγκρότησης, αποσκοπεί σε δύο κατευθύνσεις: η πρώτη στοχεύει στην κατανόηση της λειτουργίας της αρχιτεκτονικής όπως προσεγγίζεται στον σχετικό ορισμό που δίνει ο Bataille με έρεισμα την Βαστίλη ως μοναδικό αναφερόμενο παράδειγμα, ενώ η δεύτερη, στην αξιολόγηση της επάρκειας και της συνέπειας των εργαλείων ως προς την επιλογή του συγκεκριμένου μνημείου, με στόχο την ανάδειξή τους σε ερμηνευτικό μηχανισμό.

Η σύλληψη της Βαστίλης ως μνημείο καθίσταται προφάνεια, όχι τόσο λόγω των κατά Elliot προαναφερθεισών τοποθετήσεων, όσο λόγω της ακραιφνούς μοναρχικής χειρονομίας που αποπειράται την επιβολή της δύναμης της στη γαλλική εθνική συνείδηση. Η έρημη κορυφή, ως απουσία κεφαλής του εννοιολογικού ακεφαλικού σχήματος, συμπίπτει μέσω της συμβολοποιίας με την κεφαλή του καθεστώτος, ως υπαρκτή κορυφή του κυρίαρχου λόγου στον οποίο στρέφεται η οργή του λαού. Παρενθετικά, αξίζει να σημειωθεί και μια κυριολεκτική ακεφαλική έκβαση στα γεγονότα της άλωσης: την ημέρα της εξέγερσης, ο κυβερνήτης της Βαστίλης *marquis de Launay* δολοφονήθηκε με κουζινομάχαιρο από τον *Dénot*, έναν άνεργο μάγειρα που συμμετείχε στη δράση, ο οποίος εν συνεχεία αποιεφάλισε το πτώμα και λόγγισε το κεφάλι, το οποίο μαζί με το κεφάλι του δημάρχου του Παρισιού *Jacques de Flesselles* περιφέρθηκαν σαν τρόπαια στους δρόμους της πόλης (εικ. xx), δημιουργώντας ένα έθιμο που συμβολικά επαναλαμβάνονταν τα επόμενα χρόνια ως υπενθύμιση μιας πράξης δικαιοσύνης (Lüsebrink, & Reichardt, 1997:44).

εικόνα xx: Γαλλική πολιτοφυλακή μεταφέρει τα κεφάλια των Flesseless και marquis de Launay, καρφωμένα σε λόγχες

Σε συνέπεια με τα αντικείμενα του Palloy, τα κεφάλια των αρχόντων μετασχηματίζονται σε λείψανα τα οποία φορτίζονται λόγω της σχέσης τους με την επαναστατική ροή, και ιεροποιούνται, αναπαράγοντας εκ νέου μια τελετή μέσω της περιφοράς τους στον δημόσιο χώρο και της ετήσιας εθιμοτυπικής επανάληψης του συμβάντος. Ο μετασχηματισμός των αντικειμένων, ως κυριολεκτική και μεταφορική επαναστατική εκτέλεση, συμπλέει με τον κεφαλικό μετασχηματισμό του ακρωτηριασμένου σωματικού μέλους, στο γεγονός ότι αναδιαρθρώνεται η λειτουργία και το περιεχόμενο τους, επομένως και η αντίληψη του υποκειμένου για τη σημασία και χρήση τους. Ειδικά τα αντικείμενα του Palloy εγγράφουν στο υλικό τους σώμα με ανάγλυφο τρόπο τη μετασχηματιστική τους πορεία: μνημείο – ερείπιο – μοντέλο – λείψανο – υλικό επανάχρησης. Η κεφαλική μεταφορά-μεταμόσχευση εντοπίζεται στην κατά Smith πορεία ενός στοιχείου σε διάφορους τύπους χώρου: οι συνεχείς κινήσεις μεταξύ ιερού, βέβηλου, ενδιάμεσου και κοσμικού χώρου, δεν συνομολογούν μόνο τον μετασχηματισμό ενός πρωταρχικού στοιχείου, αλλά κυρίως προσπορίζουν νέες και διαφορετικές εμπειρίες πρόσληψης του, με κοινή συνισταμένη τη βεβαιότητα διασάλευσης ενός δεσποτικού ιδεώδους. Η αχρείαστη και περιττή κατάληξη του εντερικού προϊόντος ως μοτίβο ανάγνωσης της κεφαλικής μεταφοράς, συνάπτεται παραδόξως με τον εκκοσμικευμένο χώρο ως τελική μορφή της Βαστίλης: η στήλη του Ιουλίου –ένα σημείο πρόπτωσης της κυκλοφοριακής έντασης- έχει απωλέσει τον επαναστατικό της χαρακτήρα, και από ένα πεδίο συλλογικών δράσεων και συμβολικών εκδηλώσεων, μέσω ενός πολεοδομικού σχεδιασμού, καταλήγει σε ένα αδιάφορο και αποφορτισμένο σημείο της πόλης.

Το ακρωτηριασμένο σώμα της Βαστίλης επανέρχεται στην αρχιτεκτονική σκέψη του 20^{ου} αιώνα ως σημείο ενός γενικότερο σχεδίου αστικής ανάπλασης: το Κορμπυζιανό Plan Voison πρότεινε την κατεδάφιση της Παρισινής Marais -μιας ιστορικά φορτισμένης περιοχής σε απόσταση αναπνοής από τον Λούβρο η οποία περιελάμβανε τη Βαστίλη και το Place de Vosges- και την αντικατάστασή της με την Ακτινοβόλα Πόλη (Ville Radieuse), ενός συγκροτήματος εικοσιτεσσάρων

εικόνα xxi: Le Corbusier, Ville Radieuse, 1925

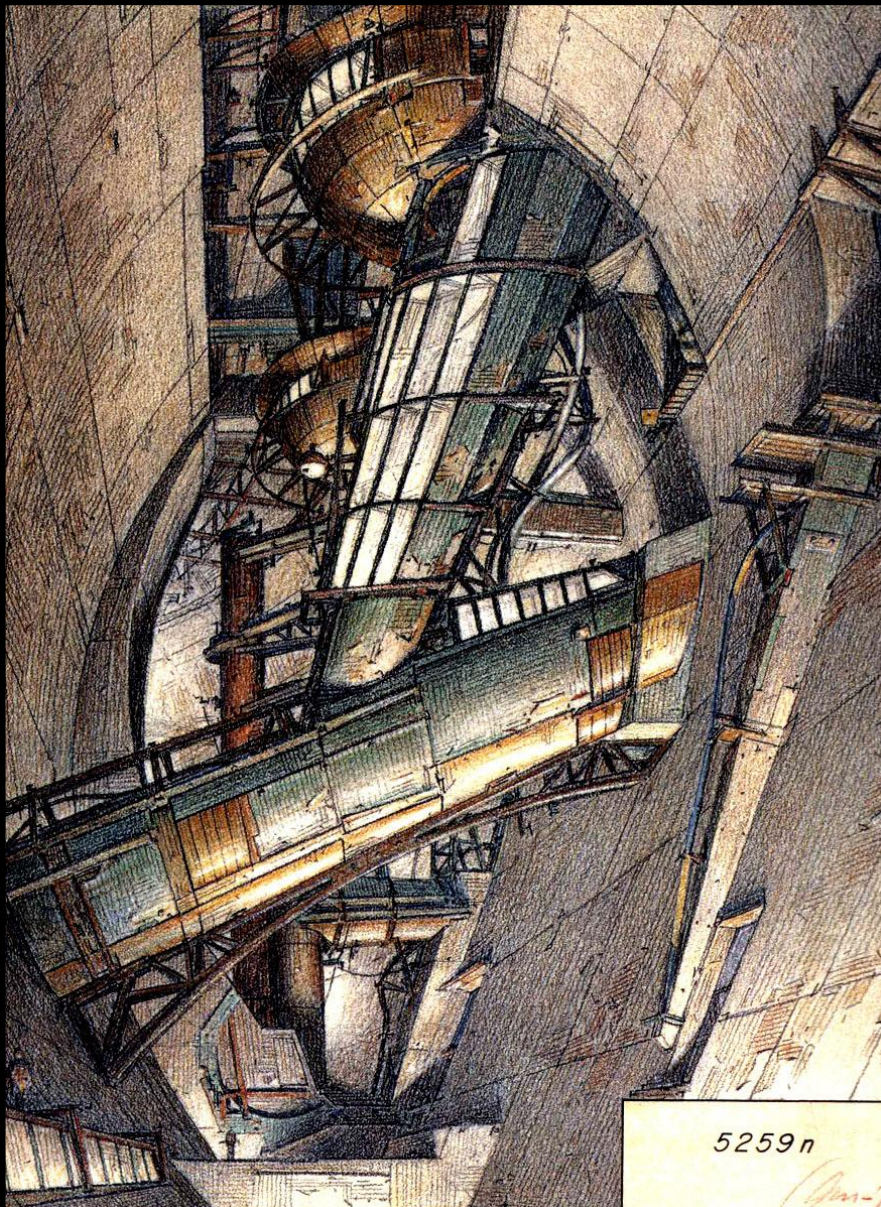
εξηνταόροφων πολυκατοικιών καταμεσής ενός πάρκου περιορισμένης πρόσβασης αυτοικινήτων (εικ. xxι) (Kunstler, 1994:73). Η προβληματική που εντοπίζεται στις προθέσεις του Le Corbusier περί ακτινοβόλων πόλεων, δεν έγκειται μόνο στην αγνόηση του ιστορικού συγκειμένου και του συμβολικού φορτίου που κυοφορεί ο εκάστοτε τόπος, αλλά κυρίως συνίσταται στο εννοιολογικό και ιδεολογικό περιεχόμενο που συντάσσει το γενικότερο αρχιτεκτονικό του βιοόγραμα· τα πολυώροφα κτίρια της Radieuse δεν ενσαρκώνονται μόνον ως κατασκευές τεραστίου ύψους, αλλά και ως ρασιοναλιστικές δομές, κατά Le Corbusier διατυπωμένες ως “Καρτεσιανοί ουρανοξύστες” (Le Corbusier, 1931:52). Τούτη η ονοματοθεσία βέβαια δεν είναι τυχαία, καθότι περιέχει την καρτεσιανή ομολογία περί της “*αυτοκρατικής αντικειμενικής-αισθητής φύσης η οποία έχει μετασχηματιστεί σε έναν καθαρό ομοιόμορφο, μαθηματικό-γεωμετρικό μηχανισμό*” (Γερζόγλου, 2005:247). Ο Le Corbusier αποπειράται μια χειρονομία οργάνωσης σε ένα ακεφαλικό πεδίο το οποίο –μέχρι και πριν τον σχεδιασμό του Haussmann- είχε διαφύγει της καρτεσιανής επιστημολογίας, καθότι έφερε ιστορικές εγγραφές που το διαμόρφωναν ως γεννήτρια παραγωγής γεγονότων που αποδιοργάνωναν τις πρακτικές της εξουσιαστικής μέριμνας, με αποτέλεσμα να έχει διαφορεύσει ποιοτικά χαρακτηριστικά που καθιστούσαν αναφομοίωτη οποιαδήποτε απόδοση χωρικής ομοιογένειας.

Η Κορμπυζιανή τοποθέτηση που αδιαφορεί για το πλέγμα των ριζοσπαστικών ιστορικών ραφών και καταστρέφοντας το παραθέτει κάτι εξολοκλήρου νέο, συνάδει με την αντίληψη του Descartes για τον κόσμο όπως παρουσιάζεται για πρώτη φορά ως λαβύρινθο (Harries, 1999:35), και ο οποίος πρότεινε την οικουμενική επιστήμη του ως άρθρωση διεξόδου μέσω της αντικατάστασης του λαβυρίνθου με έναν συστηματοποιημένο κόσμο. Η Καρτεσιανή συστηματοποίηση, ως σχεδιασμός

κατά Le Corbusier, συνιστά μια πυραμίδα, μια κεφαλική παλιγγενεσία¹⁹ εντός ενός ακεφαλικού τοπίου, και υπό μια Μπαταϊγική εποπτεία ανακύπτει εκ νέου το προθετικό βέλος ενός αποκεφαλισμού, επιβεβαιώνοντας τη θέση ότι ο Ακέφαλος αποτελεί μια μηχανή, ένα σύστημα που διαρκώς καθαιρεί, μετασχηματίζει και μεταμοσχεύει, αινισσόμενος μια συνθήκη διαρκούς επανάστασης²⁰.

¹⁹ Σε σχετικό άρθρο, ο Lahiji (2005:119-139) υποστηρίζει πως ο Bataille δώρισε ένα αντίτυπο του Καταραμένου Αποθέματος στον Le Corbusier, κάτι που επηρέασε καθοριστικά τη σκέψη του αρχιτέκτονα σχετικά με τη σύλληψη του Plan of Chandigarh, εγκαταλείποντας τις προγενέστερες κεφαλικές προθέσεις που εντοπίζονται στη Ville Radieuse. Για περισσότερα βλ. Lahiji, N. (2005) “...The gift of time” Le Corbusier reading Bataille, στο Thomas Mical (ed.) Surrealism and Architecture, London & New York: Routledge, σσ. 119-139

²⁰ βλ. σχετικά κεφ. II.III Περιπτωματολογική καθοσίωση, σελ.48.

εικόνα xxiii: Lebbeus Woods, Underground Berlin

VI.Π Στιγμή Δεύτερη: το Νέο Κοινοβούλιο στο Σεράγεβο

VI.Π.Ι Το εννοιολογικό μητρώο του Lebbeus Woods

Ο Lebbeus Woods (1940-2012) ήταν Αμερικανός αρχιτέκτονας, γνωστός για τις ριζοσπαστικές προτάσεις του, όπως αποκαλύπτει το σχεδιαστικό και συγγραφικό corpus που άφησε πίσω του. Εντός αυτού, αναγνωρίζονται συστήματα με κοινή στοχοθεσία τη διατάραξη καταπιεστικών πολιτικών σχέσεων, όπως το *Underground Berlin* (1988) και το *Radical Reconstruction στο Σεράγεβο* (1993), τα οποία προτείνουν αρχιτεκτονικές που διαταράσσουν υφιστάμενες κοινωνικές δομές στη μεταπολεμική Γερμανία και τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, και απελευθερώνουν τους μη προνομιούχους εντός των υπαρχόντων κοινωνικοαστικών δομών προκαλώντας κοινωνική θεραπεία (Fahey, 2013:131). Προτού προσεγγιστεί ο τρόπος που αυτά τα συστήματα αναπτύσσονται και επισυμβαίνουν, και αξιολογηθεί αν πράγματι προσιδιάζουν στις λειτουργίες μιας Ανεφαλικής Αρχιτεκτονικής, αξίζει ένα σύντομο ιντερμέδιο για την παρουσίαση των βασικών εννοιολογικών δομών που διατρέχουν τη σκέψη του Woods, και του τρόπου που αυτές συγκροτούν τον σχεδιασμό του.

Η σχέση του Woods σχετικά με την αρχιτεκτονική, φαίνεται να εικνεί από τη διερώτηση της φύσης του χώρου, σε ένα εντελώς διαφορετικό εννοιολογικό σενάριο εν συγκρίσει του αντίστοιχου ερωτήματος που έθεσε ο Tschumi: στο άρθρο του *The Question of Space* (Woods, 1996), παρατηρεί ότι οι αρχιτέκτονες σχεδιάζουν με στόχο τον έλεγχο της συμπεριφοράς του υποκειμένου, βάσει ενός συνόλου Καρτεσιανών γεωμετρικών κανόνων, οι οποίοι περιέχουν “όχι μόνο τον κατά Descartes διϊσμό νου/σώματος, αλλά και τον Νευτώνειο ντετερμινισμό αιτίας-αποτελέσματος, τους Αριστοτέλειους νόμους της Λογικής καθώς και όλες τις θεωρητικές κατασκευές που η κυρίαρχη πολιτική και κοινωνική εξουσία μπορεί να απαιτήσει”. Συνεπώς η πόλη αφορά ένα “συμπεριφορικό σχέδιο που κηρύσσει έγκυρες τις κοινωνικές διαδράσεις, τις σκέψεις, και εφόσον είναι δυνατόν, τα αισθήματα των υποκειμένων”. Το επιχείρημα που αναπτύσσει ο Woods

είναι πολυδιάστατο, όμως ως αφετηρία παρουσιάζει το Νιτσεικό δίπολο *δίνω νόημα στο κενό/έχω κενό νοήματος* (Woods, 1996:281), το οποίο αναπόφευκτα στρέφει ει νέου το ενδιαφέρον της παρούσας έρευνας στον Nietzsche, προς διερεύνηση των αιτιών των προαναφερθεισών διατυπώσεων.

Όπως αναφέρθηκε και στην ανάλυση των λαβυρινθικών εντόσθιων του Ακέφαλου²¹, το περιεχόμενο που εισάγεται εντός τους με στόχο τον μετασχηματισμό του, περιέχει μια γενεαλογία που εμφορείται από την Νιτσεική θεοκτονία της Χαρούμενης Επιστήμης. Υποστηρίχθηκε ότι αυτό που θανατώνεται εν τέλει, δεν είναι μόνο το προφανές, ήτοι ο Χριστιανικός Θεός, αλλά ένα σύνολο διαδοχικών στιγμών που μνημονεύονται στο Λυκόφως των Ειδώλων (Πλατωνισμός-Χριστιανισμός-Καντιανισμός-Θετικισμός-Μεταφυσική) και που σηματοδοτώντας τη συντριβή του Επέκεινα και του Απολύτου (Λάγιος, 2010:190), ομολογούν την κατάρρευση του υπερβατολογικού κόσμου. Εντός αυτού του φιλοσοφικού συστήματος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο Bataille, αποπειράθηκε να προσεγγίσει με τρόπο παραστατικό τη σχέση του όντος με το υπερβατολογικό περιεχόμενο, διατεινόμενος ότι το μηδέν είναι το όριο της ύπαρξης του όντος (Bataille, 1945:263), με τρόπο ώστε κάθε αντικείμενο πέραν του μηδενός να καθίσταται αντικείμενο υπερβατολογικό· ο λόγος που το αντικείμενο αυτό είναι νοητό, είναι διότι αναπαρίσταται επ' άπειρον μέσα στο ομοιογενές περιβάλλον της εμμένειας (Bataille, 1945:231). Η κατάρρευση του κατά Nietzsche υπερβατολογικού κόσμου ή αντικειμένου, σηματοδοτεί τη γέννηση του μη-νοήματος ή τον σχηματισμό του κενού νοήματος, τα οποία κατά τον Bataille (1943:73) ισοδυναμούν με μια κατάσταση αγνωσίας, η οποία αποτελεί τον μηχανισμό που αφαιρεί το νόημα από τη γνώση. Καθίσταται προφανές, ότι ο θάνατος του Θεού αποτελεί την αιτία σύστασης ενός τέτοιου μηχανισμού: η ισοπέδωση του υπερβατολογικού πεδίου σηματοδοτεί και τη φραγή των μεθοδολογιών (του τρόπου

²¹ βλ. κεφ.ΙΙΙ.ΙΙΙ Τα λαβυρινθικά εντόσθια, σελ.60.

σύστασης των επιμέρους γνώσεων) με τις οποίες το υποκείμενο οικοδομεί τη γνώση εντός του υπαρξιακού του πεδίου, εντός των ορίων του μηδενός. Αυτό το μηδενιστικό βιοόγραμμα χαρτογραφεί και το πεδίο δράσης του Νιτσεικού Υπερανθρώπου, δηλαδή του ανθρώπου που “είναι σε θέση να προάγει συνδυάζοντας, όχι υπό το καθεστώς φόβου, αλλά ούτε έχοντας ενστερνιστεί το πρόταγμα του θεωρητικού ανθρώπου, το οποίο του δίνει το δικαίωμα υψώνοντας ως λάβαρο τη δύναμη του ορθού λόγου να εξουσιάζει και να αυτοανακηρύσσεται ανώτερος άνθρωπος” (Κουντουρά, 2014:78). Το μηδενιστικό τοπίο (το τοπίο με το μηδέν ως όριο της ύπαρξης) εντός του οποίου ξεδιπλώνονται αυτές οι πρακτικές του Υπερανθρώπου, επισημαίνονται και από τον ίδιο τον Nietzsche στην Χαρούμενη Επιστήμη, όπου ο τρελός -ο κήρυκας του κειμένου ως Νιτσεικό alter ego- μετά την αναγγελία της θεοκτονίας, συνεχίζει αρθρώνοντας μια μήτρα ερωτήσεων-συνεπειών:

“Τι κάναμε όταν κόψαμε την αλυσίδα που ενώνει τούτη τη γη με τον ήλιο της; Προς τα πού κινείται αυτή τώρα; Προς τα πού κινούμαστε εμείς; Μακριά από όλους τους ήλιους; Δεν γκρεμιζόμαστε συνεχώς; Πίσω, πλάγια, μπροστά, προς όλες τις μεριές; Υπάρχει ακόμα ένα πάνω κι ένα κάτω; Δεν περιπλανιόμαστε σαν μέσα σ' ένα απέραντο μηδέν;”

(Nietzsche 1882:133)

Το ενδιαφέρον αυτών των ερωτήσεων, δεν απλώνεται τόσο στις οντολογικές ερμηνείες τους ή στην αναζήτηση του εύρους των απαντήσεών τους, όσο στην ανάδυση μιας χωρικής περιγραφής εντός της οποίας αυτές συγκροτούνται, διατυπώνονται και καταλήγουν. Ο Hollier (1974:59), εμφορούμενος από το πρώτο μέρος του αποσπάσματος, παρατηρεί ότι οι άξονες προσανατολισμού (πάνω/κάτω, αριστερά/δεξιά, μπρος/πίσω) έχουν εκτραπεί και το αποτέλεσμα αυτής της εκτροπής είναι ο ίλιγγος. Εμμένοντας κανείς σε αυτή τη σκέψη, μπορεί να διακρίνει τον λαβύρινθο ως το χωρικό αίτιο του· κατά συνέπεια, ο λαβύρινθος είναι μέθυσος χώρος, καθότι ο ίλιγγος αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση ύπαρξης της μέθης. Αυτό ακριβώς το σημείο του ίλιγγου ως μονόδρομη αληθειακή σχέση προς τον λαβύρινθο,

πυροδοτεί την ερευνητική πορεία του Tschumi για τη διερεύνηση του αρχιτεκτονικού παραδόξου²². Όμως το δεύτερο μέρος του αποσπάσματος όπου διανοίγεται το μηδενιστικό πεδίο ως κατά Bataille απότοκο της λειτουργίας του μη-νόηματος, φαίνεται να πυροδοτεί τη σκέψη του Woods. Στο Νιτσεικών καταβολών δίπολο *δίνα νόημα στο κενό/έχω κενό νόηματος* που συντάσσει, ο πρώτος πόλος αφορά την Καρτεσιανή-Νευτώνεια-Αριστοτελική πραγματολογία κυρίαρχης πολιτικής, σε μια αναλογία με τις προαναφερθείσες στιγμές του Νιτσεικού Λυκόφωτος· μία νοηματική πλήρωση του χώρου. Από την άλλη, ο δεύτερος πόλος αφορά τον χώρο ως επακόλουθο της θεοικτονίας, κάτι που επισημαίνει ο Woods (1996:282), λέγοντας πως “ο χώρος είναι ένα κενό το οποίο οι άνθρωποι έχουν την ισχυρή ανάγκη να γεμίσουν με τη δική τους παρουσία, πνευματική ή σωματική, ή και τα δύο”, τονίζοντας ότι ακόμα και οι χώροι “των ονείρων και της φαντασίας κατοικούνταν από θεούς και αγγέλους” για να καταλήξει πως στην “ανθρώπινη ιστορία, πάντα υπήρχε νόημα στο κενό. Μετά κάτι άρχισε να συμβαίνει. Ο Nietzsche το σχολίασε αυτό επίσης”. Αυτό που συνέβη -και σχολίασε ο Nietzsche- είναι ο θάνατος του Θεού, ο οποίος μέχρι πρότινος ήταν εκείνος που εμφυσούσε νόημα στον χώρο· εφεξής, με το θεϊκό πτώμα κατάκοιτο, το αυτόνομο υποκείμενο καλείται να δώσει νόημα μέσω της δικής του παρουσίας. Με αυτό το σενάριο, μπορεί να διατυπωθεί, ότι ο χώρος και κατ’ επέκταση η αρχιτεκτονική που συντάσσει ο Woods, είναι ο χώρος που υποδέχεται τον Νιτσεικό Υπεράνθρωπο, δηλαδή εκείνο το ον που, όπως είναι ικανό να οικοδομήσει το δικό του αξιακό σύστημα, ομοίως είναι ικανό και να πληρώσει νοηματικά τον χώρο. Ταυτόχρονα, με τον Υπεράνθρωπο να αποτελεί τον οντολογικό πρόγονο του Ακέφαλου²³, ο χώρος του Woods καταλήγει και χώρος του δευτέρου, διατύπωση που συνενώνει τη σκέψη των Woods/Bataille με άξονα τον Nietzsche, και επιπλέον προσφέρει μια πρώτη ενδεχόμενη σχέση μεταξύ της αρχιτεκτονικής του Woods με την Ακεφαλική αρχιτεκτονική.

²² βλ. κεφ. I.II Περί της αρχιτεκτονικής αξίας του Bataille:

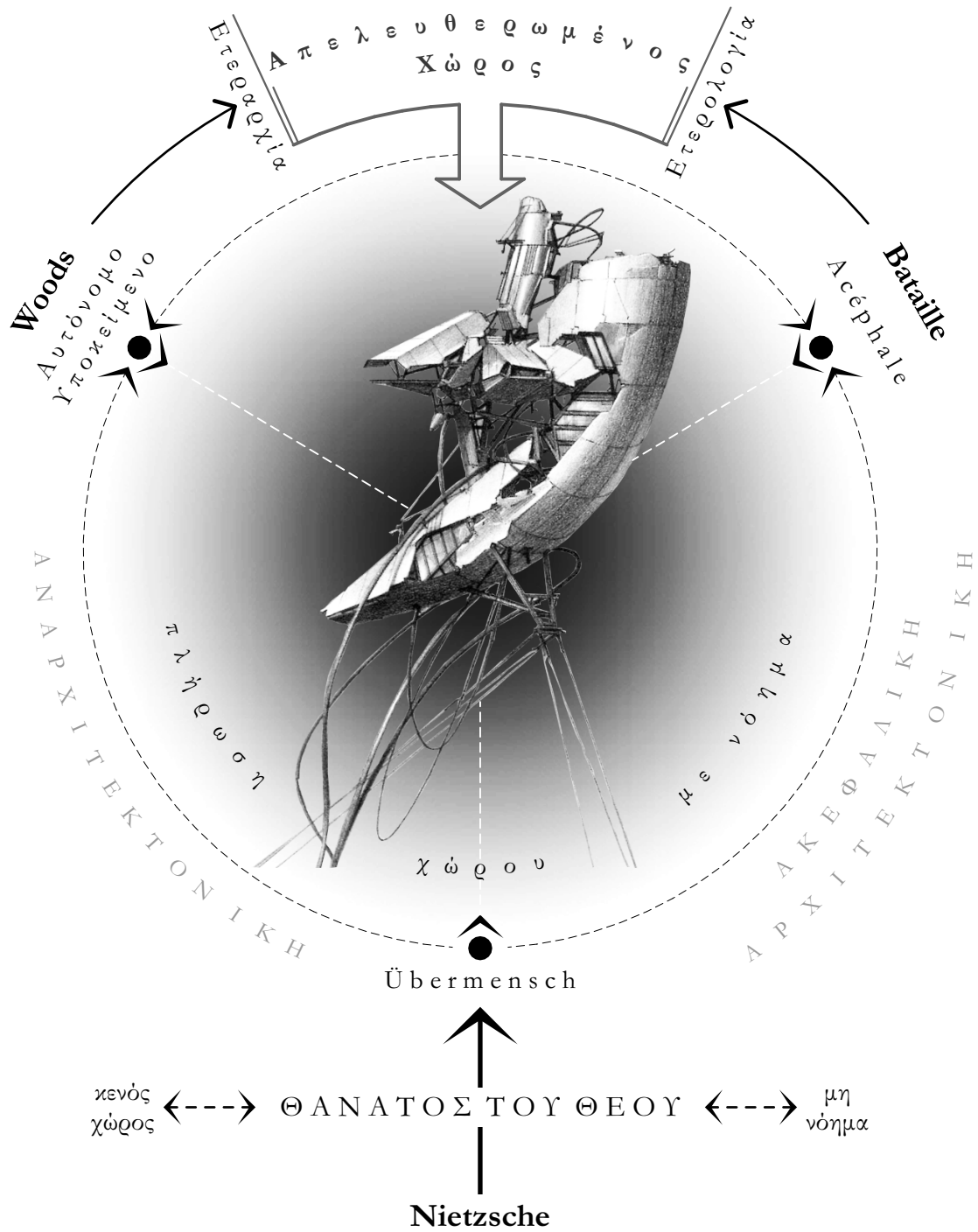
η περίπτωση του Bernard Tschumi, σελ.17.

²³ βλ. κεφ.III.V Γενική επισκόπηση (ακεφαλική ανασυγκρότηση), σελ.68.

Ωστόσο, ο Nietzsche δεν αποτελεί το μόνο κοινό σημείο. Ο Woods συνεχίζει τη σκέψη του σχετικά με τη διερώτηση του χώρου και την αυτονομία του όντος εισάγοντας την έννοια της Ετεραρχίας ως ένα “*αυτό-οργανωμένο σύστημα τάξης που αποτελείται από άτομα που εφευρίσκουν και συντηρούνται από μόνα τους, εντός μιας δομής που συνεχώς μεταβάλλεται αναλόγως των αναγκών και των συνθηκών*” διακυβεύοντας την ιεραρχία, και είναι πάντοτε διαλογική, ακριβώς επειδή αναπτύσσεται σε ένα πεδίο διαρκούς μετατόπισης της εξουσίας (Woods, 1996:287,292). Η Ετεραρχία συνεπώς περιγράφει το πολιτικό (και υπαρξιακό) σύστημα των όντων που κατοικούν και πληρώνουν νοηματικά τον χώρο. Η κατοίκησή τους εξαρτάται από τον υλικό χώρο, τα αντικείμενα και τα διανύσματα του, αλλά δεν καθορίζεται από αυτόν, και επιπλέον, τα άτομα “*ορίζονται από τα σώματα που βρίσκονται στον χώρο και τα αποτελέσματά τους, και όχι από καθεστώτα σημασιοδότησης συγχρονικά ή υπερβατικά*” (Menser, 1996:301). Η λειτουργία της Ετεραρχίας, γίνεται περισσότερο κατανοητή μέσω της συγκρουσιακής της σχέσης με την ιεραρχία, η οποία φαίνεται να έχει τη θέση του κυρίαρχου λόγου στη βιοθεωρία του Woods. Ο ίδιος αναφέρει χαρακτηριστικά πως “*οι ιεραρχίες παράγουν μονολόγους, δηλώσεις που εκπορεύονται από μια μοναδική πηγή, και ακτινοβολώντας κυριαρχούν σε ένα σύστημα*” (Woods, 1996:292), ομοφωνώντας τόσο με το κατά Foucault πλέγμα σχέσεων κυριαρχίας, όσο και με την κατά Bataille επιτακτική κυριαρχία ως μορφή εξουσίας²⁴. Έτι περαιτέρω, η Ετεραρχία που προτάσσει ο Woods για την εξάρθρωση της ιεραρχίας, παρουσιάζει ομοιότητες με την Ετερολογία και τους προσχηματισμούς της που προτάσσει ο Bataille για την απελευθέρωση του υποκειμένου από οντολογικές φυλακές²⁵, με τις δύο έννοιες να αμφισβητούν από κοινού την επικράτεια του κυρίαρχου λόγου και να αποτελούν πολεμικές πρακτικές εξάρθρωσής του. Προς επίρρωσιν τούτου, πρέπει να επισημανθεί ότι ο Woods

²⁴ βλ. κεφ.V.IV Κοχλίες με περικωνωμένες κεφαλές διάσπαρτοι στη γη· συσκευές περισφιξης δακτύλων αποσυναρμολογούνται από τον Bataille, σελ.95.

²⁵ βλ. κεφ.Π.ΠΙ Περιττωματολογική καθοσίωση, σελ.47.

διάγραμμα xiv: εννοιολογικά μητρώα Bataille και Woods για τη συγκρότηση του χώρου

αναγνωρίζει στην αρχιτεκτονική τον ρόλο της διάδοσης των κρατικών μηχανισμών με στόχο “τον περιορισμό της γνώσης και την ομοιογενοποίηση των χώρων, των υλικών αλλά και των χρηστών που τους κατοικούν” (Menser, 1996:299), γεγονός που αναδεικνύει ότι ασπάζεται μια κοινή προσέγγιση με τον Bataille όσον αφορά την αρχιτεκτονική ως έκφραση της εξουσίας²⁶, και επιπροσθέτως, υπογραμμίζει την έννοια του ομοιογενούς στοιχείου ως απότοκο της ιεραρχικής μέριμνας εναντίον του οποίου στρέφεται η Ετεραρχία. Κατά τον ίδιο τρόπο η Ετερολογία αντιτίθεται σε κάθε ομοιογενή αναπαράσταση του κόσμου (Bataille, 1930c:97), και οι δομές που αναπτύσσει οδηγούν σε επανάσταση (Coelen, 2016:94)²⁷. Η ομοιογένεια κατά τον Woods συνίσταται επιπλέον στην κατάληξη της τεχνολογίας, η οποία επαναξιολογεί τον χώρο μετασχηματίζοντάς τον σε ροϊκό πεδίο, πληρωμένο όχι με ανθρώπινη παρουσία αλλά με αδιάκριτα και αδιαφοροποίητα δεδομένα, (Woods, 1996:283), συνεπώς μια κατά Woods επανάσταση ενάντια σε αυτή την αδυνατότητα διάκρισης των επιμέρους στοιχείων που συγκροτούν το σύνολο (αδυνατότητα αναγνώρισης-ανάγνωσης του ετέρου στοιχείου), επισυμβαίνει αναπόφευκτα με τη διαχείριση του χώρου, μέσω της εκ νέου επαναξιολόγησής του. Ο χώρος αυτός κατά τον Woods είναι ο Απελευθερωμένος-Χώρος²⁸, ο οποίος δεν φέρει “κάποια λειτουργία που μπορεί να προσδιοριστεί εκ των προτέρων, αλλά μόνο ένα σύνολο δυνατοτήτων που δύνανται να προκύψουν από υλικές συνθήκες” (Woods, 1996:286). Πρόκειται για πυρήνες εντός του σύγχρονου αστικού πλέγματος, “που οργανώνονται ανατιοκρατικά εντός των υπάρχοντων πολιτιστικών και νομικών θεσμίσεων, και συλλαμβάνονται ως κατεστραμμένες συσκευές που λειτουργούν ως τεχνολογική επέκταση του όντος όπου μπορεί να συνάψει μια σχέση νοήματος με τον κόσμο”

²⁶ βλ. κεφ. IV.I Περί του ορισμού της Αρχιτεκτονικής, σελ.71.

²⁷ Σχετικά με την Επανάσταση βλ. κεφ. II.III Περιπτώματολογική καθοσίωση, σελ.48.

²⁸ Μετάφραση του γράφοντος για τον όρο “*Freespace*” που χρησιμοποιεί ο Woods. Προτιμήθηκε η παθητική μετοχή *απελευθερωμένος* εν σχέση του επιθέτου *ελεύθερος*, καθότι στην πρώτη περίπτωση τονίζεται η επιρροή μιας παρελθούσας κατάστασης που έχει ανατραπεί (εν προκειμένω η ιεραρχία μέσω της Ετεραρχίας), ενώ στη δεύτερη περίπτωση, το επίθετο αποτελεί μια πάγια ιδιότητα του ουσιαστικού *χώρος*.

(Magnuson, 1998:184). Οι πυρήνες αυτοί θα μπορούσαν να προσδιοριστούν ως ετεραρχικές εκφράσεις ή ως ένα συνεκτικό δίκτυο ετεραρχικών δομών εντός της πόλης, που είναι ικανό να διακυβεύσει νοηματικές εγκαθιδρύσεις υπερβατολογικού περιεχομένου. Αξίζει να σημειωθεί, ότι ο Απελευθερωμένος-Χώρος θυμίζει τις στιγμές του ιερού χώρου στη μετασχηματίζουσα πορεία της Βαστίλης που ακολουθεί την άλωση: οι διάφορες μικροεκδηλώσεις στο εργοτάξιο κατεδάφισης της άλλοτε φυλακής, που φέρουν στη συνείδησή τους την επαναστατική θυσία ενάντια σε ένα δεσποτικό σύμβολο, σηματοδοτούν ακριβώς αυτό το σύνολο δυνατοτήτων με αφορμή τις υλικές συνθήκες που περιγράφει ο Woods.

Μολαταύτα, το γενικότερο πεδίο εντός του οποίου εσαρκώνονται ή κενώνονται οι κατά Woods εννοιολογικές συγκροτήσεις του Απελευθερωμένου-Χώρου και της Ετεραρχίας, είναι η πρακτική της Αναρχιτεκτονικής, ένας νεολογισμός που εξορισμού δηλώνει μια αρχιτεκτονική χωρίς αρχή, χωρίς κεφαλή. Ο Harries (2011:52) σημειώνει σχετικά, πως η Αναρχιτεκτονική προτείνει κτίρια που ανεγείρονται χωρίς την τέχνη των αρχιτεκτόνων αλλά *“με την έκφραση μεμονωμένων καλλιτεχνών, ανταποκρινόμενων στον ταχέως μεταβαλλόμενο κυβερνο-κόσμο”*. Εδώ παρουσιάζεται ότι η προαναφερθείσα νοηματική πλήρωση του χώρου από τα όντα που αναφέρει ο Woods, δεν καταλήγει σε μια εννοιολογικά ασταθή και αδόκιμη υλική έκφραση, αλλά συνιστά ένα οργανωμένο corpus τεκμηριωμένης γνώσης που βασίζεται στην ιδέα της Αναρχιτεκτονικής, προσιτής σε όλους, και χωρίς την αναγκαιότητα ύπαρξης των βασικών συντελεστών της πράξης, ήτοι οι αρχιτέκτονες. Βέβαια, αυτό δεν συνεπάγεται ότι οποιοδήποτε υποκείμενο καθίσταται αναρχιτέκτονας, αφού το βάπτισμα για μια τέτοια ιδιότητα δίνεται μέσω της οντολογικού-τύπου απαγκίστρωσης από εγκαθιδρυμένες κυρίαρχες νοηματοδοτήσεις του χώρου με εκτελεστικά εργαλεία εκπορευόμενα από τις πρακτικές του Υπεράνθρωπου και του Ακέφαλου. Η βίαιη παρόρμηση των εργαλείων (το Νιτσεϊκό σφυρί και η Μπαταϊγική λεπίδα) προσιδιάζουν στην Αναρχιτεκτονική η οποία *“σημαίνει Αντι-αρχιτεκτονική, σημαίνει κοψίματα, ρήξεις, παρεμβολές και εισβολές στο σώμα της αρχιτεκτονικής που αμφισβητούν τον*

κανόνα που ενέχει στη ζωή μας, απαιτώντας μια περισσότερο στοχαστική εξέταση της αρχιτεκτονικής και του ήθους της” (Harries, 2011:53). Ο Harries, εστιάζοντας στον Wood, επαναφέρει τη λογική της μεταχείρισης του σώματος που αναπτύχθηκε στην Εισαγωγή, όπου υποστηρίχθηκε η ύπαρξη ενός ισχυρού δεσμού μεταξύ ανθρώπου και κτιρίου με κοινή συνισταμένη την έννοια του σώματος, έτσι ώστε να μπορεί βάσιμα να διατυπωθεί πως μια πιθανή μεταχείριση του σώματος, πραγματώνεται τόσο σε επίπεδο όντος όσο και σε επίπεδο κτιριακής δομής²⁹. Η κοπή, ρήξη, παρεμβολή και εισβολή ως πράξεις στο αρχιτεκτονικό σώμα με στόχο την Αναρχιτεκτονική, συμπλέουν στον παλμό, την ένταση, τον τύπο και την μεθοδολογία με τις αντίστοιχες της καθάρσεως, του μετασχηματισμού και της μεταμόσχευσης στο κειφαλικό σώμα με στόχο την Ακεφαλική Αρχιτεκτονική όπως αναπτύσσεται στο παράδειγμα που ακολουθεί.

²⁹ βλ. κεφ. I.IV Περί της επάρκειας και αξίας μιας κειφαλικής εννοιολογικής συγκρότησης, σελ.31.

εικόνα xxiii: χειμερινό άνοιγμα τάφου στο Σεράγεβο

εικόνα xxiv: Σεράγεβο 1993

VI.Π.Π Απελευθερωμένος-Χώρος

Ο Woods το 1993-94 αναπτύσσει το Freezone Serajevo Project ως μια πρόταση ριζοσπαστικής ανοικοδόμησης της κατεστραμμένης από τον πόλεμο πρωτεύουσας της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης στα πλαίσια των γενικότερων εμφύλιων συρράξεων της τότε Γιουγκοσλαβίας. Σύμφωνα με τον O'Ballance (1995:39), το Σεράγεβο του 1992 ήταν μια μητρόπολη που αναπτυσσόταν σε μια μικρή κοιλάδα κατά μήκος του ποταμού Miljacka. Η περιοχή κατοικίας αποτελούταν από συγκροτήματα μεγάλους ύψους σε μια έκταση 9x2 μιλίων, και πλαισιωνόταν από ψηλό έδαφος, κυρίως από το Σερβοκρατούμενο όρος Igman. Τα κυβερνητικά κτίρια συγκεντρώνονταν στο κέντρο της πόλης, οι εμπορικές χρήσεις σχηματίζονταν στη Νέα Πόλη στο δυτικό τμήμα, ενώ ξενοδοχεία αναπτύσσονταν κατά μήκος του ποταμιού. Έξω από το Σεράγεβο σε μια απόσταση δέκα μιλίων νοτιοανατολικά, βρισκόταν το θέρετρο Pale το οποίο χρησιμοποιούταν ως το αρχηγείο του Radovan Karadzic, τότε Προέδρου της Σέρβικης Δημοκρατίας της Βοσνίας. Στο ευρύτερο γεωγραφικό πλαίσιο, μεγάλο μέρος του εδάφους βορειοανατολικά, ανατολικά και νότια της πόλης ήταν Σερβοκρατούμενο, με την κυβέρνηση και τους Μουσουλμάνους και Κροάτες κατοίκους να έχουν περιορισμένη πρόσβαση στα δυτικά και τα βορειοδυτικά. Η Άλωση του Σεράγεβο ξεκίνησε τον Απρίλιο του 1992, με κορύφωση στις 21 του μηνός, ημέρα όπου πραγματοποιήθηκαν Σέρβικες επιθέσεις σε Μουσουλμανικές περιοχές της πόλης με στόχο το διαχωρισμό της σε δυο ξεχωριστά μέρη. Σύμφωνα με την τελική έκθεση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, κατά την άλωση, από τον Απρίλιο του 1992 έως τον Φεβρουάριο του 1994, οι εκτιμώμενοι θάνατοι ήταν περίπου 10.000 άτομα εκ των οποίων 1.500 παιδιά. Κατά μέσο όρο επιτυγχάνονταν 329 κρούσεις κελύφους ανά ημέρα, προκαλώντας εκτεταμένες καταστροφές τόσο σε συγκεκριμένους στόχους όπως νοσοκομεία, ιατρικά συγκροτήματα και εγκαταστάσεις, όσο και σε πολιτιστικά κτίρια. Πραγματοποιήθηκαν επιθέσεις σε αστική περιουσία οι οποίες δεν δικαιολογούνταν από στρατιωτική ανάγκη: οι βομβαρδισμοί κατέστρεψαν πάνω από 10.000

διαμερίσματα και προκάλεσαν ζημιές σε περισσότερο από 100.000 άλλα. Από τα υπόλοιπα κτίρια της πόλης, το 23% αναφέρθηκαν με σοβαρές ζημιές, το 64% με μερικές ζημιές και το 10% με ελαφριές ζημιές³⁰. Η πολιορκία του Σεράγεβο κληροδότησε στη σύγχρονη Ευρώπη συντριμμία βουτηγμένα στο αίμα, ως αποτέλεσμα του γενικότερου εθνικοπολιτικού και θρησκευτικού αναβρασμού της Γιουγκοσλαβίας.

Σε αυτό το δυστοπικό, μεταπολεμικό τοπίο, όπου *“οι φλεγόμενοι πύργοι του Σεράγεβο σηματοδοτούν το τέλος της εποχής των λόγων, αν όχι της ίδιας της λογικής, πίσω από την οποία βρίσκεται ένα πεδίο ακατανόητου σκότους”* (Woods, 1997:17), ο Woods προτείνει την αποκατάσταση της πόλης, όχι μέσω της ισοπέδωσης και της εκ νέου ανοικοδόμησής της, αλλά μέσω της μεταχείρισης του πληγωμένου αστικού σώματος. Αναγνωρίζει ότι καταστράφηκαν πολλά κτίρια πολιτιστικής σημασίας, όμως τη μεγαλύτερη αρχιτεκτονική πληγή την αναγιγνώσκει στα συνηθισμένα κτίρια που συνθέτουν το καθημερινό βιο-ύφασμα της πόλης, ήτοι οι κατοικίες, τα καταστήματα, τα σχολεία, τα νοσοκομεία και τα γραφεία (Woods, 1997:18). Αναπτύσσοντας ένα αρχιτεκτονικό λεξιλόγιο με ιατρικούς όρους όπως *ένεση, εφελκίδα, ουλή και νέος ιστός*³¹ ως σενάρια μετασχηματισμού και παραβίασης της βίαιης αλλαγής που προκλήθηκε από τον πόλεμο, προτείνει μια αρχιτεκτονική στην οποία εμπλέκονται οι κάτοικοι ως κτίστες με στόχο *“αντι-τελεολογικές κατασκευές, μονίμως τελειωμένες και ημιτελείς, με ποιαλία εξαιτίας των αναγκών, και πέρα από τον καθορισμένο και φιλικό-προς-τον-χρήστη φρονξιοναλισμό”* (Woods, 1997:18, Menser, 1996:307). Από τα σχέδια που συνέθεσε ο Woods για το Σεράγεβο, διακρίνεται η πρόθεση να επισκευασθούν τμήματα κτιρίων και ταυτόχρονα να διατηρηθούν τα εναπομείναντα ερείπια της καταστροφής, και η

³⁰ Bassiouni, C. (27 May 1994). “Final report of the United Nations Commission of Experts established pursuant to security council resolution 780 (1992) – Annex VI – part 1 – Study of the battle and siege of Sarajevo”.

<https://web.archive.org/web/20010222115037/http://www.ess.uwe.ac.uk/comexpert/ANX/VI-01.htm> (τελευταία επίσκεψη: 01/12/2021)

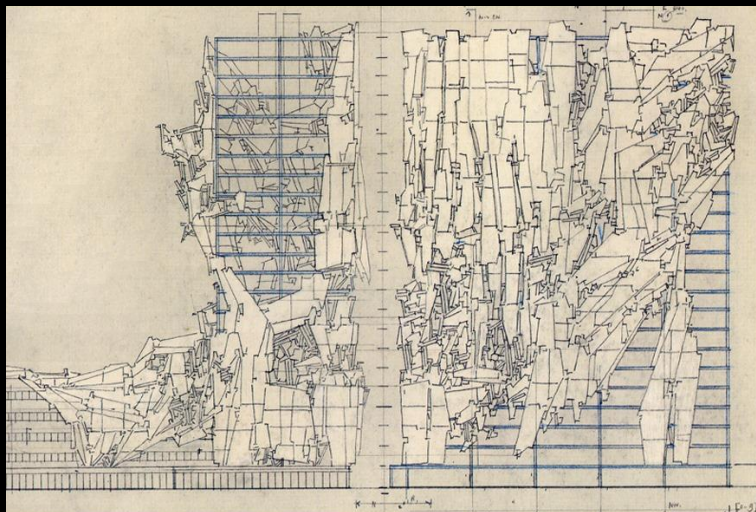
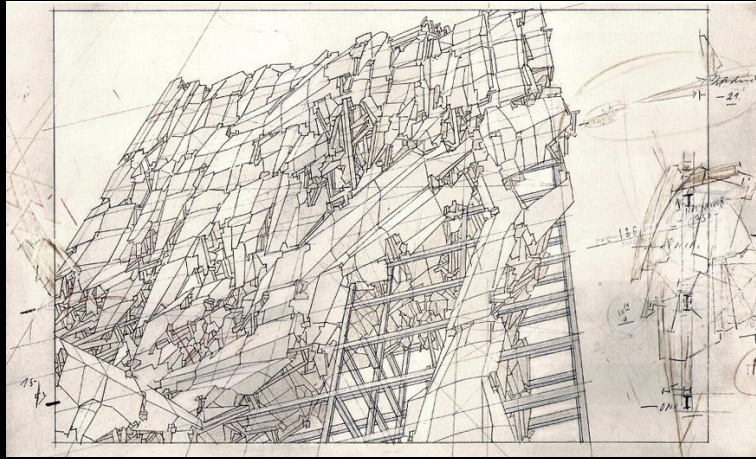
³¹ Μετάφραση του γράφοντος των όρων injection, scab, scar και new tissue

μετάβαση μεταξύ τους να επισυμβαίνει με μια επιπρόσθετη κατασκευή ως ιατρικού τύπου συρραφή (Ruthner, 2017:180). Οι προκύπτοντες ετεραρχικού τύπου χώροι, αποτελούν μορφές Απελευθερωμένου-Χώρου σε μεταπολεμικές συνθήκες. Βέβαια, η αποδοχή τέτοιων χειρονομιών από το ευρύ κοινωνικό σύνολο τέθηκε εν αμφιβόλω, όμως δεν μπορούσε να αγνοηθεί η αναγκαιότητα ένταξης των υποκειμένων σε μια εντελώς νέα συνθήκη, όπου η Βοσνία-Ερζεγοβίνη μεταπηδά από ένα σοσιαλιστικό καθεστώς ως τμήμα της Γιουγκοσλαβίας προπολεμικά, σε ένα νέο ανεξάρτητο κράτος μεταπολεμικά, που φέρει ένα σύνολο ριζικών κοινωνικό-πολιτικών αλλαγών που δεν μπορούν να υπακούσουν στο παρελθοντικό σενάριο. Για τη δυσκολία του εγχειρήματος ο Woods έχει απόλυτη ενσυναίσθηση γράφοντας χαρακτηριστικά πως *“το 90% των κατεστραμμένων κτιρίων θα επαναφέρονταν στις παρελθούσες μορφές και χρήσεις, καθώς οι περισσότεροι άνθρωποι επιθυμούν να επιστρέφουν στον παλιό τρόπο ζωής τους... όμως το 10% θα έπρεπε να αποτελούνταν από Απελευθερωμένους-Χώρους, για αυτούς που δεν θέλουν να επιστρέφουν πίσω, αλλά να κινηθούν μπροστά”*. (Woods, 2008).

Ένα από τα χαρακτηριστικότερα παραδείγματα είναι η πρόταση για τα κτίριο του κοινοβουλίου στο Marijin Dvor. Ο Woods επισημαίνει:

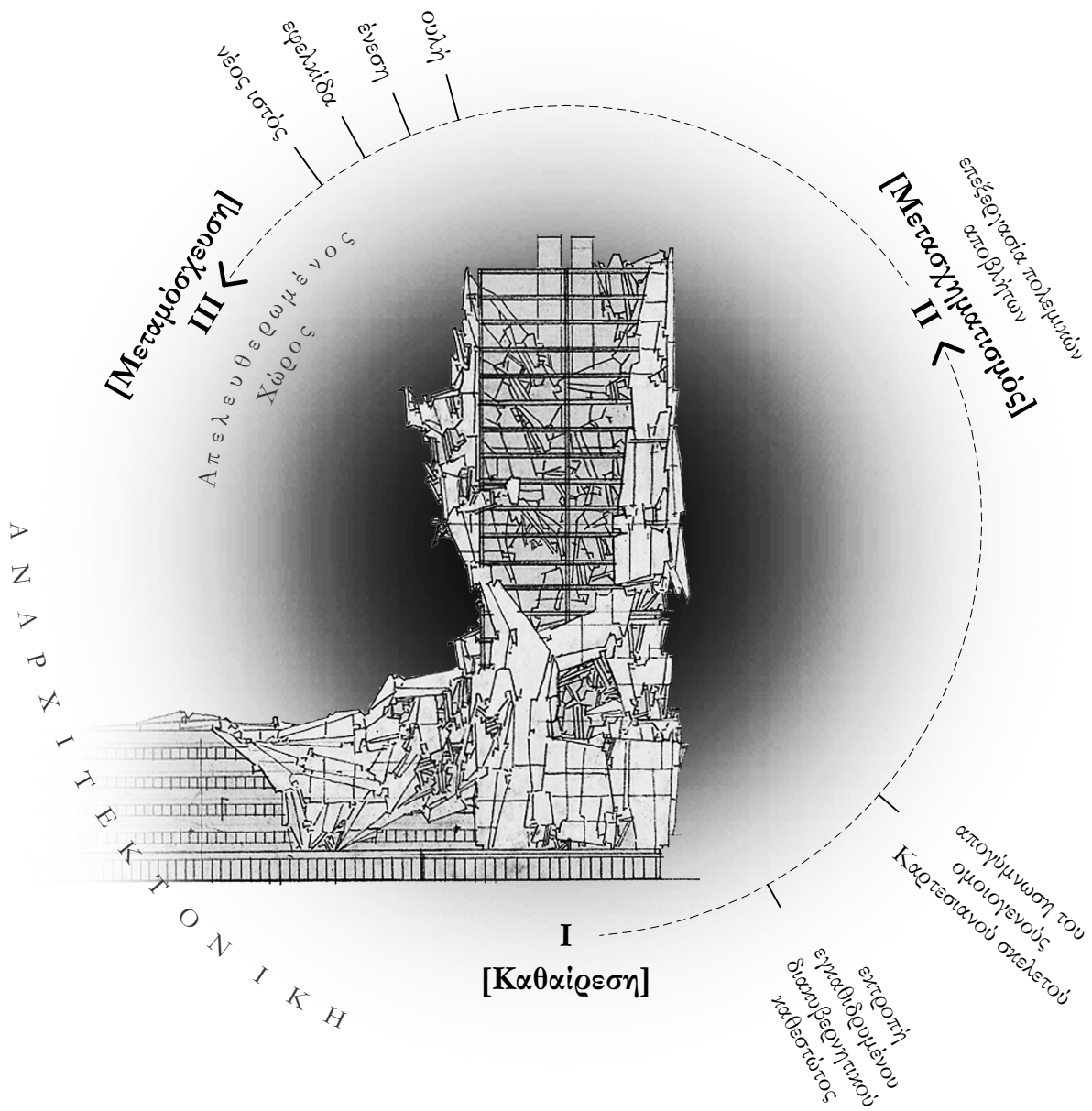
“Η ανακατασκευή ενός τέτοιου κτιρίου δεν μπορεί απλά να αποκαταστήσει τις παρελθούσες γραφειοκρατικές φόρμες, ούτε τον χώρο της διακυβέρνησης. Ο πόλεμος άλλαξε τα πάντα και κυρίως τη δομή της ίδιας της κοινωνίας. Το σχέδιο για το νέο Κοινοβούλιο (1994) προβάλλει ένα νέο τύπο θεσμού, ο οποίος συνίσταται από ένα δίκτυο Απελευθερωμένων-Χώρων ως υφαντά μέσα στον επιζώντα, ομοιογενή Καρτεσιανό σκελετό. Αφήνοντας πίσω την αρχή της ιεραρχίας και αντικαθιστώντας την με αυτή της τεραρχίας, ο νέος χώρος διακυβέρνησης θα μεριμνά για τη δική του μεταρρύθμιση σε σχέση με το αναπόφευκτο της μόνιμης κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής αλλαγής.”

(Woods, 1997:18)

εικόνα xxv: πρόταση του Lebbeus Woods για το Νέο Κοινοβούλιο (προοπτικό)
εικόνα xxvί: (αριστερά) το φλεγόμενο κτίριο διαχείρισης ηλεκτρισμού, (δεξιά) το
σωζόμενο Κοινοβούλιο της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης
εικόνα xxvίι: πρόταση του Lebbeus Woods για το Νέο Κοινοβούλιο (όψεις)

Από το κείμενο διακρίνεται με σαφήνεια η λογική της διαχείρισης ενός σώματος, το οποίο δεν είναι απλά ένα τυχαίο πληγέν κτίριο στην καρδιά της πόλης, αλλά μια κυβερνητική δομή συντεταγμένη με Καρτεσιανή ορθολογικότητα. Αρχικά, η παρουσία του κυρίαρχου λόγου προκύπτει διαμεσολαβημένη: δεν είναι το κοινοβουλευτικό περιεχόμενο καθεαυτό, ως εξουσιαστικό σχήμα ενός πολιτεύματος που ενσαρκώνεται σε ένα κτίριο αινισσόμενο την επιτακτική κυριαρχία και που ως εκ τούτου κινητοποιεί το υποκείμενο για την εξάρθρωσή του όπως έγινε στην περίπτωση της Βασίλης' απεναντίας, η αποσυμβολοποίηση και καθάριση της κυριαρχίας πραγματοποιήθηκε μέσω της βίαιης επικράτησης ενός ετέρου κυρίαρχου λόγου, διακατεχόμενου από εθνικο-θρησκευτικές ενορμήσεις που επιβλήθηκαν με αίμα. Με αυτή την έννοια, η λειτουργία της Μπαταϊγικής καθάρισης, αρχικά εμφανίζεται έμμεσα και αποκαλυπτικά, αφού φανερώνει την παράνοια του πολέμου τόσο μέσω των κτιριακών όσο των ανθρώπινων πτωμάτων. Σε ένα δεύτερο επίπεδο όμως, ο μετασχηματισμός του κτιρίου σε Απελευθερωμένο-Χώρο αναδεικνύει άμεσα την καθάριση, αφού εκτρέπεται το παρελθοντικό διακυβερνητικό καθεστώς και αντικαθίσταται από ένα νέο, αυτόνομης μεταρρύθμισης, με τη δημιουργική κινητοποίηση των συμμετεχόντων υποκειμένων. Ο μετασχηματισμός αυτός επιτυγχάνεται με μεταμοσχευτικές εκτελέσεις: τα εναπομείναντα *“δομικά υλικά ανασχηματίζονται και αναδιαμορφώνονται προσεκτικά, και έπειτα συναρμολογούνται εντός ενός υψηλού επιπέδου τεχνογνωσίας, αναδεικνύοντας μια τεχνική που αρμόζει στους σκοπούς και τους στόχους του Νέου Κοινοβουλίου”* (Woods, 2011a), έτσι ώστε *“τα ερείπια και τα απομεινάρια να μετατρέπονται σε ένα νέο είδος αρχιτεκτονικής”* (Woods, 2011b). Τα υλικά με τα οποία υφαίνεται ο Απελευθερωμένος-Χώρος εντός του απογυμνωμένου ομοιογενούς Καρτεσιανού σκελετού, είναι τα επεξεργασμένα πολεμικά απόβλητα, ή τα προϊόντα τα οποία σε μια διαφορετική λογική αποκατάστασης, θα χαρακτηρίζονταν ως περιττά και θα απομακρύνονταν μέσω της κατεδάφισης για την

διάγραμμα xv: ανεφαλικές εκτελέσεις στο Νέο Κοινοβούλιο στο Σεράγεβο

ανέγερση εξολοκλήρου νέων κτιρίων με νέα υλικά³². Ο τρόπος που πραγματώνεται η ύφανση, υπακούει στην ιατρική ορολογία που οραματίζεται ο Woods (*ένεση, εφελκίδα, ουλή, νέος ιστός*) αναθρώσκοντας θεραπευτικού τύπου προδιαθέσεις. Όπως και στη Βαστίλη, η μεθοδολογία που χρησιμοποιείται στο κτίριο του Νέου Κοινοβουλίου είναι κοινή και συνταυτίζεται με την Αιεφαλική πρακτική: από μια κίνηση καθάρσεως υπαρχόντων κυρίαρχων δομών, τα προκύπτοντα προϊόντα μετασχηματίζονται και μεταμοσχεύονται, με στόχο την αυτονόμηση του υποκειμένου.

³² Ο Woods (2011a) υποστηρίζει ότι κυριαρχούν δυο αρχές μεταπολεμικής ανοικοδόμησης κατεστραμμένων πόλεων: η πρώτη αφορά την αποκατάσταση αυτού που χάθηκε μέσω της επαναφοράς του στην προπολεμική του κατάσταση, με στόχο την αποκατάσταση της κανονικότητας, ερμηνεύοντας έτσι τον πόλεμο ως μια διακοπή στη συνεχιζόμενη ροή του κανονικού. Η δεύτερη αφορά την κατεδάφιση των τραυματισμένων/κατεστραμμένων κτιρίων και την κατασκευή εξολοκλήρου νέων. Και οι δυο αρχές αγνοούν τον πόλεμο ως ιστορικό γεγονός που επηρέασε καθοριστικά τις κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές σχέσεις των υποκειμένων, συνεπώς ο Woods προτείνει μέσω του Σεράγεβο μια τρίτη αρχή, βάσει της οποίας η μεταπολεμική πόλη πρέπει να δημιουργήσει το νέο στοιχείο από το τραυματισμένο παλιό, έτσι ώστε η οικειότητα του δευτέρου, να μεταμορφωθεί με συνειδητή πρόθεση και σχεδιασμό σε ένα άγνωστο πρώτο.

VII. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Αφεταιρία της παρούσας ερευνητικής απόπειρας αποτέλεσε το γενικό ερώτημα περί της ύπαρξης ενός σχεδιασμού ως πρακτική αμφισβήτησης των εκδηλώσεων του κυρίαρχου λόγου. Συντογχερόνως, προτάθηκε ο σχεδιασμός αυτός να ιδωθεί ως λειτουργία της Ακεφαλικής Αρχιτεκτονικής η οποία συγκροτείται και εμφορείται από την κατά Bataille έννοια του Acèrphale. Σχετικά με την ακεφαλία ως αρχιτεκτονική πρακτική, η έρευνα έδειξε ότι πράγματι οι πράξεις που τελεί ο Bataille στο σώμα του Acèrphale, δύνανται να ερμηνευτούν με τρόπο ώστε να αποδώσουν μεθοδολογικούς σχηματισμούς που προσφέρονται αντιστοίχως προς εφαρμογή στο κτιριακό σώμα, παρουσιάζοντας τα ίδια αποτελέσματα και καλύπτοντας τις ίδιες ανάγκες. Η έρευνα εντόπισε μια σειρά κοινών πράξεων σε μέλη του ανθρωπίνου σώματος που τελικώς προτάσσουν την ακεφαλία: η καθαίρεση, ο μετασχηματισμός και η μεταμόσχευση ομολογούν συγκεκριμένες εκτελέσεις με στόχο την απόδραση του υποκειμένου από κυρίαρχα συστήματα νοσηματοδότησης του κόσμου, συνεπώς και του χώρου. Το σώμα στο οποίο εφαρμόζεται η Ακεφαλική Αρχιτεκτονική ως οντολογική τροπολογία με στόχο τη διακύβευσή του και εν τέλει την απόδρασή από αυτό, αποκαλύφθηκε ότι είναι πρωτίστως ο Καρτεσιανός Λόγος, ως ενδιάμεσος σταθμός μιας γενεαλογίας του πνεύματος που εκκινεί από τον παλαιοχριστιανικό Αδάμ και καταλήγει στο Καντιανό υποκείμενο, επιβεβαιώνοντας τη θέση του Hollier, ότι η αρχιτεκτονική του Bataille “λειτουργεί ως μεταφορά του ρασιοναλιστικού φιλοσοφικού οικοδομήματος, με στόχο την υπονόμευσή του” (Martin, 2009:153). Η γενεαλογία συντάχθηκε ως άθροισμα της συγκριτικής παράθεσης των επιμέρους στόχων κατά των οποίων στρέφονται οι Bataille και Nietzsche, ενισχύοντας τις υπάρχουσες θέσεις της Kristeva (2012:129) περί ομοιότητας του Μπαταϊγικού Ακέφαλου με τον Νιτσεικό Υπεράνθρωπο και επιβεβαιώνοντας τη θέση του Bataille (1937:199) ότι “η αναγνώριση του ανθρώπου χωρίς κεφάλι συγχωνεύεται με την αναγνώριση του υπερανθρώπου”.

Έτι περαιτέρω, η έρευνα ανέδειξε τη σημασία της ζωγραφικής και ιδιαίτερα του Κυβισμού και του Picasso στη λειτουργία του προτεινόμενου σχεδιασμού ως

συνιστώσα της Ακεφαλικής Αρχιτεκτονικής. Ο Picasso, επαναπροσεγγίζοντας τον κόσμο για να ανακαλύψει τις απολεσθείσες απολαύσεις, τη λατρεία του σιοταδιού, της φθοράς του θανάτου και της καταστροφής (Ries, 1972:145), αξιοποίησε τον Κυβισμό ως εργαλείο για την ανακάλυψη του τρόπου με τον οποίο η καταστροφή της μορφής επισυμβαίνει, αποκαλύπτοντας μια σύμπλευση με τα αντίστοιχα ενδιαφέροντα του Bataille περί ερωτισμού, θανάτου και αποσύνθεσης. Η έρευνα εστίασε στο έργο *Οι Τρεις Χορεύτριες* (Les Trois Danseuses, 1925), όπου διαπίστωσε σημαντικές ομοιότητες μεταξύ της αποσυντιθέμενης φιγούρας στα αριστερά και το σχέδιο του Acèphale του André Masson, έτσι ώστε το συγκεκριμένο έργο ως εικονοποίηση του κειμένου “Σάπιος Ήλιος”, να μην αποτελεί μια τυχαία χειρονομία του συγγραφέα, αλλά να αποκαλύπτει την επιρροή της Πικασσιανής φιγούρας στο Μασσονικό σχέδιο. Οι ομοιότητες εντοπίστηκαν σε επίπεδο λειτουργίας και στόχων των δυο μορφών, επιβεβαιώνοντας τον Miller (2011:405) για τις αντι-ρασιοναλιστικές προθέσεις και τους Foster et. al (2007:302) για τη ρήξη της προσωπικής ομοιογένειας στο έργο του Picasso. Επιπλέον, η λειτουργία του Πικασσιανού οδοντωτού αιδοίου ως υπόμνηση για τον ακρωτηριασμό του φαλλού και της πατριαρχικής τάξης, εντοπίζεται στον έναν εκ των τριών στόχων (Πατέρας, Πατρίδα, Αφεντικό) κατά των οποίων στρέφεται το κίνημα Contre-Attaque που ίδρυσε ο Bataille, διανοίγοντας το πεδίο της κοινής στοχοθεσίας των δυο εξεταζόμενων ζωγραφικών έργων. Οι εντοπισμένες εννοιολογικές σχέσεις των Bataille και Picasso, οδήγησε την έρευνα στη διατύπωση ότι η Ακεφαλική Αρχιτεκτονική εμφορείται ως προς τη λειτουργία της από την Πικασσιανή μεθοδολογία, επιβεβαιώνοντας τη στροφή του Bataille (1929:25) στη ζωγραφική προκειμένου να ανακαλύψει στην αρχιτεκτονική “τον δρόμο για την έκφραση (ως εκ τούτου και την εξύψωση) των ψυχολογικών διαδικασιών που είναι ασύμβατες με την κοινωνική σταθερότητα”.

Σε επίπεδο αρχιτεκτονικής, χαρτογραφήθηκε ένα πεδίο όπου οι Καρτεσιανές καταβολές του Μοντέρνου κινήματος όχι μόνο συγκρούονται με τις ακεφαλικές προθέσεις, αλλά καθίστανται αμοιβαίως αποκλειόμενες ως προς αυτές. Οι προτάσεις

του Le Corbusier αποτελούν πρόσφορο έδαφος για τη δράση του κειφαλικού σχεδιασμού, όπως παρουσιάστηκε στο παράδειγμα της Ville Radieuse, γεγονός που αναδεικνύεται καταφανώς τόσο από τη συγκριτική αξιολόγηση των θεωρητικών κειμένων *Après le Cubisme* και *Documents*, όσο και από τη σύμπλευση της Μπαταϊνικής μεθόδου με τον Κυβισμό, τον οποίο ο Κορμπυζιανός Πουρισμός κατηγορεί για τη διακύβευση του τύπου-αντικειμένου.

Η έρευνα εστίασε σε δυο παραδείγματα προκειμένου να εξετάσει την επάρκεια του σχεδιασμού ως δράση της Ακεφαλικής Αρχιτεκτονικής. Στο παράδειγμα της Βασίλης, η μεταχείριση του κτιριακού σώματος από την άλωση και ύστερα, προσιδιάζει σε κειφαλικές εκτελέσεις, αρχικά λόγω της καθάρσεως που συμβολίζει η κατεδάφιση, και εν συνεχεία λόγω του μετασχηματισμού και της επαναχρησιμοποίησης των προϊόντων αυτής με τρόπο ώστε να αναδιαρθρώνεται η λειτουργία και το περιεχόμενο τους. Η πρόταση του Bresnahan (2014:64) για τη σύλληψη των προϊόντων της κατεδάφισης ως λείψανα (μεταφορικά ως κειμήλια της Καθολικής Εκκλησίας), συνδυαστικά με την κατά Smith κίνηση σε συγκεκριμένους τύπους χώρου (βέβηλος, ιερός, ενδιάμεσος και εκκοσμικευμένος), αποκαλύπτουν στο παράδειγμα της Βασίλης σημεία της Ακεφαλικής εκτέλεσης αλλά και γενικότερες συσχετίσεις με την Μπαταϊνική οντολογία που αναπτύσσει η έρευνα. Αναλυτικότερα:

- α. φανερώνεται ότι πράγματι το δίπολο ιερό/θυσία, εκρήγνυται στο κατά Bataille (1936:181) δίπολο Γέννηση/Θάνατος, αφού το δεσποτικό σύμβολο της Βασίλης καθαιρείται λόγω της αιματηρής θυσίας ενός επαναστατικού μέλους, και αναγεννάται, συνεχώς μετασχηματιζόμενο μέσω της επεξεργασίας αντικειμένων, προσφέροντας μια βαριάντα διαφορετικών επιπέδων νοηματοδότησης.
- β. υποδηλώνεται ότι οι κατά Weiss (1989:13-15) ερμηνείες στο κειφαλικό σώμα, -και πιο συγκεκριμένα η έννοια του ιερού ως αποτέλεσμα της σαρκικής υπέρβασης στην περίπτωση της φλεγόμενης καρδιάς, αλλά και το δίπολο ιερό/βέβηλο ως επεξεργάσιμο προϊόν στην περίπτωση των λαβυρινθικών

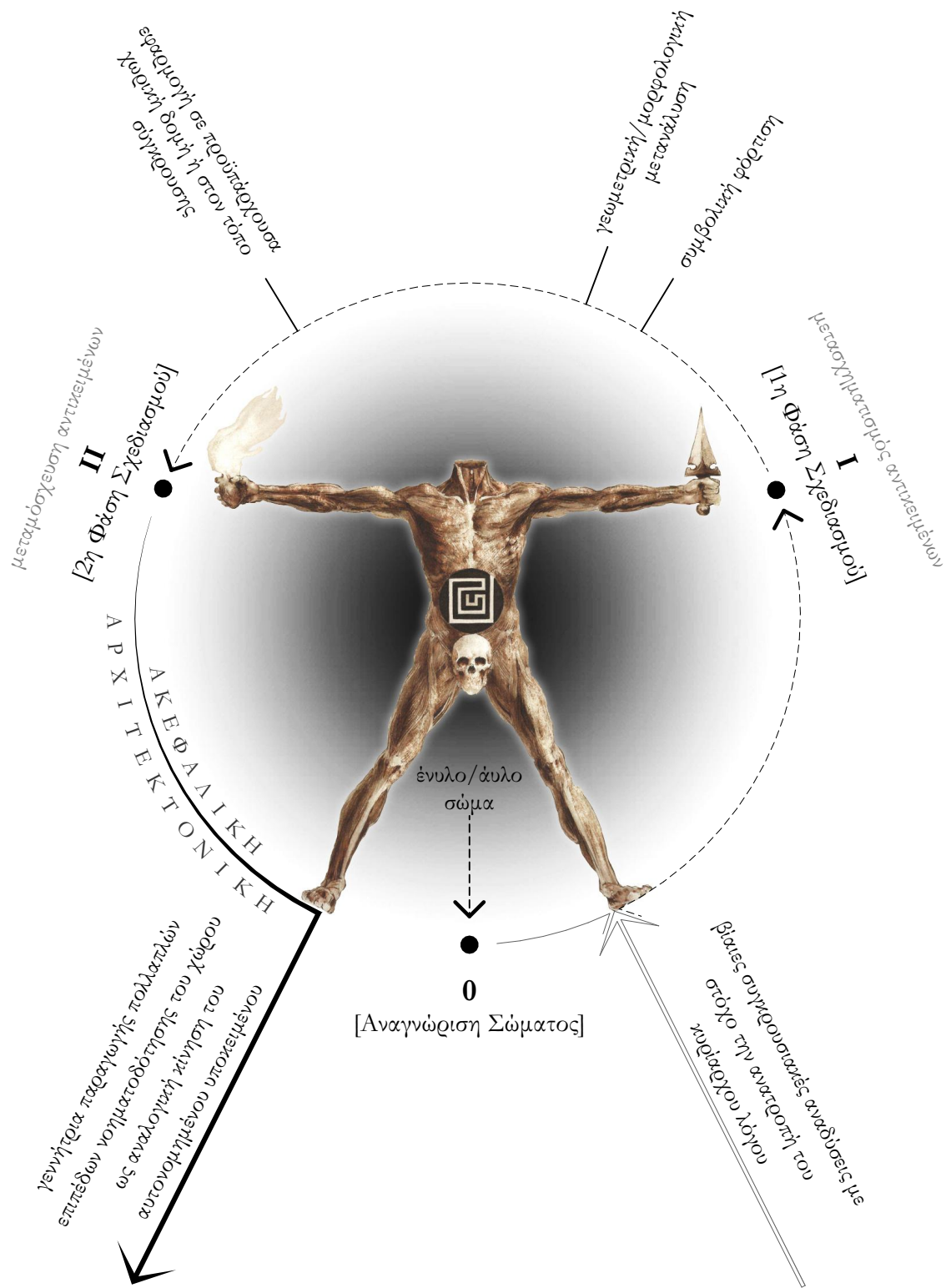
εντοσθίων- παρουσιάζουν κοινά σημεία με την ερμηνεία της Βαστίλης, με το ιερό αυτήν την φορά να εκπορεύεται από την σαρκική υπέρβαση ενός κτιριακού σώματος, ενώ ταυτόχρονα, εμπλεκόμενο με τους υπόλοιπους τύπους χώρου, καταλήγει σε ένα περίττωμα στην πόλη (σχεδιασμός Haussmann), έναν κυκλοφοριακό κόμβο που εμποδίζει την βιωματική πρόσληψη του φορτισμένου περιεχομένου του.

- γ. διαπιστώνεται ότι τα προϊόντα της καταστροφής της Βαστίλης, ενώ συνιστούν απόβλητα και περιττά υλικά, μέσω της πράξης του μετασχηματισμού, εγγράφουν πάνω τους τις επαναστατικές συνιστώσες της άλωσης, αποκαλύπτοντας ομοιότητες με την κατά Bataille Περιττωματολογία, σύμφωνα με την οποία η λειτουργία των περιττωματολογικών προϊόντων έγκειται στην αποσταθεροποίηση εγιαθιδρωμένων (κυρίως εξουσιαστικών) σχημάτων νοηματοδότησης. Κατά συνέπεια, παρουσιάζεται ένας κοινός τόπος τόσο με τον Υλισμό (Μαρξισμό) Βάσης, λόγω της αποσταθεροποίησης του αντιθετικού διπόλου χαμηλό/υψηλό -εν προκειμένω το δίπολο απορρέουσα εξεγερμένη μάζα/κυριαρχία του μνημείου- όσο και με την Ετερολογία λόγω της επαναστατικής εγγραφής στο συμβολικό σώμα των αντικειμένων.

Στο παράδειγμα του Νέου Κοινοβουλίου στο Σεράγεβο, η έρευνα ανέδειξε ισχυρούς δεσμούς μεταξύ των εννοιολογικών δομών που υποστυλώνουν το θεωρητικό έργο των Bataille/Woods, και σημαντικές ομοιότητες μεταξύ της Λιεφαιλικής Αρχιτεκτονικής με την Αναρχιτεκτονική, με τρόπο ώστε η δεύτερη να αποτελεί χαρακτηριστική έκφραση της πρώτης. Η ανασκόπηση δεν έδειξε ότι ο Woods ήταν εξοικειωμένος ή ότι είχε ερευνητικό ενδιαφέρον στο έργο του Bataille· ωστόσο, τα κοινά σημεία των δύο προσώπων φαίνεται να αποκαλύπτονται τόσο λόγω της Νιτσεικής επιρροής στη σκέψη τους όσο και της γενικότερης πολεμικής διάθεσης σε παγιωμένα συστήματα αξιών. Αναλυτικότερα:

- α. αποκαλύπτεται ότι ο κάτοικος για τον οποίο σχεδιάζει ο Woods, ήτοι το οντολογικά αυτόνομο και μαχόμενο υποκείμενο που πληρώνει νοηματικά τον χώρο ανεξάρτητα και εξατομικευμένα, ταυτίζεται ως προς τους στόχους και τις προθέσεις του με το Μπαταϊγικό και Νιτσεικό υποκείμενο, δηλαδή τον Ακέφαλο (Acèphale) και τον Υπεράνθρωπο (Übermensch) αντίστοιχα.
- β. φανερώνεται ότι η Ετερολογία κατά Bataille ταυτίζεται με την Ετεραρχία κατά Woods, στο γεγονός ότι και οι δυο έννοιες αποσκοπούν στην αποδιοργάνωση του ομοιογενούς στοιχείου, με τρόπο ώστε να μπορεί βάσιμα να διατυπωθεί ότι η Ετεραρχία αποτελεί τη χωρική έκφραση και αξία της Ετερολογίας, και ταυτόχρονα, ότι η Ετερολογία αποτελεί τον εννοιολογικό προσχηματισμό ενός Απελευθερωμένου-Χώρου.
- γ. αναδεικνύεται η Αναρχιτεκτονική ως εκφραστική αξία της Ακεφαλικής Αρχιτεκτονικής: οι κατά Harries (2011:53) εκτελέσεις της, δηλαδή το κόψιμο, η ρήξη, η παρεμβολή και η εισβολή στο σώμα της αρχιτεκτονικής που αμφισβητούν τον κανόνα που ενέχει στη ζωή των ατόμων, αντιστοιχίζονται με τις προτεινόμενες ακεφαλικές εκτελέσεις, ήτοι η καθαίρεση, ο μετασχηματισμός και η μεταμόσχευση, που εφαρμόζονται στο σώμα του υποκειμένου με στόχο την αμφισβήτηση των ανάλογων κανόνων που κυριαρχούν πάνω του. Επιπροσθέτως, το παράδειγμα του Νέου Κοινοβουλίου, όπου οι εκτελέσεις αυτές εφαρμόζονται στο Καρτεσιανό ομοιογενές σώμα (Woods, 1997:18), επιβεβαιώνει ότι ο κοινός τόπος δράσης των Woods/Bataille είναι ο ρασιοναλισμός κατά Descartes.

Μέσω της εννοιολογικής υπέρθεσης των δύο παραδειγμάτων, με στόχο τη σύνταξη και την ανάδειξη μιας Ακεφαλικής Αρχιτεκτονικής, η έρευνα καταλήγει στις ακόλουθες διατυπώσεις:

διάγραμμα xvi: προτεινόμενη λειτουργία
Ακεφαλικής Αρχιτεκτονικής

- α. ο σχεδιασμός που οδεύει προς μια Ακεφαλική Αρχιτεκτονική προϋποθέτει ένα υπάρχον ένυλο ή άυλο σώμα, το οποίο υφίσταται είτε ως κανάλι διάδοσης του κυρίαρχου λόγου, είτε ως κατάληξη των γενικότερων δράσεων αυτού. Η έρευνα έδειξε ότι σε ζητήματα του χώρου, αυτό ισοδυναμεί στην πρώτη περίπτωση με την Καρτεσιανή επιστημολογία που φανερώνει χωρικές ορθολογικότητες, ενώ στη δεύτερη με τις καταστροφικές χωρικές συνέπειες των πολεμικών συρράξεων. Και στις δύο περιπτώσεις η ύπαρξη του κυρίαρχου λόγου συνδέεται ενδημικά με βίαιες συγκρουσιακές αναδύσεις που στοχεύουν στην ανατροπή του. Απαρκήρια κίνηση συνεπώς αποτελεί η αναγνώριση του σώματος.
- β. τα ένυλα ή άυλα αντικείμενα, είτε ως απότοκα της συγκρουσιακής δράσης απέναντι στον κυρίαρχο λόγο, είτε ως απομεινάρια της καθεαυτής δράσης αυτού, μετασχηματίζονται μέσω του επανασχεδιασμού τους (προτεινόμενη 1^η φάση σχεδιασμού), παρέχοντας την πρώτη ύλη για την εφαρμογή της Ακεφαλικής Αρχιτεκτονικής. Ο μετασχηματισμός μπορεί να πραγματοποιηθεί έμμεσα, δηλαδή με τη συμβολική φόρτιση του αντικειμένου, ή και άμεσα, με γεωμετρικές και μορφολογικές χειρονομίες οι οποίες συνδέονται στενά με τον τρόπο που διατρανώνονται οι συγκρούσεις.
- γ. τα μετασχηματισμένα αντικείμενα μεταμοσχεύονται (προτεινόμενη 2^η φάση σχεδιασμού) στα ερείπια-απομεινάρια της συγκρουσιακής δράσης, τα οποία μπορεί να μην εντοπίζονται στα αυστηρά όρια μιας προϋπάρχουσας χωρικής δομής, αλλά να επεκτείνονται στον τόπο όπου η σύγκρουση αναπτύχθηκε. Οι μεταμοσχευτικές πρακτικές αποσκοπούν στη δημιουργία μιας γεννήτριας παραγωγής πολλαπλών επιπέδων νοηματοδότησης του χώρου, ως αναλογική

κίνηση του αυτονομημένου υποκειμένου που καλείται να τον επαναχρησιμοποιήσει.

Η αμοιβαία και αναγκαία σχέση που υποδηλώνεται μεταξύ χώρου και υποκειμένου, αποκαλύπτει πως η Ακεφαλική Αρχιτεκτονική, ξεπερνά το άθροισμα μιας απαραίτητης αναγνώρισης και δυο διαδοχικών φάσεων σχεδιασμού, και θέτει στο επίκεντρο τον ίδιο τον χρήστη, ο οποίος ακέφαλος, εμφυσει το είναι του στον χώρο, ορίζοντας μια απεριόριστη και εξατομικευμένη βιωματική εμπειρία.

Σχετικά με την προελουδιακή διατύπωση του ερευνητικού ερωτήματος, δηλαδή αν μπορεί ο σχεδιασμός να ιδωθεί ως πρακτική αμφισβήτησης των εκδηλώσεων του κυρίαρχου λόγου, η έρευνα έδειξε ότι η απάντηση είναι καταφατική, όταν ο σχεδιασμός εκδηλώνεται ως μέθοδος της Ακεφαλικής Αρχιτεκτονικής. Ταυτόχρονα όμως ανέδειξε έναν πυρήνα θεματικών που χρήζουν περαιτέρω διερεύνησης:

- α. το δοκίμιο του Bataille “Σάπιος Ήλιος” προτάσσει μια αντι-ιδεαλιστική αφήγηση η οποία ανισσεται μια πραγματικότητα ωμού ρεαλισμού. Με αυτό το δεδομένο, δηλαδή την κίνηση αμφισβήτησης ενάντια σε ιδεαλιστικές πρακτικές, ως γενικότερη αξίωση της Μπαταϊγικής πολεμικής, προκύπτει ότι ο Καρτεσιανός Λόγος, δεν είναι ο μοναδικός στόχος του Bataille και της Ακεφαλικής Αρχιτεκτονικής, αλλά ένα μεμονωμένο στοιχείο, συνανήκον μεταξύ άλλων σε ένα ευρύτερο σύστημα εναντίον του οποίου στρέφονται οι ακεφαλικές εκτελέσεις. Μια αξιολόγηση του περιεχομένου του συστήματος για την εύρεση εκείνων των στοιχείων που ανταποκρίνονται στον χώρο, δηλαδή εκείνων των θεωρήσεων του χώρου ζωής και των ιδεών, των εννοιών και την αναπαράστασών του ως σύγχρονη διεπιστημονική ανάγκη (Γερζόγλου, 2009b:27), δύναται να αποκαλύψει

- ολόκληρο το πεδίο εφαρμογής της Ακεφαλικής Αρχιτεκτονικής, συμβάλλοντας στην εμβάθυνση σε ζητήματα μεθόδου και λειτουργίας της.
- β. μεταξύ των δύο παραδειγμάτων που καταλήγει η έρευνα για την αξιολόγηση και την επάρκεια της Ακεφαλικής πρακτικής, ήτοι η Βασίλη (1789) και το Νέο Κοινοβούλιο στο Σεράγεβο (1993), διαμεσολαβεί ένα χρονικό κενό περίπου 200 ετών. Μια περαιτέρω διερεύνηση σε αυτό το διάστημα, και κυρίως στις αρχές του 20^{ου} αιώνα όπου έδρασε και αναπτύχθηκε το Μοντέρνο κίνημα, με στόχο τον εντοπισμό και την αξιολόγηση περισσότερων παραδειγμάτων, δύναται να συμβάλει στην οργάνωση και τη λειτουργία της Ακεφαλικής Αρχιτεκτονικής και να συστηματοποιήσει επιπλέον την μεθοδολογία του σχεδιασμού που απορρέει από αυτήν.
- γ. η ανάλυση του έργου του Picasso φανέρωσε έναν ισχυρό μεθοδολογικό δεσμό αμοιβαίας εξάρτησης μεταξύ ζωγραφικής και αρχιτεκτονικής πρακτικής σχετικά με την εκδήλωση και την εφαρμογή χειρονομιών αμφισβήτησης σε υπάρχοντα νοηματοδοτικά συστήματα. Η περαιτέρω έρευνα σε αντίστοιχα ζωγραφικά έργα, και πιο συγκεκριμένα σε εκείνα τα οποία στρέφονται και μελετούν ο Bataille και οι υπόλοιποι συγγραφείς του Documents, δύναται να καταλήξει σε σημαντικές διαπιστώσεις που μπορούν να διανοίξουν τη μεθοδολογική βεντάλια της Ακεφαλικής Αρχιτεκτονικής.
- δ. η έρευνα συνεισέφερε στην ανάδειξη εννοιολογικών σχηματισμών από την Μπαταϊνική οντολογία, “που συνενώνουν τον διανοητικό χώρο της σκέψης με τον πραγματικό χώρο της πράξης” (Γερζόγλου, 2005:38), καταλήγοντας σε αρχιτεκτονικές συγκροτήσεις. Η επάρκεια της έννοιας του Acèphale, η

οποία δεν ανήκει στο σύστημα της άμεσης σχέσης των Μπαταϊγικών εννοιών με την αρχιτεκτονική (βλ. σχεδιάγραμμα i), επιβεβαιώνει την αξία της πρωτογενούς έρευνας του Tschumi στα λογοτεχνικά κείμενα του Bataille όπου υποδεικνύεται ένας πυρήνας που προσφέρεται για αρχιτεκτονικές διερευνήσεις και αφορμήσεις σχεδιασμού. Συνεπώς η συστηματική εμβάθυνση στο γενικότερο εννοιολογικό πρωτόκολλο και λογοτεχνικό έργο του Bataille κρίνεται αναγκαία, αφού προσφέρεται για την περαιτέρω διερεύνηση των εννοιολογικών δομών με τις οποίες δύνανται να αρθρωθούν εναντιωματικά συστήματα σχεδιασμού στην επικράτεια του κυρίαρχου λόγου.

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- [1] Βεργέτης, Δ. (2012) Το υποκείμενο του ασυνειδήτου, το αντικείμενο α, ο φαλλός, στο **Ελευθέρινα**, Τεύχος 5, σσ. 107-120
- [2] Βιρβιδάκης, Σ. (2006) Ο μεταθητικός ορίζοντας της χαμπερμασιανής ηθικής του διαλόγου στο Μαγγίνη, Γ., **Ο Χάμπερμας και οι Νεοαριστοτελικοί: η ηθική του διαλόγου στον Γιούργκεν Χάμπερμας και η πρόκληση του Νεοαριστοτελισμού**, σσ. 343-374. Αθήνα: Πατάκης
- [3] Δημητριάδης, Δ. (1979) Η Πρόσ-τυχη Κατεύθυνση στο George Bataille **Η Ιστορία του Ματιού**, μτφ Δημήτρης Δημητριάδης. Αθήνα: Άγρα
- [4] Καββαθάς, Δ. (2002) Πρόλογος στο George Bataille **Για τον Νίτσε: Θέληση για Τύχη**, μτφ Χάρης Ε. Ράπτης – Νίκος Ηλιάδης. Αθήνα: Ψυχογιός
- [5] Κουντουρά, Κ. (2014) Η έννοια του υπερανθρώπου στο **αντι-λογος** (no.2) σσ. 75-86
- [6] Λάγιος, Θ. (2012) **Stirner – Nietzsche – Foucault – Ο θάνατος του θεού και το τέλος του ανθρώπου**. Αθήνα: Futura
- [7] Μαυρίδης Χαράλαμπος (2005) **Κοινωνικός αποκλεισμός και Ιδεολογία. Η συμβολή του κυρίαρχου λόγου στην παρεμπόδιση ανάπτυξης και εφαρμογής στρατηγικών για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού**. Διδακτορική Διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης: Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης
- [8] Παπανικολάου, Α. (2008) **Georges Bataille: Érotisme, imaginaire politique et hétérologie**. Διδακτορική Διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης: Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, Τομέας Λογοτεχνίας
- [9] Σταυρίδης, Σ. (2006) Ο χώρος της τάξης και οι ετεροτοπίες: ο Φουκώ ως γεωγράφος της ετεροτοπίας στο **Ουτοπία** (no.72), σσ. 145-158

- [10] Τερζάκης, Φ. (2014) Η “διαλεκτική του Κυρίου και του Δούλου” από τον Χέγκελ στον Νίτσε στο **αντι-λογος** (no.2) σσ. 67-74
- [11] Τερζόγλου, Ν.-Ι. (2005) **Εννοιολογικές Δομές της Αρχιτεκτονικής Σκέψης: Leon Battista Alberti – Etienne-Louis Boulee – Le Corbusier**. Διδακτορική Διατριβή, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο: Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Τομέας III – Αρχιτεκτονική Γλώσσα, Επικοινωνία και Σχεδιασμός
- [12] Τερζόγλου, Ν.-Ι. (2009a) Φιλοσοφικές προσεγγίσεις της αρχιτεκτονικής σκέψης στο **Ουτοπία** (no 84), σσ. 165-178
- [13] Τερζόγλου, Ν.-Ι. (2009b) **Ιδέες του χώρου στον εικοστό αιώνα**. Αθήνα: Νήσος
- [14] Τερζόγλου, Ν.-Ι. (2016) Η “Βούληση για Ζωή” ως Αρχιτεκτονική: υποθέσεις σχετικά με το φιλοσοφικό υπόβαθρο της σκέψης του Άρη Κωνσταντινίδη στο Ανδρέας Γιακουμακάτος (επ.) **Ελληνική Αρχιτεκτονική στον 20^ο και 21^ο αιώνα: Ιστορία - Θεωρία – Κριτική**, σσ. 586-595. Αθήνα: Gutenberg
- [15] Ades, D. & Baker, S. (2006) **Undercover Surrealism: George Bataille and Documents**. Cambridge: The MIT Press
- [16] Allan, J. (2013) Foucault and his acolytes: Discourse, power and ethics στο Mark Murphy (ed.) **Understanding Foucault, Habermas, Bourdieu and Derrida**. London: Routledge, σσ. 21-34
- [17] Amir, L. (2016) **George Bataille on Experience** στο Utopía y Praxis Latinoamericana, (vol. 21, no.72), σσ. 13-25
- [18] Argan, G.C. (2018 [1970]) **Η Μοντέρνα Τέχνη, 1770-1970**, μτφ Λίνα Παπαδημήτρη. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης
- [19] Arnaud, A. & Excoffon-Lafarge (1978) **Bataille**. Paris: Seuil - écrivains de toujours

- [20] Arppe, T. (2016) Evil στο Mark Hewson & Marcus Coelen (ed.) **Georges Bataille Key Concepts**. London: Routledge, σσ. 174-188
- [21] Ball, S. (1981) **Ozenfant and Purism: The Evolution of a Style 1915–1930**. Michigan: UMI Research Press
- [22] Bataille, G., Caillois, R., Klossowski, P., Leiris, M. (2018) **The Sacred Conspiracy: The Internal Papers of the Secret Society of Acéphale**. London: Atlas Press
- [23] Bataille, G. (1992 [1929a]) “Critical Dictionary” μτφ Dominic Faccini στο **October**, (vol. 60), σσ. 25-31. The MIT Press
- [24] Bataille, G. (1986 [1929b]) “Slaughterhouse” στο **George Bataille: Writings on Laughter, Sacrifice, Nietzsche, Un-Knowing**” μτφ Annete Michelson, October, (vol. 36), σσ. 10-13. The MIT Press
- [25] Bataille, G. (1986 [1929c]) “Smokestack” στο **George Bataille: Writings on Laughter, Sacrifice, Nietzsche, Un-Knowing**” μτφ Annete Michelson, October, (vol. 36), σσ. 14-16. The MIT Press
- [26] Bataille, G. (1986 [1930a]) “Museum” στο **George Bataille: Writings on Laughter, Sacrifice, Nietzsche, Un-Knowing**” μτφ Annete Michelson, October, (vol. 36), σσ. 24-25. The MIT Press
- [27] Bataille, G. (1985 [1930b]) Rotten Sun στο Allan Stoekl (ed.) **Visions of Excess: Selected Writings, 1927-1939**. Minneapolis: University of Minnesota Press, σσ. 57-58
- [28] Bataille, G. (1985 [1930c]) The Use Value of D.A.F. de Sade (An Open Letter to My Current Comrades) στο Allan Stoekl (ed.) **Visions of Excess: Selected Writings, 1927-1939**. Minneapolis: University of Minnesota Press, σσ. 91-102

- [29] Bataille, G. (1985 [1936]) The Sacred Conspiracy στο Allan Stoekl (ed.) **Visions of Excess: Selected Writings, 1927-1939**. Minneapolis: University of Minnesota Press, σσ. 178-181
- [30] Bataille, G. (1985 [1937]) Acéphale: Propositions on the Death of God στο Allan Stoekl (ed.) **Visions of Excess: Selected Writings, 1927-1939**. Minneapolis: University of Minnesota Press, σσ. 199-201
- [31] Bataille, G. (2013 [1943]) **Η Εσωτερική Εμπειρία**, μτφ Κομνηνός Ξενοφών. Αθήνα: Ίνδικτος
- [32] Bataille G. (2002 [1945]) **Για τον Νίτσε: Θέληση για Τύχη**, μτφ Χάρης Ε. Ράπτης, Νίκος Ηλιάδης. Αθήνα: Ψυχογιός
- [33] Bataille, G. (2010 [1949]) **Το Καταραμένο Απόθεμα**, μτφ Λένα Λυμπεροπούλου. Αθήνα: Fututa
- [34] Bataille, G. (1955) **Manet**. Lausanne: Skira
- [35] Bataille, G. (1979 [1957]) **Η Λογοτεχνία και το Κακό. Baudelaire, Blake, Sade, Proust, Genet**, μτφ Βαριόλα Ελένη. Αθήνα: Πλέθρον
- [36] Bataille, G. (2019 [1970]) **Η Ψυχολογική Δομή του Φασισμού**, μτφ Κώστας Γκούνης. Αθήνα: Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου
- [37] Benjamin, A. (2000) **Architectural Philosophy**. London: The Athlone Press
- [38] Besnier, J._M. & Reid, A. (1990) “A Politics of the Impossible”, **Yale French Studies, On Bataille**, (no. 78), σσ. 169-180
- [39] Biles, J. (2007) **Ecce Monstrum: Georges Bataille and the Sacrifice of Form**. New York: Fordham University Press

- [40] Biles, J. & Brintnall K.L. (2015) Introduction: Sacred with a Vengeance στο **Negative Ecstasies: Georges Bataille and the Study of Religion**. New York: Fordham University Press
- [41] Bingham, D. (1888) **The Bastille, Vol. I**. London: Chapman and Hall
- [42] Bingham, D. (1888) **The Bastille, Vol. II**. London: Chapman and Hall
- [43] Bois, Y.A. & Krauss, R. (1997) **Formless: A User's Guide**. New York: Zone Books
- [44] Botting F. & Wilson S. (1997) **The Bataille Reader**. Oxford: Blackwell Publishers
- [45] Bresnahan, K. (2014) Remaking the Bastille – Architectural destruction and revolutionary consciousness in France, 1789-94 στο Bresnahan K., Mancini J, (ed.) **Architecture and Armed Conflict – The Politics of Destruction**. London: Routledge
- [46] Burns, E. (1983) **Ευρωπαϊκή Ιστορία – Εισαγωγή στην Ιστορία και τον Πολιτισμό της νεότερης Ευρώπης – Τόμος Πρώτος**, Επιμέλεια–Εισαγωγή: Ι.Σ. Κολιόπουλος. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής
- [47] Coelen, M. (2016) Heterogoy στο Mark Hewson & Marcus Coelen (ed.) **Georges Bataille Key Concepts**. London: Routledge, σσ. 88-98
- [48] Dragon, J. (1996). The Work of Alterity: Bataille and Lacan στο **Diacritics, George Bataille: An Occasion for Misunderstanding**, (vol. 60, no. 2), σσ. 31-48
- [49] Elliott, C. D. (1964) **Monuments and Monumentality**. Journal of Architectural Education (1947-1974), (vol. 18, no.4), σσ. 51-53
- [50] Evans, D. (2005 [1996]) **Εισαγωγικό λεξικό της λακανικής ψυχανάλυσης**, μτφ Γιάννης Σταυρακάκης. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

- [51] Fahey, C. (2013) Autonomy and presupposition in architecture: Lebbeus Woods' Berlin and Sarajevo projects στο **Architectural Research Quality**, (vol. 17, no. 2), σσ. 131-137
- [52] Fletcher, J. (2016) Off with his head! στο **Antae**, (vol. 3 no.2) σσ. 112-123
- [53] Foster et al. (2018 [2007]) **Η τέχνη από το 1900**, μτφ Ιουλία Τσολακίδου-Δημοσθένης Κούλουθρος. Αθήνα: Επίκεντρο
- [54] Foucault, M. (2012 [1963]) Πρόλογος στην Παραβίαση στο **Ετεροτοπίες και άλλα κείμενα**, μτφ Τάσος Μπέτζελος. Αθήνα: Πλέθρον
- [55] Foucault, M. (1989 [1976]) **Επιτήρηση και Τιμωρία**, μτφ Καίτη Χατζηδήμου, Ιουλιέττα Ράλλη. Αθήνα: Κέδρος
- [56] Foucault, M. (1987 [1977]) Αλήθεια και Εξουσία στο **Εξουσία, Γνώση και Ηθική** μτφ Ζήσης Σαρκίας. Αθήνα: Ύψιλον / Βιβλία
- [57] Foucault, M. (1987 [1982]) Χώρος, Γνώση και Εξουσία στο **Εξουσία, Γνώση και Ηθική** μτφ Ζήσης Σαρκίας. Αθήνα: Ύψιλον / Βιβλία
- [58] Fredriksen, P. (2012) **Sin: The Early History of an Idea**. Princeton and Oxford: Princeton University Press
- [59] Galletti, M. (2018) Definition of Heterology στο **Theory, Culture & Society**, (vol.35, no.4-5) σσ. 29-40
- [60] Ghirardo, D. (1980) Politics of a Masterpiece: The Vicenda of the Decoration of the Façade of the Casa del Faschio, Como, 1936-1939 στο **The Art Bulletin** (vol. 62, no. 3), σσ. 466-478
- [61] Ghirardo, D. (2013) **Italy: Modern Architecture in History**. London: Reaktion Books

- [62] Giedion, S., Sert, J.L. & Leger, F. (1958 [1943]) *Nine Points on Monumentality* στο **Architecture You and Me – The Diary of a Development**. Cambridge: Harvard University Press
- [63] Giedion, S. (1944) *The Need for a New Monumentality* στο Zucker, P. (ed.) **New Architecture and City Planning**. New York: Philosophical Library
- [64] Golomb J. & Wistrich R.S. (2002) **Nietzsche, Godfather of Fascism? On the uses and abuses of a philosophy**. New Jersey: Princeton University Press
- [65] Goux, J.-J. (2015) *Georges Bataille and the Religion of Capitalism* στο **Negative Ecstasies: Georges Bataille and the Study of Religion**. New York: Fordham University Press
- [66] Green, C. (2005) **Picasso: architecture and vertigo**. London: Yale University Press
- [67] Harries, K. (1999) *Nietzsche's Labyrinths, Variations on an Ancient Theme* στο Alexandre Kostka and Irving Wohlfarth (ed.) **Nietzsche and 'An Architecture of Our Minds'**. The Getty Research Institute Publications and Exhibitions Program: Los Angeles, 1999, σσ. 35–52
- [68] Harries, K. (2000 [1998]) **The Ethical Function of Architecture**. Cambridge, Mass.: The MIT Press
- [69] Harries, K. (2011) *Fantastic Architecture: Lessons of Laputa and the Unbearable Lightness of Our Architecture* στο **The Journal of Aesthetics and Art Criticism** (vol. 69, no. 1), σσ. 51-60
- [70] Heimonet, J.-M. & Kohchi, J. (1990) "Recoil in Order to Leap Forward: Two Values of Sade in Bataille's Text", **Yale French Studies, On Bataille**, (no. 78), σσ. 227-236

- [71] Hejduk, R. (2007) Death Becomes Her: transgression, decay, and eROTcisim in Bernard Tschumi's early writings and projects, στο **The Journal of Architecture**, (vol. 12, no.4) σσ. 393-404
- [72] Hewson, M. & Coelen, M. (2016) Introduction στο Mark Hewson & Marcus Coelen (ed.) **Georges Bataille Key Concepts**. London: Routledge
- [73] Hollier, D. (1993 [1974]) **Against Architecture: The Writings of George Bataille**, μτφ Betsy Wing. Cambridge: The MIT Press
- [74] James I. (2006) From Recuperation to Simulacrum: Klossowski's Readings of George Bataille στο Andrew Hussey (ed.) **The Beast at Heaven's Gate: George Bataille and the Art of Transgression**, Amsterdam & New York: Rodopi, σσ. 91-100
- [75] Kendall, S. (2007) **George Bataille**. London: Reaktion Books
- [76] Kendall, S. (2021) "The Religion of the Death of God" στο **Acéphale & Autobiographical Philosophy in the 21st Century**. London: Schism Press
- [77] Kristeva, J. (2012) **The Severed Head: Capital Visions**, μτφ Jody Gladding. New York: Columbia University Press
- [78] Kunstler, J.H. (1994) **The Geography of Nowhere: The Rise and Decline of America's Man-Made Landscape**. New York: Touchstone
- [79] Lahiji, N. (2005) "...The gift of time" Le Corbusier reading Bataille, στο Thomas Mical (ed.) **Surrealism and Architecture**. London & New York: Routledge, σσ. 119-139
- [80] Lakatos I. (1970) A Methodology of Scientific Research Programmes στο Imre Lakatos & Alan Musgrave (ed.) **Criticism and the Growth of Knowledge**.

Proceedings of the International Colloquium in the Philosophy of Science.

London: 1965, volume 5, Cambridge University Press, σσ. 132-177

- [81] Laplace, J. & Pontalis, J.-B. (1995 [1981]) **Λεξιλόγιο της Ψυχανάλυσης**, μτφ Καψαμπέλης Β., Χαλκούση Α., Σκούλικα Α., Αλούπης Π. Αθήνα: Κέδρος
- [82] Land, N. (1992) **The thirst for annihilation. Georges Bataille and virulent nihilism (an essay in atheistic religion)**. London: Routledge
- [83] Landa, I. (2014) **Bataille: The Master, the Slave, and Consumption** στο *Critical Sociology* (vol. 41, no. 7-8), σσ. 1087-1102
- [84] Latour, B. (2008) A cautious Prometheus? A few steps toward a philosophy of design (with special attention to Peter Sloterdijk) στο Glynne, J., Hackney, F., Minton V. (ed.) **Networks of Design-Proceedings of the 2008 Annual International Conference of the Design History Society (UK)**. Florida: Universal-Publishers, σσ. 2-10
- [85] Le Corbusier, Ch.-E. J. (1947 [1931]) **When the Cathedrals were White**, μτφ Francis E. Hyslop, Jr. New York: McGraw-Hill
- [86] Lebel, R. & Waldberg, I. (1995) Introduction στο Lebel, R. & Waldberg, I. (ed.) **Encyclopædia Acephalica**. London: The Atlas Press
- [87] Lee, P.J. (2005) The Slaughterhouse and the City στο **Food & History**, (vol.3, no.2), σσ. 7-25
- [88] Lee, J.H. (2017) "Bataille, Georges", στο Audi, R. (ed.) **The Cambridge Dictionary of Philosophy**, Third Edition. Cambridge: Cambridge University Press

- [89] Lüsebrink, H.-J. & Reichardt, R. (1997) **The Bastille: A History of a Symbol of Despotism and Freedom**, μτφ Norbert Schürer. Durham & London: Duke University Press
- [90] Magnuson, J. I. (1998) A Mechanism for Parity: Lebbeus Woods's Freespace as a New Pattern of Urbanism στο **Utopian Studies**, (vol. 9, no. 1), σσ. 183-188
- [91] Martin, L. (1990) Transpositions: On the Intellectual Origins of Tschumi's Architectural Theory στο **Assemblage** (no 11), σσ. 22-35
- [92] Martin, L. (2009) Against Architecture στο **Log** (no 16), σσ. 153-167
- [93] McLaren, B.L. (2021) **Modern Architecture, Empire, and Race in Fascist Italy**. Leiden: Brill
- [94] Menser, M. (1996) Becoming-Heterarch: On Technological Theory, Minor Science, and the Production of Space στο Stanley Aronowitz, Barbara Martinsons & Michael Menser (ed.) **Technoscience and Cyberculture**. London: Routledge, σσ. 293-316
- [95] Miller, CFB (2011) Rotten Sun στο **Art History**, (vol. 34, no.2), σσ. 228-411
- [96] Millon, H. (1965) The Role of History of Architecture in Fascist Italy στο **Journal of the Society of Architectural Historians** (vol. 24, no. 1), σσ. 53-59
- [97] Mosley, J. (2013) Architecture and Transgression: an interview with Bernard Tschumi στο **Special Issue: The Architecture of Transgression** (vol. 83, issue 6), σσ. 32-37
- [98] Mras, G.P. (1961) Italian Fascist Architecture στο **Art Journal** (vol.21, no.1), σσ. 7-12
- [99] Mumford, L. (1961) **The City in History-Its Origins, Its Transformations, and Its Prospects**. New York: Harcourt Brace Jovanovich, Inc.

- [100] Neal, W.A. (2004) Cutting Off the King's Head: Foucault's Society Must Be Defended and the Problem of Sovereignty στο **Alternatives** (vol. 29), σσ. 373-398
- [101] Newman, S. (2004) The Place of Power in Political Discourse στο **International Political Science Review** (vol. 25, no. 2), σσ. 139-157
- [102] Nielsen, M. (2021) The Migration of Spaces: Monumental urbanism beyond materiality στο M. Lancione and C. McFarlane, (ed.): **Global Urbanism. Knowledge, Power and the City**. New York, Routledge: σσ. 274-281
- [103] Nietzsche, F. (2004 [1882]) **Η Χαρούμενη Επιστήμη**, μτφ Ζήσης Σαρκίνας. Θεσσαλονίκη: Νησιδες
- [104] Nietzsche, F. (1994 [1888]) **Το Λυκόφως των Ειδώλων**, μτφ Ζήσης Σαρκίνας. Θεσσαλονίκη: Εκδοτική Θεσσαλονίκης
- [105] Noys, B. (1997) Communicative Unreason: Bataille and Habermas στο **Theory, Culture & Society** (vol. 14, no. 1), σσ. 59-75
- [106] Noys, B. (1998) George Bataille's base materialism, στο **Cultural Values**, (vol.2, no.4), σσ. 499-517
- [107] Noys, B. (2000) **George Bataille: A Critical Introduction**. London: Pluto Press
- [108] O'Balance, E. (1995) **Civil War in Bosnia, 1992-94**. London: MacMillan Press
- [109] Pawlett, W. (2021) "Myth, Society, (A)theogony" στο **Acéphale & Autobiographical Philosophy in the 21st Century**. London: Schism Press
- [110] Piro, J. M. (2008) Foucault and the Architecture of Surveillance: Creating Regimes of Power in Schools, Shrines, and Society στο **Educational Studies** (vol.44), σσ. 30-46

- [111] Prins, R. (1972) The Image of God in Adam and the Restoration of Man in Jesus Christ: A Study in Calvin στο **Scottish Journal of Theology**, (vol. 254, no.1) σσ. 32-44
- [112] Roche, G. (2006) Black Sun: Bataille on Sade στο **Janus Head** (vol.9, no.1) σσ. 157-180
- [113] Ries, M. (1972) Picasso and the Myth of the Minotaur στο **Art Journal** (vol.32, no.1) σσ. 142-145
- [114] Ruthner, C. (2017) Collateral Roadkill: The Conflicted Death of “Central Europe” en route to Sarajevo and Brussels στο Wolfgang Müller-Funk and Clemens Ruthner (ed.) **Narrative(s) in Conflict**. Berlin, Boston: De Gruyter
- [115] Salazar-Sutil, N. (2010) Body Manifold: Mathematics (mis)performed by Vitruvian and Acephalic bodies στο **Performance Research: A Journal of the Performing Arts**, (vol. 15, no.2), σσ. 17-22
- [116] Slutzky, R. (1987) Après le Purisme στο **Assemblage**, (no.4) σσ. 94-101
- [117] Stoekl, A. (2007) **Bataille’s Peak: Energy, Religion and Postsustainability**. Minneapolis-London: University of Minnesota Press
- [118] Smith, P. (1999) The Elementary Forms of Place and Their Transformations: A Durkheimian Model στο **Qualitative Sociology**, (vol.22, no.1), σσ. 32-44
- [119] Stambaugh, J. (1969) Introduction στο Heidegger, M. (1957) **Identity and Difference**, μτφ Joan Stambaugh. New York: Harper & Row Publishers
- [120] Stoppani, T. (2007) Dust Revolutions. Dust, informe, architecture (notes for a reading of Dust in Bataille) στο **The Journal of Architecture**, (vol.12, no.4), σσ. 437-447

- [121] Stuart, L. S. (1973) *Architecture in Nazi Germany: A Rhetorical Perspective* στο **Western Speech** (vol.37, no.4), σσ. 253-263
- [122] The Invisible Committee (2014) **To Our Friends**, μτφ Robert Hurley. Cambridge: The MIT Press for Semiotext(e)
- [123] Tschumi, B. (1996 [1974]) *The Architectural Paradox*, στο **Architecture and Disjunction**. Cambridge: The MIT Press
- [124] Tschumi, B. (1996 [1976]) *Architecture and Transgression*, στο **Architecture and Disjunction**. Cambridge: The MIT Press
- [125] Tschumi, B. (1996 [1991]) *Six Concepts*, στο **Architecture and Disjunction**. Cambridge: The MIT Press
- [126] Weiss, A.S. (1986) *Impossible Sovereignty: Between “The Will to Power” and “The Will to Chance”* στο **October: George Bataille: Writings on Laughter, Sacrifice, Nietzsche, Un-Knowing** (vol.36), σσ. 128-146
- [127] Weiss, A.S. (1989) **The Aesthetics of Excess**. New York: SUNY Press
- [128] Winnubst, S. (2015) *Sacrifice as Ethics: The Strange Religiosity of Neoliberalism* στο **Negative Ecstasies: Georges Bataille and the Study of Religion**. New York: Fordham University Press
- [129] Wood, A. W. (1985) *Habermas’ Defense of Rationalism* στο **New German Critique, Special Issue on Jurgen Habermas**, (no.35), σσ. 145-164
- [130] Wood, M. (2005) **Literature and the Taste of Knowledge**. Cambridge: Cambridge University Press

- [131] Wood, D. M. (2007) Beyond the Panopticon? Foucault and Surveillance Studies στο
Jeremy W. Crampton & Stuart Elden (ed.) **Space, Knowledge and Power:
Foucault and Geography**. Aldershot: Ashgate, σσ. 245-263
- [132] Woods, L. (1996) The Question of Space στο Stanley Aronowitz, Barbara Martinsons
& Michael Menser (ed.) **Technoscience and Cyberculture**. London: Routledge,
σσ. 279-292
- [133] Woods, L. (1997) **Radical Reconstruction**. New York: Princeton Architectural
Press
- [134] Woods, L. (2008) **The Reality of Theory**.
<https://lebbeuswoods.wordpress.com/2008/02/06/the-reality-of-theory/>
(τελευταία επίσκεψη: 02/12/2021)
- [135] Woods, L. (2011a) **War and Architecture: Three Principles**.
<https://lebbeuswoods.wordpress.com/2011/12/15/war-and-architecture-three-principles/>
(τελευταία επίσκεψη: 02/12/2021)
- [136] Woods, L. (2011b) **War and Architecture: The Sarajevo Window**.
<https://lebbeuswoods.wordpress.com/2011/12/02/war-and-architecture-the-sarajevo-window/>
(τελευταία επίσκεψη: 02/12/2021)
- [137] Zambenedetti, A. (2010) Palazzo della Civiltà Italiana and Fascist Signification in
Cinema στο **Annali d'Italianistica** (vol.28), σσ. 199-215

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

- εικόνα i:** Georges Bataille, σελ.12
(σε επεξεργασία του γράφοντος)
Πηγή:
Bataille, G. (2018 [1943]) **Η Εσωτερική Εμπειρία**, μτφ Δημήτρης Δημητριάδης. Αθήνα: Πλέθρον
- εικόνα ii:** ο Andre Breton στο εξώφυλλο του Un Cadavre το 1930, σελ.42
Πηγή:
Ades, D. & Baker, S. (2006) **Undercover Surrealism: George Bataille and Documents**. Cambridge: The MIT Press, σ.83
- εικόνα iii:** εξώφυλλο του πρώτου τεύχους του περιοδικού Acèrphale το 1936, σελ.54
- εικόνα iv:** Θυσία ανθρώπινων όντων στην κορυφή πυραμίδας, σσ.58-59
(σε επεξεργασία του γράφοντος)
Πηγή:
Αποσπάσματα από την ταινία Apocalyrto, 2006, σε επεξεργασία του γράφοντος
- εικόνα v:** εξώφυλλο του πρώτου τεύχους του περιοδικού Documents το 1929 σελ.70
Πηγή:
gagosian.com/quarterly/2019/07/03/essay-batailles-first-glance/
- εικόνα vi:** Pablo Picasso, Les Trois Danseuses, 1925, σελ.74
Πηγή:
Foster et al. (2018 [2007]) **Η τέχνη από το 1900**, μτφ Ιουλία Τσολακίδου-Δημοσθένης Κούλουθρος. Αθήνα: Επίκεντρο, σ.301
- εικόνα vii:** Pablo Picasso, Les Trois Danseuses, 1925, (λεπτομέρεια) σελ.76
Πηγή:
Miller, CFB (2011) Rotten Sun στο **Art History**, (vol. 34 no.2), σσ. 228-411, σ.404

- εικόνα viii:** Σφαγεία του La Villette, σελ.82
Πηγή:
Bataille, G. (1986 [1929b]) “Slaughterhouse” στο **George Bataille: Writings on Laughter, Sacrifice, Nietzsche, Un-Knowing**’ μτφ Annete Michelson, October, (vol. 36), σσ.12-13. The MIT Press
- εικόνα ix:** Palazzo della Civiltà Italiana, σελ. 88
Πηγή:
McLaren, B.L. (2021) **Modern Architecture, Empire, and Race in Fascist Italy**. Leiden: Brill | Rodopi
- εικόνα x:** Palazzo dei Ricevimenti e Congressi, σελ 88
Πηγή:
McLaren, B.L. (2021) **Modern Architecture, Empire, and Race in Fascist Italy**. Leiden: Brill | Rodopi
- εικόνα xi:** πάνω: Giuseppe Terragni, Marcello Nizzoli, Enrico Arrigotti, σχέδιο για τη διακόσμηση της πρόσοψης. Casa del Fascio, Como.
κάτω: Giuseppe Terragni, Marcello Nizzoli, Enrico Arrigotti, δεύτερο σχέδιο για τη διακόσμηση της πρόσοψης, Casa del Fascio, Como. σελ 90
Πηγή:
Ghirardo, D. (1980) Politics of a Masterpiece: The Vicenda of the Decoration of the Façade of the Casa del Faschio, Como, 1936-1939 στο **The Art Bulletin** (vol. 62, no. 3), σελ. 470
- εικόνα xiii:** Albert Speer, Zeppelin Field, Nuremberg, 1934-6, σελ. 92
Πηγή:
Jaskot, P.B. (2000) **The Architecture of Oppression: The SS, Forced Labor and the Nazi Monumental Building Economy**. London: Routledge
- εικόνα xiiii:** Nazi rally in the Cathedral of Light, 1937, σελ. 92
Πηγή:
<https://rarehistoricalphotos.com/nazi-rally-cathedral-light-c-1937/>
(τελευταία επίσκεψη: 02/12/2021)

- εικόνα xiv:** επιτάφια επιγραφή στο μνήμα του Sir Christopher Wren στον καθεδρικό του Α. Παύλου, σελ. 106
(σε επεξεργασία του γράφοντος)
Πηγή:
www.artandarchitecture.org.uk/images/full/0242d0e33d9b6f6b100509e81c5308ca058476ee.html
(τελευταία επίσκεψη: 02/12/2021)
- εικόνα xv:** Adolf Hitler's "Das Haus der Deutschen Kunst", Munich 1937, σελ.108
Πηγή:
Giedion, S. (1944) The Need for a New Monumentality στο Zucker, P. (ed.) **New Architecture and City Planning**. New York: Philosophical Library, σ.554
- εικόνα xvi:** The Mellon Institute, Pittsburgh 1937, σελ. 108
Πηγή:
www.historicpittsburgh.org/islandora/object/pitt:MSP285.B004.F07.I01
(τελευταία επίσκεψη: 02/12/2021)
- εικόνα xvii:** Pablo Picasso, Abstraction (Head), 1930, σελ. 110
(σε επεξεργασία του γράφοντος)
Πηγή:
Giedion, S. (1944) The Need for a New Monumentality στο Zucker, P. (ed.) **New Architecture and City Planning**. New York: Philosophical Library, σ.567
- εικόνα xviii:** Κάτοψη, Σχηματική Τομή Πύργων και Πρόσοψη Βασιλίας, σελ. 114
(σε επεξεργασία του γράφοντος)
Πηγές:
Κάτοψη:
Viollet-Le-Duc E. (2015 [1854]) **Dictionnaire raisonné de l'architecture française du XIe au XVIe siècle Tome II**. Norderstedt: Books on Demand
Σχηματική Τομή Πύργων:

Muzerelle D. & Dutray E. (2010) **La Bastille ou “l’ enfer des vivants”**.

Paris: Bibliothèque Nationale de France

Πρόσκληση:

Gallica Digital Library - Bibliothèque Nationale de France

(ψηφιακό ID: btv1b103025059 - τελευταία επίσκεψη: 02/12/2021)

εικόνα xix: οι *Απόστολοι της Ελευθερίας* μεταφέρουν ένα μοντέλο-μινιατούρα της φυλακής της Βαστίλης, σελ. 116

(σε επεξεργασία του γράφοντος)

Πηγή:

Bresnahan, K. (2014) Remaking the Bastille – Architectural destruction and revolutionary consciousness in France, 1789-94 στο Bresnahan K.,

Mancini J, (ed.) **Architecture and Armed Conflict – The Politics of Destruction**. London: Routledge, σ.67

εικόνα xx: Γαλλική πολιτοφυλακή μεταφέρει τα κεφάλια των Flesseless και marquis de Launay, καρφωμένα σε λόγχες, σελ. 122

Πηγή:

en.wikipedia.org/wiki/Jacques_de_Flesselles#/media/File:Jacques_de_Flesselles.jpg

(τελευταία επίσκεψη: 02/12/2021)

εικόνα xxi: Le Corbusier, Ville Radieuse, 1925, σελ. 124

Πηγή:

<http://architectuul.com/architecture/plan-voisin>

(τελευταία επίσκεψη: 02/12/2021)

εικόνα xxii: Lebbeus Woods, Underground Berlin, σελ.128

Πηγή:

<https://lebbeuswoods.wordpress.com/2009/09/15/underground-berlin-the-film-treatment/>

(τελευταία επίσκεψη: 02/12/2021)

- εικόνα xxiii:** χειμερινό άνογμα τάφου στο Σεράγεβο, σελ. 138
Πηγή:
<https://www.derekhudson.com/stories/children-of-sarajevo/#still2124>
(τελευταία επίσκεψη: 02/12/2021)
- εικόνα xxiv:** Σεράγεβο 1993, σελ. 138
Πηγή:
<https://www.movingwalls.org/moving-walls/2/farewell-bosnia.html>
(τελευταία επίσκεψη: 02/12/2021)
- εικόνα xxv:** πρόταση του Lebbeus Woods για το Νέο Κοινοβούλιο (προοπτικό), σελ.142
Πηγή:
<https://lebbeuswoods.wordpress.com/2011/12/15/war-and-architecture-three-principles/>
(τελευταία επίσκεψη: 02/12/2021)
- εικόνα xxvi:** (αριστερά) το φλεγόμενο κτίριο διαχείρισης ηλεκτρισμού, (δεξιά) το σωζόμενο Κοινοβούλιο της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, σελ. 142
Πηγή:
<https://lebbeuswoods.wordpress.com/2011/12/15/war-and-architecture-three-principles/>
(τελευταία επίσκεψη: 02/12/2021)
- εικόνα xxvii:** πρόταση του Lebbeus Woods για το Νέο Κοινοβούλιο (όψεις), σελ.142
Πηγή:
<https://lebbeuswoods.wordpress.com/2011/12/15/war-and-architecture-three-principles/>
(τελευταία επίσκεψη: 02/12/2021)

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

- διάγραμμα i:** η έννοια της αρχιτεκτονικής στο έργο του George Bataille, σελ.14
Εικόνα (σε επεξεργασία του γράφοντος):
Ο καθεδρικός ναός Notre Dame de Reims μετά τον βομβαρδισμό της 19^{ης} Σεπτεμβρίου του 1914
Πηγή:
Hollier, D. (1993) **Against Architecture: The Writings of George Bataille**, μτφ **Betsy Wing**. Cambridge: The MIT Press, εξώφυλλο.
- διάγραμμα ii:** κατά Tschumi συγκρότηση του αρχιτεκτονικού ερωτισμού, σελ. 18
Εικόνα (σε επεξεργασία του γράφοντος):
Bernard Tschumi (1976-1977) Ropes and Rules στο Advertisements for Architecture
Πηγή:
<http://www.tschumi.com/projects/19/>
(τελευταία επίσκεψη: 10/12/2021)
- διάγραμμα iii:** κατά Tschumi επίλυση του αρχιτεκτονικού παραδόξου, σελ. 20
Εικόνα αριστερά (σε επεξεργασία του γράφοντος):
Bernard Tschumi (1976-1977) Ropes and Rules στο Advertisements for Architecture
Πηγή:
<http://www.tschumi.com/projects/19/>
(τελευταία επίσκεψη: 02/12/2021)
Εικόνα δεξιά (σε επεξεργασία του γράφοντος):
Ο καταδικασμός του Fou-Tschou-Li σε αργό θάνατο με Leng-Tch'e (τεμαχισμό σε κομμάτια)
Πηγή:
Bataille, G. (1989 [1961]) **The Tears of Eros**, μτφ Peter Connor. San Francisco: City Lights Books, σ.204
- διάγραμμα iv:** εννοιολογικός χάρτης Bataille κατά Arnaud & Lafarge (1978), σελ. 28
(σε επεξεργασία του γράφοντος):
Πηγή:

Arnaud, A. & Excoffon-Lafarge (1978) **Bataille**. Paris: Seuil - écrivains de toujours

διάγραμμα v: χάρτης εννοιών συσχετιζόμενων με τον Acéphale, σελ. 30

Εικόνα (σε επεξεργασία του γράφοντος):

André Masson (1937) Acéphale

Πηγή:

Bataille, G., Klossowski, P., Masson, A., Rollin, J. & Wahl, J. (1937)

Acéphale: Nietzsche et les Fascistes, σ.18

διάγραμμα vi: ερευνητικό πρόγραμμα κατά Lakatos, σελ. 34

διάγραμμα vii: Περιπτωματολογία/Υλισμός Βάσης/Ετερολογία, σελ. 46

Εικόνα (σε επεξεργασία του γράφοντος):

Γκραβούρα εικονογράφησης των βιβλίων Ιουστίνη και Ιουλιέττα του Μαρκησίου ντε Σάντ

Πηγή:

Εκατό γκραβούρες του 1797 που εικονογραφούν το βιβλίο “η Νέα Ιουστίνη ή τα παθήματα της αρετής” ακολουθούμενη από την “ιστορά της Ιουλιέττας, της αδερφής της, ή η προκοπή της διαφθοράς” (1982). Αθήνα: Άγρα, σ.53

διάγραμμα viii: ένταξη Bataille στη γενικότερη συζήτηση γύρω από του Nietzsche, Marx, Hegel & Kojève κατά Landa (2014:1091-1092), και προτεινόμενη επέκτασή διαγράμματος με τον Sade, σελ. 50

Πηγή:

Landa, I. (2014) **Bataille: The Master, the Slave, and Consumption** στο *Critical Sociology* (vol. 41, no. 7-8), σ.1091

διάγραμμα ix: νήμα εννοιολογικών δομών Acéphale, σελ.64

Εικόνα (σε επεξεργασία του γράφοντος):

Albrecht Durer, Adam & Eve, 1504. Χαρακτικό, 250 x 192 mm

Πηγή:

Rijksmuseum Amsterdam online catalogue

(object number: RP-P-OB-1156)

- διάγραμμα xi:** μεθοδολογία ακεφαλικής πρακτικής, σελ. 66
Εικόνα (σε επεξεργασία του γράφοντος):
Lorenzo B. Tiepolo, The Beheading of John the Baptist, (Red chalk, pen and brown ink, brown and gray wash, heightened with white), 1760
Πηγή:
<https://www.thrivent.com/art-collection/collection/details.html?item=The%20Beheading%20of%20John%20the%20Baptist>
(τελευταία επίσκεψη: 02/12/2021)
- διάγραμμα xii:** σύγκριση μεθοδολογιών ακεφαλικών εκτελέσεων κατά Bataille και Foucault, σελ. 98
Εικόνα (σε επεξεργασία του γράφοντος):
José Casado del Alisal, λεπτομέρεια από το έργο La campana de Huesca, 1880, 4740 x 3560 mm
Πηγή:
<https://artsandculture.google.com/asset/d%C3%A9capit%C3%A9pendu-par-les-cheveux/ZwHzEvNjnpNvw?hl=fr>
(τελευταία επίσκεψη: 02/12/2021)
- διάγραμμα xiii:** μετασχηματισμός της Βασιλίας μέσα από τέσσερις στοιχειώδεις τύπους χώρου κατά Smith, σελ. 118
Εικόνα (σε επεξεργασία του γράφοντος):
Πηγή:
Smith, P. (1999) The Elementary Forms of Place and Their Transformations: A Durkheimian Model στο **Qualitative Sociology**, (vol. 22, no.1) σ.22
- διάγραμμα xiiii:** ακεφαλικές εκτελέσεις στη Βασιλίη, σελ. 126
Εικόνα (σε επεξεργασία του γράφοντος):
Η Άλωση της Βασιλίας
Πηγή:
Gettyimages
<https://www.gettyimages.ch/detail/nachrichtenfoto/french-troops-storming-the-bastille-during-the-french-nachrichtenfoto/3432863?language=fr>

(τελευταία επίσκεψη: 10/12/2021)

διάγραμμα xiv: εννοιολογικά μητρώα Bataille και Woods για τη συγκρότηση του

χώρου, σελ. 134

Εικόνα (σε επεξεργασία του γράφοντος):

Lebbeus Woods, Aeroliving Labs

Πηγή:

Woods, L. (2009) **Fluid Space**

<https://lebbeuswoods.wordpress.com/2009/06/28/fluid-space/>

(τελευταία επίσκεψη: 02/12/2021)

διάγραμμα xv: ακεφαλικές εκτελέσεις στο Νέο Κοινοβούλιο στο Σεράγεβο, σελ. 144

Εικόνα (σε επεξεργασία του γράφοντος):

Lebbeus Woods, New Parliament in Sarajevo

Πηγή:

Woods, L. (2011) **War and Architecture: Three Principles**

<https://lebbeuswoods.wordpress.com/2011/12/15/war-and-architecture-three-principles/>

(τελευταία επίσκεψη: 02/12/2021)

διάγραμμα xvi: προτεινόμενη λειτουργία Ακεφαλικής Αρχιτεκτονικής, σελ. 152

Εικόνα (σε επεξεργασία του γράφοντος):

Denis Forkas Kostromitin, Acéphale, 2013, Ink and chalk on paper, 405 x 320 mm

Πηγή:

<https://www.denisforkas.com/post/70779732854/acephale-2013-ink-and-chalk-on-paper-40-5-x>

(τελευταία επίσκεψη: 02/12/2021)

